

SIİRT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

SUSBİD

THE JOURNAL OF SIİRT UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

YIL - YEAR 2024

CİLT – VOLUME 12

SAYI - ISSUE 2

ISSN: 2147-8406

E-ISSN: 2548-0111

Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Siirt University Institute of Social Sciences

ISSN: 2147-8406

e-ISSN: 2548-0111

Yıl/Year: 2024

Cilt/Volume: 12 **Sayı/Issue:** 2

Kapsam/Scope: Edebiyat, Coğrafya, Tarih, Felsefe, Sosyoloji, Psikoloji, Arkeoloji, Sanat Tarihi, İlahiyat, İletişim, Gazetecilik, Hukuk, Halkla İlişkiler, Eğitim Bilimleri, Beden Eğitimi ve Spor, İktisat, İşletme ve Ekonomi bilim dallarını konu alan akademik çalışmalara, derleme ve kitap tanıtımlarına yer verilmektedir. Dergimizde sosyal bilimler alanı ve bu alanın içerisindeki bilim dallarını konu alan makaleler yayımlanmaktadır.

Academic studies, compilations and book reviews on the fields of Literature, Geography, History, Philosophy, Sociology, Psychology, Archeology, Art History, Theology, Communication, Journalism, Law, Public Relations, Educational Sciences, Physical Education and Sport, Economics, Business Administration and Economics are included. In our journal, articles on the field of social sciences and the branches of science in this field are published.

Periyot/Period: Yılda iki kez (Haziran ve Aralık) yayımlanır.

The journal publishes two issues in a year (June and December)

Yayın Dili / Publication Language: Türkçe ve İngilizce/ Turkish and English

Dergimizin Yer Aldığı Veritabanları/Databases

EBSCOhost, MODERN LANGUAGE ASSOCIATION (MLA), Information Matrix for the Analysis of Journals (MIAR), DİRECTORY OF RESEARCH JOURNAL INDEXING (DRJI), EURO PUB, RESEARCHBIB, SCIENTIFIC INDEXING SERVICES (SIS), SOBİAD

Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi en az iki hakemin görev aldığı çift taraflı kör hakemlik sistemi kullanmaktadır.

The Journal of Siirt University Institute of Social Sciences uses a double-sided blind referee system in which at least two referees serve.

Bu dergideki makaleler iThenticate programıyla taranmıştır. The articles in the journal were processed iThenticate through program

Yayıncı/ Publisher

Siirt Üniversitesi, Siirt, Türkiye/ Siirt University

İmtiyaz Sahibi

Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına/ On behalf of Siirt University Social Sciences Institute

Prof. Dr. Şahap BULAK

Baş Editör/ Editor in Chief

Prof. Dr. Şahap BULAK, Siirt Üniversitesi, sahapbulak@gmail.com

Editörler/ Editors

Dr. Öğr. Üyesi Yunus ÖZDURĞUN, Siirt Üniversitesi, yunus.ozdurgun@siirt.edu.tr

Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Nejdet ŞAHİN

İletişim Bilgileri / Contact Details

e-mail: sosbilder@siirt.edu.tr

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbid>

Tel/Phone: (0484) 212 11 11/3451

Adres/Adress

Siirt Üniversitesi Kezer Yerleşkesi Rektörlük B Blok Kat: 2/Siirt

Yayın Tarihi / Publication Date

30.12.2024

Dergide yayımlanan makalelerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergi Yayın Kurulu gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamama konusunda serbesttir. Yayın kurulu ve editöryal ekip makalelerle ilgili herhangi bir yasal yükümlülük kabul etmez.

All responsibility of the articles published in the journal belongs to the authors. Editorial board of the journal is free to publish the articles. Editorial board does not accept any legal liability for article.

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK, Harran Üniversitesi, Türkiye, abduhcelik99@yahoo.com

Prof. Dr. Arda ARIKAN, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye, ardaari@gmail.com

Prof. Dr. Bekir KOÇLAR, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye, koclarb@gmail.com

Prof. Dr. Bülent ÖZKAN, Mersin Üniversitesi, Türkiye, ozkanbulent@gmail.com

Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY, Anadolu Üniversitesi, Türkiye, bgunsoy@anadolu.edu.tr

Prof. Dr. Hasan Basri MEMDUHOĞLU, Siirt Üniversitesi, Türkiye,
hasanmemduhoglu@gmail.com

Prof. Dr. Selami SEZGİN, Anadolu Üniversitesi, Türkiye, selamisezgin@hotmail.com

Prof. Dr. Fadıl AYGAN, Siirt üniversitesi, Türkiye, fadilaygan@gmail.com

Prof. Dr. Cahit EPÇAÇAN, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye, epcacan@hotmail.com

Prof. Dr. Mustafa ÖNCÜ, Mersin Üniversitesi, Türkiye, mustafaoncu63@hotmail.com

Doç. Dr. Ilirjana KACELİ, Elbasan University, Arnavutluk, ilirakaceli@gmail.com

Danışma Kurulu/ Advisory Board

Prof. Dr. Abdurrahman İLĞAN, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Türkiye,
abdurrahman.ilgan@idu.edu.tr

Prof. Dr. Cavid QASIMOV, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye,
cavidahmedoglu@gmail.com

Prof. Dr. Cemalettin ERDEMÇİ, Siirt Üniversitesi, Türkiye, cemerdemci@yahoo.com

Prof. Dr. Hüseyin YAŞAR, Siirt Üniversitesi, Türkiye, hyasar@siirt.edu.tr

Prof. Dr. İbrahim Ethem TAŞ, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Türkiye,
ietas@ksu.edu.tr

Prof. Dr. Oktay AHMED, Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Makedonya,
oktayahmed@gmail.com

Prof. Dr. Özlem DEMİREL DÖNMEZ, İnönü Üniversitesi, Türkiye,
ozlem.demirel@inonu.edu.tr

Prof. Dr. Şerif DEMİR, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye, tanzimat1839@gmail.com

Doç. Dr. Adnan ALKAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye,
ad_alkan@hotmail.com

Doç. Dr. Seyithan CAN, Siirt Üniversitesi, Türkiye, seyithancan@gmail.com

Doç. Dr. Hüseyin OKUR, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye, huseyin.okur@kocaeli.edu.tr

Doç. Dr. İsmail SÖYLEMEZ, İnönü Üniversitesi, Türkiye, soylemezismail@hotmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Keisuke WAKİZAKA, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Türkiye,
kafkaslikeisuke85@gmail.com

Alan Editörleri/ Field Editors

Prof. Dr. Arzdar KİRACI, Siirt Üniversitesi, İktisat, arzdar.kiraci@gmail.com

Prof. Dr. Hüseyin Fazlı ERGÜL, Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri,
fazliergul@hotmail.com

Doç. Dr. Halit YABALAK, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Güzel Sanatlar,
halityabalak@yyu.edu.tr

Doç. Dr. Mehmet TAN, Siirt Üniversitesi, Sosyoloji, mehmet.tan@siirt.edu.tr

Doç. Dr. Said OLGUN, Siirt Üniversitesi, Tarih, saidolgun@hotmail.com

Doç. Dr. Mehmet Galip ZORBA, Akdeniz Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı,
galipzorba@akdeniz.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Yunus BAYDAŞ, Siirt Üniversitesi, İşletme, yunusbaydas@siirt.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Mahir ÖZHAN, Siirt Üniversitesi, Kamu Yönetimi, mahirozhan@siirt.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Enser YILMAZ, Siirt Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı,
enseryilmaz@siirt.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Serkan SABANCI, Siirt Üniversitesi, Coğrafya, sabanciserkan@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre YARAYAN, Siirt Üniversitesi, Beden Eğitimi,
yunus.emre.yarayan@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SABİR ÇEVİK, Siirt Üniversitesi, Eğitim Bilimleri,
mehmetsabir.cevik@siirt.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Sedat AKAY, Siirt Üniversitesi, İlahiyat, sedatakay56@gmail.com

Yabancı Dil Editörleri/ Foreign Language Editors

Prof. Dr. Arda ARIKAN, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye, ardaari@gmail.com

Mizanpaj/ Layout

İbrahim GİDER

Bu Sayının Hakemleri/ Reviews of This Issue

Prof. Dr. Ahmet İLYAS, Harran Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet ALTUNGÖK, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Prof. Dr. İlker AYDIN, Ordu Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet PINAR, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Şirin ÇINAR, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof. Dr. Nasrullah UZMAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma İNCE SANCAKLI, İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet İhsan DÜNDAR, Bursa Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Beral ALACI, İzmir Demokrasi Üniversitesi

Doç. Dr. Belkıs Ece ŞAHİN, Bursa Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Elife AKIŞ, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Fırat YILDIZ, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç. Dr. Malike BİLEYDİ KOÇ, Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet KILIÇARSLAN, Yalova Üniversitesi

Doç. Dr. Neslihan KILIÇ, Dicle Üniversitesi

Doç. Dr. Osman ORUÇ, Bayburt Üniversitesi

Doç. Dr. Rüveyda KÖMÜRLÜ, Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Yunus Emre BİROL, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Doç. Dr. Yusuf KARATAŞ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Doç. Dr. Vural ÖNTÜRK, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Bilge Nur ÖZTÜRK, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Canan SARIYAR SEZAN, Batman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Hayrettin TIRAŞ, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Dr. Aslı KAYA KARAKÜTÜK, Eskişehir Teknik Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri/ Research Articles

Demokrat Parti Döneminde Bir Kadın Girişimi Olarak Yayımlanan Beyşehir'in İlk Gazetesi: Beyşehir
*Beyşehir's First Newspaper Published as a Women's Initiative in the Democrat Party Period:
Beyşehir*.....75-95

Hüseyin MUŞMAL

Seâlibî'nin et-Temsil ve'l-muhâdara Adlı Edebî Eserinde Övme ve Yermeye Mevzusu Olarak Yaşlılık
*The Theme of Old Age as Praise and Criticism in Al-Tha'alibi's Literary Work et-Temsil ve'l-
Muhâdara*.....96-106

Mehmet Nafi ARSLAN

Birinci Haçlı Seferinde Cesareti ve İhanetiyle Tartışılan Kont Stephen (Etienne de) Blois
*Count Stephen (Étienne de Blois), Renowned for His Courage and Betrayal During the First
Crusade*.....107-123

Seyfettin KAYA

Dilbilimsel Uzatım ve Sebahattin Ali ile Küçük İskender'in Şiirlerinin Dilbilimsel Uzatım Açısından
İncelenmesi
*Linguistic Redundancy and the Analyses of Sebahattin Ali and Küçük İskender's Poems in Terms of
Linguistic Redundancy*.....124-135

Kerim TUZCU

Kampüs Yapılarında Sürdürülebilirlik Sertifika Sistemleri: Yaşayan Bina Mücadelesi Sertifikasının
Uygulanabilirliği
*Sustainability Certification Systems in Campus Buildings: Applicability of the Living Building
Challenge Certification*.....136-155

Esra KESKİN

Emine BAYDAN

Dijitalleşme Sürecinin Ekonomik Etkileri ve Türkiye'nin Performans Değerlendirmesi
Economic Effects of the Digitalization Process and Evaluation of Turkey's Performance.....156-171

Özge ERSEZER

Tuğba ÖZİŞİK

Tekno Güzellik Uygulamalarında Yapay Zeka Kullanım Pratikleri: Uluslararası Markalar Üzerine Bir
Analiz
*Practices of Artificial Intelligence Practices in Techno Beauty Applications: An Investigation on
International Brands*.....172-189

Yeliz YAPICIOĞLU AYAZ

İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Türkiye'de Antisemitist Yaklaşımlar ve Yahudi Algısı: Milli İnkılâp
Dergisi Örneği
*Anti-Semitic Approaches and Perception of Jews in Turkey Before the Second World War: The
Example of Milli İnkılâp Magazine*.....190-211

Özlem SEYHAN

**Demokrat Parti Döneminde Bir Kadın Girişimi Olarak Yayımlanan Beyşehir'in İlk Gazetesi:
Beyşehir**

*Beyşehir's First Newspaper Published as a Women's Initiative in the Democrat Party Period:
Beyşehir*

Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Konya, Türkiye

Selcuk University, Faculty of Letters, Department of History, Konya, Türkiye

ORCID: 0000-0002-3137-0069 | E-mail: hmusmal@selcuk.edu.tr

Makale Bilgisi / Article Information

Cite as/Atf: Muşmal, H. (2024). Demokrat Parti döneminde bir kadın girişimi olarak yayımlanan Beyşehir'in ilk gazetesi: Beyşehir. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 75-95.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 09/10/2024 **Kabul Tarihi / Accepted:** 12/12/2024

Yayın Tarihi / Published: 30/12/2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/ December

Cilt/ Volume: 12 Sayı/ Issue: 2

Sayfa / Pages: 75-95

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği tespit edilmiştir. / This article was reviewed by at least two referees and found to be plagiarism free.

Yayıncı / Published by: Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Siirt University Institute of Social Sciences

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Hüseyin MUŞMAL). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

* Bu çalışma kapsamında görüşülen kaynak kişilerle ilgili veriler, yazarın 2013 ve 2014 yıllarında gerçekleştirdiği görüşmelere dayandığı için etik kurul izni gerekliliği bulunmamaktadır.

Öz

Beyşehir basın-yayın tarihinde bilinen ilk yerel gazete, ilk sayısı 31 Mart 1955 tarihinde Perşembe günü yayımlanmış olan Beyşehir gazetesi olmuştur. Demokrat Parti tarafından desteklenen Beyşehir gazetesinin haftalık bir gazete olarak 3 yıl boyunca yayın hayatını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Gazetenin elimizde bulunan son nüshası olan 74. sayı 24 Ekim 1957 tarihini taşımaktadır. Konya'da bulunan matbaalarda basılan Beyşehir gazetesinin Asiye Süel başta olmak üzere, Şükriye Coşkun ve Naciye Çağlıyan adındaki üç kadının çabalarıyla çıkarıldığı görülmektedir. Gazetede Beyşehir'in tarihi ve doğal güzelliklerinin korunması ve bunların tanıtılması adına çok sayıda haber, yorum, duyuru ve köşe yazıları yayımlanmıştır. Başyazarı Asiye Süel'in şahsi gayretleri ile çıkarıldığı anlaşılan gazeteye Konya basın ve yayınında faaliyet gösteren Mehmet Önder, Feyzi Halıcı, Celaleddin Şimşir, İbrahim Aczi Kendi ve M. Zeki Oral gibi önemli isimler de ciddi katkılar vermişlerdir. Sınırlı sayıda bir münevverin takip ettiği anlaşılan gazete Beyşehir'de bir ilk olmayı başarmış ve yayıncılıkta sonraki nesillere cesaret veren önemli bir başlangıç oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Konya, Beyşehir, gazete, kadın.

Abstract

The first known local newspaper in the press-publication history of Beyşehir was the Beyşehir newspaper, the first issue of which was published on Thursday, March 31, 1955. Supported by the Democratic Party, Beyşehir newspaper was published weekly for 3 years. The last available issue of the newspaper, issue 74, is dated October 24, 1957. Beyşehir newspaper, printed in printing houses in Konya, was published with the efforts of three women named Asiye Süel, Şükriye Coşkun, and Naciye Çağlıyan. In the newspaper, numerous news articles, announcements, and opinion pieces were published to promote and preserve the historical and natural beauties of Beyşehir. Asiye Süel's efforts in publishing the newspaper were significantly supported by prominent figures in the Konya press and media scene, such as Mehmet Önder, Feyzi Halıcı, Celaleddin Şimşir, İbrahim Aczi Kendi, and M. Zeki Oral, who made substantial contributions. The newspaper, seemingly followed by a limited number of intellectuals, achieved a first in Beyşehir and established an important beginning in publishing that inspired courage in subsequent generations.

Keywords: Democrat Party, Konya, Beyşehir, newspaper, women.

Giriş

Beyşehir basın-yayın tarihinde bilinen ilk yerel gazete *Beyşehir* gazetesidir. Türkiye'de yayımlanmış süreli yayınların yer aldığı arşiv ve kütüphanelerde yaptığımız taramalarda Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı bulunan Milli Kütüphane'de *Beyşehir* gazetesinin bir koleksiyonuna ulaşmak mümkün olmuştur. Söz konusu nüshaların tamamı dijital olarak Milli Kütüphane'den temin edilmiş, tarafımızdan bütünüyle okunmuş ve incelenmiştir. Burada bulunan nüshalarına göre gazetenin ilk sayısı 31 Mart 1955 tarihinde Perşembe günü yayımlanmıştır. Gazetenin kütüphane koleksiyonunda bulunan en son nüshası ise 74. sayı olup 24 Ekim 1957 tarihini taşımaktadır.

Konya Basını'nın atağa geçtiği bir dönem olarak değerlendirilen 1950'li yıllarda ülke genelinde eskilerin yanı sıra yayın hayatına yeni başlayan gazetelerin ortaya çıkması Demokrat Parti iktidarıyla birlikte gelişen siyasî atmosferin bir ürünü olarak değerlendirilmektedir (Arabacı vd., 2009, s. 255). Bu yıllarda yayın hayatına başlayan ve Demokrat Partililer tarafından desteklenen *Beyşehir* gazetesinin ilk sayısı 31 Mart 1955 tarihinde Perşembe günü yayımlanmıştır.¹

Beyşehir gazetesinin yayın hayatına başladığı 1955 yılına kadar Beyşehir'de yayımlanmış herhangi bir gazete bulunmuyordu. Ancak yüzyılın ortasından itibaren Beyşehir, Konya'da basının en güçlü olduğu yerler arasına girmiştir (Arabacı, 2019, s. 153). Yayın hayatını üç yıl kadar sürdürdüğü anlaşılan *Beyşehir* gazetesinden sonra 1980 yılına kadar "Beyşehir'in Sesi", "Yamaç" ve "Gölkent" adıyla çeşitli gazetelerin de yayımlandığı bilinmektedir (Alperen, 2001, s. 135; Eyüboğlu, 1979, s. 140). Bununla birlikte 1980 yılından sonra Beyşehir'de çıkarılan ilk gazete ise *Beyşehir Postası* (1982) olmuştur. Diğer taraftan bu tarihten sonra Beyşehir'in Sesi (1982), Beyşehir Göl (1983), Göğeren Yapraklar (1983) isimli gazeteler de çıkarılmaya başlanmıştır (Arabacı, 2019, s. 153).

Beyşehir'in ilk yerel gazetesinin tanıtılmasının amaçlandığı çalışmamızda öncelikle gazetenin kimliği, künyesi, amacı ve yayın politikası ele alınmış, daha sonra yazar kadrosu ve muhtevasına yer verilmiş, son olarak da gazetede yer alan fotoğraf, ilan, duyuru ve reklamlar değerlendirilmiştir.

1. Gazetenin Kimliği, Künyesi ve Yayın Politikası

1.1. Yayın Hayatına Başlaması

Beyşehir'in ilk yerel gazetesi olan *Beyşehir* 31 Mart 1955 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Milli Kütüphanede bulunan koleksiyonunda yer alan nüshalarına göre gazetenin son sayısı 24 Ekim 1957 tarihini taşımaktadır. (bk. Ek 1) Gazetenin koleksiyonunun yer aldığı Selçuk Üniversitesi Kütüphanesi Süreli Yayınlar Bölümüne müracaat edildiğinde 14 numaralı rafta 1955-1957 yıllarını ihtiva eden nüshalarına ulaşılmaktadır. Burada yer alan dosyada ise 4 Temmuz 1957 tarihini taşıyan 69. sayıya kadar olan nüshaları bulmak mümkündür. Bununla birlikte, Beyşehir basın-yayını hakkında yayımlanmış bir çalışmada, gazetenin 1955-1958 yılları arasında çıkarıldığı ve üç yılı aşkın bir yayın hayatından sonra 1958 yılı Kasım ayında kapandığı ifade edilmektedir (Arabacı, 2011, s. 104; Süel, 1963, s. 3). Benzer şekilde, gazetenin başyazarı Asiye Süel 1963 yılında çıkarılan *Beyşehir'in Sesi* gazetesinde bir köşe yazısında bu konuda şunları söylemektedir.

1958 yılı Kasım ayında sonbahar yaprakları gibi Beyşehir Gazetesi de son yaprağını döktü. Hayatta evlat acısının ne demek olduğunu bilmem. Fakat bana en büyük gerçek acı nedir diye sordukları zaman, hiç düşünmeden Beyşehir Gazetesi'nden ayrılışımın acısıdır diye cevap verebilirim. Dilerim ki Beyşehir'in kendi sesi olan gazetemizin matbaasının bacasındaki duman hiç sönmessin (Süel, 1963, s. 3).

Yukarıda verilen söz konusu bilgilerden hareketle –bu bilgilerde bir hata bulunmuyorsa- *Beyşehir* gazetesinin 1958 yılı Kasım ayına kadar çıkarılmaya devam ettiği söylenebilir. Ancak günümüzde kütüphanelerde bulunan koleksiyonlarda yer alan son nüshası 24 Ekim 1957 tarihini taşımaktadır. Bu durumda ya gazetenin sonraki nüshalarının günümüze ulaşmadığı, ya da konuyla ilgili verilen bilgiler de bir hata bulunduğu düşünülebilir. Her iki ihtimal de şimdilik saklı kalmakla birlikte, zamanla gazetenin yeni nüshalarına ulaşırsa bu konudaki düğüm çözülmüş olacaktır. Ancak elde edilen nüshalarına göre gazetenin elimizdeki son sayısının tarihi 24 Ekim 1957'dir.

¹ Bir araştırmada gazetenin yayın tarihi hatalı bir şekilde 28 Mart 1955 olarak ifade edilmektedir (Habir, 2000, s. 131).

1.2. Yayın Periyodu

Beyşehir gazetesinin başlık klişesinin altında “*Perşembe günleri çıkar haftalık siyasi gazetedir.*” ibaresi yer almaktadır. İlk 28 sayısı boyunca haftanın perşembe günleri çıkarılan gazete, 9 Kasım 1955 tarihli 29. sayısında bir defa olmak üzere Çarşamba günü yayımlanmış, bu tarihten sonra 74. sayıya kadar Perşembe günleri yayımlanmaya devam edilmiştir. Milli Kütüphane'nin koleksiyonunda bulunan nüshalarına göre 31 aylık bir zaman diliminde yayın hayatını sürdüren *Beyşehir* gazetesi haftalık bir gazete olarak yayımlanmasına rağmen bazı dönemlerde 15 gün, 1 ay ve hatta daha fazla sürelerde yayımına ara vermek durumunda kalmıştır. Sekizinci sayısına kadar aralıksız her hafta çıkarılan gazete, 9., 17., 27., 33., 40., 41., 42., 43., 44., 53., 61. ve 69. sayılarında 2 hafta, 36., 37., 54., 57., 63., 70. ve 71. sayılarında 3 hafta, 51., 55. ve 56. sayılarında 4 hafta, 72. sayısında 8 hafta, 58. sayısında ise, bir önceki sayısından itibaren 15 hafta ara verdikten sonra yayımlanabilmiştir.

Haftalık olarak çıkarılan gazetenin, yayımına haftalar boyunca ara vermesinin nedenlerine dair bir bilgiye gazetede rastlanmamıştır. Ancak 1950'li yıllarda Beyşehir'de henüz bir matbaanın bulunmayışı ve gazetenin baskısı için 100 km mesafede bulunan Konya'ya kadar gidip gelmek durumunda olunması bu konuda etkili olabilir. Zira bu yıllarda Konya-Beyşehir arasında ulaşım imkânları mevsimsel şartlara bağlı olarak da değişebilmektedir. Ayrıca gazetenin baskısı öncesinde yazı haber ve yorumların hazırlanması ve dizgisinin yapılması aynı zamanda bir memur olan Asiye Süel'in gayretleriyle gerçekleştirildiğinden, bir kişinin emeğiyle hazırlanan gazetenin yayımlanmasında maddi güçlükler ve gecikmeler yaşanmış olduğu söylenebilir. Diğer taraftan elimizdeki son sayısının çıkarılmasından sonra gazetenin hangi sebeplerle yayımını durdurduğu hakkında sağlıklı bir bilgiye de ulaşılamamıştır. Ancak yazılarında sıklıkla maddi sıkıntılardan bahseden ve kendi maaşını dahi harcayarak gazeteyi çıkardığını ifade eden başyazar Asiye Süel'in verdiği bilgilerden hareketle gazetenin maddi sıkıntılar nedeniyle yayın hayatını sürdüremediği düşünülebilir.² Nitekim 17 Kasım 1955 tarihli 30. sayıda bir yazısında: “Gönül ister ki bu gazete güzel kasabamıza layık olsun. Bütün çalışmalarımıza rağmen gerek maddi bakımdan ve gerekse matbaamızın olmayışından birçok kusurlarımız oluyor” ifadesini kullanan Asiye Süel, 16 Şubat 1956 tarihinde yayımlanan 37. sayısında gazetenin okuyucularına ve abonelerine şöyle bir duyuruda bulunmuştur:

Bugüne kadar maddi ve manevi çok büyük fedakârlıkla çıkan gazetemize abone olma lütfünü gösterdiğiniz için evvel hepinize teşekkür etmeyi bir borç sayarak abone müddeti de hitam bulmuştur. Kıymetli okuyucularımız size karşı çok büyük noksanlarımız ve elimizde olmayarak çok büyük kusurlarımız olmuştur. Bunların af edilmesini ve hatalarımızın bin bir yokluk içinde çıkan bu gazetemize bağışlanmasını bilhassa rica ederiz. Bazı öyle haftalarımız oldu ki devlet kapısından aldığım ikramiyeyi bile bir haftalık masrafına vermeyi asla çekinmedim. Ve kıymetli okuyucularım şayet memleketimi sesini duyurabilmek bahtiyarlığına eriştimse bu bana doyumaz bir zevk oldu (1956, Şubat 16, Beyşehir).

Asiye Süel, gazetenin yayımına uzun bir ara verilmesinden sonra 21 Mart 1957 tarihinde yayımlanan 58. sayısında okuyuculara hitaben şöyle demektedir:

Ayda 600 lira masrafı olan bir gazeteyi hiçbir gelir kazanç ve menfaat gözetilmeden çıkarmak elbette bir nevi mucizeydi. Hele son günlerde en ufak bir ilan gelirimiz dahi olmadı. 8-10 sene evvel Beyşehir'de bir gazete çıkarmak arzusu ile yanardım. Fakat yarıda kaldığı zaman en büyük üzüntüyü duydum. Beyşehir'e karşı sonsuz sevgim ve bağlılığım bu arzularımı bir türlü yenemiyordu. İki sene evvel işe başladım. Bu iki sene içinde manevi çok sıkıntılar içinde kaldım. Fakat mademki her şeye rağmen azmettim. Bütün varımı yoğunluğu bu uğurda harcayacaktım. Maddi ve manevi sıkıntılar içinde mücadele ettik. (1957, Mart 21, Beyşehir)

Gazetenin 10 Ekim 1957 tarihli 72. sayısında yayımlanan bir haberde Türk Kadın Gazetesi'nden naklen Türkiye'mizde kadın gazetecilerin başardığı işlerden ve örnek olarak Asiye Süel'in Beyşehir Kazası'nda tek başına bütün maddi imkânsızlıklara karşı azim ve irade ile sırf

² Konya Kız Öğretmen Okulu mezunu olan Asiye Süel, Beyşehir Belediyesi'nde nikâh memuru olarak çalışmaktadır. Hakkında yapılan 1952 tarihli bir haberde, 10 yılda bine yakın nikâh kıydığı belirtilen Asiye Süel görev yaptığı tarihte Türkiye'deki tek kadın nikâh memuru olarak nitelendirilmektedir. 21 Mayıs 1952 Tarihli Vatan Gazetesi Konya İlavesi, s. 2.

memleketine hizmet etmek gayesi ile çıkarmakta olduğu *Beyşehir* gazetesinin memlekette oynadığı rolden de bahsedilmiştir.

Sırf memleketinin ihtiyaçlarını dile getirmek ve güzel Beyşehir'i turistik şehir gayesi ile hiçbir maddi menfaate dayanmadan bin bir sıkıntı ile Beyşehir gazetesini çıkarmakta olan Asiye Süel'e biz de bu yolda başarılar dileriz. (1957, Ekim 10, Beyşehir)

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle, gazetenin maddi yetersizliklerden dolayı kapanmak durumunda kaldığı söylenebilir.

1.3. Kimlik ve Künye Bilgileri

Gazetenin 31 Mart 1955 tarihli ilk sayısındaki başlık klişesine sayfanın en üstünde ve ortasında *Beyşehir* adıyla yer verilmiştir. Sadece 2. sayısında *Beyşehir* klişesi kırmızı renkte basılmış olup (bk. Ek 2) diğer nüshalarında gazete bütünüyle siyah beyaz olarak yayımlanmıştır. Gazetenin başlık klişesinin altında "Perşembe günleri çıkar haftalık siyasi gazetedir." ibaresi yer almaktadır. 2 Haziran 1955 tarihli 9. sayısından itibaren başlığın altına bir ibare daha eklenerek, "Gayemiz Memleketimize faydalı olmaktır." denilmiştir. (bk. Ek 3)

Başlık klişesinin altında çizgilerle ayrılan dikdörtgen bir bölüm içerisinde sağ tarafta gazetenin yıl, sol tarafta ise nüsha sayısına ait rakama yer verilmiştir. Klişenin sağ ve sol tarafında ise kare çizgilerle ayrılmış iki ayrı kısım bulunmaktadır. Bunlardan sağ taraftaki bölüm gazetenin sahibi, idare ve basım yeri bilgilerini içermekte, sol tarafta ise nüsha tarihi ile abone bilgileri yer almaktadır. Burada "Gelen Yazılar basılsın basılmasın iade edilmez." ve "İlanlardan mesuliyet kabul edilmez" ibareleri de bulunmaktadır.

Söz konusu yıllarda Beyşehir'de henüz bir matbaa bulunmadığı için *Beyşehir* gazetesi Konya'da *Yeni Kitap Basımevi*'nde basılmaya başlanmıştır. Gazetenin künye bilgileri içerisinde idare yeri "Dalyan Mahallesi 6 numara", olarak belirtilmiş ve bu adres bilgisi gazetenin son nüshasına kadar hiç değiştirilmemiştir. Bununla birlikte gazetenin ilk sayısında sahibi ve yazı işleri müdürü olarak "N. Süel" ismi belirtilmişse de 2. sayısında Şükrüye Coşkun'un adı geçmektedir. 13 Haziran 1957 tarihinde yayımlanan 67. sayısında ise yazı işleri müdürü Refik Süel olmuştur. Diğer taraftan 5 Temmuz 1957 tarihli 69. sayısından itibaren *Beyşehir* gazetesinin künye bilgilerinde bir değişiklik yapılmış ve gazete sahibi olarak Şükrüye Coşkun'un yazı işlerini fiilen idare eden mesul müdür olarak Metin Berberoğlu'nun ve başmuharrir olarak da Asiye Süel'in isimlerine yer verilmiştir. Ne var ki 10 Ekim 1967 tarihli 72. sayısından itibaren yazı işleri müdürü olarak Metin Berberoğlu'nun yerine Naciye Çağlayan'ın ismine rastlanmaktadır³.

Gazetenin 72. 73. ve elimizdeki son sayısı olan 74. sayısında sahibi olarak Şükrüye Coşkun'un, Yazı işleri müdürü olarak Naciye Çağlayan'ın ve başmuharrir olarak Asiye Süel'in adı geçmektedir. Kurulduğu günden beri Şükrüye Coşkun ve Asiye Süel'in gayretleriyle çıkarılan *Beyşehir* gazetesi, bu haliyle bir iki sayı dışında, sahibi ve yazı işleri müdürü ile başyazarı ölçeğinde genellikle kadınların yönetiminde şekillenmiş bir gazete olarak dikkat çekmektedir.

Künyesinde verilen bilgilere göre haftalık yayımlanan gazetenin yıllık 5 lira, sayısı 10 kuruş olup günü geçmiş nüshaları ise 25 kuruştan satılmaktadır. Gazetenin hemen her nüshasında çok sayıda reklam ve ilan yayımlanmakta olup, resmi ilanların sütun santimi 100 kuruş olarak belirtilmiştir. İlk sayısından itibaren 4 sayfa ve 6 sütun olarak çıkarılan gazetenin elimizde bulunan son sayısına kadar aynı sayfa düzenini muhafaza ettiği anlaşılmaktadır.

1.4. Gazetenin Amacı ve Yayın Politikası

31 Mart 1955 tarihli ilk sayısında *Beyşehir* gazetesinin çıkış gerekçesi "Basında İlk Adım" başlığı altında şöyle duyurulmuştur:

Gerek güzel Konya'mızda ve gerekse komşu kazalarımızda pek çok kimseler gazete çıkarmak fırsatını bulmuştu. Memleketin dertlerini isteklerini olan bitenlerini duyuruyor, fikir hayatında neşriyatıyla hizmet etmiş oluyordu. Yıllarca Beyşehir de

³ Gazetenin 72. sayısında Naciye Çağlayan ile ilgili olarak "Türkiye'mizin tanınmış kıymetli kadın gazetecilerinden ve İzmir Yenihisar Gazetesi'nin muharriri ve gazetemizin yazı ailesinden Naciye çağlayan gazetemizin yazı işleri müdürü oldu." haberine yer verilmiştir. Beyşehir Gazetesi, 10 Ekim 1957, s. 1. (bk. Ek 4)

rüzgârın önüne düşmüş bir kâğıt parçası gibi bu arzunun peşinde sürüklendi durdu. Bir türlü neşir hayatında kendisini gösteremedi. Hâlbuki müstesna yaratılan tabii güzellikleriyle eşsiz manzaralara malikti. Türk medeniyetinin en ince sanatını göğsünde yaşattığı birçok tarihi eserleri ile içinde yetiştirdiği açık fikirli halkıyla bir gazeteye ihtiyacı bulunduğu için büyük bir boşluk duyuyordu. Çünkü bu güzel kasabamızın imar bakımından ne kadar kalkınmaya layıkta o kadar da basın ihtiyacı vardır. Gazete onun asil ve temiz duygularının tercümanı olan en güzel varlık bulunduğundan Beyşehir'de gazeteyi bunun için çıkarmaya başladık. Allah yolumuzu açık etsin (1955, Mart 31, Beyşehir).

Görüldüğü gibi Konya ve komşu kazalarda memleketin dertleri ve sıkıntılarını dile getiren ve olup bitenleri haber veren gazeteler çıkarılmaya başlandığı, doğal güzellikleri, tarihi eserleri ve açık fikirli halkıyla Beyşehir'in de bir gazeteye ihtiyaç bulunduğu belirtilerek bunlara tercüman olmak amacıyla Beyşehir'de gazete çıkarılmaya başlandığı ifade edilmiştir. Gazete yetkilileri, "Basında İlk Adım" başlığıyla verdikleri beyanatın altında "Teşekkür" başlığı ile gazetenin çıkarılmasından duyulan memnuniyeti de şöyle ifade etmişlerdir:

Beyşehirli hemşerilerimize, münevverlerimize, gençlerimize, gazetemizin neşrini duyurarak bu güzel ve tarihi kasabanın bir gazeteye ihtiyacı bulunduğu ve basın yokluğu onda daima bir boşluk yarattığından gazetenin çıkmasında memnuniyetlerini belirten halkımıza ayrı ayrı teşekkür eder, bu gazete bizim değil hepimizin olduğu ve sizlerin yakın alakası ile daha çok canlanıp çok uzun ömürlü olacağını sizlerin teşvik ve alakasıyla kuvvet bulduğumuzdan teşekkür ederiz (1955, Mart 31, Beyşehir).

Buradaki açıklamadan da Beyşehir'de bir gazete çıkarılması ihtiyacının öteden beri hissedildiği ve böyle bir teşebbüsün bir süredir ahaliye duyurulduğu ve bu girişimin ahali tarafından da oldukça memnuniyetle karşılandığı anlaşılmaktadır. Gazetenin 7 Nisan 1955 tarihli 2. sayısında, N. Lefkeli imzasıyla yayımlanan bir yazı da gazetenin çıkış amacına ışık tutmaktadır. Lefkeli, gazeteyi kastederek "Beyşehir'in Kıymetini Bilelim" başlığı altında şunları söylemiştir:

Kısa bir müddet evvel Beyşehir denildiği vakit pek mahdut kimselerin hatıra sadece kasaba gelmekte ve bunun mazisi hali ve geleceği kimseyi ilgilendirmemekte idi. Demek oluyor ki Beyşehir bu hali ile sesini eşittirerek kendisini tanıtmak neler görüp geçirdiğini ve ne olduğunu ve ne olmak istediğini duyurmak imkânlarından tamamen mahrum bulunuyordu. Şimdi ise Beyşehir diye eşitilince sözü geçen kasabadan maada hatıra bir şey daha gelmektedir ki oda Beyşehir'dir. Beyşehir gazetesidir. İşte muhterem okuyanların Beyşehir gazetesi Beyşehir Kasabasını dile getirmek onun neler görüp geçirdiğini ve üzerinde halen neler olmakta bulunduğunu ve neler yapılması icap ettiğini her arzulayana haftada bir gün olsun duyurmak zaruretinden doğmuştur. Bu itibarla henüz pek genç bulunan Beyşehir gazetesine gereken itina ve ilgiyi gösterdiğimiz takdirde dev adımlarla ilerlemelerine devam etmekte olan kıymetli ve çok sevimli iki vilayetimiz Konya-Antalya arasında Beyşehir Kasabası'nın şirin bir diyar haline gelmesinin gerçekleşmesine hizmetlerde bulunacağına inanalım ve şerefli matbuatımızın devamlı şekilde bir cüzini teşkil etmesine hep beraber dua edelim (1955, Nisan 7, Beyşehir).

Görüldüğü gibi *Beyşehir* gazetesinin çıkarılma gerekçesi, özetle Beyşehir'in geçmişinin ele alınması, bugününden haber verilmesi ve yarınıyla ilgili yapılacakların dile getirilmesi olarak ifade edilmektedir. Ayrıca okuyuculardan gazeteye gerekli itina ve ilginin gösterilmesi istenmekte ve bunun Beyşehir'in gelişmesine katkı sağlayacağı ifade edilmektedir. Gazetenin 21 Nisan 1955 tarihli 4. sayısında Celaleddin Kışmır (Arabacı vd., 2009, s. 230) imzası ve "Beyşehir Gençlerini Bekliyen Vazife" başlığıyla bir köşe yazısı yayımlanmıştır. Köşe Yazısında Kışmır, gazetenin çıkışı ile ilgili teşvik edici bir yazı kaleme almıştır:

İlçelerimizin gün geçtikçe birer birer gazeteye kavuşmalarını takdirle ve sevinçle karşılıyoruz. Beyşehir bu mevzuda geçte kalmış olsa nihayet bir gazetesi oldu. Artık kendi dertlerini kendi kalem ve gazeteleriyle duyurabileceklerdir. Dört Sayısında dikkatle ve titizlikle takip etmekte olduğumuz Beyşehir gazetesinde hala bir yalnızlık hissedilmekte ve vazife ancak birkaç kişinin omuzlarına yüklenmiş bulunmaktadır. Biz bu işin birkaç kişinin himmet ve yardımlarıyla yürüyeceğine inanmıyoruz. Onun maddi

ve manevî yardımına büyük Beyşehirli koşmalıdırlar. Beyşehir gazetesi bir mektep olmalı. Bütün meseleler dertler, ihtiyaçlar onun süzgecinden geçirildikten sonra oraya sürülmeli kaymakamından belediye reisine öğretmeninden partili partisiz vatandaşlarına kadar bütün Beyşehir elbirliği ederek çalışmalıdır. Günlük dedikodular geçer, kavgalar yalancı çalışmalar unutulur elde kalan eserdir. Bu memlekette taş taş üstüne koyanlar unutulmaz bir hakikati ortaya koyan cesaretle savunan şimdi olmazsa bile yarın iftiharla anılır. Beyşehir'in meseleleri nelerdir. Onlar en kısa zamanda hal yoluna nasıl gidilir. Şahsi ve menfaate dayanan ikiyüzlü aldatıcı işler nasıl kökünden kurutulur. Bir gün gelir vaktiyle bir kaymakam bir belediye başkanı bir öğretmen bir muhtar bir halk adamı vardı diye anılası tutar. Temiz vicdanla samimiyetle yalnız iş yapmak eser bırakmak için çalışan insanları yetiştirme zevkini Beyşehir de tatmalıdır. Beyşehir'in tarihi folklor edebiyatı sanatı imarı iâşesi bu gazetede yer almalıdır. Beyşehirli gençler münevverleri sizlerle cesur kuvvetli isabetli hamleleriyle gazetemiz yürüyecektir. Tebrik ederiz (1955, Nisan 21, Beyşehir).

Söz konusu yazıda açıkça ifade edildiği gibi, gazetenin birkaç kişinin desteği ve yardımıyla değil, bütün Beyşehirlilerin desteğiyle çıkarılması gerektiği ifade edilmektedir. Kaymakamından belediye reisine, öğretmeninden partili partisiz vatandaşlarına kadar bütün Beyşehir'in Beyşehir gazetesine sahip çıkması gerektiğinin altı çizilmektedir. Hatta bu durum Asiye Süel'in ifadesiyle "Bu memlekette taş taş üstüne koyanlar unutulmaz bir hakikati ortaya koyan cesaretle savunanlar şimdi olmazsa bile yarın iftiharla anılacaktır" (1955, Nisan 21, Beyşehir).

Milli Kütüphane'de bulunan koleksiyonda yer alan sayıları incelendiğinde *Beyşehir* gazetesinin açık bir şekilde Demokrat Parti politikalarını desteklemek üzere çıkarılmış siyasî bir gazete olduğu anlaşılmaktadır. Neredeyse Demokrat Parti'nin bir yayın organıymış gibi faaliyet gösteren gazetede Demokrat Partili Beyşehir Belediye Başkanı'nın icraatları ve temasları sürekli gazetede haber yapıldığı gibi, Demokrat Partili Konya Milletvekilleri ile Bakanların Konya ve Beyşehir ziyaretleri de yakından takip edilerek sürekli haberleştirilmiştir. Ayrıca gazetede Demokrat Parti'nin il ve ilçe kongreleri ayrıntılı bir şekilde haber yapılmış ve partililerin seçim çalışmalarına sürekli yer verilmiştir. İlk sayısından itibaren Demokrat Parti hakkında haber ve yayımlar yapılan *Beyşehir* gazetesinin 21 Nisan 1955 tarihli 4. sayısında Konya Milletvekili Reyhan Gökmenoğlu'nun tebrik mesajı şu şekilde yayımlanmıştır:

Memleketimizin kalkınmasında yardım edeceğimi kuvvetle ümit ettiğim Beyşehir gazetesine benim tarafımdan yapılması lazım gelen maddi ve manevî alaka ve yardımlarımı esirgenmeyeceğimi iftiharla bildirir, Gazetenize devamlı neşir hayatı temenni ederiz (1955, Nisan 21, Beyşehir).

Yukarıda görüldüğü gibi Beyşehirli Konya Milletvekili Reyhan Gökmenoğlu, gönderdiği tebrik mesajında gazeteyi maddi ve manevî olarak destekleyeceğini açıkça beyan etmiştir. Nitekim Milletvekili Reyhan Gökmenoğlu'nun ilçede yaptığı ziyaretlerin ve temasların gazetede detaylı bir şekilde yer bulduğu da görülmektedir. Benzer şekilde 22 Aralık 1955 tarihinde Konya Valisi Cemil Keleşoğlu da gazetenin muhbirine "Beyşehir de bir gazetenin çıkmakta olduğuna memnun oldum. Beyşehir'e gelmeden gazete elime geçmiş ve mündericatımı gözden geçirerek takdir etmişim" diyerek gazeteden maddi ve manevî yardımlarını esirgemeyeceklerini ilave etmiş ve başarılar dilemiştir.

Gazetenin başyazarı Asiye Süel yola çıkış hikâyesini gazetenin 29 Mart 1956 tarihli 41. sayısında ve 1. yıl dönümünde şöyle ifade etmiştir:

Gazetenin olmayışı çok büyük bir boşluktu. Beyşehir'de bir gazetenin çıkması için bazen öyle sözler duyuluyor ki diğer hayallerimiz gibi bunun da imkânsız olduğu bir hayalden ibaret kalacağını zannediyor ve içimiz sızlıyordu. Zaman zaman çıkarmaya teşebbüs ettiğimiz gazete belki yarıda kalırda en büyük üzüntüyü duyarız diye bir türlü teşebbüse geçemiyorduk ve bu işe dair cesaret ve maneviyatımız nedense kırılmaktaydı. Fakat Beyşehir'e karşı sonsuz sevgi ve bağlılığımız yine bu arzumuzdan bizi bir türlü geçiremiyordu. Yine bir gün bir yerde otururken bu hususta söz açıldı ve ben dert yandım işte asla unutmadığım bazı münevverler bana cesaret verdi. Mademki bir kâr gayesiyle çalışmayacaksın mademki bu yüzden ekmekte yemeyeceksin hemen sizin aile bir gazete çıkarsın diye hislerimi takviye ettiler. Ve benim kırılan cesaretimi artırdılar. İşte böylece gazetemiz geçen sene bugün çıkmaya başladı. Bir sene içinde maddi

manevi çok mücadele içinde kaldık. Sanki gölün hırçın dalgaları arasında kürekleri kırılmış bir kaptan gibi mücadeleleri yendik. İcabında aylığımızı bile feda ettiğimiz bu gazete kadirşinas kendini bilen memleket seven kıymetli okuyuculardan ve kıymetli okuyuculardan kuvvet buldu (1956, Mart 29, Beyşehir).

Daha önceki bir yazısında 8-10 sene evvel Beyşehir'de bir gazete çıkarmak arzusuyla yandığını ifade eden Asiye Süel, yukarıdaki yazısında *Beyşehir* gazetesinin çıkarılmasının uzun süredir kurulan hayallerin sonucunda Beyşehirli münevverlerin teşviki, ailesinin gayreti ve fedakârlıkları ile gerçekleştiğini ifade etmektedir.

2. Gazetenin Yazar Kadrosu ve Muhtevası

2.1. Yazar Kadrosu

Elimizde mevcut bütün sayılarının incelenmesi neticesinde *Beyşehir* gazetesinin aralarında öğretmenlerin de bulunduğu devlet memurları, Konya'daki gazeteciler ile yurt içinden ve dışından mektup veya yazı gönderen yazarların katkılarıyla hazırlandığı anlaşılmaktadır. Ancak gazetenin bütün yükünün başyazar konumunda bulunan Asiye Süel tarafından çekildiği söylenebilir. Hakkındaki bilgilere göre Asiye Süel, Beyşehir Belediyesi'nde nikâh memuru olarak çalışmaktadır (M. Koç ile yapılan kişisel görüşme, 18 Temmuz 2013; S. Kasapoğlu ile yapılan kişisel görüşme, 17 Temmuz 2014). İlçede kaldığı süre boyunca Beyşehir'e hizmet noktasında aktif olarak çalıştığı, bir dönem Türkiye'nin tek kadın nikâh memuru olarak görev yaptığı, bu süreçte Kızılay kadın kollarında görev aldığı anlaşılmaktadır (Beyşehir Gazetesi, 1 Mart 1956, s. 1). 1954 yılında kurulan Beyşehir Ağaç Sevenler Derneği (Yeni Meram Gazetesi 10 Aralık 1954); 1957 yılı mart ayında Beyşehir'in doğal ve tarihi güzelliklerin tanıtmak ve şehrin turistik önemini artırmak amacıyla kurulan Turizm Derneği'nin de üyesi olan Asiye Süel, aynı zamanda Kadın Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu üyesidir (Beyşehir Gazetesi, 4 Nisan 1957, s. 1; Fotoğraf ve bilgi için bk. Ek 5-6).

Gazetede yer alan yazılardan anlaşıldığına göre Asiye Süel, gazetenin yalnızca başyazarı değildir. Aynı zamanda maddi ve manevi olarak bütün hazırlık aşamalarını yöneten gazetenin baş mimarı konumundadır. Süel, gazetenin yayınına uzun bir ara verilmesinden sonra 21 Mart 1957 tarihinde yayımlanan 58. sayısında okuyuculara hitaben şöyle demektedir:

Ben bugüne kadar elimden geldiği kadar kırık dökük kalemimle gazeteme yazıları tek başıma hazırlamaktan zevk duyarak yılmadan çalışmak istedim. Öyle haftalar oldu ki aylığımızı bile bu gazete uğruna feda ettim. Ama yine de memnundum. Değil mi ki Beyşehir'in kalkınması için hizmet ediyor ve gurbette olan aziz hemşerilerime bu şirin diyarlardan haberler ulaştırıyordum. Bu manevi zevk bütün maddi sıkıntı ve yorgunlukları çoktan unutturuyordu. Artık emekleme devrimiz geçti. Bu iki ay zarfından gazetenin çıkmamasından dolayı okuyucularımız duydukları üzüntüyü mektupla telefonla veya bizzat gelerek bildirdiler. Gazetemiz yine neşriyata devam edecektir (1957, Mart 21, Beyşehir).

Gazetenin çıkarılma düşüncesi, hazırlanması ve yayımlanması aşamalarında büyük gayretleri bulunduğu anlaşılan Asiye Süel, bir muhabir rolünde haber yazdığı gibi aynı zamanda gazetenin çeşitli bölümlerinde bir yazar olarak da çok sayıda yazı kaleme almıştır. Süel, farklı konularda fikir ve düşüncelerine yer verdiği "Haftanın Yazısı" başlığı dışında, gazetenin farklı kısımlarında hikâyeler, makaleler, araştırma ve incelemeler yayımlamıştır. Örneğin Süel tarafından gazetenin 1. sayısında "Evlatlık", 2. sayısında "Dertli Pınar", 7. sayısında "Koruyucu Melek", 14. sayısında "Vaktiyle Köylü Bir Kız Vardı", 24. 25. 26. ve 28. 30. sayısında "Sığıntı", 41. sayısında "Deli", 54. sayısında "Oduncu Çocuk", 65 ve 66. sayısında "Analık Duygusu" 70. ve 71. sayısında "Pembe Köşk" olmak üzere çok sayıda hikâye yayımlanmıştır. Hikâyelerinin dışında Süel'in zaman zaman gezi ve seyahat notları yayınladığı da görülmektedir. "Bir Seyahatten Notlar Cennet Akdeniz Kıyıları" adıyla 6 sayılı yazı da bir seri halinde gazetede yayımlanmıştır.

Süel yazılarında bazen ismini açık olarak Asiye Süel şeklinde, bazen A. Süel, bazen de A.S. şeklinde yazmaktadır. Asiye Süel imzasını bıraktığı yazılara bakıldığında gazetenin 1. sayısında Güzelleme köşesinde "Beyşehir Gölü", 9 Haziran 1955 tarihli 10. sayısında Köylerimizi Tanıyalım köşesi altında "Kuş Uçmaz Kervan Geçmez Diyarlar Şimdi Milletvekilleri Uğrağı Oluyor" ve 23 Haziran 1955 tarihli 12. sayıda "Ziraatın Girdiği Köy Üstünler" adlarında, 25 Ağustos 1955 tarihli 19. sayıda Beyşehir'in İncileri köşesi altında "Hacıakif Adası", Düşünceler köşesi altında "Kış Duyguları"

gibi yazılarının yanı sıra her hangi bir köşe altına almaksızın “Kadın, Eylül Gelince, Beyşehir Ormanları, Ormanlarımızın Kıymetini Ne Zaman Öğreneceğiz, Son Eylül Günleri Bağ Bozumu, Leylekler Giderken, Anamasa Kar Yağdı, Arada Bir Kış Yüzümüze Gülüyor, Öp Bakalım Kış Babanın Elini, Kadın Kafasını Nurlandırdıkça Daha Güzel Olur, Gölümüzün Sahillerini İhya Edemez miyiz?, Mart Ayı Bana İki Ruhlu İnsanları Hatırlattı, Aile Birliğinde Taraplara Düşen Vazifeler, Aile Yuvasında Saadetin Devamı İçin Hürmet Edeceğimiz Esaslar” gibi başlıklar altında çok sayıda yazı kaleme almıştır. Süel’in Anneler Günü, Ağaç Bayramı, Gençlik Bayramı, Ramazan Bayramı gibi özel günlerde günün anlam ve önemine binaen de yazılar kaleme aldığı görülmektedir. Bütün bu çabalarına ve gayretlerine rağmen gazete üzerinden kalem kavgası yaptığı bir muhababına verdiği cevabında şöyle demiştir.

Gazeteyi bana mal etmişsiniz. Hâlbuki benimle hiçbir ilgisi yoktur. Sadece Şükriye Coşkun’undur. Gazetede benim çalışma işine gelince nasıl ki Yeni Sabah’ın Yeni Meram’ın Yeni Konya gazetecilerinin muhabiri isem Beyşehir gazetesinde de bu gibi işleri görmekle iktifa etmekteyim (1955, Kasım 17, Beyşehir).

Gazetenin yazarlarından biri de Beyşehir Ortaokulu Tarih Öğretmeni Nihal Akalın’dır. Akalın, gazetede “Haftanın Yazısı” veya “Haftada Bir” başlığı altında yazılar kaleme aldığı gibi, gazetenin çeşitli sayılarında uzmanlık alanıyla ilgili bazı yazılar da kalem almıştır. Akalın özellikle Beyşehir ve çevresinin tarihi hakkında olmak üzere, gazetenin 3. sayısında “Eşrefoğulları”, 4. sayısında “Şiir Yazma Sanatı”, 6. sayısında “Beyşehir’in Okul Derdi”, 7. sayısında “Fatih Mehmet ve Bizans Kontu”, 8. sayısında “19 Mayıs Gençlik Bayramı”, 19. ve 20. sayısında ise “İsteklerimiz 1-2” başlıkları altında yazılar kaleme almıştır.

Gazetenin önemli yazarlarından biri olan Mehmet Önder, gazetenin ilk sayısından itibaren belirli aralıklarla *Beyşehir* gazetesinde yazılar yayımlamıştır. Daha çok Beyşehir’in tarihî ve kültürel değerleriyle ilgili yazılar kaleme alan Önder’in *Beyşehir* gazetesinde yayımladığı yazıların bazıları şunlardır: 1. sayıda “Eflatunpınar”, 3. sayıda “Beyşehir Cenneti”, 9. sayıda “Bir Geziden Notlar: Beyşehir’deyiz”, 13. sayıda “Beyşehir Halıları”, 19. sayıda “Kendi Mevzularımız Beyşehir’den Söz Açıldı”, 29. sayıda “Tercümele Konya Gönüllerin Kâbesi”, 34. sayıda “Kaderi Değişen Beyşehir”, 51. sayıda “Define”, 57. sayıda “Devlet Tiyatrosu ve Çanaklar”, 60. sayıda “Mevlana’nın Doğum Tarihi Üzerine”, 66. sayıda “Yabancı Gözüyle 167 Yıl Önce Konya”.

Beyşehir’de Orman Yüksek Mühendisi olarak görev yapan Süleyman Gediz de zaman zaman gazetede uzmanlık alanıyla ilgili köşe yazıları yazmıştır. Gediz, gazetenin 3. Sayısında “Konya Mıntıkasında Koruyucu Orman Şeritleri”, 8. sayısında “Orta Anadolu’nun Plaj Şehri Beyşehir”, 13. sayısında “Beyşehir Süratle İnkışafa Müsaittir”, 14. sayısında “İslibucak ve Kızoluğu Ormanları”, 16. sayısında “Beyşehir’de Kavakçılık ve Yeşil Beyşehir İdeali”, 18. sayısında “Ormanlarımız ve Sel Felaketleri”, 24, 25, 28, 30, 31, sayılarında “Beyşehir’in Kıymetleri Anamasın Zirvesinde I-V”, 39. sayısında “Kavaklıktaki Tırpan” ve 42. sayısında “Ağaç Bayramı Münasebetiyle” gibi çok sayıda yazı kaleme almıştır. Diğer taraftan yine Beyşehir’de Yüksek Ziraat Mühendisi Kazım Türkoğlu da “Ziraatçının Köşesi” adıyla 62. ve 66. Sayıda Karaleke Hastalığı hakkında çeşitli yazılar yazmıştır. Ayrıca Veteriner Hekim İsa Sagon’un da uzmanlık alanıyla ilgili bazı çeviri yazılar yayımlandığı görülmektedir. Benzer şekilde Beyşehir’de görev yapan bazı hekimlerin de gazeteye katkı verdikleri ve yazılar yazdıkları anlaşılmaktadır. Bunlardan Dr. Cavit Ayyüce Beyşehir’le ilgili izlenimlerini ve tavsiyelerini içeren bazı yazılar kaleme almıştır. Beyşehir’de görev yaptığı dönemlerde gazeteye katkı sağlayanlardan biri de Ceza Hâkimi Cabbar Şenel olmuştur. Şenel, “Hukukçu Gözü İle” başlığı altında 1. ve 2. ve Beyşehir’le ilgili 7. sayıda olmak üzere 3 ayrı yazı kaleme almıştır.

Sadece Beyşehir’de görev yapanların değil, aynı zamanda döneminde Konya’da aktif faaliyet gösteren başka kalemlerin de *Beyşehir* gazetesine katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Celalettin Kişmir, 4. sayıda “Karıncı Beyşehir Gençlerini Bekleyen Vazife”, 14. sayıda “Beyşehir Gençliği Ne Yapıyor”, 44. sayıda “Karıncı, Geçti Borun Pazarı” ve 74. sayıda “Muhlis Koner Öldü” başlığıyla çeşitli köşe yazıları yazmıştır. Emekli öğretmen İbrahim Aczi Kendi de yazılarıyla gazeteye katkı sağlayanlar arasında bulunmaktadır. Kendi, öncelikle tarih alanında olmak üzere 8. sayıda “Geçmiş Zaman Olur ki 55 yıl Önce Beyşehir”, ve 10, 12, 13 ve 15. sayılarda “Ferit Paşa ve Beyşehir-I-IV” isimli ayrı dizi yazılar yayımlamıştır. Bir süre yazılarına ara veren İ. Aczi Kendi’nin gazeteye 30, 31, 32 ve 33. sayılarda “Anne Baba Karakterleri” adıyla 4 ayrı yazı ile katkı verdiği görülmektedir. Diğer taraftan Feyzi Halıcı, Duygular ve Düşünceler başlığı altındaki köşesinde 15. sayıda

“Folklorumuz”, 22. sayıda “Bülbül Hocama Şiir” ve 25. sayıda “Sıra Dağlar”, 29. sayıda “Lisan” ve 36. sayıda “Hırsız” adlarında 5 ayrı yazıyla gazeteye katkı sağlamıştır. Diğer taraftan yurt içinde veya yurt dışındaki yazarların da gazeteye katkı sağlamaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Nitekim bunlardan Halit Ören, 16 Haziran 1955 tarihli gazetenin 11. sayısında Amerika Mektupları köşesinde “Newyork'ta Türk Bayrağı”, 11 Ağustos 1955 tarihli 17. sayısında “Amerika'da Bakkal” isimli yazılar yayımlamıştır. Bununla birlikte İzmir'den Mektup köşesiyle O. Enver Gürbüz'ün Beyşehir'le ilgili çeşitli yazılar vasıtasıyla hemşerileri ile buluştuğu görülmektedir.

Yukarıda isimleri ve yazılarından bahsedilenlerin dışında Ömer Tekin, Edip Bilir, , Cahit Akyol, Cezmi Başer, Rüştü Ergen, M. Zeki Oral, Sofu Tuğrul, Ferit Uğur, F. Sayan, Haldun Dengiz, Muhtar Sahir, Enver Şevki Botsalı, Mehmet Torunoğlu, Mehmet Ali Büyükkutlu, Mehmet Şimşek, Süheyla Çelikel, Havva Daban, Naciye Çağlayan, Ahmet Fevzi Erol ve Kâzım Türkoğlu gibi yazarlarından da gazeteye katkılar sundukları görülmektedir (Arabacı vd., 2009, s. 105). Bununla birlikte *Beyşehir* gazetesinde Eşref Saati başlığı altında *Diken* müstear ismiyle kısa eleştiri ve fıkralar da yayımlanmıştır.

2.2. Gazetenin Muhtevası

Yukarıda ifade edildiği gibi *Beyşehir* gazetesi ilk sayısından itibaren 4 sayfa ve 6 sütun olarak çıkarılmış, son sayısına kadar aynı sayfa düzenini muhafaza etmiştir. Gazetede yer verilen haber ve yazılar arka arkaya yerleştirilmiş olup genellikle haberin veya yazının sonu bir ara çizgi kullanılarak belirtilmiştir. Haberlerde yer yer üst, ana ve alt başlık gibi başlıkların da kullanıldığı görülmektedir. Genellikle gazetenin ilk 3 sayfasında haberlere ve köşe yazılarına yer verilmekte, 4. sayfası ise ilan, duyuru ve reklamları içermektedir. Ancak zaman içerisinde 3 sayfada da ilan, duyuru ve reklamlara yer verilmeye başlanmıştır.

Gazetenin ilk sayfası başta olmak üzere hemen bütün sayfalarında genellikle Beyşehir'le ilgili haber, ilan, duyuru ve reklamlara yer verilmektedir. Beyşehir hakkında verilen haber veya duyurular yalnızca şehir merkezi ile değil, büyük kasabalar başta olmak üzere Beyşehir'e bağlı taşra yerleşimleri ile de ilgilidir. Benzer şekilde gazetede yakın çevrede bulunan il ve ilçelerden çeşitli haberleri de görmek mümkün olmaktadır. Diğer taraftan gazetenin ilk sayfası dâhil olmak üzere diğer sayfalarında da ülke ve dünya gündemiyle ilgili haber ve yorumlar bulunmaktadır. Özellikle Devlet adamlarının yurt içi ve yurt dışı gezileri de gazetede zaman zaman yer almaktadır.

Gazetenin birçok sayısında tebrik ve teşekkür başlığı altında birçok yazı bulunmaktadır. Bu bölümde, düğün-nişan veya nikâh yapanlar, görevine yeni başlayanlar, çeşitli bağış ve yardımlarda bulunanlar gazete yönetimi tarafından özellikle tebrik edilmiştir. Bununla birlikte şehirde gerçekleşen tayin ve terfilere özel bir yer ayırmak suretiyle bu konularda ahalinin bilgilendirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Aşağıda gazetenin bölümleri başlıklar altında ele altında ele alınacak ve muhtevası hakkında bazı bilgiler verilecektir.

2.2.1. Manşet

Gazetenin yayın politikası doğrultusunda Beyşehir'de haftanın en önemli olayının manşete taşındığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle manşette yer alan haberler çoğunlukla yerel haberlerden oluşmakta, nadiren de olsa ülke gündemiyle ilgili konulara rastlanmaktadır. Manşetlerde Beyşehir'de gerçekleşen önemli hadiseler başta olmak üzere önemli ziyaret ve incelemelere de detaylı bir şekilde yer verilmektedir. Gazetede verilen manşetin diğer haberlere göre daha büyük puntolarla ve koyu renkte dizildiği görülmektedir. Fikir vermesi açısından ilk 15 sayıdaki gazete manşetlerinden örnekler aşağıda yer verilmiştir.

31 Mart 1955 tarihli 1. sayıda “Beyşehir'de Balık, Konserve Fabrikası Kurulacak”.

7 Nisan 1955 tarihli 2. sayıda “Pakistan Türk-İrak Paktına Davet Edildi”.

14 Nisan 1955 tarihli 3. sayıda “Şehir içi Yolları Asfaltlanıyor”.

21 Nisan 1955 tarihli 4. sayıda “D.P. İlçe Kongresi Yapılıyor”.

28 Nisan 1955 tarihli 5. sayıda “D. Parti Kongresi İlçemiz Beyliğine Yakışır Şekilde Fevkalade Olgunluk ve Samimiyet İçinde Geçti”.

5 Mayıs 1955 tarihli 6. sayıda, “Belediye Seçimleri Tehir Ediliyor”.

- 12 Mayıs 1955 tarihli 7. sayıda “Küçük Esnaf Vergisi Kalkıyor”.
- 19 Mayıs 1955 tarihli 8. sayıda “19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı”.
- 2 Haziran 1955 tarihli, 9. sayıda “Basın Yayın Ve Turizm Genel Müdürü Muammer Baykan Şehrimize Geldi”
- 9 Haziran 1955 tarihli 10. sayıda “Konya Ovası Sulama Davası 120 Milyon Liralık Yeni Su Programı Hazırlandı”
- 16 Haziran 1955 tarihli 11. sayıda “Belediye Meclisi Haziran Ayı Toplantısı”.
- 23 Haziran 1955 tarihli 12. Sayıda “Kazamızın Elektrik ve Su Mevzularında Çalışmalar”.
- 30 Haziran 1955 tarihli 13. Sayıda “Reyhan Gökmenoğlu'nun Tetkikleri”.
- 7 Temmuz 1955, tarihli 14. sayıda “Reyhan Gökmenoğlu Konya Gazetecileri İle Görüştü”.
- 14 Temmuz 1955 tarihli 15. sayıda “Derebucağı Köyü Yanıp Kül Oldu”.

Görüldüğü gibi gazete manşetleri Beyşehir’le ilgili olduğu gibi, ülke ve dünya gündemiyle de ilgilidir. Bununla birlikte gazetenin kuruluş amacı ve yayın politikası gereğince daha ziyade Demokrat Parti ile ilgili haberlerin öne çıkarıldığı da açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim 1957 seçimlerinden üç gün önce 24 Ekim 1957 tarihinde yayımlanan *Beyşehir* gazetesinin elimizdeki son nüshası olan 74. sayısının manşetinde “Her Türlü Propaganda Bu Gün Akşam Sona Erecek” ifadesi yer almaktaydı.

2.2.2. Haftanın Yazısı

Beyşehir gazetesinin pek çok sayısında ve birinci sayfasında başlık klişesinin altında sol tarafta yer alan sütunda “Haftanın Yazısı” başlığı altında bir köşe yer almaktadır. Söz konusu köşede yayımlanan yazılarda Beyşehir’in meseleleri ile ilgili okuyucular bilgilendirilmekte, tarım, hayvancılık, çevre, sağlık vs konularında tavsiye ve nasihatlere de yer verilmektedir. Gazetenin en önemli bölümlerinden biri durumunda bulunan Haftanın Yazısı köşesi gazetenin ilk sayısında “Basında İlk Adım” başlığı ile yayımlanmıştır. “Haftanın Yazısı” köşesi bazen imzasız bir şekilde *Beyşehir* adıyla kaleme alınmışsa da bazı yazılar yazarlarının adıyla yayımlanmıştır. Yazılar da her ne kadar isim bulunmuyorsa da imzasız yazıların da Asiye Süel tarafından gazete yönetimi adına hazırlandığı düşünülebilir. Gazetenin adıyla *Beyşehir* ifadesi ile imzalanmış yazıların başlıklarına bakıldığında özellikle “Basında İlk Adım, Sırasıyla Köy Kalkınması, Ormanlarımıza Yazık Oluyor, Daha Önümüzde Fırsat Varken, Anneler Günü, Ortaokul Pansiyon İşİ, Biçki-Dikiş Kursu, Hoş Sesler, Fesat Ruhlu İnsanlarla Bir Hasbıhal, Asfaltlanan Yollar, Hak Doğrunun ve Çalışanın Yardımcısıdır, Cumhuriyet ve Demokrasi, Belediye Seçimi Arifesinde, 17. Yıl, Anneler Günü’nün Arifesinde”, gibi yazılar dikkat çekmektedir. Bunların dışında “Haftanın Yazısı” köşesinde yazarlarının imzasıyla yayımlanan bazı yazılar da bulunmaktadır. Bunlar arasında gazetenin başyazarı olan Asiye Süel, *Beyşehir* Gazetesi’nde en fazla ve sürekli yazılar kaleme alan yegâne kişi olarak öne çıkmaktadır. Süel, “Haftanın Yazısı” başlığı altında 20’ye yakın yazı kaleme almıştır:

“Ayların Sultanı Mübarek Ramazan Ayı”, 6. Sayı, 5 Mayıs 1955; “Beyşehir’e Buyurun”, 9. Sayı, 2 Haziran 1955; “Bir Kitaplık Bu Memleketin Nuru Olur, 11. Sayı, 16 Haziran 1955; “Kalkınma Derneği”, 13. Sayı, 30 Haziran 1955; “Gölümüz Bulunmaz Bir Ziyettir”, 15. Sayı, 14 Temmuz 1955; “Rahmetli Bülbül Hoca”, 22. Sayı, 15 Eylül 1955; “Beyşehir’in Eşsiz Manzarası”, 27. Sayı, 27 Ekim 1955; “Sağlık Merkezi”, 34. Sayı, 29 Aralık 1955; “Gelişinden Bellidir”, 35. Sayı, 5 Ocak 1956; “Mahremkolu Yolu Yapılmalıdır”, 40. Sayı, 15 Mart 1956; “Gazetemiz Bir Yaşında”, 41. Sayı, 29 Mart 1956; “Selamete Götüren Kanun Milli Koruma Kanunu”, 47. Sayı, 21 Haziran 1956; “Ormanlarımıza Kıymayalım, 49. Sayı, 5 Temmuz 1956; “İki Aylık Hasretten Sonra Gazetemiz İki Yaşında”, 58. Sayı, 21 Mart 1957; “Biçki Dikiş Kursunun Sergisi”, 66. Sayı, 6 Haziran 1957; “Sınıfta Kalma Usulü Kalkınca”, 70. Sayı, 25 Temmuz 1957.

Haftanın Yazısı köşesinde yazılar kaleme alan bir başka yazar Nihal Akalın bu başlık altında 3 yazı kaleme almıştır: “19 Mayıs Gençlik Bayramı”, 8. Sayı, 19 Mayıs 1955; “İsteklerimiz”, 19. Sayı, 25 Ağustos 1955, “İsteklerimiz 2”, Sayı 20, 1 Eylül 1955. Diğer taraftan Haftanın Yazısı köşesinde Osman Yüksel Serdengeçti adıyla “Seçimlere Giderken, 73. Sayı, 17 Ekim 1957” ve Rüştü Özal adıyla “Lisan Liselerimiz, 11. Sayı, 11 Ağustos 1955” birer yazı yer verildiği görülmektedir.

2.2.3. Eşref Saati

Beyşehir gazetesinin birinci sayısından itibaren ilk sayfasının sağ alt köşesinde çizgilerle ayrılmış dikdörtgen bir pencere içinde “Eşref Saati” adıyla bir bölüm yer almaktadır. “Diken” müstear adıyla bir yazar tarafından kaleme alınan bu bölümde her hafta konuyla ilgili bir başlık altında kısa yazılar halinde çoğunlukla nükteli eleştiriler olmak üzere, çeşitli dilek, istek ve takdirlere yer verilmektedir. Yereldeki sorunları dile getirmek, sorunlar ve çözümler hususunda kamuoyu oluşturmak gibi bir amacı taşıdığı anlaşılan Eşref Saati bölümünde gazetenin ilk sayısında “Duyduk” başlığı altında şu cümlelere yer verilmiştir:

Burada bir muazzam cami Eşrefoğlu zamanında kurduk. Amma yıkılan yerlerini de bir türlü yapamadık. Şimdi de hem güzellik bakımından hem de yazın tozundan kurtulmak için Belediye yollarını asfaltlayacak. Bu turistik kasabamızda gelen giden turistleri barındıran Hilton'un yavrusu bir de otel yapılacak. Saatimizin zenbereği boşa dönmese de yapılacak şu işleri bir an evvel görsek. Diken (1955, Mart 31, Beyşehir).

“Diken” müstear adıyla yazılar kaleme alan yazar zaman zaman Beyşehir’le ilgili bir dileği veya temenniye dile getirmiş, bazen iğneli eleştiriler yapmış, bazen de yapılanları takdirle karşılamıştır. Gazetenin 2. sayısında “Durun” başlığı altında “Beyler telaş etmeyin durun eğer bir isteğiniz varsa çabuk söyleyin. He Şöyle söyle desene umumi helâ isterim.” denilirken, 3. sayısında “Acaba” başlığı altında “23 Nisan geliyor, Okullarda Müsamere hazırlığı başladı. Bizim de ortaokulumuz var, yeri hiçte dar değil, Belki o gece işin zahmetine katlanılır da bizlere bir sanat ziyafeti çekilir mi dersiniz?” denilmektedir. “Diken” müstear isimli yazar 4. sayıda “Boş Doldurmak” başlığı altında “Yarın D. Partinin kongresi olacak, mebuslarımız valimiz, partililer ve halkımız hazır bulunacak. Köylerimizden de ayrıca delegelerimiz kongreyi dolduracak iyi amma doldurmakla iş bitmeyecek ki. Temenni ederiz ki, delegelerimiz yapılacak işleri ve derdi bildirecek şekilde konuşabilir.” diyerek siyasilere ilgili beklentisini de ortaya koymuştur. Gazetenin 5. sayısında ise “Kurtarsa” başlığı altında belediye ile ilgili bir talep de dile getirilmektedir: “Mademki Belediye yeniliğe, güzelliğe ve halkın kolaylığı için adım atmış durumda bir de hoparlör olsa da bizleri derinden dinlemek zahmetinden kurtarsa.”

Yukarıdaki az sayıda örnekten de anlaşılacağı gibi Eşref Saati bölümünde şehrin sorunlarına, eksik ve yanlış uygulamalara değinilmiş ve yeri geldiğinde idareciler iğneli bir şekilde uyarılarak çözüm yolları dahi bildirilmiştir.

2.2.4. Şehir Haberleri

Beyşehir gazetesinde “Şehir Haberleri” başlığı altında bir bölüm yer almaktadır. Genellikle 2. sayfanın 3. ve 4. sütunlarında boydan boya iki sütun halinde tasarlanmış bulunan bu bölümde kısa alt başlıklar halinde Beyşehir merkez ve köyleri ile ilgili çeşitli haberlere yer verilmektedir. Her sayıda ortalama 10 civarında haberin yer aldığı bölümde haberlerin altında herhangi bir muhabirin ismi bulunmamaktadır. Sosyal, kültürel, ekonomik, adli, idarî her türlü haberin yer aldığı bu bölüm bazı sayılarda “Haberler” başlığı altında çıkarılmıştır.

Şehir Haberleri bölümünde şehirde olup biten olayların yanı sıra meydana gelen adli vakalar da yer almıştır. Verilen haberlerde işlenen suçların neler olduğu, nasıl gerçekleştiği ve suçluların nasıl yakalandığı hakkında bilgiler de verilmiştir. Şehir Haberleri bölümünde resmi kurum ve kuruluşların faaliyetleri hakkında da haberler yapılmış, devlet adamlarının Beyşehir’de yaptıkları resmi ziyaret ve gezi programlarına da yer verilmiştir. Ayrıca okullarda yapılan eğitim öğretim faaliyetleri başta olmak üzere okulların tatilleri, gezileri, ihtiyaçları ve sorunları gibi eğitimle ilgili haberler de yer almıştır.

Gazetede Beyşehir’in sosyal, ekonomik ve ziraî faaliyetleri hakkında da çeşitli haberlere rastlanmaktadır. Bununla birlikte Kemal Şahinkaya adındaki İzmir Muhabiri tarafından Egeden Haberler adıyla bir bölümde 5 ayrı sayıda İzmir ve civarından bazı haberlerin de gazetede yer verildiği anlaşılmaktadır.

2.2.5. Tarihi Mevzular

Beyşehir gazetesinin yazılarını okuyucularla paylaştığı köşelerden biri de “Tarihi Mevzular” başlığı altında çıkmaktadır. Gazetenin 3. sayısından başlamak üzere çeşitli aralıklarla yayın hayatını sürdüren “Tarihi Mevzular” köşesinde bazı yazarlar çeşitli konularda dönem dönem yazılar kaleme almıştır.

“Tarihi Mevzular” köşesinin yazarlarından ilki Beyşehir Ortaokulu Tarih Öğretmeni Nihal Akalın’dır. N. Akalın’ın 3. sayıda “Eşrefoğulları” hakkındaki yazısını 4. ve 8. sayıda Beyşehir Müftüsü Ömer Tekin’in “Beyşehir” yazısı takip etmiştir. Müftü Ömer Tekin, 15, 17, 18, 20 ve 21. sayılarda “Eşrefoğlu Süleyman Bey ve Asarı”, adıyla 5 seri yazı daha kaleme almıştır. Bunlarında dışında “Tarihi Mevzular” başlığı altında, M. Zeki Oral, 5. sayıda “Kubadabad Çalışmaları”, Rüştü Ergen, 16. sayıda “Eflatunpınar Abidesi”, isimli yazılar kaleme almışlardır. Köşe yazılarında Beyşehir’deki tarihi eserlerin korunması, bakım ve tamirlerinin yapılması ve tanıtılması üzerinde durulmaktadır.

Beyşehir’in tarihi ile ilgili gazetede çok sayıda yazıya yer verildiği gazetenin çıkarılma gerekçeleri arasında; “Türk medeniyetinin en ince sanatını göğsünde yaşattığı birçok tarihi eserleri ile içinde yetiştirdiği açık fikirli halkıyla bir gazeteye ihtiyacı bulunduğu” şeklinde ifade edilen amacına yönelik faaliyette bulunduğu söylenebilir.

2.2.6. Mektuplar ve Teşekkür Bölümü

Beyşehir gazetesinin genellikle 2. ve 3. sayfasında “Bize Gelen Mektuplar” başlığı altında bir köşe yer almaktadır. Gazetede zaman zaman görülen bu bölümde okuyucuların gazeteye gönderdikleri mektuplara yer verilmektedir. Aşağıda bir örneğine yer verilen mektupların gazetede gönderildiği şekliyle yer aldığı anlaşılmaktadır:

Beyşehirimiz her şeye layıktır.

31 Mart 1955 tarihli Yeni Konya Gazetesi’nde Beyşehir isimli bir gazetenin çıkma haberini heyecanla okudum. Hiç şüphesiz ki her Beyşehirli gibi iftihar duydum. Sabırsızlıkla Beyşehir gazetesinin gelmesini bekledim. Her bakımdan ayrı ayrı güzellikleri üzerinde taşıyan ve tabii güzellikleri olduğu kadar da tarihinin ünlü bulunan şirin Beyşehir’imiz her zaman için kalkınmaya ve ilerlemeye layıktır. İlçemizin ilerlemesi bakımından en büyük rolü olan memleketin sesini duyurabilen bin bir fedakârlıkla neşir hayatına ilk adımı atan Beyşehir Gazetesine uzun ömürler dilerken elimizden gelen her fedakârlığı yapacağımızı bildiririm. Hürmetler. İstanbul’da Tüccar Ulvi Kasapoğlu (1955, Nisan 21, Beyşehir).

Gazeteye gönderilen mektupların yayımlandığı bu köşe vesilesiyle hem okuyucuların gazeteye ilgisi çekilmekte hem de vatandaşların duygu ve düşüncelerin halka ulaştırılması sağlanmış olmaktadır. *Beyşehir* gazetesinin genellikle 2. ve 3. sayfasında “Gazetemizin Teşekkürü” başlığı altında bir bölüm yer almaktadır. Gazetede zaman zaman yer bulan bu bölümde okuyuculara yapılan teşekkür yazılarına da yer verilmektedir.

2.2.7. Okuyucu Diyor ki

Gazetenin bazı sayılarında olmak üzere zaman zaman “Okuyucu Diyor ki” adıyla bir başlığa yer verilmekte ve bu başlık altında okuyucuların dilekleri ve temennileri ile bazı konularda ilettikleri haberlere yer verilmektedir. Gazetede köşe yazarları veya müstear adla yazılan yazılara muhatap olan kesimlerden cevabi mahiyette yazılar gönderilmekte ve bu yazılarda gazetede yer bulmaktadır.

Gazetede bazı örnekleri görüleceği üzere Asiye Süel tarafından açık mektuplar yazılmıştır. 17 Kasım 1955 tarihli 30. ve 31. sayıda Kırşehirli Avukat Nami Çağatay’a, 21 Nisan 1955 tarihli 4. sayıda H. Şükrü İlicak’a yazılan mektuplar bunlar arasında bulunmaktadır. Söz konusu mektuplarda gazetede haberler hakkında yapılan olumlu veya olumsuz eleştirilere cevabi yazılar yazıldığı görülmektedir. Bunların dışında okuyucuların şahıslara gönderdiği açık mektuplara da gazetede yer verilmiştir.

Beyşehir gazetesi sadece siyasi olayları aktaran bir özellikte olmayıp toplum hayatının her sahasına ait bilgileri sütunlarına taşımaya özen göstermiştir. Bu nedenle gazetede makalelerin yanı sıra hikâye ve piyeslerden örnekler yer aldığı gibi okuyucuların gönderdiği şiirlere de yer verilmiştir. Şiir örnekleri daha ziyade Beyşehir hakkında yazılmış olanlardır. Bunlar arasında Eczacı Edip Bilir’in Beyşehirle ilgili bir şiiri gazetenin 7. sayısında 2. sayfasında yer bulmuştur. Yine Gencekli Hasan Yılmaz isimli bir halk şairinin Derebucak yangın felaketini dile getiren destanı da yangından kısa bir süre sonra isteği üzerine gazetenin 16. sayısında yer bulmuştur. Başta Feyzi Halıcı olmak üzere başka şair ve yazarların da şiirlerine zaman zaman gazetede rastlamak mümkündür. Bu renkli ve güzel

örnekleriyle *Beyşehir* gazetesinin okuyucular tarafından merakla takip edilen bir yayın olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.8. Kalem Kavgaları

Gazetede yazılarıyla yer bulan yazarların bazıları birbirleriyle zaman zaman bir çatışma içerisinde olmuş hatta cevabi yazılar kaleme almışlardır. Bu noktada Müftü Ömer Tekin ve Tarih Öğretmeni Nihal Akalın tarih yazıları üzerinden uzun süre cevabi yazılar kaleme almışlardır. Özellikle Öğretmen Nihal Akalın'ın Eşrefoğulları ile ilgili yazdığı bir yazıdan başlayan tartışma "Tarih Nedir ve Neye Dayanmalı", "Kendi Kendimizi Tenkit," "Münakaşalarımız" gibi başlıklar altında uzun süre devam etmiş, söz konusu kalem kavgasına zaman içerisinde Rüştü Ergen gibi başkaca yazarlar da dâhil olmuşlardır.

Beyşehir gazetesinde zaman zaman başka gazetelerde çıkan yazılarla ilgili de bazı değerlendirmelere de tesadüf edilmektedir. Özellikle Konya gazetelerinde yer alan haberlerle ilgili bazı yorumlarda bulunduğu gibi, bir dönem Şarkıkaraağaç Gazetesi ile kalem kavgalarının ve sataşmaların yaşandığı görülmektedir.

2.2.9. Sağlık ve Spor Bahsi

Gazetede istisnai de olsa, "Sağlık Bahsi" adıyla sağlıkla ilgili bir köşe açılmış ve 26 Ocak 1956 tarihli 36. sayıda Eczacı Necdet Kocaer tarafından "Kuduz" ile Birsen Balaban tarafından da "Verem" üzerine bir yazı kaleme alınmıştır. Bununla birlikte gazetede özellikle sporla ilgili çeşitli köşe yazılarına yer verildiği görülmektedir. Örneğin gazetenin 5 Mayıs 1955 tarihli 6. sayısında "Beyşehir'de Spor Derdi" başlıklı yazısında Mehmet Özkan, 6 Haziran 1957 tarihli 66. sayısında "Beyşehir ve Spor" başlıklı yazısında Cezmi Başar Beyşehir'deki sportif faaliyetlerin geliştirilmesi, gençlerin sporla ilgilenmesi ve bir kulüp kurulması gibi meselelere değinilmiştir. *Beyşehir* gazetesinde zaman zaman spor muhabiri Uğur Sevük tarafından spor müsabakaları ile ilgili hazırlanan haberlere de yer verilmiştir.

2.2.10. Dini ve Milli Bayramlar

Beyşehir gazetesinde gibi milli bayramlar münasebetiyle yapılan kutlamalar, verilen davetler veya gerçekleştirilen bayram ziyaretleri ile törenlere gazetede ayrıntılarıyla yer verilmiştir. Özellikle Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına gazetenin 1. sayfasından ve manşetten geniş yer ayrılırken, 23 Nisan Bayramı ile ilgili törenlere de yer verilmektedir. Bununla birlikte köşe yazılarında örneğin 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları detaylı olarak ele alınmaktadır. Diğer taraftan Ramazan ayı münasebetiyle, köşe yazıları yazıldığı gibi, Ramazanla ilgili şiirler, "Ramazan Köşesi" adıyla hazırlanan köşelerde "Ramazan Ahlakı" ile ilgili bilgiler verilmiştir.

3. Gazetede Yer Alan Fotoğraf, İlan ve Reklamlar

3.1. Fotoğraf, Karikatür veya Çizimler

Gazetede yer alan haberlerle veya yazılarla ilgili zaman zaman çeşitli görsellere de yer verilmektedir. Bunlar arasında Beyşehir'deki tarihî mekânların fotoğrafları bulunduğu gibi, ülke geneli ve gündemiyle ilgili haberleri desteklemek amacıyla siyasilerin veya bürokratların fotoğraflarına da rastlanmaktadır. *Beyşehir* gazetesinin, şehir dışındaki okuyucuları için de oldukça ilgi çekici olduğu düşünüldüğünde, gurbette bulunan insanlar açısından Beyşehir'le ilgili haber ve fotoğrafların önemli bir işleve sahip bulunduğu söylenebilir. Nitekim gazetenin daha ilk sayısının ilk sayfasında Beyşehir Fasıllar Köyü'nde Eti Abidesi ile Beyşehir Eşrefoğlu Cami Minberi'nin birer fotoğrafına yer verildiği görülmektedir. Yine gazetenin 2. sayısının ilk sayfasında Eşrefoğlu Camii'nin taç kapısının bir fotoğrafı bulunmaktadır. Sair sayılarda da zaman zaman Beyşehir Gölü ve Adaları ile Taş Köprü'ye dair fotoğraflara yer verildiği görülmektedir.

Gazetede verilen bazı haberlerin de fotoğraflarla desteklendiği görülmektedir. Örneğin Konya'da açılan bir Amerikan Resim Sergisi ile ilgili 7 Nisan 1955 tarihli gazetede verilen bir haber, sergide yer alan 3 resmin fotoğrafıyla desteklenmiştir. Diğer taraftan belediye başkanı, milletvekili veya devlet adamlarının da vesikalık fotoğrafları onlar hakkındaki haberleri desteklemek amacıyla gazetede yer bulmuştur. 11 Ağustos 1955 tarihli gazetenin 17. sayısında Belediye Başkanı Nazım Gökmenoğlu'nun, 25 Ağustos 1955 tarihli gazetenin 19. sayısında Milletvekili Reyhan Gökmenoğlu'nun, 1 Eylül 1955 tarihli gazetenin 20. sayısında Dr. Rıza Celepoğlu'nun vesikalık

fotoğrafları bu konuda birer örnek olarak verilebilir. Gazetede Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğrafları başta olmak üzere dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın da fotoğraflarını görmek mümkün olmaktadır. Gazete içerisinde verilen haberlerle ilintili olmak üzere istisnai de olsa bazı çizimlere de rastlanmaktadır. Bazı sayılarda çok fazla görsele yer verilebilirken bazı sayılarda neredeyse hiç yer verilmediği olmuştur.

3.2. İlan, Duyuru ve Reklamlar

Beyşehir gazetesinin ilk sayısından itibaren elimizdeki hemen bütün sayılarında çok sayıda reklamın yer aldığı görülmektedir. Başlangıçta gazetenin yalnızca 4. sayfasında reklamlara yer verilirken zaman içerisinde 2. sayfalarda dahi reklamlar görülmeye başlanmış ve hatta 3 ve 4. sayfalar bütünüyle ilan ve reklamlara ayrılır olmuştur.

Gazetede reklam verenler arasında Beyşehir'de bulunan lokantalar, oteller vb işletmeler yer aldığı gibi özel muayenehanesini reklamını yapan doktor ve eczaneler de bulunmaktadır. Bununla birlikte Beyşehir'de radyo tamircisi, kunduracı ve dikiş makinesi satıcısına ait reklamlarda hemen her sayıda yer almaktadır. Gazete içerisinde kiralık veya satılık emlak ve gayrimenkullerle ilgili ilanlara da yer verildiği görülmektedir. Reklam başlıkları özellikle dikkat çekici bir şekilde seçilmiş olup bazı örneklerde reklam başlıklarında işletmenin adı kullanıldığı gibi zaman zaman, "Sayın Halkımıza", "Halkımıza Müjde", "Sayın Halkımıza Müjde", "Bayanlara Müjde", "Dikkat Dikkat", veya "Dikkat Menfaate Dikkat" gibi ifadeler de kullanılmaktadır. (bk. Ek 7)

Gazetenin bazı sayılarında yitlik başlığı altında vatandaşların özellikle mühür, berat, diploma ve hisse senedi gibi kayıplarına ve bunların hükmü olmadığına dair ilanları da yer almıştır. Ayrıca gazetede kayıp, doğum-ölüm, nisan-düğün haberleri ile ihale ilanlarına ve Beyşehir Mahkemesi'nden yapılan çeşitli duyurulara da yer verilmektedir. Ancak özellikle Beyşehir'de yeni kurulan derneklere dair nizamname ve tüzüklerin bütünüyle gazete sayfalarında yayımlandığı görülmektedir.

Sonuç

Beyşehir'de yerel gazeteciliğin ilk örneği olan *Beyşehir* gazetesi, basın yayın faaliyetlerinin yoğun olarak artış gösterdiği Demokrat Parti iktidarı döneminin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Gazetenin yayın hayatına girdiği 1955 yılına kadar, Beyşehir'de bir gazete çıkarılması düşüncesi zihinlerde belirse de, bu konudaki hayalini gerçekleştiren ilk kişinin Asiye Süel adında cesur ve çalışkan bir kadın olduğu görülmektedir. Günümüzde Beyşehir basın yayını açısından oldukça önemli bir dönemi temsil eden *Beyşehir* gazetesi ve Asiye Süel'le ilgili literatürde yer alan bilgiler son derece sınırlıdır. Bu çalışma vesilesiyle *Beyşehir* gazetesi hakkındaki detaylı bilgiler böylece literatürde yerini almıştır.

Konya'da basılan *Beyşehir* gazetesinin nasıl dizildiği, kaç baskı yaptığı ve dağıtımının nasıl yapıldığı gibi bilgilerden yoksunuz. 1955, 1956 ve 1957 yıllarında üç yıl boyunca yayımlanan *Beyşehir* gazetesinin Asiye Süel ve Şükrüye Coşkun ve Naciye Çağlıyan adındaki üç kadının gayretleriyle çıkarıldığı görülmektedir. Ancak Beyşehir'in sorunlarına son derece vâkıf, halkın istekleri ve ihtiyaçlarını, yerel yönetimin aldığı kararları ve yaptığı faaliyetleri yakinen takip eden bir yayın aracı olarak *Beyşehir* gazetesinin dönemin iktidarında yer alan Demokrat Partililer tarafından desteklendiği anlaşılmaktadır. Bu durum demokrat parti ile ilgili haber ve yorumların yanı sıra Beyşehir Belediye Başkanı ve Beyşehirli Konya Milletvekilinin açıklama ve demeçlerine gazetede sürekli yer verilmesiyle de anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yayımlandığı süre boyunca Beyşehir'in tarihî ve tabii güzelliklerinin korunması ve tanıtılması amacıyla yönelik olarak çok sayıda haber, duyuru ve köşe yazılarının yayımlandığı gazetenin büyük oranda Asiye Süel'in maddi ve manevi çabalarıyla ayakta kalmaya çalıştığı görülmektedir. Beyşehir Belediyesi'nde memur olan Asiye Süel'in şahsi gayretleriyle çıkarılan *Beyşehir* gazetesine destek veren önemli bir yazar kadrosunun da bulunduğu görülmektedir. O yıllarda Konya basın yayın hayatında faaliyet gösteren, Mehmet Önder, Feyzi Halıcı, Celaeddin Şimşir, İ. Aczi Kendi, M. Zeki Oral gibi önemli isimler gazeteye ciddi katkılar vermişlerdir.

Sınırlı sayıda bir münevverin takip ettiği anlaşılan gazetenin büyük oranda maddi nedenlerle yayın hayatını sonlandırmak durumunda kaldığı söylenebilir. Bununla birlikte Beyşehir'de matbaanın bulunmadığı, nakil imkânlarının son derece zayıf olduğu bir dönemde çıkarılan şehrin ilk gazetesi olarak Beyşehir'in matbuat âlemi açısından sonraki nesillere cesaret veren önemli bir miladı oluşturmuştur.

Kaynakça

- Alperen, B. (2001). *Beyşehir ve tarihi*. Büyük Sistem Dershanesi Matbaası.
- Arabacı, C., Ayhan, B., Demirsoy, A. ve Aydın, H. (2009). *Konya basın tarihi*. Palet Yayınları.
- Arabacı, C. (2011). Beyşehir'de basın yayını. *Konya Ansiklopedisi*. (ss. 104-107). Konya.
- Arabacı, C. (2019). *Konya'nın kırk gazetesi*. Erman Matbaacılık.
- Beyşehir Gazetesi. (1955-1956-1957 Yılları 74 Sayı).
- Beyşehir'in Sesi Gazetesi. (1963, 30 Eylül).
- Habir, M. Ş. (2000). Beyşehir'de basın ve medya. *Tarihten Bugüne ve Geleceğe Uzanan Konya Beyşehir (Derebucak-Hüyük) 2000 Rehberi* (s. 131-132) içinde. Konya Beyşehirliiler Kültür ve Yardımlaşma Derneği.
- Ulus Gazetesi. (1957, 26 Ekim).
- Eyüpoğlu, B. (1979). *Dünden bugüne Beyşehir*. Kuşak Ofset.
- Vatan Gazetesi Konya İlavesi. (1952, 21 Mayıs).

Kaynak Kişiler

- Öğretmen Mehmet Koç (1939) ile yapılan kişisel görüşme. 18 Temmuz 2013.
- Mimar Sabit Kasapoğlu (1944) ile yapılan kişisel görüşme. 17 Temmuz 2014.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Beyanı

Yazarın çıkar çatışması olmamıştır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma kapsamında görüşülen kaynak kişilerle ilgili veriler, yazarın 2013 ve 2014 yıllarında gerçekleştirdiği görüşmelere dayandığı için etik kurul izni gerekliliği bulunmamaktadır.

Ekler

Ek 1: 30 Mart 1955 Tarihli Gazetenin 1. Sayısı

Ek 2: 7 Nisan 1955 Tarihli Gazetenin 2. Sayısı

Ek 3: 2 Haziran 1955 Tarihli Gazetenin 9. Sayısı

Ek 4: 10 Ekim 1957 Tarihli Gazetenin 72. Sayısı

Devlet Nüshası

BEYŞEHİR

Perşembe günleri çıkar Haftalık Siyasal Gazetedir.

Yıl : 2 Gayrimî Maliyetimizle Faydalı Olmaktır Sayı : 72

SAHİBİ
SÖKRÖYE COŞKUN
Yeni İşletim Şirketi Müdürlüğü
Naciye Çaçıyın
BAŞMÜHÜRARISI :
Asiye Süel
DİKKET YAKI
Sivas Mahallesi No 8

10 Ekim 1957
ABONE
Yıllık 200 TL
Üç aylık 60 TL
Üç aylık 60 TL
Üç aylık 60 TL
Üç aylık 60 TL
Üç aylık 60 TL
Üç aylık 60 TL
Üç aylık 60 TL
Üç aylık 60 TL
Üç aylık 60 TL

D. P. Kuvvetli bir liste ile Seçimlere Giriyor

NAFİZ TAHRALI
(D. P. İ. Bekanı)

Partilerin adayları tahdit edilmiştir. Buna göre D.P. aşağıdaki liste ile seçimlere girmektedir :

Reyhan Gökmenoğlu
Sıtkı Salim Barçak
Mehmetin Gökmenoğlu
Rıdvan Bırsal
H. İzzet Akdemir
A. Fehri Ağaçoğlu
Ahmet Koyuncu
Hümmet Özgün
Mustafa Bağcıoğlu
Nafiz Tahralı
Mustafa Bayraktar
Ömer Şeker
Osman Bılgıncı
Ali Saim Kaymak
Sami Seyda
Sabahattin Bayın
H. Amil Keyman
Hali Özyörük
Tarihi Kuşak
Sıtkı Karaman
I. Arif Akdağ

H. AMİL KEYMAN
(D. P. İ. Bekanı)

Asiye Süel-in BAŞARISI

Türk Kadın Gazetesi Asiye Süelden stajıyla bahsediyor

Kıbrıs Türk Kadınları Türkiye'yi temsil etmekte olan Asiye Süel'in Türkiye'de staj yapması büyük başarıdır. Asiye Süel'in Türkiye'de staj yapması büyük başarıdır. Asiye Süel'in Türkiye'de staj yapması büyük başarıdır.

Naciye çağlıyan Gazetemiz Yazı İşleri Md. oldu

Türkiye'de staj yapan Naciye Çaçıyın gazetemizin yazı işleri müdürü oldu.

Başvekilimizin Beyşehirlilere Telgrafları

Başvekilimizin Beyşehirlilere telgrafları.

Partiler ne Diyor?

Gelecek seçimlerde Asiye Süel'in Partilerle görüşmesi yapıldı. Parti başkanlarıyla görüşme yapıldı.

Mutlaka okunuz !

Ortaokul Müdürü Ahmet Sevük İstanbul'a tayin oldu

Kazamızdan ayrılması bithassan talebe velletinde üzüntü yarattı

Ortaokul Müdürü Ahmet Sevük İstanbul'a tayin oldu. Kazamızdan ayrılması bithassan talebe velletinde üzüntü yarattı.

Beyşehir Polis teşkilatı işe başladı

Beyşehir Polis teşkilatı işe başladı.

Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, e-ISSN: 2548-0111

Ek 5: Vatan Gazetesi'nde Asiye Süel'in Fotoğrafi

Ek 7: 26 Nisan 1956 Tarihli Gazetenin 3. Sayfası (Reklam ve Duyurular)

26 Nisan 1956

BEYŞEHİR

Sayfa 3

Beyşehir Öğretmenler Derneği Ana Nizamnamesi

Çalışma kolları ve Görevleri :

36 - Derneğin amacını sağlamak için aşağıda yazılı çalışma kollarından faydalanılır. Her üye kendi bilgi alanına göre bu kollarından birinde çalışır.

37 - Kollar, aşağıdaki kurullardan müteakiklidir :

a) Yayın kolu, belirli ve belirsiz zamanlarda çeşitli yayımlar yapmakla görevlidir. Meselâ : Meslek sosyal, kültürel konferanslar tertip etmek, kurslar, müzakereler düzenlemek; Sinema radyo, film ve piyasetle faydalı yayımlar yapmak.

b) Müsamereler ve tören kolu : Konser, sergi, temsil ve korolar düzenlemek bu kolu görevlerinden dir.

c) Spor ve eğlence kolu : Her çeşit spor çalışmalarını, eller toplantılarını, kır eğlencelerini, memleket içlerinde ve dışına gezileri tertipler.

d) Kitaplık kolu : Öğretmenlere mahsus kitaplık kurmak.

38 - Her çalışma kolu aralarında bir başkan ve bir kâtip seçerek çalışır. Her ay en az bir kere toplantı yapar ve kararlar alır.

Gelir ve Giderler :

39 - Derneğin gelir kaynakları şunlardır :

a) Üyelerin derneğe giren vasetleri giriş aldığı olan (sonuz iki buçuk ve en çok beş lira) dir.

b) Üyelerin her ay ödeyecekleri (en az otuz kuruş ve en çok iki lira) aylık aldıkları.

c) Devlet, Belediye, Özel saymanlıklarca yapılacak yardımlar.

d) Özel ve Tüzel kişiler ve kurullardan yapılacak bağışlar.

e) Yayın, müsamere, bala, ves. lre. eğya piyanosu basitler.

40 - a ve b fıkralarındaki miktar genel kurul tarafından asgariyetçe çoğaltılabilir.

Giderler :

41 - Bunlar Yönetim Kurulunca basılarak, Genel Kurulca onaylanırlar giderler bölümünde yazılı her çeşit giderlerdir.

Bütçe :

42 - Gelirler bölümünde bahsedilen gelir esaslarına göre basılan bütçe taslağı genel kurul tarafından onaylanır. Bütçenin giderler bölümündeki maddeler arasında gerekli aktarmaları yapmaya yetkili genel kuruldur.

Derneğin feshi :

43 - Derneğin feshine genel kurul karar verir.

44 - Derneğin dağıtımına karar verilmek için yazılı üyelerin üçte ikisinin bulunması şarttır. Birinci toplantıda yeter sayı elde edilmezse ikinci toplantıda hazır olan üyelerin üçte ikisinin fesh kararına yetkili olduklarıdır.

45 - Derneğin dağıtım halinde, her çeşit malları Beyşehir hayır cemiyetlerine tevdi edilir.

Dağıtım Maddeleri :

46 - Yönetim kurulu üyelerine seçilenleri kimliklerle, statüde yazılan her türlü değişiklik bir hafta içinde mahallin en büyük Mükiye Amirine bildirilir.

47 - Dernek her üye bir kimlik çıktısı verir.

48 - Derneğin çalışma kolları, her yıl başında bir program hazırlayıp yönetim kuruluna sunar.

49 - Dernek yazılı üyesinin 2/3 nispetinde varılacak bir kararla ans statüde gerekli değişiklik yapar.

50 - Bu statüdeki şartlara göre genel kurul toplanıncaya kadar, Derneğin çeşitli işlerini müteakikla heyet görür.

Kurucu Üyeler

1 - Ahmet Sevinç-Okul Müdürü
2 - Hüseyin Kıyıcı-Başöğretmen
3 - Hasan Tezneli-Deger-Masraf Memuru
4 - Kerim Kutbay-Öğretmen
5 - Şefika Toprak-Öğretmen
6 - Ali Vehbi Özyer-Öğretmen
7 - Kadri İhsan Özdemir-Öğretmen
8 - Reşit Baştoy-Öğretmen

İ L A N

Modern Dükkanlar Acele icara verilecektir

Manastır banı içerisindeki son sistem olarak her işe kullanmaya elverişli muhtelif tipte dükkanlar acele icara verilecektir.

Taliplerin Hüseyin Varsa müracaatları

Müjde Müjde

Çoktanberi beklediğiniz MINERVA dikiş makinelerimizdan bir parti gelmiş ve satışa arz edilmiştir.

Modeller

1) 121 tip el makineler yarıotak makik
2) 121 tip demir ayak, 3 çekmece
3) 121 tip 10x kabine

Makinesinin sağlamığı Mobilyesinin şerefeti ile MINERVA Dikiş Makinesi Evinsin Mobilyası, Kıranınız çekilir olabilir.

Tubasiye, Kurtasiye Ösmen Kasapoglu Çarşı İst. No. 74 BEYŞEHİR

Sayın Halkımıza !

Yeni Getirilmiş olduğumuz son sistem cesaryala çalışır fomal testetile imal etmiş olduğumuz gazozatlarımız, müşterilerimizin süzümüne arz ederiz.

İmriz

Sür'at Kolaylık

Ucuçluk ile Petrol

Ofiste satılan maddeli yağlar, Michaleli İstikler, Singer dikiş makinesi, waga ayoaları ve Petrol batırları, oto yedek parçaları, acemtalığı blınumun nakliye işleri, Ömer Duruk-Şuleyman Kıvrak, Hüsameddin Artem Petrol ofisi Acentelik ve Ticaret Kollektif şirketinden ucuz olarak temin edilir. Enaklıklarınız bu acenteden temin etmeleri sayın müşterilerimizin menfaatinde olacaktır.

Petrol Ofisi

Beyşehir Asliye Hukuk Mahkemesinde

956/51

İçerşehir mahalle şinden Dardin Kaya, fust kaya ve Abdullah kaya tarafından hazınoye izafette Malmüdürlüğü ve belediye reisliği aleyhine açığı teşkil davasının duruşmasında :

Eşrefoğlu hamamları merkeinde doğusu ömerin süleyman ak battarı ahmet çahin kuzeyi yol güneyi yolile

gevrilli 1500 lira değerinde fevkanı ve tabanlı 8 oda iki salon ve mıtba ve 200 metrekare arsanın taponus müseccel olmadıgından davacılar adına tesvili talep olmaktadır.

Her hangi bir hak iddia eden varsa evrakı mübaleleriyle birlikte mahkememize müracaatları, duruşmasının 4/5/56 gününe muallak olduğu ilan olunur.

İ L A N

Aradığınız her türlü kereste, demir, çimento ve sair inşaat malzemesi yerinde teslim edilmek üzere istediğiniz fiatlarla uygun olarak mağazamızda satış yapılmı

Süleyman Kıvrak
Konya Larende caddesi
No : 81

SAYIN HALKIMIZA

Tabii güzelliği ile meşhur Beyşehir tarıflarında bundan sonra istirahatinde temin edilmiş demektir. Binsensalyb yeni açılmış bulunan konfora hais ŞEHİR palas (oteline) gelecek misafirlerimizin fazlasıyla memnun kalacaklarını sayın halkımıza duyururuz.

Beyşehir Şehir Palas oteli

Vatandaş Türk Hava Kurumuna aza ol

Celal İnce Amerikanın Sesinde

Bir esneye yakın bir zamanın beri Amerika'da tahsilde bulunan tanınmış Türk ses sanatçısı Celal İnce, şimdiki Amerikanın Sesi Radyosunda müzik programları hazırlamağa başlamıştır. Celal İnce'nin bu programları Pazartesi, Çarşamba ve Cuma akşamları Amerikanın Sesi Radyosunun 19.30 - 2.00 arasındaki programlarında seslendirilmektedir. Bu programları 13.16, 19 metre kısa dalga ve 288 metre orta dalgalarından dinleyebilirsiniz.

Celal İnce bu programlarında Amerika'da pişgılan en yeni eserlerini ve Amerika'da rovaç bulan parçaları tahdim edecek ve dinleyici isteklerini de cevaplandıracaktır. Bu programlarda arzu ettikler parçaların çalınmasını isteyecekler, dileklerini Celal İnce, Amerikanın Sesi Radyosu, Yaşoğun 26, Amerika veya "Celal İnce, Amerikan Haberler Merkezi, Ankara, adresine gönderebilirler.

Tekerinde sevimli Türk artistleri Amerikanın Sesi stajisinde görülmüyor.

Amerikanın Sesi Radyosunun 23.15 - 23.30 arasındaki ikizel programında 13.16, 19, 25, 31, 41, 49 metre kısa ve 288 metre orta dalga bandından ses ve duşya haberleri verilmektedir.

Kayıp

Kuruova kasabasının ilkokulundan 938 yılında almış olduğum Şahadetnamemi her nasılsa kayıp ettim. Yenisini alacağımın eskisinin hükmü yoktur.

Kuruova kasabasından
Ethem oğlu Nedim
Erdogan

Hoyran köyünün çinkoları Satılıktır

Hoyran köyü oamından çıkarılan ve kullanmaya elverişli boyu üç metre, eni bir metre olan 135 adet çinkolar acele satılıktır. Numune görmek isteyenlerin Yıldız Oteline müracaat etmeleri ve taliplerin hoyran köyü mehtarına müracaatları.

İbradı doğruluk pazarında

Her mevsi me ait ihtiyaçlarımızı ucuz ve temin olarak temin edebilirsiniz.

Her türlü tahafiyeye, kırtasiyeye, süzöziyeye, kavyafiye, saracıyeye, mobilyeye, karyolaya, somyaya, her aranılabilecek ucuzluk pazarında buluruzun firasati kaçırmayınız.

Güneş Eczahanesi yanında
Necatî Çevik mağazası

Kayıp

Kuruova kasabasının ilkokulundan almış olduğum Şahadetnamemi her nasılsa kayıp ettim. Yenisini alacağımın eskisinin hükmü yoktur.

Kuruovadan Hasan oğlu
Mehmet Sülek

Seâlibî'nin *et-Temsîl ve'l-muhâdara* Adlı Edebî Eserinde Övme ve Yerme Mevzusu Olarak Yaşlılık

The Theme of Old Age as Praise and Criticism in Al-Tha'alibi's Literary Work et-Temsîl ve'l-Muhâdara

Doç. Dr. Mehmet Nafi ARSLAN

Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Siirt, Türkiye

Siirt University, Faculty of Theology, Department of Fundamental Islamic Sciences, Siirt, Türkiye

ORCID: 0000-0003-4507-9499 | E-mail: m.nafiarslan@hotmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Cite as/Atıf: Arslan, N. (2024). Seâlibî'nin *et-Temsîl ve'l-muhâdara* adlı edebî eserinde övme ve yerme mevzusu olarak yaşlılık. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 96-106.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 15/11/2024 **Kabul Tarihi / Accepted:** 16/12/2024

Yayın Tarihi / Published: 30/12/2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/ December

Cilt/ Volume: 12 Sayı/ Issue: 2

Sayfa / Pages: 96-106

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği tespit edilmiştir. / This article was reviewed by at least two referees and found to be plagiarism free.

Yayıncı / Published by: Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Siirt University Institute of Social Sciences

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Mehmet Nafi ARSLAN). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

* Bu çalışmada etik kurul izni gerekmemektedir.

Öz

Bu çalışma, Ebû Mansûr Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâîl es-Seâlibî'nin *et-Temsîl ve'l-muhâdara* adlı eserinde yer alıp yaşlılığı konu edinen şiir ve nesir örneklerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada Seâlibî'nin yaşlılığı hem öven hem de yeren ifadelerine yer verilmiş, bu ifadelerin mânâ derinlikleri ve edebî özellikleri çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Çalışmamız, yaşlılığı konu edinen edebî eserlerin yaşlılık algısını şekillendirmedeki rolünü gözler önüne sermesi açısından önemlidir. Aynı zamanda, Seâlibî'nin eserinde topladığı bu metinlerin, Arap edebiyatında yaşlılık üzerine gelişen anlatı ve temsillerin zengin bir örneğini sunduğu vurgulanmaktadır. Araştırmanın temel bulgularına göre yaşlılık, Seâlibî'nin eserinde bazen hikmet, olgunluk ve bilgelik ile övülürken bazen de ölümün habercisi, kusurların kaynağı ve hayatın zorluklarla dolu bir dönemi olarak yerilmektedir. Yaşlılığı öven metinlerde ak saçlar, bilgi ve tecrübenin bir sembolü olarak sunulurken, yaşlılığı yeren metinlerde ak saçlar, ölüm ve çürümeye yaklaşmanın bir işareti olarak betimlenmiştir. Seâlibî'nin, yaşlılık üzerine hem bireysel hikmetler hem de toplumsal algıları barındıran bir literatür derlemesi sunduğu, yaşlılık algısının çeşitli yönlerini açığa çıkardığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Seâlibî, *et-Temsîl ve'l-muhâdara*, yaşlılık.

Abstract

This study examines the poetry and prose examples addressing old age found in *et-Temsîl ve'l-muhâdara*, a work by Abu Mansur 'Abd al-Malik b. Muhammed b. Isma'il al-Tha'alibi. The research includes laudatory and critical expressions of old age in al-Tha'alibi's text, analyzing their depth of meaning and literary qualities. The study demonstrates the role of scholarly works on old age in shaping societal perceptions of aging. It also underscores that the texts compiled by al-Tha'alibi provide a rich example of old-age narratives and representations developed within Arabic literature. According to the study's key findings, old age is portrayed in al-Tha'alibi's work both as a period of wisdom, maturity, and sagacity and as a harbinger of death, a source of flaws, and a phase of life fraught with difficulties. In texts praising old age, gray hair is depicted as a symbol of knowledge and experience. At the same time, in those criticizing it, it is portrayed as an indicator of approaching death and decay. It is observed that al-Tha'alibi offers a compilation of literature encompassing both individual wisdom and societal perceptions of old age, revealing various facets of how old age is understood.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, al-Tha'alibi, *et-Temsîl ve'l-muhâdara*, old age.

Giriş

Ebû Mansûr Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâîl es-Seâlibî, 350/961 yılında Nîşâbur'da doğan Arap dili ve edebiyatının büyük âlimlerindedir. Doğduğu dönem Nîşâbur'da ilmî hayatın zirvede olduğu bir dönemdir. Bu nedenle Ebû Bekr el-Harizmî (ö. 383/993), İbn Fâris (ö. 392/1002), İbn Sînâ (ö. 428/1037) ve Bîrûnî (ö. 453/1061 [?]) gibi ilim dünyasının ileri gelen isimleriyle aynı dönemde yaşamış ve birçoğuyla çeşitli vesileler ile bir araya gelmiştir. 429/1038 yılında doğduğu yer olan Nîşâbur'da vefat etmiştir (İbn Hallikân, 1900, s. 3/178-180; Zirikli, 2002, s. 4/163-164; Kafes, 2008, ss. 75-76; Mohammadi & Mohammedi, 2022, ss. 94-99; Topuzoğlu, 2009, ss. 236-239).

Seâlibî, edebiyat ve dil alanında önemli katkılarda bulunmuş, hem derleme hem de telif eserler ortaya koymuştur. *Yetîmetü'd-Dehr fî Mehâsini Ehli'l-'Asr*, onun, döneminde ve bir önceki asırda yaşayan 470 şair ve edibin kısa biyografilerini derlediği bir antoloji niteliğindedir. *Fıkhu'l-Luğa ve Sirru'l-'Arabiyye*, lügat türünde bir eser olup, filoloji alanında telif edilmiş ilk çalışmalardan biri olarak kabul edilmektedir. *Simâru'l-Kulûb*, söz ve deyimleri nispet edildikleri varlıklara göre tasnif ederek her birini ayrı ayrı açıklayan özgün bir çalışmadır. *Letâifu'z-Zurefâ min Tabakâti'l-Fudalâ*, birçok edebiyat ve tarih kitabından dikkat çekici şiir ve nesir örneklerini derlediği bir eserdir. Ayrıca, *et-Temsîl ve'l-muhâdara*, Kur'an'dan, hadisten, halifelerin, şairlerin ve ediplerin sözlerinden mesel haline gelmiş ifadeleri ele aldığı bir başka kıymetli eseridir (Mohammadi & Mohammedi, 2022, ss. 97-99; Temir, 2022, ss. 37-49).

Seâlibî *et-Temsîl ve'l-muhâdara* adlı eserinde birçok konu ile ilgili, atasözleri, veciz sözler, hikmetli ifadeler ve şiirlerden örnekler sunulmuş, bu içeriklerle Arap dilinin ifade gücünü yansıtan bir antoloji niteliği kazanmıştır. Seâlibî'nin eserinde ele aldığı konulardan biri yaşlılık konusudur. Bu konuyla ilgili örnekleri tespit edip incelemeyi hedefleyen çalışmamıza öncelikle yaşlılığı öven nesir örnekleri ile başlamak istiyoruz.

1. Yaşlılığı Öven Nesir Örnekleri

Seâlibî eserinde yaşlılığı öven hikmetli sözlerden on tanesine yer vermektedir. Bunlardan sadece bir tanesinin söyleyenini belirtmekte diğerlerinin ise söyleyenini zikretmemektedir. Söyleyenini zikrettiği söz Abbâsî halifesi, edip, münekkî ve şair İbnü'l-Mu'tez'e (ö. 296/908) ait olup şöyledir:

“عظم الكبير، فإنه عرف الله قبلك، و ارحم الصغير، فإنه أعر بالدنيا منك،” “Yaşlıya saygı göster, çünkü o Allah'ı senden önce tanımıştır; küçüğe merhamet et, çünkü o senden daha fazla dünya ile aldatılır.” (Se'âlibî, 1401/1981, s. 384). İbnü'l-Mu'tez bu sözleyle, hem yaşlılara hem de gençlere karşı nasıl davranılması gerektiğini vurgulamaktadır. Buna göre yaşlıların bilgeliği ve tecrübesi saygı görmelidir, çünkü onlar hayatın zorluklarını aşmış ve tecrübe kazanmışlardır. Gençler ise henüz hayatın başında oldukları için merhamet edilmeye, desteklenmeye ve doğru yola yönlendirilmek için rehberliğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Seâlibî yaşlılığı öven sözlerden olup söyleyeninin zikretmediği sözlerin ilkinde şöyle başlamaktadır: “الشيب حلية العقل و سمة الوقار” “Yaşlılık, aklın süsü ve vakarın işaretidir.” (Se'âlibî, 1401/1981, s. 383). Bu sözden sonra Seâlibî aşağıdaki sözlere yer vermektedir:

“الشيب زبده مخصتها الأيام، وفضة سبكتها الأعوام” “Yaşlılık, (ayranını) günlerin çalka(yarak çıkardığı) tereyağı; ve yılların kendisini eriterek şekil verdiği gümüştür.” (Se'âlibî, 1401/1981, s. 384). Bu söz, yaşlılığın bir değer ve olgunluk simgesi olduğunu vurgulamakta, yaşlılığın bir süreç sonucunda elde edilen kıymetli bir durum olduğunu özlü bir şekilde ifade etmektedir.

“إن المشيب رداء العلم والأدب” “Gerçekten ak saçlar ilim ve edep elbisesidir.” (Se'âlibî, 1401/1981, s. 384). Bu söz, yaşlılığın ve ak saçların bilgelik ve edep ile özdeşleştirildiğini ifade etmektedir. Ak saçlar yaşlanmanın sembolü olarak kullanılmakta ve bu sembol, kişinin hayatı boyunca edindiği bilgi, tecrübe ve ahlaki olgunluğun bir göstergesi olarak öne çıkarılmaktadır.

“يا عائب الشيب لا تليغته” “Ey ak saçları kınayan, ona ulaştırılmayasın.” (Se'âlibî, 1401/1981, s. 384). Bu sözde, yaşlılığı ve onun sembolü olan ak saçları küçümseyen veya eleştiren kişilere yönelik bir uyarı görmekteyiz. Sözün temel mesajı, yaşlılığı hafife almanın ya da ona değer vermemenin yanlış

olduğudur. Kişiyi bundan alıkoymak için edebi bir üslup olan dua olumsuz şekliyle kullanılmış, muhatap böylesi bir yanlışa düşmekten alıkonulmak istenmiştir.

سرى فى طريق الرشء بمصباح الشيب “Gecenin karanlığında doğruluk yolunda yaşlılık ışığıyla yürüdü.” Yaşlılığın getirdiği bilgelik ve tecrübenin, insana doğru yolda rehberlik eden bir ışık olduğunu bu sözde görmekteyiz. Ak saçlar, bir insanın hayatında doğru yolu bulmasına yardımcı olan bir rehber gibi tasvir edilmektedir.

عصى شياطين الشباب، وأطاع ملائكة المشيب “Gençlik şeytanlarına karşı direndi, yaşlılık meleklerine itaat etti.” (Se‘âlibî, 1401/1981, s. 384). Bu sözde, gençlik ve yaşlılık arasındaki farkları ve bu iki dönemin insan üzerindeki etkilerini görmemiz mümkündür. Gençlik dönemi, genellikle tutkuların, arzuların ve hataların yoğun yaşandığı bir dönem olarak görülmektedir. Bu dönemde insan, nefsine ve şeytani dürtülere karşı mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Ancak yaşlılık dönemine gelindiğinde, insanın daha olgun, daha dingin ve daha bilge hale geldiği, böylece manevi ve ahlaki değerlere daha fazla bağlılık gösterdiği bu söz ile veciz bir şekilde ifade edilmektedir.

الشيب خير نذير لو كان يغنى النذير “Ak saçlar en iyi uyarıcıdır. Ah keşke uyarıcı işe yarıyor olsaydı.” (Se‘âlibî, 1401/1981, s. 384). Bu söz, yaşlılığın ve ak saçların hayatın geçiciliğini, ölümün yaklaşmasını hatırlatan güçlü bir uyarıcı olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu uyarıcıların her zaman insanlar üzerinde etkili olmadığını, yani insanların bu uyarıları her zaman dikkate almadığını da ima etmektedir.

وما خير ليل ليس فيه نجوم “İçinde yıldızların olmadığı gecenin hayrı nedir?” (Se‘âlibî, 1401/1981, s. 384). Bu sözde ak saçların, tıpkı geceyi güzelleştiren yıldızlar gibi, bir insanın yaşlılık dönemine anlam ve güzellik kattığını söylemektedir. Verilmek istenen mesaj şudur: Nasıl ki yıldızlar, karanlık geceye ışık saçarak onu aydınlatır ve güzelleştirir, ak saçlar da insanın olgunluk dönemini süsler ve ona değer katar.

للشباب الرأى، وللشباب الكيس “Yaşlıların görüşü, gençlerin ise çevikliği vardır.” (Se‘âlibî, 1401/1981, s. 384). Bu söz, yaşlılık ve gençlik arasındaki temel farkları ve her iki yaş grubunun da kendine özgü değerlerini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Yaşlılık, uzun yılların birikimi olan tecrübe ve bilgiyle birlikte gelen derin düşünme ve doğru karar verme yeteneğiyle özdeşleştirilmiştir. Gençlik ise enerjik, dinamik ve hızlı hareket edebilme yeteneği ile öne çıkarılmıştır.

الشيب يقول عن عيان، والشباب عن سماع “Yaşlı görerek, genç ise duyarak söyler.” Bu söz, yaşlıların hayat tecrübelerine ve bilgeliklerine dikkat çekerek, onların görüşlerinin derinliğini ve güvenilirliğini vurgulamaktadır. Gençlerin öğrenme sürecinde olduklarını, ancak yaşlıların aksine birçok şeyi henüz bizzat deneyimlemediklerini ima etmektedir. Bu yüzden, gençlerin sözleri daha çok duyduklarına dayanırken, yaşlıların sözleri görüp yaşadıkları gerçeklere dayanmaktadır. Sonuç olarak, bu söz, yaşlıların tecrübelerinin ve bilgeliğinin gençlere rehberlik edebileceğini, onların görüp geçirdiği şeylerden gençlerin ders alabileceğini hatırlatmaktadır. Gençlerin öğrenmeye açık olmaları ve yaşlıların tecrübelerinden faydalanmaları gerektiğini de vurgulamaktadır.

2. Yaşlılığı Öven Şiir Örnekleri

Şairler, yaşlılığa yönelik farklı bakış açılarını mecaz ve teşbihlerle dile getirmişlerdir.

Seâlibî'nin eserinde yer verdiği yaşlılık methini konu alan beyitler şunlardır:

قد يشيب الفتى وليس عجيباً أن ترى النور فى القضيب الرطيب

“Genç yaşta saçlar ağarabilir ve bunda şaşılacak bir şey yoktur.

Tıpkı taze bir dalda beyaz bir çiçeği görmeye gibi...”

Seâlibî'nin şairin ismini zikretmeden yer verdiği bu beyti diğer eserleri *Simâru'l-kulûb* ve *el-Letâif ve'z-Zerâif* te İbnü'r-Rûmî'ye (Se‘âlibî, t.y., s. 257; Seâlibî, t.y., s. 692) (ö. 283/896) nispet etmektedir. Diğer kaynaklarda bu beyit İbnü'r-Rûmî'ye (Bûnisî, 2004, s. 2/816) nispet edildiği gibi, Di‘bil (Müsta‘simî, 1436/2015, s. 8/307) (ö. 246/860) ve İbnü'l-Mu‘tez'e (Nuveyrî, 2003, s. 2/32) de nispet edilmektedir.

Bu beyitte şair, genç yaşta bile olgunluk ve bilgelik kazanılabileceğini anlatmaktadır. Mecaz bir anlatımla beyaz saç, yaşlılık veya tecrübe simgesi gibi kullanılarak, gençlerin de yaşlılar gibi deneyim kazanabilecekleri vurgulanmaktadır. Beyitte zımnî teşbihin de güzel bir örneği vardır. Zımnî teşbihte müşebbeh ve müşebbeh bih bilinen teşbih türü suretinde görünmez, terkîbin siyakından anlaşılır. Zımnî teşbih, müşebbehe isnad edilen hükmün mümkün olduğunu ifade etmek için kullanılır (Desûkî, t.y., s. 1/47; 3/49, 188). Burada genç birinin, yaşlanmadan saçlarının beyazlaması olgusu ele alınmaktadır ve bu durum şaşırtıcı değildir; çünkü taze bir dalda da beyaz çiçeklerin açması mümkündür. Şair burada açık bir benzetme yapmamıştır; yani, “saçları ağarmış genç birinin taze bir dal gibi beyaz çiçekler açtığını” açıkça söylememiştir. Ancak bu benzetmeyi dolaylı olarak ifade etmiştir.

Abbasî döneminin hiciv tarzında yazdığı şiirleriyle tanınan şairi Di'bil el-Huzâî (ö. 246/860) (Suzan, 2017) şu beytinde yaşlılığa olan sevgisini, misafirperverlikle ilişkilendirmekte ve yaşlılığı bir misafir gibi kabul ettiğini söylemektedir (İbn Tabâtabâ, t.y., s. 123; Se'âlibî, 1401/1981, s. 384):

أَجِبُّ الشَّيْبَ لَمَّا قِيلَ ضَيْفٌ   لِحَبِيٍّ لِلضُّيُوفِ النَّازِلِينَ

“Yaşlılığı severim, çünkü ona misafir adı verilmiş...”

Tıpkı kapıma gelen misafirleri sevdiğim gibi, onu da severim..”

Bu beyitte şair, yaşlılığın kaçınılmaz bir misafir gibi geldiğini ve misafirleri sevdiği için yaşlılığı da sevdiğini ifade etmektedir. Yaşlılığı kaçınılmaz ama kabul edilebilir bir misafir olarak görmesi, ölüm ve yaşlılığı doğal bir süreç olarak karşıladığını göstermektedir.

Seâlibî konuyla ilgili Di'bil'in bir başka beytine de yer vermektedir. Bu beyitte Di'bil kendisini bir kılıç ile özdeşleştirmekte ve bu kılıcın ancak yıprandıktan sonra (eskidikten sonra) hoşla gittiğini şöyle ima etmektedir (Se'âlibî, 1401/1981, s. 384):

إِنِّي أَنَا السَّيْفُ لَا تُرْضِيكَ جِدَّتَهُ   وَلَيْسَ يَرْضِيكَ إِلَّا بَعْدَ إِخْلَاقٍ

“Ben, keskinliği seni memnun etmeyecek o kılıçtan başkası değilim

Ancak yıprandıktan sonra hoşuna gider.”

Bu beyitte Di'bil, kılıç mecazını kullanarak insanda ne kadar yetenek olursa olsun, bunun ancak zaman içerisinde kullanılarak değer kazanacağını ifade etmek suretiyle yaşlılığın olgunluğuna atıfta bulunmaktadır.

Se'âlibî'nin yaşlılık methi konusunda yer verdiği bir başka beyit el-Hamâse adlı eseriyle tanınan Arap şairi Ebû Temmâm'a (ö. 231/846) aittir. Ebû Temmâm, yaşlılığın bir alameti olan saçtaki ilk beyazlıkların insanı korkutmaması gerektiğini, zira bunun aslında akıl ve edebin bir işareti olduğunu şöyle dile getirmektedir (Cürcânî, 1991, s. 284; Se'âlibî, 1401/1981, s. 384):

وَلَا يُرَوِّعُكَ إِيْمَاضُ الْقَتِيرِ بِهِ   فَإِنَّ ذَاكَ ابْتِسَامُ الرَّأْيِ وَالْأَدَبِ

“Seni, saçlardaki beyazlığın parıltısı korkutmasın...”

Çünkü o, aklın ve edebin gülümsemesidir.”

Görüldüğü gibi bu beyitte Ebû Temmâm, yaşlılığı olumlu bir bakış açısıyla ele almaktadır. Saçtaki beyazlık, yaşlılığın bir belirtisi olarak görülmekte ve insanı genellikle üzmetmektedir. Fakat şair bu durumu bilgelik ve edep ile ilişkilendirerek yüceltmektedir. Ona göre yaşlılığın bedensel işaretleri, aslında insanın içsel zenginliklerini, özellikle aklını ve edebini simgelemektedir. Şair, yaşlılığın bedensel değişimin ötesinde manevi bir olgunluk ve bilgelik dönemi olduğunu vurgulamaktadır.

Se'âlibî'nin yaşlılığın methini konu alan şiirlere verdiği son örnek, hikemiyatıyla tanınan şair Ebû'l-Feth el-Büstî'ye (ö. 400/1010) aittir. el-Büstî, yaşlılığın işareti olan beyaz saçlar ile arasında bir tür ilişki kurmuş ve bu ilişki zaman içinde değişim göstermiştir. Zira başlangıçta yaşlılıktan korkan şair, zamanla bu durumu kabullenmiş ve hatta yaşlılığın gitmesinden endişe duyar hale geldiğini şöyle dile getirmiştir (Seâlibî, 1403/1983, s. 4/377; Se'âlibî, 1401/1981, s. 385):

يَا شَيْبَتِي دَوْمِي وَلَا تَنْرَحَلِي   وَتَيَقَّنِي أَنِّي بَوَصْلِكَ مُؤَلَّغٌ

قد كُنْتُ أَفْرَعُ مِنْ حُلُوكِ مَرَّةً   فالآنَ مِنْ خَوْفِ التَّرْحُلِ أَفْرَعُ

“Ey beyaz saçlarım, kal benimle ve beni terk etme...

Bil ki, seninle birlikte olmaya âşığıım.

Bir zamanlar gelişinden korkardım...

Şimdi ise gitme korkusu beni ürkütüyor.”

Yukarıdaki beyitlerde Şairin yaşlılığa olan yaklaşımında belirgin bir dönüşüm görülmektedir. Gençliğinde, beyaz saçların ve dolayısıyla yaşlılığın gelişinden korkan şair, zamanla bu durumu kabullenmiş ve hatta yaşlılığı bir tür sadık dost olarak görmeye başlamıştır. Beyaz saçları artık bir bilgelik ve hayat tecrübesi sembolü olarak algılamış, onların kaybolma ihtimalini hayatın olgunluk ve bilgelik döneminin de sonu olarak görmüştür.

3. Yaşlılığı Yeren Nesir örnekleri

Se'âlibî'nin eserini incelediğimizde yaşlılığı ölümün habercisi, ölümün ikizi, her türlü kusurun başı vb. şekillerde olumsuz olarak görüp yeren sözlerden on dokuz tane örneğe yer verdiğimiz görülmektedir. Bu örneklerden ilki câhiliye devri Arap şairlerinden 'Abîd b. el-Abras'a (ö. 555 [?]) ait olup şöyledir: الشَّيبُ شَيْنٌ لِمَنْ يَشِيبُ “Yaşlılık (beyaz saçlar) yaşlanan kişi için bir ayıptır.” (Se'âlibî, 1401/1981, s. 385).

Se'âlibî'nin verdiği diğer nesir örneklerine baktığımızda ise şunları görmekteyiz:

Yaşlılığı, insanın ölümüne doğru yol aldığının bir göstergesi olarak gören şair sahâbi Kays b. Âsım (ö. 47/667) bunu, الشَّيبُ خَطَامُ الْمَنِيَةِ “Beyaz saçlar, ölümün gemidir.” sözleriyle dile getirmiştir (Câhız, t.y., s. 2/226; İbn Kuteybe, 1418, s. 2/349; Se'âlibî, 1401/1981, s. 385).

Câhiliye devri şair ve hatiplerinden Eksem b. Sayfî (ö. 612 m. [?]) de yaşlılığı doğrudan ölüm ile ilişkilendirerek, onu hayatın sonuna yaklaşmanın en belirgin işareti olduğunu الشَّيبُ عَنَوَانُ الْمَوْتِ “Beyaz saçlar, ölümün nişanesidir.” sözleriyle ifade etmiştir (Se'âlibî, 1401/1981, s. 385).

Zalim lakabıyla meşhur olan Emevî halifesi Haccâc (ö. 95/714) beyaz saçları, kişiyi ölümden sonraki hayata hazırlayan bir haberciyeye benzeterek şöyle demiştir: الشَّيبُ بَرِيدُ الْآخِرَةِ “Yaşlılık (beyaz saçlar), ahiretin postacısıdır.” (İbnü'd-Devâdârî, 1982, s. 1/378; Se'âlibî, 1401/1981, s. 385).

Mâlikî mezhebinin imamı, büyük müctehid ve muhaddis Mâlik b. Enes (ö. 179/795) الشَّيبُ تَوَامُ الْمَوْتِ “Yaşlılık (beyaz saçlar), ölümün ikizidir.” diyerek yaşlılık ve ölümü, sanki birbiriyle beraber gelen, birbirinden ayıramaz iki unsur olarak ifade etmiştir.

Edip, şair ve tarihçi Muhammed b. Abdülcebbar el-Utbî (ö. 427/1036) yaşlılığı insanın birçok hastalıkla yüzleştiği bir dönem olmasını göz önüne alarak الشَّيبُ مَجْمَعُ الْأَمْرَاضِ “Yaşlılık (beyaz saçlar), hastalıkların toplanma yeridir.” demiştir. el-Utbî bu sözünde yaşlılığı, zayıflığın ve vücudun artık eski gücünü kaybettiğinin bir sembolü olarak öne çıkarmıştır.

Abbâsîler devri şair, hatip ve kâtiplerinden Külsûm b. Amr el-Attâbî (ö. 220/835) önceki örneklerde olduğu gibi beyaz saçları ölümle ilişkilendirerek الشَّيبُ نَذِيرُ الْمَنِيَةِ “Yaşlılık (beyaz saçlar), ölüm konusunda bir uyarıcıdır.” demiştir. Onun ifadelerinde yaşlılık, kişinin ölümünün yaklaştığını bildiren bir uyarıcı olarak tasvir edilmiş, yaşlılık kaçınılmaz sonun belirtisi olarak görülmüştür.

Gençlik döneminde sahip olunan dinamizm, sağlık ve güzellik gibi niteliklerin kaybı, yaşlılıkla birlikte gelen bir zorluk olarak görülmesi onun yerilmesinin en büyük nedeni olarak görülmektedir. Basra dil mektebinin tanınmış nahiv âlimi Yûnus b. Habîb (ö. 182/798) de الشَّيبُ وَكُلُّ عَيْبٍ “Yaşlılık (beyaz saçlar), her türlü kusurdur.” sözüyle yaşlılığın, kusurların ve eksikliklerin en yoğun yaşandığı dönem olduğunu vurgulamaktadır (Se'âlibî, 1401/1981, s. 386).

Abbâsî dönemi zühd şairlerinden Mahmûd Verrâk (ö. 240/855), الشَّيبُ إِحْدَى الْمَنِيَتَيْنِ “Yaşlılık (beyaz saçlar), iki ölümden biridir.” sözüyle yaşlılığı ölümle neredeyse eşdeğer tutmaktadır. Onun ifadelerinden yaşlılığı neredeyse ölümün bir diğer türü olarak değerlendirmek, beyaz saçların insanın gençlikten kopuşunu, hayatın sonuna yaklaştığını temsil ettiğini görmek mümkündür.

Abbâsî halifesi ve şair İbnü'l-Mu'tez (ö. 296/908) beyaz saçları fenâ bulmanın ilk randevusu olarak görerek bunu, الشيب أول مواعيد الفنا "Yaşlılık (beyaz saçlar), yok oluşun ilk randevusudur." sözleriyle dile getirmektedir. Ona göre, beyaz saçlar, ölümün ilk işareti, yani insanın artık hayatının son dönemine girdiğinin göstergesidir.

Se'âlibî'nin yaşlılığı yeren sözler bağlamında kaillerine yer vererek belirttiği sözlerin sonuncusu Halife el-Memun'un katibi Süleyman b. Vehb'e (ö. 880) aittir. Buna göre Süleyman b. Vehb bir gün aynaya baktı ve sakalında çokça beyazlık gördü. Bunun üzerine şöyle dedi: عيب لا عدمناه "Eksik olmasın, ama bir ayıp." O bu sözünü yaşlılığı bir yandan doğal bir süreç olarak kabul ederken, diğer yandan hoş karşılanmayan bir özellik olarak değerlendirdiğini gösterir.

Se'âlibî, konuyla ilgili kâillerini belirtmediği sözlere de yer vermektedir. Bu sözler de yukarıda yer verdiğimiz örnekler ile benzer mesajlar vermekte olup şöyledir:

الشيب ناعي الشباب، ورسول النلى "Yaşlılık (beyaz saçlar), gençliğin ölüm ilanındır ve çürümenin elçisidir."

الشيب قناع الموت "Beyaz saçlar, ölümün maskesidir."

الشيب عنوان الفساد "Beyaz saçlar, bozulmanın işaretidir."

الشيب قذى عين الشباب "Beyaz saçlar, gençliğin gözündeki yabancı cisimdir."

الشيب غمام قطره الغموم "Beyaz saçlar, yağmuru keder olan bir buluttur."

الموت ساحل الحياة، والشيب سفينة تقرب من الساحل "Ölüm, hayatın kıyısıdır; beyaz saçlar ise bu kıyıya yaklaşan gemidir."

الشيب شر العمائم "Beyaz saçlar, sarıkların en kötüsüdür."

من عرف الشيب أنكر نفسه "Yaşlılığı (beyaz saçları) tanıyan, kendisini inkar eder." (Se'âlibî, 1401/1981, s. 386-387).

4. Yaşlılığı Yeren Şiir Örnekleri

Se'âlibî'nin bu konuda ilk getirdiği örnek Sarîfulgavânî (güzellerin kurbanı) lakabıyla meşhur Abbâsî dönemi Arap şairi Müslim b. Velîd'e (ö. 208/823) ait olup şöyledir:

الشيب كُرُهُ وَكُرُهُ أَنْ يُفَارِقَنِي أَعْجَبُ بِشَيْءٍ عَلَى الْبَغْضَاءِ مَوْدُودٍ

"Ak saçlar nefret uyandırır, ama beni terk etmesi de nefret uyandırır.

Nefret edilen bir şeyin aynı zamanda sevilmesi ne tuhaf!"¹

Müslim b. Velîd bu beytiyle yaşlılığa karşı duyulan doğal bir nefret duygusunu dile getirmiş, aynı zamanda bu nefretin yaşlılığın sona ermesi halinde de hissedileceğini belirtmiştir. Yani, şair yaşlılığı sevmemekte ama yaşlılıktan tamamen kurtulma fikri ona daha da garip gelmektedir.

Se'âlibî'nin bu konuda yer verdiği ikinci örnek şairin adını belirtmediği şu beyittir:

وَالشَّيْبُ أَعْظَمُ جُرْمًا عِنْدَ غَائِبَةٍ مِنْ ابْنِ مُلْجَمٍ عِنْدَ الْفَاطِمِيِّينَا

"Yaşlılık, bir genç kadın için,

İbn Mülcem'in Fâtımiler nezdindeki nefretinden daha büyük bir suçtur."

¹ Beytin devamında şair yaşlılığın kendisini terk etmesini neden istemediğini açıklamaktadır. Gitmesinden sonra onun yerini alan bir dönem geldiğini, yaşlılığın kaybolmasının ise ölmek anlamına geldiğini şöyle dile getirmektedir:

بمضى الشباب فيأتى بعده بدل والشيب يذهب مفقودا بمفقود

"Gençlik geçip gidince, ardından yeni bir dönem gelir.

Fakat ak saçlar gidince, kayıp üstüne kayıp olur." bk. (Husrî, t.y., s. 4/971; İbn Hamdûn, 1997, s. 6/22; Şerîşî, 2006, s. 2/258).

İbn Mülcem, İslâm tarihinde Hz. Ali'yi şehit eden kişidir ve bu yüzden son derece nefret uyandıran bir şahıstır. Şair, yaşlılığı ve onun getirdiği beyaz saçları, bir kadın için son derece olumsuz bir şey olarak betimlemekte ve bunu İbn Mülcem'in Fâtımiler nezdinde ne kadar nefret edilen bir kişi olduğu mecazıyla güçlendirmektedir.

Se'âlibî'nin bu konuda yer verdiği diğer bir örnek el-Hamâse adlı eseriyle tanınan Abbasi dönemi Arap şairi Ebû Temmâm'a (ö. 231/846) aittir. Aşağıdaki beyitlerde Ebû Temmâm, yaşlılığı olumsuz bir perspektifle ele alarak beyaz saçları ölüm, yalnızlık ve psikolojik çöküş ile ilişkilendirmektedir:

غَدَا الشَّيْبُ مُخْتَطَا بِفَوْدَى خُطَّةٍ سَبِيلُ الرَّدَى مِنْهَا إِلَى الْمَوْتِ مَهْيَعٍ
هُوَ الزَّرُّورُ يُجْفَى وَالْمُعَاشِيرُ يُجْتَوَى وَذُو الْإِلْفِ يُقْلَى وَالْجَدِيدُ يُرْفَعُ
لَهُ مَنْظَرٌ فِي الْعَيْنِ أَبْيَضٌ نَاصِعٌ وَلَكِنَّهُ فِي الْقَلْبِ أَسْوَدٌ أَسْفَعُ
وَنَحْنُ نَرْحِيهِ عَلَى الْكُرْهِ وَالرَّضَا وَأَنْفُ الْفَتَى فِي وَجْهِهِ وَهُوَ أَجْدَعُ

“Beyaz saçlar, iki şakağıma bir yol çizdi...”

Oradan, ruhuma giden ölüm yolu geniş ve açık.

O, herkesin nefret ettiği bir sahtekâr; dostlar ondan uzaklaşır...

Sadık dost terk eder, yenisi ise yamalanır.

Gözlerde beyaz, parlak bir görünüm sunar...

Ama kalpte siyahtır, kapkara bir iz bırakır.

İster istemez kabul ederiz biz onu,

Genç adam bir gün o kötürüm ile yüzleşir.” (İbn ‘Abdi Rabbih, 1404/1983, s. 2/357; Se'âlibî, 1401/1981, s. 387).

Se'âlibî'nin yaşlılık babında yer verdiği beyitlerden bir diğeri şairini belirtmeden *آخر* lafzıyla işaret ettiği şu beyitlerdir:

تضاحكت لما رأته شيبتي تلاً غره
قلت لها: لا تعجبي أنبيك عندي خبره
هذا غمامة للردى ودمع عيني مطره

“Beyaz saçlarımın parıltısını görünce güldü...”

Ona dedim ki: Şaşırma, sana bir sır vereyim:

Bu, ölüm için bir bulut...

Ve gözlerimdeki yaşlar onun yağmurudur.” (Se'âlibî, 1401/1981, s. 387).

Yukarıdaki şiirin söyleyeni hakkında kaynaklarda farklı bilgilere rastlanmaktadır. Se'âlibî, inceleme konusu yaptığımız eserin haricinde *el-Letâif ve'z-zerâif* adlı eserinde şiiri Abdullah b. Tahir'e (ö. 230/844) nispet etmektedir. Abbâsîler devrinin önemli devlet adamı ve kumandanlarından olan Abdullah b. Tahir, şairliği (Yıldız, 1988, ss. 137-138) ile de bilinmesine rağmen başka kaynaklardan bu şiirin ona ait olduğunu teyit edemedik. Öte yandan İbnü'd-Devâdârî (ö. 736/1336'dan sonra) *Kenzü'd-dürer* adlı eserinde şiiri Ebû Temmâm'a nispet etmektedir (İbnü'd-Devâdârî, 1982, s. 1/379).

Yukarıdaki beyitlerin şairini tespit edemesek de konumuzla ilgili çok derin anlamlar ifade ettiği görülmektedir. Şair, bir kadının, beyaz saçlarını alaya almasını dile getirmekte, kadına yaşlılığın ve beyaz saçların gerçek anlamını açıklayacağını söylemektedir. Bulut, nasıl ki yağmurun habercisiyse, beyaz saçları da yaklaşan ölümün habercisi olarak bir bulut gibi tasvir etmektedir. Gözyaşlarını ise, yaşlılığın kederini ve hüznünü temsil etmek için kullanmaktadır.

Se'âlibî'nin bu bapta yer verdiği son derece etkili bir başka örnek Mansûr el-Fakîh'e (ö. 306/918) ait şu beyitlerdir:

يَمشي على الأرض مشي هالكٍ   مَنْ شَابَ قَد مَاتَ وَهُوَ حَيٌّ
لَكَانَ فِي شَبِيهِ فَذَلِكَ   لَوْ كَانَ عَمْرُ الْفَتَى جَسَاباً

“Saçları beyazlayan kişi ölmüştür, ama hâlâ hayattadır.

Yeryüzünde yürüyen bir ölü gibi yürür.

Eğer bir delikanlının ömrü bir hesap olsaydı.

Onun beyaz saçlarında bu sonucun izleri olurdu.”

Konumuzla ilgili en çarpıcı örneklerden biri olan yukarıdaki beyitlerde şair, hayatı matematiksel bir hesaplama benzetmektedir. Hayat, bir başlangıç, bir gelişme ve bir sonuç olmak üzere bir denklem gibi ele alınsaydı, bu denklemin sonucuna dair ipucu yaşlılıkta, özellikle beyaz saçlarda görülebilirdi. Zira şaire göre, yaşlılık ve beyaz saçlar ömür yolculuğunun nihai aşamasını temsil etmektedir. Beyaz saçlar, bu matematiksel denklemden, hayatın sona yaklaşmış olduğunun fiziksel bir kanıtıdır. Bir başka deyişle, hayatın sonuç kısmı beyaz saçlarla belirgin hale gelmiştir.

Se'âlibî'nin yaşlılık ile ilgili getirdiği son örnek Ebû İshâk es-Sâbî'ye (ö. 384/994) ait şu beyittir:

وَالْعُمْرُ مِثْلُ الْكَأْسِ يَزِي   سَبُّ فِي أَوَاخِرِهَا الْقَدَى

“Hayat bir kadeh gibidir;

Sonlarına doğru tortular birikir.”²

Görüldüğü gibi yukarıdaki beyitte şair insan ömrünü bir kadehle özdeşleştirmektedir. Kadehin içindeki sıvı, hayatın saf ve temiz olan gençlik dönemini temsil ederken, kadehin son kısmında biriken tortular, yaşlılık dönemine atıfta bulunmaktadır. Bu tortular, hayatın sonlarına doğru karşılaşılan zorlukları, fiziksel yorgunlukları, hastalıkları ve duygusal yükleri temsil etmektedir. Şair, gençlik dönemindeki saflık ve dinamizmin yerini, yaşlılıkta hayatın ağırlaşan yüklerine ve kaçınılmaz sona bıraktığını etkili bir teşbih ile dile getirmektedir.

Sonuç

Seâlibî'nin *et-Temsîl ve'l-Muhâdara* adlı eseri, edebiyatın birçok yönünü kapsayan zengin bir kaynak olarak öne çıkmaktadır. Bu eser, Seâlibî'nin geniş bilgi birikimi ve edebi derinliği ile, çeşitli konularda nesir ve nazım örneklerini ederlemesi sayesinde, birçok konuya ışık tutmaktadır. Çalışmamızda yaşlılık konusunun Seâlibî tarafından nasıl işlendiğini inceleyerek, bu konunun edebî açıdan nasıl algılandığını anlamaya çalıştık.

Yaşlılık konusu, Seâlibî'nin eserinde hem övülen hem de yerilen yönleriyle ele alınmıştır. Yaşlılığı öven metinlerde, bilgelik, tecrübe, edep ve olgunluk gibi değerler ön plana çıkarılmıştır. Yaşlılık, insan hayatının bir zirvesi olarak değerlendirilmektedir. Bireyin bilgi ve görgüsünün, zamanın getirdiği olgunlukla birleştiği bir dönem olarak sunulmuştur. Seâlibî'nin bu bağlamda yer verdiği hikmetli sözler ve şiirler, yaşlılığın bilge bir rehberlik dönemi olduğunu vurgulamaktadır.

² Se'âlibî yaşlılığı yeren örnekler babında es-Sâbî'nin şiirinden sadece yukarıdaki beyte yer verse de öncesinde ifade edilen beyitler ile birlikte ele aldığımızda yaşlılığın getirdiği zorlukları çok daha iyi ifade ettiğini görmekteyiz. Öncesindeki beyitler ile birlikte örneğimiz şu şekildedir:

سِرُّ مَا لَقِيْتُ مِنَ الْأَدَى   وَجَعُ الْمَقَاصِلِ وَهُوَ أَيْ
وَالْيَأْسُ مِنْ حَظِّي كَذَا   جَعَلَ الَّذِي اسْتَحْسَنَتْهُ
سَبُّ فِي أَوَاخِرِهَا الْقَدَى   وَالْعُمْرُ مِثْلُ الْكَأْسِ يَزِي

“Eklem ağrıları, yaşadığım sıkıntıların en hafifi oldu.

Bir zamanlar hoş gördüğüm şey, şimdi umutsuzlukla birlikte nasibim oldu.

Hayat bir kadeh gibidir; sonunda tortular birikir.” bk. Se'âlibî, *Yetîmetü'd-dehr fi mehâsini ehli'l-'asr*, 2/354; Ebû 'Abdillâh Şihâbuddîn Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-udebâ*, thk. İhsân Abbâs (Beyrut: Daru'l-ğarbi'l-İslâmî, 1993), 1/158; Ahmed b. Muhammed Makarrî, *Nefhu't-tyb min ğusni'l-Endelüs er-ratîb*, nşr. İhsân Abbâs (Bağdat: Dâru's-sâdir, 1988), 7/47.

Özellikle beyaz saçların “ilim ve edep elbisesi” olarak nitelendirilmesi, yaşlılığın onurlandırılması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Buna karşılık, yaşlılığı yeren metinlerde ise, yaşlılık ölümün habercisi, gençliğin sonu ve insanın fiziksel olarak zayıfladığı bir dönem olarak ele alınmıştır. Seâlibî'nin seçtiği nesir ve nazım örnekleri, yaşlılığın kaçınılmazlığı karşısında insanoğlunun duyduğu kederi ve bu dönemin getirdiği zorlukları çarpıcı bir şekilde yansıtmaktadır. Beyaz saçlar, bazen “çürümenin elçisi” ya da “ölümün maskesi” gibi yakıştırmalarla ele alınmış ve yaşlılık, gençliğin dinamik enerjisinin kaybıyla ilişkilendirilmiştir.

Seâlibî'nin yaşlılıkla ilgili verdiği nazım örnekleri, özellikle yaşlılığın bir yandan kaçınılmazlığını kabul eden, diğer yandan bu döneme dair çelişkili duyguları ifade eden estetik bir derinliğe sahiptir. Şairler, yaşlılığı bazen bilgelik ve tecrübenin nişanesi, bazen ise hayatın sonlarına yaklaşıldığının bir göstergesi olarak tasvir etmişlerdir.

Kaynakça

- Bûnisî, E. İ. (2004). *Kenzu'l-Kitâb ve Muntehabu'l-Âdâb* (1-2). el-Mecmau's-Sekâfî.
- Câhız, 'A.B. (t.y.). *el-Beyân ve't-tebyîn* (1. bs). Dâru Mektebeti'l-Hilâl.
- Cürcânî, A. (1991). *Esrârü'l-belâğa*. Mektebetü'l-Medenî.
- Desûkî, M.. (t.y.). *Hâşiyetü'd-Desûkî 'alâ muhtasari'l-me'ânî li-Sa'düddîn et-Teftâzânî*. el-Mektebetü'l-'Asriyye.
- Hamevî, Y. (1993). *Mu'cemu'l-udebâ* (İ. Abbâs, Ed.). Daru'l-ğarbi'l-İslâmî.
- Husrî, E. İ. (t.y.). *Zehrü'l-âdâb ve semerü'l-elbâb* (1-4). Daru'l-Cîl.
- İbn Hallikân, E.A. (1900). *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâ'ü ebnâ'i'z-zamân* (1-7). Dâru Sâdir.
- İbn Hamdûn. (1997). *Et-Tezkiretu'l-Hemdûniyye*. Dâru sâdir.
- İbn Kuteybe. (1418). *Uyûnü'l-ahbâr*. Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye.
- İbn Tabâtabâ, M. E. (t.y.). *Iyâru's-şî'r*. Mektebetu'l-Hâncî.
- İbn 'Abdi Rabbih. (1404/1983). *El-İkdu'l-Ferîd* (1-8). Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
- İbnü'd-Devâdârî, E. B. (1982). *Kenzu'd-durer ve câmi'u'l-ğurer*.
- Kafes, M. (2008). İbn Fâris'in es-Sâhibî fi Fıkhı'l-Luga ve Es-Seâlibî'nin Fıkhı'l-Luga Ve Sirru'larabiyye Adlı Eserlerinin İçerik ve Metod Yönünden Karşılaştırılması. *Şarkiyat Mecmuası*, 12, 71-94.
- Makarrî, A. M. (1988). *Nefhu't-tyb min ğusni'l-Endelüs er-ratîb*. Dâru's-sâdir.
- Mohammadi, S., & Mohammadi, M. (2022). Es-Seâlibî ve Men Ğâbe 'anhü'l-Mutrib Adlı Eseri. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 8(1), 91-108.
- Müsta'simî, M. A. (1436/2015). *Ed-Dürrü'l-ferîd ve beytü'l kasîd*. Darü'l-Kütüb-İlmiyye.
- Nuveyrî, Ş. A. 'Abdilvahhâb b. M. b. 'Abdiddâim en-. (2003). *Nihâyetü'l-erab fi fünûni'l-edeb* (1-33). Dâru'l-Kütüb ve'l-Vesâiku'l-Kavmiyye.
- Se'âlibî, A. (t.y.). *El-Letâif ve'z-zerâif*. Dârü'l-Menâhil.
- Seâlibî, A. (t.y.). *Simârü'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb*. Dâru'l-Ma'ârif.
- Seâlibî, A. (1403/1983). *Yetîmetü'd-dehr fi mehâsini ehli'l-'asr* (1-4). Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
- Se'âlibî, A. (1401/1981). *et-Temsîl ve'l-Muhadara*. ed-Dâru'l-'Arabiyye li'l-Kitâb.
- Suzan, Y. (2017). *Di'bil ve Hicivleri*. Sonçağ Yayınları.
- Şerîşî, E. (2006). *Şerhu mekâmâti'l-Harîrî*. Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye.
- Temir, F. (2022). *Ebû Mansûr es-Seâlibî ve el-İktibâs Mine'l-Kur'ân'i'l-Kerîm adlı eseri* (Tez No. 738594) [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Topuzoğlu, T. R. (2009). Seâlibî, Ebû Mansûr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 36, ss. 236-239) içinde. TDV Yayınları.
- Yıldız, H. D. (1988). Abdullah b. Tâhir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 1, ss. 137-138) içinde. TDV Yayınları.
- Ziriklî, H. M. (2002). *El-A'lâm*. Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Beyanı

Yazarın çıkar çatışması olmamıştır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Birinci Haçlı Seferinde Cesareti ve İhanetiyle Tartışılan Kont Stephen (Etienne de) Blois

Count Stephen (Étienne de Blois), Renowned for His Courage and Betrayal During the First Crusade

Doç. Dr. Seyfettin KAYA

Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Siirt, Türkiye

Siirt University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Siirt, Türkiye

ORCID: 0000-0003-2181-5973 | E-mail: kaya_fdd23@hotmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Cite as/Atıf: Caz, Ç. (2024). Birinci Haçlı seferinde cesareti ve ihanetiyle tartışılan Kont Stephen (Etienne de) Blois. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 107-123.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 09/10/2024 **Kabul Tarihi / Accepted:** 27/12/2024

Yayın Tarihi / Published: 30/12/2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/ December

Cilt/ Volume: 12 Sayı/ Issue: 2

Sayfa / Pages: 107-123

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği tespit edilmiştir. / This article was reviewed by at least two referees and found to be plagiarism free.

Yayıncı / Published by: Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Siirt University Institute of Social Sciences

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Seyfettin KAYA). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

* Bu çalışmada etik kurul izni gerekmemektedir.

Öz

Stephen Blois Birinci Haçlı Seferine Fransa'dan katılan önemli kontlardan biridir. Birinci Haçlı Seferinde İznik ve Antakya kuşatmaları sırasında Haçlı ordusuna önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Bizans İmparatoruyla olan samimi münasebetleri ve Antakya kuşatması sırasında umutsuzluğa kapılıp muhasarayı terk etmesiyle gündeme gelmiştir. Haçlı ordusunun Anadolu'dan Suriye topraklarına intikali sırasında gösterdiği cesaretiyle dikkat çekmiştir. Ancak diğer Haçlı kontlarının aksine Bizans İmparatoruyla iyi ilişkiler içinde olması ve Antakya kuşatması sırasında hastalığını bahane ederek muhasarayı terk etmesiyle Haçlılar arasında ve Ülkesi Fransa'da ihanet ile suçlanmıştır. Bu ihanet söylentilerini boşa çıkarmak ve Haçlılara katkıda bulunmak amacıyla 1101 yılındaki Haçlı Seferi eylemine yeniden iştirak etmiştir. İhanet ile suçlanmasından dolayı eşi Adele'nin teşvikiyle yeniden katıldığı 1101 Haçlı Seferi sırasında Anadolu'da ve Filistin'de Müslümanlara karşı cesurca savaşlara girişmiştir. Remle'de Müslümanlarla giriştiği savaş sırasında hayatını kaybederek adını temize çıkarmıştır. Bu makalede Blois dükü Stephen'ın Birinci Haçlı Seferinde gösterdiği cesaret ve Antakya kuşatması sırasında Haçlı ordusundan kaçarak suçlandığı ihanet eylemine değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Stephen Blois, Haçlılar, Bizans, Antakya, İznik.

Abstract

Stephen Blois is one of the essential counts from France who participated in the First Crusade. He contributed significantly to the Crusader army during the sieges of Nicea and Antakya in the First Crusade. His intimate relations with the Byzantine Emperor and his despairing abandonment with the siege of Antioch during the siege of Antioch have been brought to the fore. He attracted attention with the courage he showed during the transfer of the Crusader army from Anatolia to Syrian territory. However, unlike the other Crusader counts, he had good relations with the Byzantine Emperor. He abandoned the siege during the siege of Antakya by using his illness as an excuse, so he was accused of treason among the Crusaders and in his country, France. He participated in the Crusade action again in 1101 to dispel these treason rumors and contribute to the Crusaders. During the Crusade of 1101, which he rejoined with the encouragement of his wife Adele after being accused of treason, he fought bravely against the Muslims in Anatolia and Palestine. He cleared his name by losing his life during the war with Muslims in Ramla. This article discusses the courage shown by Stephen, Duke of Blois, in the First Crusade and the act of treason for which he was accused of escaping from the Crusader army during the siege of Antioch.

Keywords: Stephen Blois, Crusaders, Byzantium, Antioch, Nicea.

Giriş

Stephen (Etienne de) Blois, Champagne, Chartres, Brie ve Blois kontu III. Theobalde'nin ilk eşi Gersende'den olan en büyük oğludur. 1081 yılına kadar hakkında çok fazla bir şey bilinmeyen Stephen Blois, kızı Adele ile evlenmek için Fatih William ile yakınlaştı. Bu birliktelik konusunda Fatih William'ın rızasını aldı. Geleneklere göre ve gereken ciddiyetle Breteuil'de nişanlanan çift, daha sonra Chartres'te evlendi. Yedi yıl sonra babasının yerine büyük bir güce ve zenginliğe sahip olacak şekilde Chartres ve Blois kontu oldu. Yeni seçilen Chartres Piskoposu Ivo ile bazı anlaşmazlıkları olmasına rağmen, kiliseye karşı dindar ve cömert biriydi. Soğukkanlı, cesaretli, alçakgönüllü ve basiret sahibi bir insan olduğu iddia edilmektedir. Silah kullanma becerisi ile kişisel cesaretine tanıklık edildiği ileri sürülmektedir (Brundage, 1960, s. 381-382). 1096 yılında Kudüs'ü kurtarmak için düzenlenen Birinci Haçlı Seferi'ne asaletini ve ihtişamını kullanarak katılmasını teşvik eden eşi Adele'nin etkisiyle iştirak etmiştir. Suriye'ye doğru giden bu sefere katılan önemli liderlerden biri oldu (Crouch, 2013, s. 28). Aslında Haçlı Seferine katılmaya niyeti olmayan Stephen Blois'i, eşi Fatih William'ın kızı Adele'nin ikna ettiği iddia edilmektedir. Evliliğinde ve kararlarında hüküm veren Adele idi. Fransa'nın en zengin adamlarından biri olan Stephen Blois'in eşinin bu talebine karşı koyacak hali yoktu. Sefer için ihtiyaç duyduğu parayı kolay bir şekilde topladı ve topraklarının idaresini eşi Adele'ye bıraktıktan sonra harekete geçmek için fırsat kollamaya başladı (Runciman, 1998, s. 127; Kaleli, 2017, s. 225). Karısının erkek kardeşi Normandiya Dükü Robert Curthose tarafından idare edilen birliğinin içinde Eylül 1096'da kutsal topraklara doğru yola çıkmaya karar verdi. Erkekler eşlerini, çocuklarını, akrabalarını ve arkadaşlarını terk ettiği sırada havayı inlemeler, gözyaşları ve ağıtlar doldurdu. Bir eş (muhtemelen Adele) ve koca (muhtemelen Stephen) Haçlıların dönüş tarihi hakkında birlikte konuştular. Kocasını üç yıl içinde geri döneceğine söz verdi, sonra ağlayarak ve geri döneceğine söz vererek karısını Tanrı'ya emanet etti (Brundage, 1960, s. 382).

Kralların katılmadığı ilk Haçlı seferine büyük toprak ve güç sahibi Avrupalı soylular iştirak etmiştir. Bu konuda bilgiler veren önemli kroniklerden biri Aachenli Albert'tir. Albert ilk Haçlı seferine Normandiya Kontu Robert, Stephen Blois ve Dük Godofroi de Bouillon'ın kardeşi Eustace ile birlikte muazzam bir süvari ve piyade bölüğüyle sefere katıldığından bahsetmektedir (Albert of Aachen, 2013, s. 95-96). Anna Komnena ise Fransa Prensi Hugue de Vermandois, Bohemond ve Raymond de Saint-Gilles (Anna Komnena, 1996, s. 308, 325, 347) ve İngiltere kralının kardeşi Robert gibi kontların İstanbul'a gelmek için yola çıkan Haçlı ordularına iştirak ettiğinden söz etmektedir (Demirkent, 1996, s. 528). Bu orduların büyük bir kısmı Fransa, İtalya ve Balkanları geçerek Aralık 1096'da İstanbul'a ulaşmaya çalışmışlardır (Anckaer, 2006, s. 1039). Birinci grup Haçlı kuvvetleri olan Keşiş Pierre l'Ermite'den sonra Hugh Vermandois öncülüğünde ikinci grup kuvvetler Aralık 1096'da; Taranto'dan hareketle Bohemond ve yeğeni Tankred'in başında bulunduğu üçüncü grup kuvvetler 10 Nisan 1097'de İstanbul'a vardılar (Gada, 2015, s. 90). Ekim 1096 yılında Haçlı ordusunun dördüncü büyük kolu ise Normandiya dükü Robert, onun eniştesi Etienne kontu Stephen Blois ve kuzeni Flandre kontu II. Robert'in müşterek kumandasında Kuzey Fransa'dan yola çıktı (Runciman, 1998, s. 127). Haçlılar, Normandiya, Flanders ve Chartres Kontu'nun topraklarından Pontarriere istikametinde ilerlediler. Buradan güneye Alpler üzerinden İtalya'ya doğru yürüdüler. Keşif ekibi Lukka yakınlarındaki Lombardiya'da seyahat eden Papa II. Urban ile karşılaştı. Papa II. Urban, Robert Curthose ve Stephen Blois ile kısa bir süre görüştü ve yola devam edecek olan ordularına bir kutsama yaptı. Daha sonra Roma'ya gelen Haçlı kuvvetleri, devam eden süreçte Campania üzerinden güneye Bari'ye doğru yola koyuldular. Ordu buradan Adriyatik'i geçerek Balkanlara ulaşmayı amaçlamıştır. Ancak kış koşulları ve denizcilerin uyarıları üzerine Kalabria'ya geçilerek bahara kadar bekleme kararı alındı. Stephen Blois ve Robert Curthose ise kışı Güney İtalya'daki Norman akrabalarının yanında geçirdi. Baharın gelişiyle yolculuklarına devam etmeye karar veren Haçlılar Mart 1097'de deniz kıyısına doğru hareket ettiler. 5 Nisan 1097 Pazar günü Brindisi'den yola çıkarak denize açıldılar. Bir takım aksiliklere rağmen Haçlılar borazan sesiyle denizde yol almaya başladılar. Haçlı ordusunu taşıyan gemiler dört gün sonra Adriyatik'in Balkan kıyılarına iki ayrı limana yanaştı ve daha sonra Arnavutluk Duraç'ta buluşan Haçlı orduları Via Egnatia üzerinden bulunan kara yoluyla İstanbul'a doğru intikalini sürdürdü. Karadan Balkanlara yapılan yolculuk, dağların ve ıssız ülkelerin içinden geçen acımasız bir yürüyüştü. Haçlı orduları Selanik'e geldiğinde dört gün dinlenme izni verildi. Askerler daha sonra Makedonya'ya doğru ilerlediler ve sonunda 14 Mayıs 1097'de İstanbul'a ulaştılar (Brundage, 1960, s. 383-384; Keats-Rohan, 2006, s. 1041). Bu arada Normandiyalı Robert ve Stephen Blois'i Güney İtalya'da bırakan Flandresli Robert, kışın Adriyatik'i geçerek İstanbul'a

Raymond'dan daha evvel ulaştı (Duncalf, 1969b, s. 275). Böylece doğuya gidecek olan Haçlı orduları İstanbul'da bir araya gelmiş oldu.

1. Stephen Blois'in Bağlılık Yemini Ettiği İmparator I. Aleksios'a Duyduğu Hayranlık

İstanbul'a gelen Haçlı ordularıyla İmparator arasında bir anlaşma konusunda mutabakat sağlandı ve Haçlı kontları İmparatora vasallık yemini etti (Albert of Aachen, 2013, s. 95). Kont Hugue Vermandois, Godefroi de Bouillon ve kardeşi Baudouin, Bohemond, Robert de Flandre, Robert de Normandie ve Stephen Blois İmparator I. Aleksios'a ele geçirecekleri eski imparatorluk arazilerini ona geri vermeyi kabul ettiler. Bohemond ve Dük Godefroi de Bouillon zaten şehre daha evvel gelip imparatorla anlaşmışlardı. Bu suretle İstanbul'da Raymond hariç bütün kontlar İmparatora vasallık yemini etmiş oldular (Fulcherius Carnotensis, 2009, s. 64 n.51; Kostick, 2008, s. 255; Demirkent, 1996, s. 528). Her ne kadar Kont Raymond'un İmparatora bağlılık yemini etmediği ifade edilse de bu söylem tamamen doğru değildir. İmparator ile Kont Raymond arasında diğerlerinden farklı bir özel mutabakat sağlandı. Buna göre Kont Raymond "İmparator'un hayatına ve onuruna saygı göstereceğine ve İmparator'un mallarını ve yeniden ele geçirilecek olan eski imparatorluk topraklarını ona geri vereceğine" dair söz verdi¹ (Fulcher of Chartres, 1969, s. 80).

İmparator bağlılık yemininden sonra Haçlı kontlarına Türklerle başa çıkmanın çeşitli yolları konusunda tavsiyelerde bulundu ve ordu komutanlarına değerli hediyeler takdim etti (Brundage, 1960, s. 384). Bu kontlardan biri de bağlılık yemini eden Stephen Blois idi. İmparator, Robert de Normandie ve Stephen Blois'a atlar, silahlar ve gümüş (paralar) vererek diğer ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle onları boğazlardan karşıya geçirme sözü verdi (Fulcher of Chartres, 1969, s. 80). Görevi sırasında eşine yaşadıklarını anlatan Stephen Blois, bir ay sonra İznik önlerinde eşine yazacağı mektupta İstanbul'da tanık olduğu İmparator'un bu cömertliğini ve zenginliğini izah etmeye çalışmıştır. Stephen Blois eşine yazdığı mektupta,

İmparator tarafından huzura kabulünden dolayı duyduğu sevinç ve şevkten ne diyeceğini şaşırıldığını, İmparator'un kendisine bir oğul muamelesi yaptığını, birçok güzel tavsiyelerde bulunup pek çok değerli hediyeler verdiğini ve onun en küçük oğlunu terbiye ettirmeye talip olduğunu, sarayda on gün kaldığını, İmparator'un hangi rütbeden olursa olsun bütün Haçlı ordusu mensuplarına karşı gösterdiği cömertlik ve onun, savaş meydanına varmış bulunan birlikleri müsrifane denilecek bir şekilde ve mükemmel bir teşkilatla iâşe ettiğini dile getirmiş ve Fatih William'ı kastederek, 'Sevgilim, senin baban birçok büyük hediyeler vermiştir; ama o, bu adamla mukayese edilirse neredeyse bir hiçtir' diyerek İmparator'a karşı hayranlığını dile getirmiştir (Runciman, 1951, s. 168; Pryor, 1998, s. 35; Runciman, 1998, s. 129).

Bu hediye verme merasiminden sonra İmparator, Palekanon'a (Maltepe'ye) taşınmaya ve burada hem İznik hem de başkent ile temasa geçmeye karar verdi. Normandiyalı Robert ve Stephen Blois ise 3 Haziran 1097'de kuvvetleriyle birlikte yola çıktılar (Runciman, 1969b, s. 289). Kuvvetle muhtemel Bizans'ın desteğiyle Boğazı aşarak Anadolu yakasına geçtiler. Bu konuda eşine yazdığı mektupta bilgi veren Stephen Blois, "Boğaz'ın fırtınalı ve tehlikeli olduğunu iddia edenlerin yanlış olduğunu, nehri (boğazı) hızla geçtiğini ve burayı sakın olan Marne ya da Seine Nehri'nden daha güvenli bulduğunu" aktarmıştır (Kedar, 2016, s. 182).

2. İznik'in Muhasarası ve İşgali Sırasında Stephen Blois

Normandiyalı Kont Robert ve Stephen Blois İstanbul'da İmparator ile görüşürken, Haçlı ordusunun geri kalan kısmı Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti İznik'e gelerek şehri kuşatma altına almışlardı. Bizans'ın merkezinde keyifli geçen iki haftadan sonra Robert ve Stephen Blois ile adamlarının savaşa katılma zamanı gelmişti (Brundage, 1960, s. 384). Kont Robert ve Stephen Blois talepleri yerine getirdiklerinden İmparator, onlara para, ipek ve atlardan oluşan hediyeler verdi ve gemiler sağlayarak, onları kendi kuvvetleriyle birlikte Asya kıyılarına naklettirdi (David, 1920, s. 101). Muhtemelen 28 Mayıs 1097 tarihi dolaylarında "Stephen bir baba gibi İmparator'a veda etti" ve Boğazları geçerek Küçük Asya'ya -Anadolu yakasına- geçti. Kont Robert ve Stephen Blois Anadolu yakasına geçtikten sonra İznik kuşatmasına katılmak üzere harekete geçtiler. İznik'ten (Nikomedia) geçerken Türkler tarafından katledilen Keşiş Pierre l'Ermite'in müritlerinin kemiklerine acıyarak

¹ Diplomatik açıdan Haçlı kontlarının bir becerisi yoktu. Bkz. (Kostick, 2008, s. 254).

baktılar. 3 Haziran 1097 tarihinde İznik'e vardıklarında orada kamp kuran Haçlı ordusu tarafından sıcak bir şekilde karşılandılar (Brundage, 1960, s. 385). Diğer taraftan İznik muhasarasını 6 Mayıs 1097'de başlatan kontlar şehrin farklı noktalarından muhasarayı sürdürmekteydiler (Altınay ve Çeçen, 2023, s. 343; Altan, 2001, s. 572). Şehrin kuzey tarafına Godefroi de Bouillon, doğu tarafına ise Tankred kamp kurdu. 10 gün sonra 16 Mayıs'ta muhasaraya katılan Raymond kentin güney tarafına yerleşti (Runciman, 2006b, s. 289; Kaya, 2020, s. 56). Kont Robert ve Stephen Blois ile daha birçok kişi (Barneville'li Roger) zaman kaybetmeden muhasaraya katıldılar (The Deeds, 2011, s. 37; Anonymous, 2006, s. 15-16; Krey, 1921, s. 102). Muhasarada bulunan kuvvetler, kont Robert ve Stephen Blois'in geldiğini duyduklarında onları sevinçle karşıladılar ve çadırlarını kuracakları alarak -şehrin güneyine- konaklayacakları yere kadar onlara eşlik ettiler (Fulcherius Carnotensis, 2009, s. 65). Bu arada kuşatmaya katılan kuvvetlerin sayısı daima bir tartışma konusu olmuştur. Urfalı Mateos, Sultan Kılıçslan'ın ordusunun 600 bin, Haçlı kuvvetlerinin ise güneye doğru (Kapadokya ve Toroslar) inerken 100 bin süvari ve 100 bin de piyadeden oluştuğundan bahsetmektedir (Urfalı Mateos, 2000, s. 190-191). Diğer taraftan Haçlı ordusunun 600 bin, Selçuklu kuvvetlerinin ise 360 bin olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır² (Anonim Haçlı Tarihi, 2013, s. 69 n.168). Ancak bu rakamların çok abartılı olduğu iddia edilebilir. Bu vesileyle kaynakların bu konuda farklı rakamlar vermesi şaşırtıcı olmamalıdır.

İznik kuşatması sırasında kuvvetle muhtemel bir tür görev paylaşımı yapılmış olmalıdır. Eşi Adele'ye İznik önlerinde mektup yazan Stephen Blois, prenslerin ve ordunun ortak rızasıyla keşif gezisinin şefi ve yöneticisi tayin edildiğinden bahsetmektedir³ (Letters of the Crusaders, 1897, s. 5-8; Translation from Translations, 1897, s. 5-8). Büyük bir ihtimal ile 1097'de Haçlıların İznik kuşatmasında Stephen Blois, ordu konseyinin başkanı olarak görevlendirilmişti (Cartier, 1846, s. 7). Üstlendiği görevin sorumluluğuyla İznik önlerinde konuşlanan Stephen Blois, şehrin muhteşem surlarından etkilenmiştir. Yaklaşık beş hafta süren muhasaradan sonra İznik'e saldırmak için karadan Askanius (İznik) Gölü'ne getirilen teknelerin yardımıyla şehir tamamen kuşatıldı. 19 Haziran 1097 tarihinde şehir Bizanslılara teslim olduğunda Stephen Blois'un İmparator'a olan hayranlığı daha da arttı. Eşine yazdığı mektupta "İmparator'un bizzat şehri ele geçirmek için gelmediğini, aksine denizdeki bir adada durduğunu ve kendisi ile Raymond dışında bütün Haçlı prenslerinin onunla buluşmak için akın ettiğini"... ve "kendisinin İznik kuşatmasında olduğunu duyan İmparator'un çok sevindiğini" aktarmıştır (Brundage, 1960, s. 385). Ancak şehrin teslimi konusunda Bizans ile Türkler arasında yürütülen görüşmelerin gizli yapılmasına Haçlıların tepki göstermesi (Dumlupınar Alican, 2019, s. 515), Bizans'ın Selçuklu Türklerine şehirden güvenli bir şekilde çıkış imkânı sağlaması (Nicolle, 2003, s. 33) ve şehrin tesliminden sonra Haçlıların ganimetlerden yeterince pay alamaması gibi sebepler Bizans-Haçlı gerginliğini ortaya çıkardı (Fulcher of Chartres, 1969, s. 9). Bu memnuniyetsizliğin ziyadesiyle farkında olan İmparator, Haçlı kontlarına hizmetlerinden dolayı teşekkür etmiş (Tyrensis, 2016, s. 127) ve çeşitli hediyeler vermek üzere onları Palekanon'a davet etmiştir. Katılımcılara İmparator'un hazinesinden altın ve mücevherler takdim edildi. Raymond ile birlikte seyahat eden Stephen Blois de kendisine düşen altın dağını görünce hayrete düştü. İmparator'un "İznik'e bizzat gelmesi gerektiği yönünde bazı yoldaşlarının benimsediği görüşü paylaşmadığını ve kurtarılan şehrin halkı tarafından hükümdara yapılacak gösterilerin kendisi için utanç verici olabileceğini" ifade etti (Runciman, 1951, s. 181; Runciman, 1969b, s. 291). Hatta eşine yazdığı mektupta İmparator'un sevincinin bir altın yığımına -neredeyse bir dağa- dönüştüğünden bahseden Stephen Blois, Kont Robert ile birlikte bu ganimetlerden payına düşeni aldığını aktarmıştır (Brundage, 1960, s. 385). Stephen Blois, sefere katılan soyluların en zenginlerinden biri olduğu kadar en aptallarından da biriydi. İmparator'un kendisini övmesinden büyülenmiş gibiydi. Haçlıların çoğunun İznik'te kamp kurduğu ve artık başkente herhangi bir tehdit oluşturmadığı bir dönemde bile kaynaklarını imparatorluğun çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalıştı (Shepard, 1988, s. 214). Diğer taraftan İmparator verdiği hediyelere karşılık henüz bağlılık yemini etmeyen Haçlı reislerinin bu yemini yerine getirmelerini talep etti. Birkaç küçük soylu bu talebe uyarken, daha evvel İmparator'a tamamen bir bağlılık yemini etmeyen Raymond'un durumunda herhangi bir değişiklik olmadı. Ancak

² Bohemund'un, 500 atlı 3.500 yaya; Kont Raimund'un, 1.200 atlı 10.000 yaya; Robert von Flandern'in, 600 atlı 4.200 piyade; Robert von Normandia ve Stephan von Blois'in birlikte 1.000 atlı ve 7.000 yaya olmak üzere toplam Haçlı ordusunun 3.300 atlı ve 25.000 yayadan oluştuğu iddia edilmektedir. Neticede iki tarafın sayısal kuvvetleri soru işareti olarak kalmaktadır. Bkz. (Anonim Haçlı Tarihi, 2013, s. 69 n.168).

³ Mektubun Latince metni ve şekli için bkz. (Recueil des Historiens, 1866, s. 887-890).

üzerinde ciddiyetle durulan Bohemund'un yeğeni Tankred sonunda istemeyerek de olsa bağlılık yeminini etti (Runciman, 1998, s. 139).

3. Stephen Blois'in Dorylaeum Savaşı'na Katkısı (1 Temmuz 1097)

İznik'in Bizans İmparatorluğu'nca işgalinden sonra şehre yakın Lefke köyünde toplanan Haçlılar, iaşe ve ikmal işini kolaylaştırmak için bir günlük yürüyüş mesafesi olacak şekilde orduyu ikiye ayırdılar. İlk ordu Kont Robert, Stephen Blois ve Bizans'ın tedarik ettiği kılavuzların içerisinde bulunduğu İtalya ile Kuzey Fransa Normanlarından oluşan grup idi. İkinci ordu ise Güney Fransızlar, Lorientliler ve Vermandois kontunun birliklerinden oluşmaktaydı. İlk grubun komutanlığına Bohemund, ikinci ordunun komutanlığına Raymond atanmıştı. Taksimat bu şekilde yapıldıktan sonra harekete geçen ilk ordu Bohemund komutasında Eskişehir güzergâhına doğru yola koyuldu (Runciman, 1998, s. 141). Bu suretle Antakya ve Kudüs istikametinde Haçlılar yeniden intikale başladılar. Stephen Blois, 24 Haziran 1097'de İznik civarında eşine yazdığı duygusal mektupta, "İmparator'un kendisini bir oğul gibi kabul ettiğini, orduda ondan daha fazlasını görevlendirdiği bir dük veya kontun bulunmadığını" ifade etmekteydi (Pryor, 1998, s. 35). Devam eden cümlelerde "Sana söylüyorum sevgilim, Antakya'da bir direnişle karşılaşmazsak, beş hafta içinde Kudüs'e varacağız" demiştir (Nicolle, 2003, s. 35; Runciman, 1951, s. 183; Claster, 2009, s. 67; Kedar, 2016, s. 182). İki ordu, Eskişehir'de artık kullanılmayan Bizans askeri üssünde buluşmak için anlaştı. Türk izcilerinin her hareketlerini izlediğini bilmiyorlardı. 30 Haziran 1097'de Eskişehir'e (Dorylaeum) ulaşan Bohemond, diğer Haçlıların kendisine katılmasını beklemek için kamp kurdu (Nick Holmes, 2019, s. 144). Bu sırada Haçlı ordusundaki gözcüler Türk kuvvetlerinin önlerindeki düzlüklerde kendileriyle savaşmak için beklediklerini bildirdi. Hareket edecekleri bir alanları olmayan Haçlı askerleri gerekli önlemleri aldıktan sonra geceyi buldukları noktada geçirdiler (Brundage, 1960, s. 386).

Anadolu'da iki ayrı grup halinde birbirlerinden uzakta ve bağımsız hareket eden Haçlı orduları iki gün boyunca yol aldı. Üçüncü gün ise birdenbire ortaya çıkan, "*uhyan ve bağırın*" devasa bir Türk ordusu Bohemund'un ordularına saldırdı (Claster, 2009, s. 68). 1 Temmuz 1097 tarihinde sabahın erken saatlerinde başlayan savaş, öğlene kadar sürdü. Ancak Haçlı ordusunun ikinci kısmının gelişi Türklerin kafasını karıştırdı ve saldırılarını yavaşlattı. Papalık elçisi Puy Piskoposu Adhemar'ın Türk ordusunun arkasından sürpriz bir şekilde ortaya çıkışı Türklere son darbe oldu. Türkler geri dönüp kaçmaya başlayınca Haçlılar zaferlerini ilan ettiler. Savaşta erkekçe mücadele eden Stephen Blois diğer Haçlı reislerinin dikkatini çekmeyi başarmıştır (Brundage, 1960, s. 386; Runciman, 1998, s. 142-143). Muhtemelen kendisine verilen görevleri layıkıyla yerine getirdiği için Dorylaeum Savaşı'ndan sonra Stephen Blois'a yeni bir görev tanımlanmıştır. Fakat bu görevin tam olarak ne olduğu konusunda kesin bir şey söylemek zordur. Diğer Haçlı kontları tarafından Stephen Blois'a ordunun iaşesini sağlama görevi verildiğini iddia edenler olduğu (Yıldız, 1999, s. 63 n. 202) gibi liderler toplantılarında başkanlık subayı olarak görev yaptığını, seferin temizlik işlevlerinin sağlanması ve şeflerin idaresinden sorumlu olduğunu iddia edenler de bulunmaktadır. Stephen Blois'in bu görevlere seçilmesi açıkça gururunu okşamıştı ve diğer prenslerin Stephen Blois'ı denenmiş bir lider olarak gördüklerini göstermesi açısından da bu atama önemlidir. Bu koşullar altında Haçlılar kısa bir moladan sonra Eskişehir'den hareketle Konya üzerinden Antakya'ya doğru ilerlemeye başladılar. Bu yolculuk sırasında pek çok tehlikeyle karşı karşıya kaldılar. Sıcaklık, susuzluk, yiyecek kıtlığı ve binek kıtlığı intikali dayanılmaz bir hale getiriyordu. Ereğli'den (Herakleia) geçerek yollarına devam eden Haçlılar, Kilikya kapılarından Antakya'ya doğru yol alırken ikiye ayrıldılar. Stephen Blois ve askerlerinin bulunduğu esas ordu Kayseri'ye (Caesarea Mazacha), ardından Toros Dağları üzerinden Maraş'a ve nihayetinde 20 Ekim 1097 akşamı Antakya'ya ulaştılar. Antakya'ya ulaşır ulaşmaz yeni bir mola vermek için Stephen Blois ve diğer Norman liderleri birlikte kamp kurdu (Fulcher of Chartres, 1969, s. 9; Brundage, 1960, s. 386-387).

4. Antakya Kuşatmasına Stephen Blois'in Katkısı

Antakya kuşatması sırasında Stephen Blois'in değerli katkıları olmuştur. Antakya'yı İznik'ten çok daha etkileyici ve heybetli gören Stephen Blois, şehrin kuşatılmasında aktif bir rol oynamıştır. Kuşatma sırasında eşi Adele'ye yazdığı mektupta, "Yedi tane savaşa katıldığımı ve hiçbir adamımı kaybetmediğimi" gururla bildirmiştir (Brundage, 1960, s. 387). Özellikle Müslümanların yardım gücüne karşı verilen savaşlar sırasında Stephen Blois'in başarılı mücadeleler vermesi dikkat çekmekteydi (The Gesta Tancredi, 2007, s. 14). Muhasara sırasında diğer kontlar gibi Stephen Blois de görevlendirilmişti. Kont Robert ve Stephen Blois, emirlerindeki askerleriyle birlikte şehrin surlarını

kuşatmaları için harekete geçirildi ve şehri kuşatmak üzere Tatikios ve Baudouin gibi kontlar birlikleriyle beraber prenslerin yanına yerleştirildi (Albert of Aachen, 2013, s. 156).

Antakya kuşatmasında Stephen Blois'in tüm kahramanlıklarına rağmen soğuk hava ve şiddetli yağmur gibi kış koşullarında Haçlılar çok zorlanmışlardır⁴ (Letters of the Crusaders, 1897, s. 5-8). Muhasara sırasında şiddetli çarpışmaların yaşandığı sırada Türk kuvvetleri yeniden toparlanarak zaman zaman Haçlılara saldırdı. Ancak kuşatma konusunda direnç gösteren Haçlılar, ara sıra çokça kayıp verdi ve bazen de geri çekilmek zorunda kaldılar (Letters from the East, 2010, s. 4). Şehirde yönetici olarak görev yapan Yağısıyan 10 ay boyunca muhasara altında ve kuvvetli hücumlara maruz kaldı. Bölgede bulunan Müslüman emirler, zorlu muhasarayı haber alınca kontrollerindeki kuvvetlerle harekete geçtiler. Haçlılara karşı Dımışkılılar, Afrikalılar, Halebliler, Hunuslular, Kudüslüler, Mısır hudutlarındaki ahali ve Fırat nehrine kadar olan yerlerin ahali toplandı muazzam kuvvetler halinde saldırılar başlattılar. Ancak Haçlılar saldırıya geçen bu kuvvetlere karşı galip geldiler ve bu suretle yardıma gelen çevredeki güçler geri çekilmek zorunda kaldılar (Urfalı Mateos, 2000, s. 191). Savaşın dördüncü gününe denk gelen bu eylem sırasında Kont Robert ve Stephen Blois'in de etkin bir şekilde görev aldığı bir süreç yaşandı. Baudouin, Hugue de Vermandois, Raymond de Saint-Gilles ve Puy Piskoposu Adhemar'ın müthiş derecedeki kahramanlıkları sayesinde 260 bin olduğu tahmin edilen Türk kuvvetleri bozguna uğratıldı (Letters from the East, 2010, s. 4).

5. Stephen Blois'in Antakya Kuşatmasından Geri Çekilişi

5.1. Stephen Blois'in Antakya Kuşatmasından Ayrılmasının Nedenleri

Selçuklular Bahar 1098'de Antakya'yı Haçlı muhasarasından kurtarmak için yoğun bir çaba içerisine girmişlerdir. Antakya önlerinde toplanan Haçlıların şehri ele geçirme çabalarını haber alan Büyük Selçuklular ise muhasarayı sonlandırmak için bölgeye Kürboğa komutasında 100 bin kişilik bir askeri kuvvet göndermişlerdir. Açlık ve sefalet içinde kıvranan Haçlılar, binek hayvanlarını yiyecek kadar büyük bir trajedi içine düşmüşlerdir (Süryani Mihail, 1944, s. 41). Haçlı kuvvetlerinin Antakya kuşatması sırasında uğradıkları bu akamet ve ortaya çıkan açlık (iaşe ihtiyacı) askeri birliklerin firar etmesine yol açmıştır. Başlangıçta birer ikişer basit firar olayları şeklinde başlayan kaçışlar, zamanla tanınmış ve itibar sahibi şahsiyetlerin de Antakya önlerinden ayrılmasına kadar varmıştır. Haçlı seferlerinin sembol isimlerinden biri olan Keşiş Pierre l'Ermite bile Antakya kuşatmasından kaçma girişiminde bulunmuştur (Demirkent, 1997, s. 40). Bu arada Antakya önlerinden kaçışların başlamasında Haçlı ordusundaki stratejik faktörleri de göz ardı etmemek gerekir. Bu stratejik faktörlerin en önemlisini Bohemond'un kente sahip olma politikası oluşturmaktaydı. Bohemond'un hangi noktada Antakya'nın kendisine ait olacağına karar verdiği bilinmiyor, ancak 1098 baharındaki eylemleri onun bu amaca yönelik aktif manevralar yaptığını gösteriyor. Şehirde bir hain tespit eden Stephen Blois, önce emrindeki kuvvetlerle General Tatikios'un, ardından baronların savaş konseyinde genel komuta pozisyonunda bulunan Stephen Blois'in firar etmesini teşvik etti⁵ (Edgington, 2006a, s. 175). Bu koşullar altına Stephen Blois'in çok fazla direnemeyerek Haçlı ordusundan ayrılmak zorunda kaldığı da ifade edilebilir. Bu konuda Haçlı kronikleri benzer bilgiler vermektedirler. Konuya değinen Willermus Tyrensis, Kont Stephan Blois'in hastalığını gerekçe göstererek Antakya muhasarasından ayrıldığından bahsetmektedir (Tyrensis, 2016, s. 249). Ralph ise Antakya'nın ele geçirilmesinden evvel Stephen Blois'in hasta olduğunu ve kaçmak yerine sağlığına kavuşmak için Haçlı kuvvetlerinden ayrılarak Kilikya'ya geçtiğini belirtmektedir (The Gesta Tancredi, 2007, s. 14). Benzer bir açıklama yapan Aachenli Albert, Stephen Blois'in kardeşlerine iyi dileklerde bulunarak hastalığını bahane edip Antakya kuşatmasından ayrıldığını dile getirmektedir (Albert of Aachen, 2013, s. 200). Raymond ise kroniğinde korkaklıkla suçladığı kontun uzun süreden beri hasta olduğuna işaret etmektedir (Raymond of Aguilers, 2006, s. 15; Anonim Haçlı Tarihi, 2013, s. 123). Diğer taraftan Stephen Blois'in Antakya muhasarasından ayrılmasının esas nedenini kenti kurtarmak amacıyla yaklaşmakta olan Kürboğa öncülüğündeki Türk ordusundan korktuğuna (Albert of Aachen, 2013, s. 200-201; Yıldız, 1999, s. 63 n. 202), kentin kapılarını Haçlılara açan Firuz ile Bohemond arasındaki pazarlığın son safhasında Bohemond'un yaydığı ümitsizlik havasından etkilendiğine ve uzun zamandan beri yurduna dönme niyetinde olan kontun Antakya'nın zaptından emin olduktan sonra kuşatmayı terk ettiğine bağlayanlar da bulunmaktadır (Yıldız, 1999, s. 63 n. 202). Bu olup bitenler ve kuşatmadan kaçışlar karşısında Haçlı ordusunun morali alt üst oldu. Kuşatmayı sürdüren Haçlıların

⁴ Mektubun Latince metni ve şekli için bkz. (Recueil des Historiens, 1866, s. 887-890).

⁵ Tatikios'un Haçlı ordusundan firar etmesiyle ilgili bkz. (Kaya, 2022, s. 36).

maneviyatını yeniden canlandırmak isteyen Godefroi de Bouillon ve Flanders'li Robert, prenslere hitaben yaptıkları konuşmada,

karşılaşılan pek çok zorlukta Tanrı'nın yardımına güvenmeyerek neden umutsuzluğa kapılıyorsunuz? Ve inançsızlığınız nedeniyle kardeşlerinizi, yani piyadelerin aşağı tabakadan oluşan kalabalığını terk etmeye karar verdiniz? Ve kaçmak mı istiyorsunuz? Sağlam durun ve Mesih'in adı uğruna tüm zorluklarınıza erkeksi bir ruhla katlanın ve bu sıkıntı zamanında kardeşlerinizi asla yalnız bırakmayın ve kendisine güvenenler için lütfu ve merhameti eksik olmayan Tanrı'nın gazabına uğramayın

şeklinde seslenmişlerdir. Konuşmacılar bu sözleri gözyaşları ve derin iç çekişlerle söylerken herkesin morali yeniden canlandı ve o andan itibaren kaçmayı düşünen askerler her türlü zorluğa rağmen birliklerinde kalmaya karar verdiler (Albert of Aachen, 2013, s. 224).

5.2. Stephen Blois'in Antakya Önlerinden Kaçışı

Sağlam surlarla çevrilen Antakya'nın Türkler tarafından iyi savunulması, Haçlıları zor duruma soktu. Kıbrıs'tan yapılan yardımlara rağmen, aylarca süren kuşatmadan Haçlılar bir sonuç alamadı. Kuşatma altındaki kenti kurtarması için Büyük Selçuklu Sultanı Berkyaruk'un emir verdiği Musul valisi Kürboğa harekete geçti. Birçok emirin iştirak ettiği büyük bir askeri kuvvetin yaklaşmakta olduğu haberi Haçlıları paniğe sevk etti. Karargâhta ortaya çıkan endişe, aralarında Stephen Blois'in de yer aldığı bazı Haçlıların ordudan ayrılıp ülkelerine geri dönmelerine neden oldu (Demirkent, 1196, s. 529; France, 2006a, s. 79-80). Antakya önlerinde eşi Adele'ye yazdığı 29 Mart 1098 tarihli mektubunda (Pryor, 1998,38), “kesin olarak bilirsin sevgilim, seni terk ettiğimde aşkının bana ayırdığı altın, gümüş ve diğer birçok zenginliğin iki katı kadar zenginliğe sahibim⁶” (Letters of the Crusader, 1897, s. 5-8; Translation from Translations, 1897, s. 5-8; Murray, 2006, s. 243; Pryor, 2006, s. 285). Bu cümleden yola çıkarak anlaşıldığı üzere Haçlı Seferi'nden doyan Stephen Blois, planları henüz kesin bir şekilde bilinmese de, kendisine umutsuz görünen bir davadan vazgeçmesi için bir çıkış yolu aramaya başladı. İki ay önce Antakya önlerinde eşine yazdığı mektupta kuşatmadan ayrılışının şifrelerini zaten vermişti. Bohemund'un, Antakya garnizonuna ihanet eden Ermeni subayı Firuz'la olan ilişkisi, Stephen Blois'in (muhtemelen dönen dolaplardan sıkılarak) muhasaradan ayrılmasına karar vermesine yol açtı. Onun saf, sağduyudan yoksun, korkak ve büyük kusurları olduğu ileri sürülebilir, ancak o sınırları dâhilinde yararlı ve etkili bir savaşçı liderdi. Haçlıların eline geçtiğinde patlak vermesi kesin olan kavgalara karışmak istemeyecek kadar da kurnazdı. Bu koşullar altında Haçlı ordusundan ayrılmaya karar veren ve planlarını gerçekleştirmekte zaten birkaç aydır geciken Stephen Blois, mümkün olduğunca zarif bir şekilde çekilme fırsatı bekledi. Antakya şehrinin ele geçirilmesinin neredeyse kesinleştiği 2 Haziran 1098'de aradığı fırsatı yakaladı (Brundage, 1960, s. 388). Eğer Antakya kuşatmasını terk etmeseydi, uyumsuz yapısı ve sahip olduğu zenginlikten dolayı Kudüs kralı seçileceği iddia ediliyordu. Bunu hazmedemeyen Bohemund'un, rakip olarak gördüğü Kont Stephen Blois'i kandırması ve seferden kaçtırmış olabileceği ihtimalini desteklemektedir (Yıldız, 1999, s. 63 n. 202; Kaya, 2023, s. 151-152). Esasen Stephen Blois, asil ve Haçlı ordusundaki en kuvvetli insanlardan biriydi. Onun kuşatmayı terk ederek Fransa'ya geri dönmeye karar vermesi herkesi üzdü (Fulcherius Carnotensis, 2009, s. 80-81; Anonim Haçlı Tarihi, 2013, s. 123-124). Bu konuya değinen Anonim Haçlı kroniğinde,

Biz şehir içinde sıkıştığımızda, herhangi bir yardımdan yoksunken her gün onun (Stephen Blois) bize yardım getirmesini bekliyorduk. Hâlbuki o Türklerin bizi kuşatmış olduğunu duyunca gizlice Antakya yakınlarındaki bir dağa gitmiş, ancak çok sayıda çadır görünce dehşet içinde ordusuyla beraber hızla geri dönmüştü. Karargâhına ulaştığında, her şeyini topladı ve aynı yoldan en seri şekilde geri gitti

şeklinde bilgi verilmektedir (Anonim Haçlı Tarihi, 2013, s. 123).

Stephen Blois'in ayrılmasına ilişkin net bir tarih belirtmek ise zordur. Bu konuda en kesin bilgiyi kendisiyle beraber Haçlı seferine iştirak eden Fulcherius vermektedir. Fulcherius, Stephen Blois'in Antakya'nın işgal edilmeden bir gün evvel, yani 2 Haziran 1098'de Haçlı kampından ayrıldığını ifade etmektedir⁷ (Yıldız, 1999, s. 63 n. 202). Antakya kuşatması sırasında firar etmesi ve evine geri dönmesi ise Haçlılar arasında itibar kaybetmesine (*The Deeds*, 2011, s. 129-130; Claster,

⁶ Mektubun Latince metni ve şekli için bkz. (Recueil des Historiens, 1866, s. 887-890).

⁷ Fulcherius'un Kont Stephen Blois beraber yolculuk yaptığına dair bkz (Edgington, 2006b, s. 489).

2009, s. 73) ve yemininden vazgeçtiği için aşağılanma nesnesi haline gelmesine, akabinde karısı tarafından sürekli kınanmasına neden olacaktır (Mulinder, 2006b, s. 1123; David, 2020, s. 112).

Haçlı ordusundan ayrılan Stephen Blois, yanında bulunan 4 bin savaşçı adamı (Albert of Aachen, 2013, 200) ile Antakya'nın yaklaşık kırk mil kuzeyinde bir liman şehri olan İskenderun'a doğru yola çıktı (Brundage, 1960, s. 388). Kendisiyle kaçanlarla birlikte Antakya muhasarasını bırakıp İskenderun'a çekildi (Tyrensis, 2016, s. 249; *Anonim Haçlı Tarihi*, 2013, s. 123; Özer, 2015, s. 80). 2 Haziran 1098'de Antakya önlerinden İskenderun'a doğru geri çekilen kontun istikameti ilk etapta İstanbul idi (Yıldız, 1999, s. 63 n. 202; Runciman, 1969a, s. 317, 319). Bu arada Antakya muhasarasının beşinci gününde firar eden Haçlı askerleri ise önce Samandağ (Süveydiye veya St. Symeon) Limanı'na, bu bölgeye saldırılar yapılması üzerine daha sonra İskenderun'a ulaştılar (Özer, 2015, s. 80). Antakya kuşatmasından kaçan başka bir grup kont ve asker ise düşman hatlarını geçmeyi başardı ve aceleyle Samandağ'da sahile indi. Bu kaçaklar geldikleri limanda bulunan Frenk denizcilere, Haçlı ordusunun kaçınılmaz sonunun geldiğini ve aceleyle demir alıp daha güvenli bir limana doğru yola çıkmaları gerektiğini ifade ettiler. Frenkler ve kaçak Haçlılar ortak bir kararla Tarsus'a doğru denize açıldılar, ancak oranın da güvenli bir yer olmadığı haber alınması planlarında değişikliğe gitmelerine yol açmış ve güçlerini birleştirmek üzere Stephen Blois'in yanına (muhtemelen İskenderun'a) gitmişlerdir (Runciman, 1951, s. 238). Bu arada Antakya'daki zorlu mücadeleden ve Haçlıların yardım taleplerinden haberdar olan Stephen Blois, durumu yeniden değerlendirdi. Ancak bir dağın yanında bulunan Türk ordusunun büyüklüğünü görerek korkuya kapıldı. Küçük askeri birliğiyle Haçlıların Antakya'daki durumunu hafifletmek yerine kaçmaya karar verdi. Onun küçük kuvvetlerinin Kürboğa'nın kudretli ordusunu sinirlendirmekten daha fazlasını yapma ihtimali yok gibi görünüyordu. Haçlılar ise açlık, hastalık ve firar nedeniyle çok kötü duruma düşmüşlerdi. Bu gerçekler karşısında Stephen Blois, kesin bir yıkıma uğrayacakları konusunda emin olduğu Haçlılara kendi adamlarını yardıma göndermedi (Brundage, 1960, s. 389). Arkadaşlarını terk ettiği izlenimi vermemek için İskenderun'da etrafında toplanan insanlarla Antakya'da olan bitenleri görüşen Stephen Blois, kentte yaşanan sefalet ve sıkıntılar hakkında konuştu. Daha sonra hazır bulunan gemilerle birlikte denize açılmaya karar verildi (Tyrensis, 2016, s. 249). O ve adamları limanda bulunan gemilere binip İstanbul'a ulaşmak için denizde yola koyuldular (Brundage, 1960, s. 389).

Stephen Blois, limanda hazır bulunan gemilerle birlikte denize açıldı ve bir süre yol aldıktan sonra başka bir liman şehrine ulaştı (Tyrensis, 2016, s. 249). 1098'de Antakya kuşatmasından kaçtıktan sonra Latinlerle iyi ilişkiler içinde olan Tarsus'ta dinlendi (Anna Komnene, 1969, s. 282, 850, 290; Asbridge, 2000, s. 21). Daha sonra yanındakiler ile birlikte Tarsus'tan Antalya'ya (Adalia) doğru yola çıktı ve oradan da Anadolu güzergâhında geri dönüş yolu üzerinde karadan yürüyüşüne başladı (Runciman, 2006a, s. 319).

5.3. Stephen Blois'in Akşehir'de İmparator'u Antakya'ya Gitmekten Vazgeçirmesi

Büyük Selçukluların Musul valisi Kürboğa, Antakya önlerine geldiği sırada Stephen Blois memleketine geri dönebilmek için Anadolu'da ilerlemekteydi (Ersan, 2008, s. 337; Demirkent, 1996, s. 529). Muhtemelen deniz yoluyla Antalya'ya gelen Stephen Blois, Akşehir'de İmparatorla buluşmak üzere iç kesimlere doğru yola çıktı (France, 1994, s. 211). Antakya'da bulunan Haçlılara yardım götürmek için yola çıkan İmparator, tüm hazırlıklarını tamamladı ve yolda birçok kişiyi kılıçtan geçirerek Stephen Blois ile karşılaştığı Akşehir'e ulaştı (Anna Komnene, 1996, s. 339). Hastalık ve mücbir sebeplerden dolayı ülkesinde bırakılan kalabalık Latin ve Grek askerleriyle birlikte geldiği Akşehir'de Stephen Blois'i görünce onu hem hayretle hem de hürmetle karşıladı (Tyrensis, 2016, s. 250). Kendisine neden Antakya kuşatmasını terk ettiğini sordu. Bu soru üzerine konuşmaya başlayan Stephen Blois;

size gerçekleri aktaracağım, Antakya alındı, fakat iç kale düşürülemedi ve adamlarımızın hepsi sıkışıp kaldılar ve şimdi onların Türkler tarafından öldürülmüş olduklarını sanıyorum. Bu durumda, siz ve sizi izleyen adamlarımız, mümkün olduğu kadar çabuk geri dönün dedi (Anonim Haçlı Tarihi 2013, s. 123-125; The Gesta Tancredi, 2007, s. 14; France, 2006b, s. 447; Genç ve Korunur, 2016, s. 67).

Bu cevabı alan İmparator endişeye kapıldı ve yanında bulunan Bohemund'un kardeşi Guido ve diğerleriyle birlikte yaptığı gizli bir toplantıda;

Beyler, ne yapalım? Bütün müttefiklerimiz kıskaç altına alınmıştır ve rezil bir durumda kaçmış olan bu sefil kontun bildirdiğine göre belki de ya ölmüşler ya da Türklerin eline esir düşmüşler. Eğer kabul ederseniz, bizler de ölümden kurtulmak için hızlı geri çekilelim demiştir (Anonim Haçlı Tarihi 2013, s. 123-125; The Gesta Tancredi, 2007, s. 14; France, 2006b, s. 447; Genç ve Korunur, 2016, s. 67).

Bu yalanı duyan Guido ve etrafındakiler ağlayarak ve feryat ederek;

Ey gerçek Tanrı neden buna izin verdin? Niçin senin izinde giden halkının, düşmanların eline geçmesine müsaade ettin ve kutsal mezar yollarını kurtarmaya gidenleri unuttun? Eğer bu alçaktan duyduklarımız doğruysa inancımıza göre ve diğer Hristiyanlar seni unutacağız ve artık bizden biri seni çağırmakta bile küstahlık edecek olsa bile bir daha asla seni hatırlamayacağız... diye bir serzenişte bulundu (Anonim Haçlı Tarihi 2013, s. 123-125; The Gesta Tancredi, 2007, s. 14; France, 2006b, s. 447; Genç ve Korunur, 2016, s. 67).

Bu feryat orda bulunan bütün orduya çok büyük bir elem verdi. Hiç kimsenin teskin edemediği Guido,

Vah başıma gelenler, bütün dünyanın sevip, saydığı onurlu efendim Bohemund! Vah başıma gelenler, böyle keder dolu ben! Daha fazlasını istemediğim halde ben, sizin saygıdeğer yüzünüzü görememe talihsizliğini yaşıyorum. Değerli dostum ve efendim, şimdi sizin için ölme fırsatını bana kim verecek. Niçin anamdan doğduğumda hemen ölmedim? Bu lanet günü görmek için neden yaşadım? Niçin denizde boğulmadım veya atımdan düşüp, ayağımı kırarak hemen oracıkta ölmedim? Sizinle birlikte ölseydim mutlu sayılırdım, zira sizin şanlı ölümünüze tanık olabilecektim” dedi. Onu teselli etmeye çalışanlara; “Muhtemelen bu yaşlı sahtekâr ve rezil şövalyeye inanıyorsunuzdur? Sizlere derim ki, ben onun yaptığı gibi bir şövalyelik hareketini hiç işitmedim. Eğer bir sahtekâr, bir hain ve bir sefil, rezil ve onursuzca geri çekilmişse, ya da her neyse, bu nedenle bunun yalan olduğundan emin olabilirsiniz

şeklinde bir açıklama yaparak Stephen Blois'e inanmadığını dile getirmiştir⁸ (Anonim Haçlı Tarihi 2013, s. 123-125; The Gesta Tancredi, 2007, s. 14; France, 2006b, s. 447; Genç ve Korunur, 2016, s. 67). Ancak yaşanan bu olaylar İmparator'u Anadolu'dan geri çekilmeye ikna etmemiştir.

İmparator'un ordusu Anadolu'dan İstanbul'a geri çekilirken kırsal bölgeyi harap etti ve bu eylemler sırasında Stephen Blois'in kuvvetleri de Bizans ordusuna eşlik etti. İmparator ile birlikte İstanbul'a ulaşan Stephen Blois'in kuvvetleri orada uzun süre kalmadı. Franklardan hiçbir zaman haz almayan İmparator, bir süre sonra Stephen Blois'in takip edilmesini, yakalanmasını ve kendisine getirilmesini emretti. Ancak hızlı bir şekilde ve erkenden yola çıkan Stephen Blois, yakalanmamak için İtalya üzerinden Fransa'ya evine geri döndü (Brundage, 1960, s. 390). Fakat Haçlı Seferlerinden kaçtığı için onun korkaklık hikâyesi kısa sürede onu takip ederek Fransa'ya ulaştı. Kolay adımlarla geldiği evinde ondan şiddetle utanan ve kefaret için kendisini tekrar Doğu'ya gönderecek olan karısı Adele ile yüzleşti (Runciman, 2006a, s. 320).

6. Stephen Blois'in 1101 Haçlı Seferi İştiraki

Doğu'da inşa edilen Haçlı kontluklarının insan gücü ihtiyacının karşılanmak istenmesi ve Dânişmend Gümüştakin Gazi'nin Bohemund'u esir alması, 1101 yılında yeni bir Haçlı Seferi teşebbüsünü ortaya çıkardı⁹ (Altınay ve Çeçen, 2023, s. 348). Birinci Haçlı Seferini tamamlayıcı nitelikte yapılan 1101 yılındaki Haçlı seferine üç büyük ordu katılmıştır. Bu ordu dük, kont ve kilise ileri gelenlerinin öncülüğünde oluşturuldu. Bu üç ordunun ilkinde İtalyanların (Lombardlar) ve Almanların yanında Stephen Blois idaresinde Fransızlar da katılmıştır (Demirkent, 1996, s. 532; Altan, 2001, s. 575). Papa II. Urban, Kudüs'e ulaşmadan evvel sefer saflarından ayrılan Haçlıları aforoz

⁸ İmparator yaşananlar karşısında bir karar verebilmek için komutanlarını toplayıp sefere devam edip etmeme hususunu görüşmek istedi. Toplantıda ihtiyatsızca davranıp akıbetinin ne olacağı belli olmayan bir maceraya sürüklenmektense geri dönülmeye karar verildi. Bkz. (Tyrensis, 2016, s. 251; Ersan, 2008, s. 337).

⁹ Stephen Blois Haçlı seferlerine katılırken Fransa'daki topraklarını eşi Adele yönetiyordu. Bkz. (LoPrete, 1999, s. 25).

etmişti. Adele ise Antakya kuşatmasından ayrılan ve ülkesine geri dönen eşi Stephen Blois'in korkaklığından şikâyetçiydi ve ona karşı çok öfkeliydi. Kudüs'ün Haçlılar tarafından ele geçirildiği haberi Avrupa'da yayılınca Stephen Blois Doğu'ya dönüş planı yapmaya ve yarım bıraktığı Hac görevini tamamlamaya karar verdi. Bu suretle hem aforozdan hem de eşi Adele'nin siteminden kurtulabilirdi (Brundage, 1960, s. 391; Duncalf, 1969a, s. 247; Hodgson, 2006, s. 1289; Crouch, 2013, s. 28). Fatih William'ın kızı olan Adele, eşi Stephen Blois'i bu Hac yolculuğunu tamamlaması için adeta zorladı (*The Deeds*, 2011, s. 139).

Mart 1101'da Fransa'dan ayrılan Stephen Blois, yaklaşık 8.000 askerden oluşan ordusu ile birlikte İtalya üzerinden yolculuğunu sürdürerek Adriyatik'i aşmış ve Mayıs ayı başında İstanbul'a ulaşmıştır (Mulinder, 2006a, s. 306; Demirkent, 1995, s. 28). İmparator, talep üzerine Haçlılara danışman olarak Toulouse'lu Raymond ile Rum General Tsitas'ı ve rehber olarak hizmet etmeleri için 500 kişiden oluştuğu tahmin edilen ve Turcopolis olarak bilinen bir yardımcı kuvvet verdi (Cate, 1969, s. 354). Bu imkânlar dâhilinde boğazları geçen Haçlılar, iki ay evvel İzmit'te gelerek kamp kuran Lombardlara Anadolu taraflarında katıldılar (Altınay ve Çeçen, 2023, s. 348). Birinci Haçlı Seferine katılmış olan Stephen Blois, birlikte yol aldığı kontlarına Eskişehir-Konya güzergâhından Kilikya'ya intikal etmeyi tavsiye ettiyse de, Lombardların Danişmend Gümüştekin Gazi'ye esir düşen Bohemond'u kurtarmak istemeleri seferin rotasının Ankara üzerinden Sivas ve Niksar'a çevrilmesine neden oldu (Bahadır, 2015, s. 90; Özaydın, 1993, s. 470). Daha sonra İzmit'ten hareketle yola çıkan Haçlılar, 23 Haziran 1097'de Ankara'yı ele geçirerek kenti Rumlara iade ettiler. Akabinde Ankara'dan kuzeye, Çankırı'ya (Gangra) geçtiler ve oradan geçtikten sonra kayboldular. Üstelik giderek artan Türk direnişiyi karşılamaya başladılar. Bu gergin ortamda ordunun ihtiyaç duyduğu malzemeler tükeniyor ve askerin morali bozuluyordu. Anadolu'nun ortasında yaklaşık altı hafta boyunca amaçsızca dolaşan Haçlı ordusu birden bire büyük bir Türk ordusuyla karşılaştı (Brundage, 1960, s. 392).

5 Ağustos 1101 yılı pazartesi günü sabahın ilk saatlerinde kutsanma töreninden sonra ordu beş gruba bölündü. Stephen Blois'in kuvvetleri ise ikinci grubu oluşturuyordu. Lombardların girişimleriyle başlayan savaş, Stephen Blois'in çabalarıyla akşama kadar devam etti. Savaş sırasında çaresiz duruma düşen ve yanındaki şövalyelerle birlikte çaresiz şekilde bir tepeye çıkan Kont Raymond'un yardımına koşan Stephen Blois, 30 kadar Türk'ü kılıçtan geçirdikten sonra onu Haçlı karargâhına geri getirdi (Demirkent, 1995, s. 38-39; Bahadır, 2015, s. 96-97). Ancak akşama doğru Haçlılar paniğe kapıldı ve gece boyunca Raymond Saint Gilles liderliğindeki ordu kaçmaya başladı. Bazıları Raymond'u takip ederek Karadeniz'deki liman kenti Bafra üzerinden, diğerleri ise Stephen Blois'i takip ederek Sinop üzerinden İstanbul'a geri döndüler (Brundage, 1960, s. 392). Hediyeler vererek kayıplarını telafi etmeye çalışan ve hac yolculuklarına devam edene kadar onlara destek olan İmparator tarafından İstanbul'da nazik bir şekilde karşılandılar (Cate, 1969, s. 357).

1101 yılının sonlarında Haçlı Seferinin arta kalanların katılımıyla İstanbul'da gemilere binen dük ve kontlar Suriye kıyılarına doğru yola çıktılar. 1102 yılının başlarında Stephen Blois ve diğerleri Antakya'nın Samandağ sahilinde Tankred tarafından karşılandılar (Brundage, 1960, s. 392). Raymond de Saint Gilles, Stephen Blois, Hugh de Lusignan ve aralarında birçok kont ile dükün bulunduğu kuvvetler Şubat 1102'de Antakya'dan ayrıldılar ve karadan ilerleyerek Kudüs'e doğru yola çıktılar. Geçişlerini güvenli bir şekilde sağlamak için iki haftadan daha uzun bir süre Beyrut yakınlarındaki tehlikeli bir geçitte bekleyen Kral Baudouin, Haçlıları karşıladı. Kral ve soylular buluştuğlarında "birbirlerinin kollarına atıldılar ve nezaketle selamlaştılar. Birbirleriyle yapılan keyifli sohbetler onları öyle canlandırdı ki, yaşadıkları zorluklar ve kayıplar sanki akıllarından uçup gitmiş gibiydi" (Claster, 2009, s. 108). 22 Mart 1102'de vardıkları Beyrut'tan 8 gün kalacakları Yaffa'ya doğru giderken, onlara Kudüs Kralı I. Baudouin eşlik etti. 30 Mart Pazar günü Kudüs'e seyahat eden Haçlılar, kutsal türbelerde ibadet edip adaklarını yerine getirdiler ve Paskalya Bayramını kutladılar. Kısa bir süre sonra da ordu dağıldı ve bu ordunun çeşitli üyeleri Batı'ya dönmeye hazırlık yapmaya başladı. Stephen Blois, ülkesine geri dönmeye çalışanlar arasındaydı, ancak denizde çıkan fırtınadan dolayı geri dönmek zorunda kaldı. Havanın sakinleşmesini beklemek için geri döndüğü Yaffa'da Kudüs Latin Krallığı'nın ciddi bir krizle karşı karşıya olduğunu duydu. Mısır'dan hareket eden bir ordu Remle'ye doğru ilerliyordu. Gelen kuvvetleri karşılamak için acele eden Kudüs Kralı I. Baudouin, Stephen Blois ve diğerlerine kendisine katılmaları için baskı yaptı. Bu baskılara dayanamayan Stephen Blois, 17 Mayıs 1102 tarihinde Kral I. Baudouin ile birlikte düşmana karşı yola çıktı (Brundage, 1960, s. 393).

7. Stephen Blois'in Ölümü

Nisan-Mayıs 1102 yılında Fatımiler, Suriye'de ellerinde kalan şehirlerden birkaç tanesini Haçlı kuvvetlerine karşı korumak için bölgeye askeri kuvvetler gönderdi. Bu gelişmeyi haber alan Kudüs Kralı I. Baudouin, yanında bulunan 700 süvariyle Fatımi askerlerinin üzerine yürüdü (İbnü'l-Esîr, 1991, s. 282). Müslümanların gücünü hafife alarak yanında bulunan küçük bir şövalye grubu ve son dönemdeki Haçlı ordularından hayatta kalanlarla birlikte saldırıya geçti (Cate, 1969, s. 364). Ancak taraflar arasında yapılan savaşta büyük kayıplar veren Haçlılar yenildi ve Kral I. Baudouin kaçmak için sık kamışlık bir alana saklandı. Eylemin takipçisi olan Müslümanlar çalılıkları ateşe verdi. Vücudunun bir kısmı yanmasına rağmen Baudouin, canını kurtararak Remle'ye sığındı. Orada da Müslümanlar tarafından muhasara altına alındı, fakat gizlenerek izini kaybettirdi (İbnü'l-Esîr, 1991, s. 282). Bir süre sonra Remle'yi terk ederek daha güvenli bir yer olan Yaffa'ya geçti. Bu harp sırasında Kral I. Baudouin'in birçok adamı talihsiz bir şekilde öldürüldü veya esir alındı (İbn al-Qalânîsî, 2002, s. 56).

Kral I. Baudouin'in 17 Mayıs 1102 yılında Fatımilerle yaptığı İkinci Remle Savaşı'nda ölen adamları arasında Stephen Blois ve Hugh de Lusignan gibi kontların da olduğu iddia edilmektedir (Mulinder, 2006a, s. 306; Mulinder, 2006b, s. 1123). Stephen Blois ve Kral I. Baudouin ilk çatışmalardan sağ kurtularak Remle şehrine sığındılar. Kral I. Baudouin 17 Mayıs gecesi Remle'den kaçarken, Stephen Blois büyük bir ihtimalle Müslümanlar tarafından ele geçirildi. Bu suretle İkinci Remle Savaşı Stephen Blois'in son savaşı oldu. Esir düşen kont ya orada Mısırlılar tarafından öldürüldü ya da 19 Mayıs'ta Askalon'da idam edildi (Brundage, 1960, s. 394; Claster, 2009, s. 109; Özer, 2019, s. 268). Bu konuda bilgiler veren Haçlı kronikleri 1102'de Remle Savaşı'nda kontun öldüğünü doğrulamaktadır (*The Deeds*, s. 139; Tyerman, 2006, s. 87). Onun ölümü Antakya'yı terk ettiği için zedelenen itibarını yeniden kazanmasına bir ölçüde yardımcı oldu (Claster, 2009, s. 109; Cate, 1969, s. 365).

Sonuç

Eşi Fatih William'ın kızı Adele'den aldığı destekle bir cesaret örneği gösteren Stephen Blois, Birinci Haçlı Seferi'ne katılarak bir kahramanlık destanı yazmaya çalışmıştır. Ancak Antakya kuşatmasından ayrılıp ülkesine geri dönmesi ve Bizans İmparatoru'nu Antakya'ya gitmekten alıkoymasına Haçlı tarihinde bir ihanet ile anılmasına yol açmıştır. Adı çokça zikredilmese de Birinci Haçlı Seferine katılan kontların ve duklerin belki de en önemlilerinden biriydi. Muhtemelen Bizans İmparatorluğu ile Haçlı kontları arasında bir denge kurması yönünde adı konulmayan önemli bir görev üstlenmişti. Eşine yazdığı mektuplarda Bizans İmparatorundan övgüyle bahsetmesi Haçlı-Bizans ilişkilerinin az da olsa kendisi üzerinden yürütüldüğü gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bu çerçevede devam eden tartışmalarda Stephen Blois "bir kahraman mı, yoksa bir hain mi? olduğu konusunu gündeme getirmektedir. Bizans İmparatoru ile iyi ilişkiler kurması ve İmparatoru Antakya'ya gitmekten alıkoymasına onun hain olduğunu göstermediği gibi, Haçlı kontlarıyla iyi ilişkiler sürdürmesi, Bizans'a tamamen düşman olduğu anlamına gelmemelidir. Bizans İmparatoru'nun Haçlı kontları içinde belki de iyi ilişkiler sürdürdüğü en önemli figür Stephen Blois idi. Bu açıdan Stephen Blois, Haçlı-Bizans ilişkilerinde bir denge profili veya bir köprü konumu olarak kabul edilebilir. Hatta eşine yazdığı mektupta "Bizans İmparatoru ile baba-oğul ilişkisi içerisinde olduğundan" bahsetmesi Stephen Blois'in Haçlılara ihanetiyle değil, Bizans İmparatoruna duyduğu hayranlığıyla açıklanabilir.

Stephen Blois'in Birinci Haçlı Seferi sırasında genel komuta konseyinde görev alması, ordu için hayati öneme sahip iase ve ikmal görevi üstlenmesi onun yetenekleri ölçüsünde dürüst bir kişi olduğunu gösterir. İznik ve Antakya kuşatmaları sırasında üstlendiği görev gereği Haçlı ordusunun ihtiyaç duyduğu iase ve ikmal yardımı sağlaması ona duyulan güvenin bir sonucudur. Böyle kritik bir görevin güven vermeyen bir konta verilmesi Haçlı ordusu için neticeleri ağır olabilecek bir sonuç doğurabilirdi. Doğal olarak bu görevi üstlenmesi Haçlıların Stephan Blois'a ne kadar güvendiklerini göstermesi bakımından da önem arz etmektedir.

Birinci Haçlı Seferine katılan kontlar arasında tarihe adını altın harflerle yazdırabilecekken menfaat ve çıkar ilişkileri Stephen Blois'i hak ettiği konuma konuşlanmasını engellemiştir. Bu gerçeğin ortaya çıkmasında onun kendi hatalarının kurbanı olduğu düşünülebilir. Ancak bu durum onun kendi hatalarının neticesi değil, karakteristik özelliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İhtiyatlı tutumu, iyi niyetli oluşu ve sefer sırasında üstlendiği görevler onun Kudüs kralı olabileceği düşüncesini gizli bir şekilde belleklerde filizlendirdi. Fakat sağlam ve dik bir duruşa sahip olamaması

ve rakipleri olan diğer Haçlı kontlarının daha güçlü oluşu bu yönde hayata geçebilecek eylemi engellemiştir. Kudüs'ü ele geçirmenin ortak payda olduğu, ama aynı zamanda her kontun kendi menfaatini gözettiği stratejik ve politik ilişkiler çerçevesinde -sıkı bir duruşu olmadığı için- diğer kontlar tarafından oyun dışı bırakılmış ve ülkesi Fransa'ya geri dönmek zorunda bırakılmıştır. Hristiyan dünyası için önemli mevkilerden biri olan Kudüs krallığı konumunun kendisine yakıştırılması Stephen Bois'in Haçlılara karşı bir hain olmadığını göstermesi bakımında da önem arz etmektedir.

Netice itibarıyla Stephen Blois'in, Birinci Haçlı Seferi sırasında Antakya kuşatmasından ayrılması bir hain olarak anılmasına neden olmuştur. Hikâyelerde anlatılacak bir cesaret örneği olabileceken Antakya'daki muhasaradan ayrılmasından dolayı adı unutulmuş ve Kudüs Krallığı için düşünülen bir kont iken İmparatoru Antakya yolundan geri çevirdiğinden hain olarak zikredilmiştir. Ancak Stephen Blois'in bu tercihi kendi isteğiyle değil, Bohemond'un teşviki ile yapması, onu temize çıkarmaktadır. Bu gerçekten yola çıkarak Stephen Blois'in bir korkak ve hain değil, aksine bir cesaret ve kahramanlık örneği olduğu rahatlıkla savunulabilir.

Kaynakça**Ana Kaynaklar**

- Albert of Aachen. (2013). *Albert of aachen's history of the journey to jerusalem: vol.1: books 1-6. the first crusade 1095-1099*. (S.B. Edgington, Trans.). Routledge, London and New York.
- Anna Komnena. (1996). *Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin tarihi: Malazgirt'in sonrası*. (B. Umar, Çev.). İnkılap Kitapevi.
- Anna Komnene. (1969). *Aleksiad*. (E. R. A. Sewter, Trans.). Published by the Penguin Group.
- Anonim haçlı tarihi (*Gesta francorum et aliorum hierosolymitanorum*). (2013). (E. Ayan, Çev.). Selenge Yayınları.
- R. Hill. (Ed.). (2006). Anonymous author connected with Bohemond of Taranto. *Gesta francorum*. Oxford Medieval Texts, Oxford. 10-17.
- Cartier, M. É. (1846). *Recherches sur les monnaies au type chartrain frappées à Chartres*, Frappées: Blois, Vendôins, Chateaudum, Nogent-le-Rotrou (Ferche), St. Aignan, Celles, Romorantin, Brosse, Rollin.
- Fulcher of Chartres. (1969). *A History of the expedition to Jerusalem 1095-1127*, (F. R. Ryan, Trans.). The University of Tennessee Press.
- Fulcherius, C. (2009). *Kudüs seferi*. (İ. B. Barlas, Çev.). IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ibn al-Qalânîsî. (2002). *The Damascus chronicle of the crusades*, (H. A. R. Gibb, Trans.). Dover Publications.
- İbnü'l-Esîr. (1991). *El kâmil fi't-tarih*. X, (A. Özeydin, Çev.). Bahar Yayınları.
- Letters from the east: crusaders, pilgrims and settlers in the 12th-13th centuries* (2010), (M. Barber and K. Bate, Trans.). Ashgate Publishing.
- Letters of the Crusaders written from the Holy Land*. (1897). (D. C. Munro, Trans.). University of Pennsylvania.
- Raymond of Aguilers. (2006). *The historia francorum qui ceperunt Iherusalem (History of the Franks who captured Jerusalem)*, (J. H. Hill and L. L. Hill, Trans.). Fordham University Press.
- Recueil des historiens des croisades, historiens occidentaux*. (1866). III, Imprimerie impériale.
- Süryani Mihail (1944). *Vekayinâme: ikinci kısım (1042-1195)*. (H. D. Andreasyan, Trans.). (Basılmamış-Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Kütüphanesi).
- The Deeds of the Franks and other Jerusalem-Bound Pilgrims (The earliest chronicle of the first crusades)*. (2011). (N. Dass, Trans.), Published by Rowman & Littlefield Publishers.
- The Gesta Tancredi of Ralph of Caen: A history of the Normans on the first crusade* (2007). (B. S. Bachrach and D. S. Bachrach, Trans.). Asgate.
- Translation from translations and reprints from the original sources of european history*. (1897). IV, Published By The Department of History of the University of Pennsylvania.
- Urfalı Mateos. (2000). *Urfalı Mateos vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un zeyli (1136-1162)*. (H. D. Andreasyan, Çev.). (E. Dulaure ve M.H. Yinanç, Notlar), TTK Yayınları.
- Willermus Tyrensis. (2016). *Willermus Tyrensis'in haçlı kroniği: başlangıçtan Kudüs'ün zaptına kadar*. (E. Ayan, Haz.). Ötüken Neşriyat.

Araştırma Eserler

- Altan, E. (2001). Haçlı ordularının Anadolu'da geçtiği yollar. *Bellekten*, LXV/243, 571-582. <https://doi.org/10.37879/bellekten.2001.571>
- Altınay, R. ve Çeçen, E. (2023). I. Kılıç Arslan'ın Anadolu'daki beka mücadelesinde I. Haçlı Seferi'ne karşı diplomatik girişimleri. *Akademik Bakış*, XVI/32, 339-357.

- Anckaer, J. (2006). Robert II of Flanders (d. 1111). A. V. Murray (Ed.), *The crusades an encyclopedia*, IV, (s. 1039-1040) ABC-CLIO, Santa Barbara, California.
- Asbridge, T. S. (2000). *The creation of the principality of Antioch 1098-1130*. The Boydell Press.
- Bahadır, G. (2015). 1101 yılında Türk-Haçlı Mücadelelerinin Anadolu tarihindeki önemi. *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, V, 77-108.
- Brundage, J. A. (1960). An Errant Crusader: Stephen of Blois. *Traditio*, XVI, 380-395.
- Cate, J. L. (1969). The Crusade of 1101. M. W. Baldwin (Ed.), *A history of the crusades: I. the first hundred years*, (s. 343-368), The University of Wisconsin Press, Madison, Milwaukee, and London.
- Claster, J. N. (2009). *Sacred violence the european crusades to the middle east 1095-1396*. University of Toronto Press.
- Crouch, D. (2013). *King Stephen 1135-1154*. Routledge.
- David, C. W. (1920). *Robert Curthose duke of Normandy*. Harvard University Press.
- Demirkent, I. (1995). 1101 yılı Haçlı seferleri. *Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı*. (s. 17-56), Dünya Yayıncılık.
- Demirkent, I. (1996). Haçlılar. *DİA*. XIV, (s. 525-546), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Demirkent, I. (1997). *Haçlı seferleri*. Dünya Yayıncılık.
- Dumlupınar Alican, S. (2019). İlk Haçlı Seferleri sırasında Bizans ve Haçlıların birbirlerine ilişkin algıları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 41, 510-523.
- Duncalf, F. (1969a). The Councils of Piacenza and Clermont. M. W. Baldwin (Ed.). *A History of the Crusades: I. The First Hundred Years*, (s. 220-253), The University of Wisconsin Press.
- Duncalf, F. (1969b). The First crasude: Clermont to Constantinople. M. W. Baldwin (Ed.), *A History of the Crusades: I. The First Hundred Years*, (s. 253-280), The University of Wisconsin Press.
- Edgington, S. B. (2006a). Bohemund I of Antioch (d. 1111). A. V. Murray (Ed.), *The Crusades an Encyclopedia*, Vol I, (s. 175-176), ABC-CLIO, Santa Barbara, California.
- Edgington, S. B. (2006b). Fulcher of Chartres (d. c. 1127). A. V. Murray (Ed.), *The Crusades an Encyclopedia*, Vol II, (s. 489-490), ABC-CLIO, Santa Barbara, California.
- Ersan, M. (2008). Bizans İmparatorluğu-Antakya Haçlı prinkepşliği siyasi ilişkilerine bir bakış. *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına*. (s. 335-346), Dünya Yayınları.
- France, J. (2006a). Antioch, Sieges of (1097-1098). A. V. Murray (Ed.), *The Crusades an Encyclopedia*, Vol I, (s. 79-80), ABC-CLIO, Santa Barbara, California.
- France, J. (2006b). From Antioch to Jerusalem (1098-1099). A. V. Murray (Ed.), *The Crusades an Encyclopedia*, Vol II, (s. 439-448), ABC-CLIO.
- France, J. (1994). *Victory in the east: a military history of the first crusade*. Cambridge University Press.
- Gada, M. Y. (2015). The betrayal of the first crusade. *History Studies*, 7(3), 81-98.
- Genç, Ö. ve Korunur, H. (2016). Antakya'nın haçlılar tarafından ele geçiriliş. *The Studies of Ottoman Domain*, 6(10), 59-82.
- Hodgson, N. (2006). Women. A. V. Murray (Ed.), *The Crusades an Encyclopedia*, Vol IV, (s. 1285-1290), ABC-CLIO, Santa Barbara, California.
- Holmes, N. (2019). *The Byzantine World War: The Last Romans and the first crusades*. Matador Publishing.
- Kaleli, E. (2017). Haçlı seferlerinin muhtelif finansman biçimleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50), 223-233.

- Kaya, S. (2020). Birinci haçlı seferi sırasında İznik'in kuşatılması ve işgali (1097). *VII. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresi*. Şanlıurfa, 24-26 Ocak 2020, (s. 50-63), İksad Yayınevi.
- Kaya, S. (2022). Birinci Haçlı seferinde (1096-1099) Antakya kuşatması sırasında ortaya çıkan ikmal-işe ihtiyacı ve bu ihtiyacı karşılama çabaları. *Sosyal & Beşerî Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler – II (Aralık 2022)*. (Z. Özomay ve U İnan, Ed.). (s. 23-45), Gece Kitaplığı.
- Kaya, S. (2023). Birinci Haçlı seferinde İznik ve Antakya'nın işgali sırasında Bizans-Haçlı çekişmesi. Fevzi Çakmak (Ed.). *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları-III (Ekim2023)*, (s. 139-164), Gece Kitaplığı.
- Keats-Rohan, K. S. B. (2006). Robert Curthose (d. 1134). A. V. Murray (Ed.), *The Crusades an Encyclopedia*, Vol IV, (s. 1041-1042), ABC-CLIO, Santa Barbara, California.
- Kedar, B. Z. (2016). *Crusaders and Franks: studies in the history of the crusades and the Frankish levant*. Routledge.
- Kostick, C. (2008). The leadership of the first crusade. *The Social Structure of the First Crusade*. (s. 95-130), Brill.
- Krey, A. C. (1921). *The first crusade the accounts of eye- witnesses and participant*. Princeton University Press.
- LoPrete, K. A. (1999). Adela of Blois: Familial Alliances and Female Lordship. Theodore Evergates (Ed.), *Aristocratic Women in Medieval France*, (s. 7-44), University of Pennsylvania Press.
- Mulinder, A. (2006a). Crusade of 1101. A. V. Murray (Ed.), *The Crusades an Encyclopedia*, Vol I, (s. 304-307), ABC-CLIO.
- Mulinder, A. (2006b). Stephen of Blois (d. 1102). A. V. Murray (Ed.), *The Crusades an Encyclopedia*, Vol IV, (s. 1122-1123), ABC-CLIO.
- Murray, A. V. (2006). Money and Logistics in the forces of the First Crusade: coinage, bullion, service, and supply, 1096-99. J. H. Pryor (Ed.). *Logistics of warfare in the age of the crusades*, (s. 229-251), Ashgate Publishing Limited.
- Nicolle, D. (2003). *The first crusade 1096-99: conquest of the holy land*. (C. Hook, Illustrated), Osprey Publishing.
- Özaydın, A. (1993). Danişmetliler. *DİA*. VIII, (s. 469-4774), Türkiye Diyanet Vakfı yayınları.
- Özer, S. (2015). Haçlıların Antakya'yı zaptına İslam dünyasının tepkileri. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 65-92.
- Özer, S. (2019). Blois ve Chartres Kontu Stephen'in Haçlı Seferlerindeki rolü ve etkisi. *History Studies*, 11(1), 251-272.
- Pryor, J. H. (1998). Stephen of Blois: sensitive new-age crusader or victim of history?. *Journal of the Sydney University Arts Association*, XX, 26-58.
- Pryor, J. H. (2006). Digest. J. H. Pryor (Ed.), *Logistics of warfare in the age of the crusades*, (s. 275-293), Ashgate Publishing Limited, Burlington.
- Runciman, S. (1969a). The First Crusade: Antioch to Ascalon. M. W. Baldwin (Ed.), *A history of the crusades: I. the first hundred years*, (s. 308-343), The University of Wisconsin Press, Madison, Milwaukee, and London.
- Runciman, S. (1969b). The First Crusade: Constantinople to Antioch. M. W. Baldwin (Ed.), *A History of The Crusades: I. The First Hundred Years*, (s. 280-307), The University of Wisconsin Press, Madison, Milwaukee, and London.
- Runciman, S. (1998). *Haçlı seferileri tarihi: birinci haçlı seferi ve Kudüs Krallığı'nın kuruluşu*. I, (F. Işıltan, Çev.). TTK.
- Runciman, S. (2015). *A history of the crusades: the first crusade and the foundation of the kingdom of Jerusalem*. I, Cambridge University Press.

Shepard, J. (1988). When Greek meets Greek: Alexius Comnenus and Bohemond in 1097-98. *BMGS (Byzantine and Modern Greek Studies)*, XII, 185-277.

Tyerman, C. (2006). *God's war: a new history of the crusades*. Harvard University Press.

Yıldız, M. (1999). *Fulcherius carnotensis birinci haçlı seferi vakayinamesi (fulcheri carnotensis historia hierosoly mitana)* (Tez No. 176125) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Beyanı

Yazarın çıkar çatışması olmamıştır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

**Dilbilimsel Uzatım ve Sebahattin Ali ile Küçük İskender'in Şiirlerinin Dilbilimsel Uzatım
Açısından İncelenmesi**

***Linguistic Redundancy and the Analyses of Sebahattin Ali and Küçük İskender's Poems in Terms
of Linguistic Redundancy***

Dr. Öğr. Üyesi Kerim TUZCU

Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Siirt, Türkiye
Siirt University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education, Siirt,
Türkiye

ORCID: 0000-0001-8432-2602 | E-mail: kerimtuzcu@hotmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Cite as/Atıf: Tuzcu, K. (2024). Dilbilimsel uzatım ve Sebahattin Ali ile Küçük İskender'in şiirlerinin dilbilimsel uzatım açısından incelenmesi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 124-135.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 07/11/2024 **Kabul Tarihi / Accepted:** 04/12/2024

Yayın Tarihi / Published: 30/12/2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/ December

Cilt/ Volume: 12 Sayı/ Issue: 2

Sayfa / Pages: 124-135

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği tespit edilmiştir. / This article was reviewed by at least two referees and found to be plagiarism free.

Yayıncı / Published by: Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Siirt University Institute of Social Sciences

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Kerim TUZCU). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

* Bu çalışmada etik kurul izni gerekmemektedir.

Öz

Bu çalışma, dilbilimsel uzatım dilsel fazlalık, söz uzatımı) kökenlerini ve Türk edebiyatındaki kullanımını derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Dil bilimsel uzatım, dilin doğal yapısında yer alan ve genellikle anlamı pekiştiren veya vurgulayan fazlalıklar olarak tanımlanabilir. Dilbilimsel uzatım, dilin işlevselliğini ve estetik değerini artırmak amacıyla edebi eserlerde sıkça kullanılmaktadır. Türk edebiyatında, özellikle şiirlerde, dilbilimsel uzatım, şairlerin duygusal yoğunluğu ve sanatsal ifadeyi güçlendirmek için başvurduğu bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın odak noktası, Türk şiirlerinde dilbilimsel uzatımın nasıl tezahür ettiğini saptamaktır. Bu bağlamda, çalışma materyali olarak Türk şiiri seçilmiş ve örneklem olarak Sabahattin Ali'nin "Bütün Şiirleri" ile Küçük İskender'in "Periler Ölürken Özür Diler" adlı eserleri incelenmiştir. Sabahattin Ali, Türk edebiyatında yalın ve etkileyici diliyle tanınırken, Küçük İskender, çağdaş şiirin sınırlarını zorlayan ve dilin sınırlarını genişleten bir şair olarak dikkat çekmektedir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden Döküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Metinlerin derinlemesine tahlil edilmesine imkân tanıyan bu yöntemle, dilbilimsel uzatımın çalışmaya konu şiirlerdeki işlevi ve etkisinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu çalışma, dilbilimsel uzatımın edebî eserlerdeki yerini ve önemini vurgulamayı, Türk edebiyatının dilsel zenginliğine de ışık tutmayı amaçlamaktadır.'

Anahtar Kelimeler: Dilbilimsel uzatım, Şiir, Küçük İskender, Sabahattin Ali.

Abstract

This study aims to examine the origins of linguistic prolongation (linguistic redundancy, word lengthening) and its use in Turkish literature. Linguistic redundancy is defined as the redundancies in the natural structure of the language that generally reinforce or emphasize the meaning. This situation is frequently encountered in literary works in order to increase the functionality and aesthetic value of the language. In Turkish literature, and especially in poetry, linguistic prolongation appears as a tool used by poets to strengthen emotional intensity and artistic expression. The focus of this study is to determine how linguistic prolongation is manifested in Turkish poetry. In this context, Turkish poetry is chosen as the object of study and Sabahattin Ali's "All Poems" and Küçük İskender's "Fairies Apologize When They Die" are analyzed as samples. While Sabahattin Ali is known for his simple and impressive language in Turkish literature, Küçük İskender draws attention as a poet who pushes the boundaries of contemporary poetry and expands the limits of language. Document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the study. With this method, which allows in-depth analysis of texts, it is aimed to reveal the function and effect of linguistic extension in the poems subject to the study. While emphasizing the place and importance of linguistic extension in literary works, this study also aims to shed light on the richness and power of Turkish literature.

Keywords: Linguistic extension, Poetry, Küçük İskender, Sabahattin Ali.

Giriş

Dilin varoluşundan bu yana genelgeçer bir ilke olan “dilde en az çaba ilkesi” olarak adlandırılan kısa ve kolay konuşma veya yazma neredeyse dilin bütün konuşurları ve kullanıcıları tarafından uygulanmaktadır. Ancak bilim insanları, dil sisteminde bazı anlamlar için bir dizi eş anlamlı ifade aracının bulunduğu durumlar gibi karşıt örneklerin bulunduğunu göz ardı etmemişlerdir (Paul, 1960; Jirmunskiy, 1965, s. 181–182). Diğer bir deyişle, bazen dili kullananlar tek sözcükle ifade edilebilecek bir anlamı veya bir ekle gösterilebilecek herhangi bir dilbilgisel durumu, birden çok birimle anlatma yolunu tercih etmektedir. Bazen bilinçli bazen de bilinçsiz olarak ortaya çıkan bu olgu “dilbilgisel uzatım” kavramıyla tanımlanmaktadır.

Dilbilimsel uzatım, geleneksel dil bilgisi çalışmalarının çoğunda bir anlatım bozukluğu olarak değerlendirilse de aslında biçimbilgisi, söz dizimi ve anlam bilgisi açısından daha rahat bir anlatım imkânı veren dilsel bir olgudur (Sarı, 2015, s. 1011). Türkçe öğretim kapsamı içinde dil bilgisi kuralları başlığı altında gereksiz sözcük veya öge kullanımına dayalı olarak anlatım bozukluğu kapsamında veya belagat, hitabet alanlarında anlamı çeşitli amaçlarla zenginleştirme amacına dayalı tekrarlar ve sanatlı söz uzatımları olarak da kabul edilmektedir (Demir, 2021, s. 21).

Problem Durumu

Türk şiirinde dilbilimsel uzatım kavramının, özellikle farklı dönemlerden şairlerin eserlerindeki kullanım şekilleri ve etkileri bakımından yeterince incelenmemiş olması, üzerinde durulması gereken önemli bir meseledir. Bu çerçevede, dilin doğal yapısında bulunan ve anlamı güçlendiren veya vurgulayan bir unsur olan dilbilimsel uzatımın, farklı üsluplara sahip iki önemli şair olan Sebahattin Ali ve Küçük İskender'in şiirlerindeki kullanılış ve ortaya çıkış biçimleri, işlevleri ve etkileri sistematik olarak ele alınmamıştır. Özellikle sade bir dil kullanan Sebahattin Ali ile sıradışı bir dil kullanan Küçük İskender'in şiirlerinde dilbilimsel uzatımın nasıl kullanıldığı, bu kullanımlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, uzatımın şiirlerin anlamına, estetiğine ve sanatsal ifadesine nasıl katkıda bulunduğu gibi konuların araştırılması ve incelenmesi önem taşımaktadır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, dilbilimsel uzatım kavramının Türk şiirindeki kullanımını, işlevini ve etkisini incelemek ve bu bağlamda dilbilimsel uzatımın teorik çerçevesini ortaya koyarak, bu kavramın Türk şiirindeki yansımalarını tespit etmek; farklı dönemleri ve üslupları temsil eden Sebahattin Ali'nin “Bütün Şiirleri” ile Küçük İskender'in “Periler Ölürken Özür Diler” adlı eserlerindeki dilbilimsel uzatım örneklerini karşılaştırmalı olarak incelemek ve her iki şairin dilbilimsel uzatımı kullanım biçimlerini, tercih ettikleri uzatım türlerini ve bu kullanımların şiirlerine kattığı estetik değeri tahlil etmektir.

Bu amaçlar doğrultusunda, seçilen eserlerdeki dilbilimsel uzatım örnekleri tespit edilerek sınıflandırılmış ve karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Böylece, dilbilimsel uzatımın Türk şiirindeki kullanım biçimleri ve işlevleri hakkında kapsamlı bir değerlendirme yapılması hedeflenmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

Dilbilimsel uzatım eski Yunanca *πλεονασμός* (pleonasmós) 'aşırılık, taşkınlık' sözcüğünden uyarlanan pleonasm (Gardani 2015, s. 538), 20. yüzyılın sonlarına kadar daha çok edebiyat, retorik ve güzel konuşma/yazma çalışmaları kapsamında bir anlatım bozukluğu, anlamsal fazlalık veya laf kalabalığı olarak değerlendirilmiştir (Mordacque 1844, s. 345; Winer 1882, s. 752). Ancak bu olgunun, bilhassa son yıllarda yapılan kuramsal çalışmalarla tüm dillerde çeşitli katmanlarda gözlemlenebilecek dilbilimsel bir görünüm sunduğu ortaya konulmuştur (Lehmann 2005; Kasperavičienė 2011; Epoge 2014; Gardani, 2015).

Dilbilimi ve dil eğitimi alanlarında ‘söz uzatımı, dilbilimsel artıklık, dilsel fazlalık, ek yığılması’ gibi kavramlarla da ifade edilen dilbilimsel uzatım (Demir, 2021, s. 5), yazıda ve özellikle şiirde anlamı pekiştirmek, duygusal yoğunluğu artırmak ve estetik bir zenginlik katmak amacıyla uygulanan bir dilsel durumdur (Yusubova, 2010, s. 175). Bu teknik, metnin ritmini ve ahengini güçlendirirken okuyucunun dikkatini çekmek ve duygusal bir etki oluşturmak için de kullanılır.

Şairler, dilbilimsel uzatımı daha çok metnin anlam katmanlarını derinleştirmek ve okuyucunun metni farklı açılardan yorumlamasına imkân tanımak için tercih ederler (Filippova, 2022, s. 89).

Bu tür kullanımlar dilin farklı alanlarda çeşitli şekillerde üstlenilebilir. Bu tür kullanımların ortaya çıkmasında ise anlamı sabitleme, iletişim ortamında anlam kaybı sağlama, anlamsal şeffaflığı artırma çabası ve bazı yapıların anlamsız içeriklerinden emin olamama gibi sebepler bulunmaktadır (Sarı, 2015, s. 1015). Dilbilimsel uzatım şu üç şekilde karşımıza çıkabilmektedir:

1. *Çatı Eklerinin Üst Üste Kullanımı*: Türkçede fiillere gelen- (X)n- ve- (X)l- ekleri, edilgenlik ve dönüşlülük gibi işlevler üstlenir. Ancak bazı parçalar aynı işlevi karşılamak üzere üst üste mevcuttur. Mesela, “de-nil-”, “ko-nul-”, “ye-nil-” gibi yapılar bu duruma örnektir. Bu tür kullanımlar, dildeki işlevsel gerekliliklerden kaynaklanabilir (Doğan, 2019).
2. *Aynı Seçeneği Gösteren Eklerin Tekrarı*: Türkçede bazen aynı işlevi gören ekler bir arada kullanılabilir. Mesela, “gel-ebil-ir” ve “yap-abil-ir” gibi yapılar, dildeki anlamı pekiştirmek veya vurgulamak amacıyla kullanılabilir (Korkmaz, 1960).
3. *Aynı veya Yakın Anlama Gelen Kelimelerin Tekrarı*: İletişimsel bağlamda gerçekleşen tekrarlar, anlamı güçlendirme veya vurgulama işlevi görmektedir. Bu dilsel olgu, 'kesinlikle eminim' örneğinde olduğu gibi, eş veya yakın anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla ortaya çıkar. Söz konusu tekrarlar, konuşucunun muhatabını ikna etme amacına hizmet edebildiği gibi hem edebî metinlerde hem de gündelik dil kullanımında açıklayıcı bir işlev de üstlenebilmektedir (Hirik, 2022).

Türk edebiyatında, Yahya Kemal Beyatlı'nın şiirlerinde dilbilimsel uzatım, duygusal yoğunluğu artırmak ve estetik bir haz sunmak amacıyla sıkça kullanılır. Beyatlı, tekrarlar ve ses oyunları aracılığıyla okuyucusuna derin bir duygusal deneyim yaşatır (Beyatlı, 2002). Benzer şekilde, dünya edebiyatında Walt Whitman, “Leaves of Grass” adlı eserinde dilbilimsel uzatımdan faydalanarak doğanın ve insan deneyiminin zenginliğini ve çeşitliliğini vurgular (Whitman, 2005).

Dilbilimsel uzatım, metnin edebî ve estetik değerini artırırken okuyuculara zengin ve çok katmanlı bir okuma deneyimi sunar. Bu tür kullanımlar, okuyucunun metinle daha derin bir bağ kurmasını sağlar. T.S. Eliot'un “The Waste Land” adlı şiirinde dilbilimsel uzatım, modern yaşamın karmaşıklığını ve kaosunu yansıtmak için kullanılır (Eliot, 2011).

Yazılı veya sözlü anlatımda sadeliği sağlamanın ve buna bağlı olarak da karmaşayı azaltmanın bir yolu, tekrarlayan ifadeleri ortadan kaldırmak olabilir. Sık sık tekrarlarına şahit olunan ve duyulan “ücretsiz hediyeler”, “yabancı ithalatlar” vb. ibareler resmî dilde de görülebilmektedir. Fakat şairler, dilbilimsel artıklığa başvurarak, dilin sınırlarını zorlar ve yeni ifade biçimleri geliştirebilirler. Bu hem dilin hem de edebiyatın gelişimi ve değişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Dilbilimsel uzatım şairlere, dilin geleneksel yapısını aşarak, yenilikçi ve buluşçu yollarla kendilerini ifade etme fırsatı sunmaktadır (Yusubova, 2010, s. 175).

Türkçede de fazla veya gereksiz sözcük/bileşen kullanımı, tekrar gibi daha çok anlatıma dayalı hususlar bağlamında, kuralcı gramerlerin anlatım bozuklukları kısmında değerlendirilen veya dilbilim sözlüklerinde birkaç cümleyle tanımlanan bu olgu (Vardar, 2002, s. 185; Yakıcı vd., 2006, s. 378-379; Güzelşen, 2010, s. 78; Temur, 2011, s. 248; İmer vd., 2011, s. 337), esasında bir fazlalık, gereksizlik, bozukluk veya tekrardan ziyade dil-içi / dil-dışı çeşitli nedenlerle ortaya çıkan, farklı açılardan sınıflandırılması ve araştırılması gereken çok yönlü bir dilbilimsel durumu ifade etmektedir.

Bu dilbilgisel özellik Türkçenin zengin anlatım olanaklarından biridir ve dilin estetik yönünü de güçlendirir. Günlük konuşmalardan edebî metinlere kadar pek çok alanda bu tür uzatım örnekleriyle karşılaşmak mümkündür (Sarı, 2015).

Bütün bunlarla beraber Türkçede artıklık, bazı çalışmalarda dilbilimsel uzatım olarak yalnızca biçimbilgisi çerçevesinde değerlendirilip incelenmektedir (Korkmaz, 1960; Korkmaz, 2008, s. 82-83, Karaağaç, 2013, s. 363). Fakat artıklık kavramı, sözdizimsel, anlamsal ve daha çeşitli yönleriyle karşımıza çıkmaktadır. Konuyu çeşitli yönleriyle ele alan Lehmann (2005), dilbilimsel uzatımı artıklık (redundancy) olarak kabul etmekte ve mesajın içeriğine bir katkı sunmayan kısımların artıklık olduğunu öne sürmektedir (Lehmann, 2005, s. 120).

1.1. Dilbilimsel Uzatım Türleri

1.1.1. Artzamanlı Uzatım

Artzamanlı süreçte uzatım, bir kelimedede aynı ekin üst üste gelmesiyle oluşan artıklık olarak tanımlanır. Bu tür uzatımlar, dilin tarihsel gelişimi boyunca meydana gelen değişiklikler sonucunda ortaya çıkar. Mesela, Arapçadan dilimize giren “evrak” kelimesi, Arap dilinde çoğul olarak kullanılırken, Türkçede “evraklar” şeklinde kullanılarak zaten çoğul olan bir kelimeye tekrar çoğul eki olan “-lar” eklenmesiyle artıklık oluşturur (Sarı, 2015). Benzer şekilde, Arapçada çokluk eki olan “-at” ekiyle kullanılan “meşrubat” ve “teşkilat” kelimelerine Türkçe çoğul eki olan “-ler” ekinin getirilmesi de artıklık doğurur (Doğan, 2019).

Bu tür uzatımlara artzamanlı uzatımlar denir. Farsçadan dilimize geçen “-dan” eki ile Türkçedeki “-lık” ekinin aynı işlevi görmesi ve bu eklerin “çaydanlık” veya “yağdanlık” gibi kelimelerde bir arada kullanılması da biçimbilgisel uzatıma örnek teşkil eder (Hirik, 2022). Bu durum, dilin tarihsel süreçlerinde meydana gelen değişikliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkar ve dilbilimsel açıdan önemli bir inceleme konusudur.

1.1.2. Bağlamsal Uzatım

Bağlamsal uzatım, dilbilimde ve özellikle anlambilimde bir cümlenin veya ifadenin anlamını gereksiz yere genişleten veya tekrarlayan unsurların kullanılmasıdır. Bu tür unsurlar, cümlenin anlamına yeni bir bilgi katmadığı için “artıklık” olarak değerlendirilir. Artıklık, bir cümledeki bazı kelimelerin veya ifadelerin, cümlenin anlamına katkı sağlamadan tekrarlanması veya gereksiz yere kullanılmasıdır. Bu, dilin daha akıcı ve doğal olmasını engelleyebilir (Sarı, 2015). Mesela, “Aldığı eşyaları geri iade etti.” cümlesindeki “geri” kelimesi artık unsur olarak görülür, zira iade hali hazırda geri yapılan bir işlemdir (Doğan, 2019). Benzer şekilde, “yukarıya çıkmak”, “aşağıya inmek”, “önceden planlamak” gibi ifadeler de bağlamsal uzatım örnekleridir (Hirik, 2022).

Artıklık, cümlenin anlamını bulanıklaştırabilir veya okuyucunun dikkatini dağıtabilir. Dil öğrenenler için artıklık, dilin kurallarını ve yapısını anlamayı zorlaştırabilir (Demir, 2020). Bu nedenle, dilin daha etkili ve anlaşılır bir şekilde kullanılması için artıklıklardan kaçınılması önemlidir.

1.1.3. Kopyalama ve Çevirilere Bağlı Uzatımlar

Muhtelif dillerden yapılan çevirilerde, kelimenin çevrildiği dilde bir dilbilimsel uzatıma sebebiyet verebileceği durumlar ortaya çıkabilir. Mesela, Arapçadan dilimize geçen “Bab-ı Ali” kelimesi, Türkçeye “Bab-ı Ali Kapısı” olarak çevrilmiştir. “Bab” kelimesi zaten kapı anlamına geldiği için iki kere kullanılmıştır ve bu durum artık unsur olarak yorumlanır (Sarı, 2015). Benzer şekilde, Farsçadan dilimize giren “süvari” kelimesi atlı asker anlamına gelmektedir. Türkçeye “atlı süvari” olarak geçmiştir ve aynı anlama gelen kelimenin iki defa kullanılmasından dolayı dilbilimsel uzatıma sebebiyet vermiştir (Doğan, 2019).

Bu tür uzatımlar, çeviri sürecinde dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. Çevirmenlerin, kaynak dildeki ifadeleri hedef dile aktarırken anlam bütünlüğünü korumaları ve gereksiz tekrarları önlemeleri gerekmektedir (Hirik, 2022). Bu, çevirinin daha akıcı ve anlaşılır olmasını sağlar.

1.1.4. Biçimbilgisel Uzatım

Biçimbilgisel uzatım, genellikle eklerle ortaya çıkan bir uzatım türüdür. Bu tür uzatımlar, dilin hem artzamanlı hem de eşzamanlı süreçlerinde Türkçede genellikle ettirgenlik eklerinin üst üste gelmesiyle ortaya çıkar. Edebî dilden çok, konuşma dilinde rastlanır. Mesela, “aç-tır-t-tır” kelimesinde aynı işleve sahip ettirgenlik ekleri üst üste kullanılmıştır. Bu biçimiyle söz konusu kelimedede işi başkasına yaptırmak anlamı vardır ancak ilk ekle de bu sağlanabildiği için dilbilimsel artıklığa sebebiyet vermiştir (Sarı, 2015). Bu tür uzatımlar, dilin işlevselliğini ve akıcılığını olumsuz etkileyebilir (Doğan, 2019).

1.1.5. Sözdizimsel Uzatım

Türkçede zaman ve kip çekimlerinde üçüncü şahsın söylenmesi zaruri değildir. Üçüncü şahısta çokluk anlamsal olarak sağlanıyorsa, tekrardan Türkçedeki “-lar” çoğul ekinin kullanılması uzatıma sebebiyet verir. Mesela, “adamlar koşarak uzaklaştılar” cümlesinde hem özne olan “adamlar”

kelimesinde hem de yüklem olan “uzaklaştılar” kelimesinde çoğul eki olan “-lar” kullanılmıştır. Bu da uzatıma örnek teşkil eden bir durumu ortaya çıkarır (Demir, 2020). Benzer şekilde, “ben büyüyünce öğretmen olacağım” cümlesinde hem “ben” zamirini kullanmak hem de “gideceğim” deki birinci şahıs eki olan “-m” ekini kullanmak sözdizimsel bir uzatım oluşturur (Hirik, 2022). Şart kipi eki olan “-sa, -se” anlamsal olarak “eğer” anlamı taşır. Şart kipini ve “eğer” kelimesini aynı cümlede kullanmak da dilbilimsel uzatıma sebep olur. Mesela, “Eğer başarmak istiyorsan çok çalışmalısın.” cümlesinde olduğu gibi (Sarı, 2015).

1.1.6. Anlamsal Uzatım

Aynı anlamı karşılayan kelimelerin bir arada kullanılması uzatıma sebebiyet verir. Mesela, “aldığı ürünü geri iade etti” cümlesinde, iade işlemi zaten geriye dönük yapılan bir işlem olduğundan, bunu iki kere dile getirmek uzatıma neden olur (Doğan, 2019). Benzer şekilde, “Geçmiş hatıralar beni hep hüznendirir.” cümlesindeki “geçmiş hatıralar” ifadesinde de uzatım vardır çünkü hatıralar zaten geçmişte olan bir durumdur. Hem geçmiş’i hem hatıralar’ı aynı anda kullanmak uzatıma örnek teşkil eder (Demir, 2020).

1.1.7. Eylemsel Uzatım

Türkçede bazı fiiller, yapılacak eylemin anlamını doğrudan içinde barındırır. Bu tip fiillerin kendisinden önce, ihtiyaç olmadığı halde, bir isimle kullanılması dilbilimsel uzatıma sebep olur. Bu tür yapılarda, fiilin kendisi zaten eylemin ne olduğunu açıkladığı halde, eylemle ilgili isim de cümlede yer alır. Mesela, “uyku uyuyordu” cümlesinde “uyumak” fiili zaten uyku eylemini içerdiğinden, “uyku” kelimesinin ayrıca kullanılması bir uzatım örneğidir (Sarı, 2015). Benzer şekilde, “oyun oynamak” ifadesinde de aynı durum söz konusudur. “Oynamak” fiili zaten oyunla ilgili eylemi ifade ettiğinden, “oyun” kelimesinin kullanılması anlamsal bir tekrar oluşturur ve bu da uzatım örneği olarak kabul edilir (Hirik, 2022). Bu tür kullanımlar dilimizde oldukça yaygındır ve günlük konuşma dilinde sıkça karşımıza çıkar.

Başka örnekler vermek gerekirse:

- “Düş düşlemek”
- “Dans etmek/dans eylemek”
- “Şarkı söylemek”
- “Rüya görmek”
- “Yemek yemek”

Bu tür uzatımlar, Türkçenin anlatım özelliklerinden biridir ve dilin doğal akışı içinde yerleşmiş yapılardır. Her ne kadar mantıksal açıdan gereksiz bir tekrar gibi görünse de bu kullanımlar dilde yerleşmiş ve kabul görmüş ifade biçimleridir. Bazen bu yapılar anlamı pekiştirmek veya vurgulamak için de kullanılır (Demir, 2020). Ayrıca, bu tür uzatımların bazıları zaman içinde kalıplaşmış ve deyimleşmiş ifadelere dönüşmüştür. Mesela, “söz söylemek” yerine sadece “söylemek” fiilini kullanmak mümkün olsa da “söz söylemek” ifadesi dilimizde yaygın olarak tercih edilir ve daha doğal bir anlatım sağlar (Doğan, 2019).

1.1.8. Kısaltma Adlarda (Akronim) Uzatım

Akronimler, iki veya daha fazla unsurdan oluşan söz öbeklerinin ilk seslerinin bir arada, öbeğin toplam anlamını ifade edecek şekilde kullanılmasıyla ortaya çıkarılan yapılardır (Sarı, 2015). Günlük hayatta sıkça kullanılan bu dil unsurları, iki veya daha fazla kelimedenden oluşan söz öbeklerinin ilk seslerinin veya harflerinin bir araya getirilerek bu söz öbeğinin toplam anlamını ifade edecek şekilde oluşturulan yapılardır. Ancak bu kısaltmaların kullanımında bazen farkında olmadan uzatımlara yol açılabilmektedir. Mesela, “KPSS sınavı” ifadesi, KPSS (Kamu Personeli Seçme Sınavı) kısaltmasının içinde zaten “sınav” kelimesi bulunduğu için, “Kamu Personeli Seçme Sınavı sınavı” gibi mantıksal bir tekrar ortaya çıkar ve bu durum bir uzatım örneği oluşturur (Doğan, 2019).

Benzer uzatım örnekleri şunlardır:

- “TDK Kurumu” (Türk Dil Kurumu Kurumu)
- “PIN numarası” (Personal Identification Number numarası)
- “LCD display” (Liquid Crystal Display display)
- “HIV virüsü” (Human Immunodeficiency Virus virüsü)
- “ATM makinesi” (Automated Teller Machine makinesi)

Bu tür uzatımlar günlük dilde oldukça yaygındır ve çoğu zaman konuşmacılar bunun farkına varamayabilir. İnsanlar, kısaltmanın tam açılımını bilmedikleri veya düşünmedikleri için anlamı netleştirmek adına ek bir kelime kullanma ihtiyacı hissederler. Bu durum, özellikle yabancı dillerden gelen akronimlerde daha sık görülür (Hirik, 2022).

Dilbilimsel açıdan bakıldığında, bu tür kullanımlar her ne kadar mantık çerçevesinde yanlış görülse de dilin doğal gelişimi içinde kabul gördüğü söylenebilir. Özellikle akronimin anlamının tam olarak bilinmemesi, açıklayıcı olma ihtiyacı ve dilde yerleşmiş kullanım alışkanlıkları gibi etkenler bu uzatımların oluşmasına sebebiyet vermektedir (Demir, 2020). Dolayısıyla akronimlerle ilgili uzatımlar, dilin doğal gelişim sürecinin bir parçası olarak görülebilir.

1.1.9. İkilemelerde Uzatım

Türkçede, aynı veya benzer anlama gelen kelimelerin oluşturduğu ikilemeler, dilin anlatım gücünü artıran önemli uzatım örnekleri olarak ele alınırlar. Mesela, “deli divane” kelimeleri, bir kişinin aşırı derecede tutkulu veya çılgınca bir durumda olduğunu vurgulamak için bir araya getirilir (Doğan, 2019). Bu tür ikilemelerde, anlamı pekiştirmek ve ifadeyi güçlendirmek amacıyla yakın veya eş anlamlı kelimeler bir araya getirilir. Benzer şekilde, “eş dost” ifadesi, bir kişinin sosyal çevresini veya yakın arkadaşlarını belirtmek için kullanılırken, “kırık dökük” ifadesi, bir nesnenin veya durumun bozuk veya dağınık olduğunu anlatır. “Yorgun argın” ise, bir kişinin fiziksel veya zihinsel olarak çok yorgun olduğunu ifade eder (Hirik, 2022). Bu tür ikilemeler dilimizin anlatım zenginliğini artırır ve konuşmalara renk katar.

Uzatım örnekleri, dilin doğal akışı içinde kendiliğinden oluşmuş ve zamanla kalıplaşmış yapılardır. Bu yapılar günlük konuşma dilinde sıkça kullanılır ve anlatıma akıcılık kazandırır. İkilemeler aynı zamanda dilin ritmini ve melodisini de zenginleştirir. Bu da onları edebî eserlerde ve şiirlerde sıkça kullanılan bir araç haline getirir (Demir, 2020). Dilin bu özelliği Türkçenin zengin ve dinamik yapısını ortaya koyar ve kültürel mirasımızın bir parçası olarak korunur. İkilemeler, dilin estetik değerini artırırken aynı zamanda iletişimi daha etkili ve anlaşılır hale getirir (Sarı, 2015).

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada örnek olarak alınan iki şairin şiirleri örneğinde, Türk şiirinde dilbilimsel uzatım kavramı incelenmiştir. Çalışmanın nesnesi Türk şiiri, örneklem olarak ise Sebahattin Ali'nin “Bütün Şiirleri” ve Küçük İskender'in “Periler Ölürken Özur Diler” kitapları seçilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır.

Doküman incelemesi, belirli bir amaca yönelik olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2005). Bu yöntem basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) malzemelerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlemdir (Bowen, 2009). Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı araç gereçlerin incelenmesi olarak da tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Aynı zamanda resmî ya da özel kayıtların toplanması, sistematik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesidir (Ekiz, 2015; O'Leary, 2017; Seyidoğlu, 2016).

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Her iki şairin şiir kitaplarındaki metinler baştan sona taranmış ve cümle veya mısra düzeyinde ayrıntılı bir incelemeye tâbi tutulmuştur. Bu çalışmada, seçilen şiirler içerik çözümlemesi yöntemi

kullanılarak her iki şairin metinleri ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. İçerik çözümlemesi nitel verilerdeki kelimeleri, konuları ve kavramları; bunların anlamlarını ve aralarındaki ilişkileri belirlemeye yönelik bir araştırma yöntemidir (Yıldırım, 2015, s.106). İnceleme sonucunda, şiirlerde dilbilimsel uzatım örnekleri olarak değerlendirilebilecek kelimeler tespit edilmiştir. Daha sonra her iki şairin şiirlerinde belirlenen bu uzatım örnekleri karşılaştırılmıştır. Bu yöntem, şiirlerin dilsel yapısının ve şairlerin dil kullanımındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konulmasında önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca bu tür bir tahlil, şairlerin dilsel tercihlerini ve şiirsel üsluplarını daha derinlemesine anlamamıza imkân tanımaktadır.

3. Bulgular

Çalışmaya konu olan şiirlerde aşağıdaki uzatım türleri tespit edilmiştir:

3.1. Küçük İskender'in Şiirleriyle İlgili Bulgular

3.1.1. Aynı veya Benzer Anlama Gelen Kelimelerin Oluşturduğu İkilemeler

“Sen İstesen Gitmezsin Sen Bunu Bana Yapmazsın” şiirinde: “*kopart kopart toprağımı artık bu kıtadan!*” (Küçük İskender, 2022, s. 23) “Kopart” kelimesinin iki defa tekrar edilmesi uzatıma sebebiyet vermektedir.

“Lila” şiirinde: “*Fazlaca bizden ve fazlaca esaretten söz eden*” (Küçük İskender, 2022, s. 44) Aynı anlama gelebilecek kelimelerin bir arada kullanılması uzatıma neden olmuştur.

“Yirmi5april” şiirinde: “*Varsın kış konuşmasın artık bir daha benimle!*” (Küçük İskender, 2022, s. 32) “Artık” kelimesi “bundan sonra” anlamında kullanılmış ve aynı anlama gelen “bir daha” kelimesi de söylendiği için uzatım sebebi sayılmıştır. Bu dize, “Varsın kış konuşmasın artık benimle.” şeklinde okunduğunda anlam eksikliği görülmemektedir.

3.1.2. Zaman ve Kip Çekimlerinde Üçüncü Şahsın Belirtilmesi

“Sarı Saman Hatıra Defteri” şiirinde: “*Çiğ taneleri ancak biri öldü mü dağılırlar sessizce*” ve “*Komşularım senin hakkında konuşmuyorlar*” (Küçük İskender, 2022, s. 40) Hem özneye çokluk eki hem de yüklemde -lar eki kullanılarak çokluk belirtilmiştir. Bu durum uzatıma neden olmuştur.

3.1.3. Dönüşlülük Zamiri Olan “Kendi” Kelimesi

“Bir Nedeni Yok Yalnızca Öptüm” şiirinde: “*...ta kendisisindir, gerçeğe aykırı gelecek olan tek gerçek*” (Küçük İskender, 2022, s. 70) “Kendi” kelimesine aynı anlamı katan bir ek getirilerek uzatıma sebep olunmuştur.

“Lila” şiirinde: “*Keşfettiği toprak kendisinden daha fazla ilgi çeken*” (Küçük İskender, 2022, s. 44) Aynı şekilde “kendi” kelimesine ek getirilmesi artıklığa sebep olmuştur.

“Erkek Olanlarınız Bilirler” şiirinde: “*Sarıdır pikabındaki plak takılı kendisi balkonda da durabilen kadının öldürdüğü erkekler:*” (Küçük İskender, 2022, s. 20) Dönüşlülük zamiri olan “kendi” kelimesine aynı anlamı katan bir ek getirilmiştir.

3.1.4. Şart Kipi Eki Olan -sa, -se Eki

“Homoloğ” şiirinde: “*Sıcak damlalar altında ruhun deniz geçirmezse eğer.*” (Küçük İskender, 2022, s. 145) Şart ekiyle birlikte “eğer” kelimesi aynı dizede kullanılarak uzatıma sebebiyet verilmiştir.

“Bırakıverilen” şiirinde: “*Şehre dönüşünde kırılacaksa eğer İsrail'in borusu.*” (Küçük İskender, 2022, s. 147) Aynı uzatım türü görülmektedir.

“Lila” şiirinde: “*Ve eğer senin bir adın olacaksa bundan sonra ben bir şair olarak taşıdığım bu şerefli adı bir sana bağışladım*” (Küçük İskender, 2022, s. 46). Şart eki olan -sa ekiyle anlamsal olarak aynı ifadeyi karşılayan “eğer” kelimesi sözdizimsel uzatıma neden olmuştur.

3.1.5. Çatı Eklerinden Olan -l ve -n Ekleri

“Bir Nedeni Yok Yalnızca Öptüm” şiirinde: “*Gidiyorum ben- Bugüne kadar yaşanılardan ne artmışsa-Alarak içime sessizce*” (Küçük İskender, 2022, s. 62) “Yaşanandan ne arttıysa” ifadesinde iki çatı eki üst üste kullanılmıştır.

“Sacrifice” şiirinde: “*Sağda solda yakılıp unutulmuş sönmüş sigaralar ‘Canım diye başlanılıp’*” (Küçük İskender, 2022, s. 15) “Başlanılıp” kelimesinde iki çatı eki aynı anda kullanılmıştır.

“Kanlı Masal” şiirinde: “*Eksik, yarım, farkına varmaktan kaçınılan*” (Küçük İskender, 2022, s. 77) Çatı eklerinin bir arada kullanıldığı görülmektedir.

“Anahtar Prens” şiirinde: “*Bıçaklanmaz eriyişim, kabullenilişim*” (Küçük İskender, 2022, s. 148). -l ve -n eklerinin bir arada kullanıldığı bir başka örnektir.

3.2. Sabahattin Ali'nin Şiirleri ile İlgili Bulgular

3.2.1. Aynı veya Benzer Anlama Gelen Kelimelerin Oluşturduğu İkilemeler

“Rüzgâr” şiirinde: “*Senelerden beri hâlâ anlaşılamadık,*” (Ali, 2019, s. 58) “Senelerden beri” ifadesi halen devam eden bir süreci belirtirken, “hala” kelimesinin kullanılması artıklığa neden olmuştur. “Senelerden beri anlaşılamadık” ifadesi aynı anlamı taşıdığı için “hala” kelimesi gereksizdir.

“Kara Yazı” şiirinde: “*Gel susalım beraberce*” (Ali, 2019, s. 50) “-ce” eki cümleye birliktelik anlamı katarken, “beraber” kelimesi zaten bu anlamı taşımaktadır ve -ce eki fazlalık oluşturmaktadır.

3.2.2. Zaman ve Kip Çekimlerinde Üçüncü Şahsın Belirtilmesi

“Öyle Günler Gördüm Ki” şiirinde: “*Sen aklıma gelince her şeyler gülümserdi.*” (Ali, 2019, s. 62) “Her şey” kelimesi çokluğu ifade ederken, -ler çoğul ekinin kullanılması dilbilimsel artıklığa örnek teşkil etmektedir.

3.2.3. Dönüşlülük Zamiri Olan “Kendi” Kelimesi

“Hapishane Şarkısı II” şiirinde: “*Sefaletin kendisini boğan yasıdır.*” (Ali, 2019, s. 108) “Kendi” kelimesi aynı işlevi karşılayan -si ekini de almıştır. “Sefaletin kendini boğan yasıdır” ifadesi yeterliyken, “kendisini” şeklinde kullanılarak artıklık oluşturulmuştur.

“Melankoli” şiirinde: “*Kimsesiz günlerinden hiçbirisi gelmedi.*” (Ali, 2019, s. 91) “Hiçbirisi” kelimesindeki ikinci -i eki artıklığa neden olmuştur.

“Çakır” şiirinde: “*Bazan birisinin bağrına girer.*” (Ali, 2019, s. 88) “Birisinin” kelimesindeki ikinci -i eki artıklık oluşturmuştur.

“Rüzgâr” şiirinde: “*Ben de ona anlatırım kendi derdimi.*” (Ali, 2019, s. 58) “Ben” zamiri açıkça yazılmışken, hem “kendi” dönüşlülük zamiri hem de “derdimi” kelimesinde birinci şahıs iyelik eki kullanılarak uzatıma sebep olunmuştur.

“Aldırma Gönül” şiirinde: “*Ben de kendi kendime bekleme gönül dedim.*” (Ali, 2019, s. 91) “Kendi kendime” ifadesi uzatım örneğidir.

3.2.4. Şart Kipi Eki Olan -sa, -se Eki

Sabahattin Ali'nin şiirlerinde bu tür bir uzatım örneği bulunmamaktadır.

3.2.5. Çatı Eklerinden Olan -l ve -n Ekleri

Sabahattin Ali'nin şiirlerinde bu tür bir uzatım örneği bulunmamaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, Küçük İskender ve Sabahattin Ali'nin şiirlerinde dilbilimsel uzatım türleri incelenmiş ve bu uzatımların şairlerin dil kullanımına etkileri tartışılmıştır. Bulgular, her iki şairin de eserlerinde farklı türlerde dilbilimsel uzatımlar kullandığını göstermektedir. Bu uzatımlar kimi zaman

şiiresel bir etki doğururken kimi zaman da gereksiz tekrarlar ve fazlalıklar nedeniyle anlam yoğunluğunu zayıflatabilmektedir.

Her iki şairin de aynı veya benzer anlama gelen kelimeleri bir arada kullanarak uzatım yaptığı görülmüştür. Küçük İskender'in şiirlerinde bu tür uzatımlar, genellikle duygusal yoğunluğu artırmak ve vurgu oluşturmak amacıyla kullanılmıştır. Mesela, “*kopart kopart*” gibi tekrarlar, okuyucuda bir ritim ve vurgu hissi uyandırmaktadır. Ancak Sabahattin Ali'nin şiirlerinde bu tür uzatımların daha çok dilbilimsel uzatım oluşturduğu ve anlamı gereksiz yere genişlettiği görülmektedir. Mesela, “*Senelerden beri hâlâ anlaşılamadık*” dizesinde “hâlâ” kelimesi, “senelerden beri” ifadesiyle aynı anlamı taşıdığı için gereksiz bir tekrar olarak değerlendirilebilir. Bu durum, Sabahattin Ali'nin şiirlerinde anlam yoğunluğunu zayıflattırırken Küçük İskender'in şiirlerinde daha çok bir üslup tercihi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her iki şairin de üçüncü şahıs çokluk ifadelerinde gereksiz ekler kullandığı tespit edilmiştir. Mesela, Küçük İskender'in “*Komşularım senin hakkında konuşmuyorlar*” dizesinde hem özne hem de yüklemde çokluk eki kullanılarak uzatım oluşturulmuştur. Benzer şekilde Sabahattin Ali'nin “*Sen aklıma gelince her şeyler gülümserdi*” dizesinde “her şey” kelimesi zaten çokluk ifade ederken, -ler ekinin kullanılması gereksiz bir uzatım oluşturmuştur. Bu tür uzatımlar, Türkçenin yalınlık ilkesine aykırı bir durum oluşturmakta ve şiirlerdeki dilsel akıcılığı olumsuz etkileyebilmektedir.

Dönüşlülük zamiri olan “kendi” kelimesinin gereksiz eklerle birlikte kullanımı, her iki şairin şiirlerinde sıkça rastlanan bir uzatım türü olarak öne çıkmaktadır. Sabahattin Ali'nin “*Sefaletin kendisini boğan yasıdır*” dizesinde “kendi” kelimesine -si eki eklenerek artıklık oluşturulmuş, benzer bir durum Küçük İskender'in “*ta kendisisindir*” ifadesinde de görülmüştür. Bu tür uzatımlar, şiirlerde anlamı zenginleştirmek yerine gereksiz bir tekrar hissi uyandırmaktadır. Ancak, Küçük İskender'in bu tür kullanımları, şiirlerinde ironik bir ton veya anlam oyunları oluşturmak için bilinçli bir tercih olarak değerlendirilebilir.

Küçük İskender'in şiirlerinde şart kipi eki olan -sa, -se ile “eğer” kelimesinin aynı cümlede kullanıldığı birçok örnek tespit edilmiştir. Mesela, “*Sıcak damlalar altında ruhun deniz geçirmese eğer*” dizesinde hem şart eki hem de “eğer” kelimesi aynı anlamı ifade ederek gereksiz bir uzatım meydana getirmiştir.

Küçük İskender'in şiirlerinde çatı eklerinin üst üste kullanıldığı birçok örnek bulunmaktadır. Mesela, “*başlanlıp*” ve “*kabullenilişim*” gibi ifadelerde birden fazla çatı ekinin bir arada kullanılması, dilbilimsel uzatım ortaya çıkarmıştır. Bu tür kullanımlar, şiirlerde anlamı yoğunlaştırmak yerine gereksiz bir karmaşıklık oluşturmaktadır. Sabahattin Ali'nin şiirlerinde ise bu tür bir uzatım örneği tespit edilememiştir.

Küçük İskender'in şiirlerinde bu tür uzatımların çoğu zaman bilinçli bir üslup tercihi olduğu ve şiiresel bir etki oluşturmayı amaçladığı söylenebilir. Özellikle tekrarlar, dönüşlülük zamirleri ve şart kipleri, şairin şiirlerinde ironik bir ton veya duygusal yoğunluk oluşturmak için kullandığı araçlar olarak değerlendirilebilir. Buna karşın, Sabahattin Ali'nin şiirlerinde bu tür uzatımların daha çok dilbilimsel artıklık oluşturduğu ve anlam yoğunluğunu zayıflattığı görülmektedir. Sabahattin Ali'nin şiirlerinde ve diğer eserlerinde yalın bir dil kullanma çabası göz önüne alındığında, bu tür uzatımların şairin üslubuna zarar verdiği söylenebilir.

Çalışmada dilbilimsel uzatımların şiirlerdeki işlevi, şairin üslubu ve şiiresel amacı doğrultusunda değişiklik gösterdiği görülmüştür. Küçük İskender'in şiirlerinde bu tür uzatımlar, şiiresel ve edebî bir tercih olarak anlam kazanırken Sabahattin Ali'nin şiirlerinde daha çok dilbilimsel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

İki şairin dilbilimsel uzatımlara şiirlerinde yer verme yönüyle karşılaştırıldığında, dilbilimsel uzatıma Küçük İskender'in, Sebahattin Ali'ye nazaran daha çok yer verdiği görülmüştür. Bu durum, şairlerin dil kullanımındaki farklılıkları ve şiiresel üsluplarını anlamak açısından önemli bir karşılaştırma sunmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalar, bu tür uzatımların diğer şairlerin eserlerindeki işlevselliğini inceleyerek daha geniş bir bakış açısı sunabilir.

Kaynakça

- Ali, S. (2019). *Bütün şiirleri*. Yapı Kredi Yayınları.
- Beyatlı, Y. K. (2002). *Kendi gök kubbemiz*. İletişim Yayınları.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Cruse, A. (2006). *A glossary of semantics and pragmatics*. Edinburgh University Press.
- Demir S. (2021). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dilbilimsel artıklık ve uzatıma ilişkin öğrencilerin farkındalık düzeyleri* (Tez no. 670839) [Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Demir, S. ve Okur, A. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde biçimbilimsel ve sözdizimsel uzatıma ilişkin öğrenci farkındalık düzeyleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 59, 141-159. <https://doi.org/10.9779.pauefd.1123297>
- Doğan, A. T. (2019). Türkiye Türkçesinde dilbilimsel uzatma örneği olarak- (X)n-,-(X)l- çatı eklerinin üst üste kullanımı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 47, 53-72.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Eliot, T. S. (2011). *The waste land*. Liveright Publishing Corporation.
- Epoge, N. (2014). Duplication in Cameroon English: Pleonasm or heightening the degree of idea expressed?. *Journal of Foreign Languages, Cultures and Civilizations*, 2, 105-119.
- Filippova O. İ. (2022). Ponyatie kognitivnoy kategorii izbitoçnosti i tipı izbitoçnosti. *Obrazovanie i Innovatqionne İssledovaniya*. 6(2), 85-93.
- Gardani, F. (2015). Affix pleonasm. in P. O. Müller, I. Ohnheiser, S. Olsen, & F. Rainer (Eds.), *Word-formation: An international handbook of the languages of Europe*, (pp. 119-154). Walter de Gruyter.
- Güzelşen, İ., Kocaman, A., & Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Hirik, E. (2022). Dilde işlevsizleşme ve Türkçedeki örnekleri. *Academia.edu*.
- Jirmunskiy, V. M. (1965). *İstoriya nemetqkogo yazıka*. 5-e izd. Moskva.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kasperavičienė, R. (2011). On semantic pleonasm in English and their translation in Lithuanian. *Kalbu Studijos*, 19, 21-26.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Korkmaz, Z. (1960). Türkçede ek yığılması olaylarının meydana gelişi üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten*, 8, 173-180.
- Korkmaz, Z. (2008). *Gramer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Küçük İskender (2022). *Periler ölürken özür diler*. Can Yayınları.
- Mordacque, L. A. J. (1844). *The French orthologer; Or, complete course of theory and practice on the French language*. Whittaker & Co.
- O'Leary, Z. (2017). *The essential guide to doing your research Project*. SAGE Publications Inc.
- Paul, G. (1960). *Printqipi istorii yazıka*. Moskova.
- Sarı, İ. (2015). Dilbilimsel uzatım ve Türkçedeki yaygın örnekler. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish*, 10(16), 1011-1032.
- Sarı, M. (2019). *Göstergebilim, dilbilim ve çeviribilim terimleri sözlüğü*. Sel Yayıncılık.
- Seyidoğlu, H. (2016). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*. Güzem Can Yayınları.

- Temur, N. (2011). Noktalama işaretleri, yazım kuralları ve anlatım bozuklukları. *Türk dili el kitabı*.
- Whitman, W. (2005). *Leaves of grass*. Penguin Classics.
- Winer, G. B. (1882). *A treatise on the grammar of New Testament Greek: Regarded as a sure basis for New Testament exegesis*. Clark.
- Yakıcı, A., Yücel, M., Doğan, M., & Yelok, V. S. (2006). *Üniversiteler için Türkçe 1: Yazılı anlatım*. Gazi Kitabevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, B. (2015). İçerik analizi yönteminin tarihsel gelişimi uygulama alanları ve aşamaları. B. Yıldırım (Ed.), *İletişim araştırmalarında yöntemler uygulama ve örneklerle (s. 105-154) içinde*. İstanbul: Literatürk Academia.
- Yusubova R.N (2010). Printqıpı lingvistiçeskoy ekonomii i izbitoçnosti v poeqtiçeskih metodah. *Molodoy Uçëny*, 7(18), 174-176.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Beyanı

Yazarın çıkar çatışması olmamıştır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

**Kampüs Yapılarında Sürdürülebilirlik Sertifika Sistemleri: Yaşayan Bina Mücadelesi
Sertifikasının Uygulanabilirliği**

***Sustainability Certification Systems in Campus Buildings: Applicability of the Living Building
Challenge Certification***

Dr. Öğr. Üyesi Esra KESKİN
Ankara Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler
Fakültesi, Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi
Bölümü, Ankara, Türkiye
Ankara University, Faculty of Applied Sciences,
Department of Real Estate Development and
Management, Ankara, Türkiye
ORCID: 0000-0003-2778-9024
E-mail: esrkeskin@ankara.edu.tr

Arş. Gör. Emine BAYDAN
Ankara Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler
Fakültesi, Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi
Bölümü, Ankara, Türkiye
Ankara University, Faculty of Applied Sciences,
Department of Real Estate Development and
Management, Ankara, Türkiye
ORCID: 0000-0001-5564-8507
E-mail: eminesenbaydan@gmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Cite as/Atıf: Keskin, E. ve Baydan, E. (2024). Kampüs yapılarında sürdürülebilirlik sertifika sistemleri: yaşayan bina mücadelesi sertifikasının uygulanabilirliği. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 136-155.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 16/10/2024 **Kabul Tarihi / Accepted:** 13/12/2024

Yayın Tarihi / Published: 30/12/2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/ December

Cilt/ Volume: 12 Sayı/ Issue: 2

Sayfa / Pages: 136-155

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği tespit edilmiştir.
/ This article was reviewed by at least two referees and found to be plagiarism free.

Yayıncı / Published by: Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Siirt University Institute of Social Sciences

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Esra KESKİN ve Emine BAYDAN). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

* Bu çalışmada etik kurul izni gerekmemektedir.

Öz

Bu çalışmada, Yaşayan Bina Mücadelesi (Living Building Challenge - LBC) sertifikasının Türkiye'deki yükseköğretim kampüs binalarında uygulanabilirliği değerlendirilmiştir. Araştırma, Türkiye'de sürdürülebilirlik bilincinin artması ve çevresel etkilerin azaltılması için akademik ve pratik bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Türkiye'de mevcut sürdürülebilirlik sertifikasyon sistemleri olan LEED ve BREEAM ile LBC kriterleri karşılaştırılarak, LBC sertifikasının sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik açısından sağladığı faydalar, özellikle enerji pozitif binalar ve su yönetimi gibi unsurlar ve uygulamadaki maliyet, altyapı eksikliği gibi güçlükler ele alınmıştır. LBC, sosyal ve çevresel sorumlulukları kapsayan en zorlu ve kapsamlı sertifikasyon sistemi olarak öne çıkmaktadır. LBC, süregelen süreçte eğitim yapılarında yaygın olarak kullanılmakta ve peyzaj alanları için de örnek uygulamalar sunmaktadır. Bu sertifikasyonun başarıyla uygulanması, kampüslerin topluma uzun vadeli fayda sağlamasında ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında kritik rol oynamaktadır. Bu sebeple, yükseköğretim kampüslerinin uluslararası kabul gören sürdürülebilir sertifikasyon süreçlerini başarı ile tamamlaması önem arz etmektedir. Türkiye'de LBC'nin uygulanabilirliği için yasal düzenlemelerin geliştirilmesi, finansal teşvikler sağlanması ve toplumsal farkındalığın artırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: LBC, LEED, BREEAM, sosyal sürdürülebilirlik.

Abstract

This study evaluates the applicability of the Living Building Challenge (LBC) certification in higher education campus buildings in Türkiye. The research aims to provide an academic and practical framework for increasing sustainability awareness and reducing environmental impacts in Türkiye. By comparing the existing sustainability certification systems, namely LEED and BREEAM, with LBC criteria, the benefits of the LBC certification in terms of social and environmental sustainability are examined, particularly focusing on elements such as energy-positive buildings and water management, alongside challenges related to costs and infrastructure deficiencies. LBC is the most rigorous and comprehensive certification system encompassing social and environmental responsibilities. It is increasingly applied in educational structures and offers exemplary applications for landscape areas. Successful implementation of this certification plays a crucial role in providing long-term benefits to communities and achieving sustainable development goals. Therefore, higher education campuses need to complete internationally recognized sustainability certification processes successfully. To facilitate the applicability of LBC in Türkiye, it is necessary to develop legal regulations, provide financial incentives, and enhance societal awareness.

Keywords: LBC, LEED, BREEAM, social sustainability.

Giriş

Sürdürülebilirlik; yenilenebilir enerji kaynakları, koruma, geri dönüşüm, çevre dostu arazi geliştirme, su yönetimi ve atık bertarafını kapsayan, ekonomik, sosyal ve ekolojik boyutları olan kapsamlı bir kavramdır (Emanuel ve Adams, 2011, s. 81). Brundtland Raporu'nda (1987) sürdürülebilirlik; "gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini tehlikeye atmadan, bugünkü neslin ihtiyaçlarını karşılamak" şeklinde tanımlanmıştır (Brundtland, 1987). "Sürdürülebilir kalkınma" kavramı ise ilk kez 1992 yılında Birleşmiş Milletler'in Gündem 21 programı çerçevesinde resmi olarak kabul edilmiştir (Gündem 21, 1992). Kampüslerde sürdürülebilirlik kapsamında yayımlanan Üniversite Sürdürülebilirlik Raporu'nda yönetim, iklim değişikliği ve enerji, besin ve geri dönüşüm, yeşil binalar, ulaşım, gelirler ve şeffaflık, yatırım, paydaş katılımı gibi farklı sürdürülebilirlik kategorileri tanımlanmıştır (College Sustainability Report Card, 2008). "Yükseköğretimde sürdürülebilirlik" kavramı ise ilk defa 1972 Stockholm Bildirgesi'nde gündeme getirilmiştir (Alshuwaikhat ve Abubakar, 2008). Birleşmiş Milletler (BM), 2015 yılında küresel sürdürülebilirliğe yönelik gelecekteki gelişmeler için rehber niteliğinde olan 17 sürdürülebilir kalkınma hedefi (SDGs) ilan etmiştir (United Nations, 2015). "Sürdürülebilir üniversite", bölgesel ve küresel düzeyde, eğitim, araştırma, topluma hizmet ve ortaklık işlevlerini yerine getirirken, sürdürülebilir yaşam biçimlerine geçişi destekleyen, kaynak kullanımından doğan olumsuz çevresel, ekonomik, toplumsal ve sağlık etkilerini en aza indiren bir yükseköğretim kurumu olarak tanımlanmaktadır (Velazquez vd., 2006, s. 812).

Artan enerji maliyetleri ve su kaynaklarının azalması gibi çeşitli faktörler, yükseköğretim kurumlarının sürdürülebilirlik stratejilerine giderek daha fazla önem vermesine neden olmuştur (Rappaport ve Creighton, 2007). Akademik kurumlar, kampüslerinde yeşil altyapıya yönelmek ve sürdürülebilirliği eğitimin bir parçası haline getirmek şeklinde sürdürülebilirlik konusunda iki farklı temel yaklaşımı benimsemektedir (Savelyava ve McKenna, 2010, s. 56). Son yıllarda, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yer alan üniversite kampüslerinde sürdürülebilir uygulamalara yönelik farkındalık artmış olsa da sürdürülebilirlik bilinci henüz tüm akademik alanlara yaygın olarak ulaşmamıştır (Emanuel ve Adams, 2011, s. 79). Bazı akademisyenler, sürdürülebilirlik bilgisinin üniversite kampüslerinde sürdürülebilir uygulamaların başarılı bir şekilde hayata geçirilmesi için kritik bir temel oluşturduğunu savunmaktadır (Earl vd., 2003).

ABD genelindeki üniversite dekanları, 2007 yılında Amerikan Kolej ve Üniversite Başkanları İklim Taahhüdü'nü (2009) imzalamış, böylece sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği ile mücadeleye yönelik önemli bir adım atmışlardır. Benzer şekilde, dünya çapında birçok üniversite, Bologna Sözleşmesi, Halifax Deklarasyonu, Talloires Deklarasyonu ve Sürdürülebilir Kalkınma için Copernicus Sözleşmesi gibi uluslararası anlaşmalara katılarak, sürdürülebilirlik alanında çalışmalar başlatmışlardır (Emanuel ve Adams, 2011, s. 81). Bu girişimler, yükseköğretim kurumlarının sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlama ve topluma bu yönde liderlik etme misyonunu da üstlendiklerini göstermektedir. Diğer bir ifade ile, yükseköğretim kurumları, çevresel sorumluluk, sürdürülebilirlik ve özellikle kampüs sürdürülebilirliği konusunda öncü bir rol oynamaktadır (Adomssent vd., 2007). Yükseköğretim kurumları, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında değişimin başlıca itici güçleri arasında yer alsın da kampüs sürdürülebilirliğinin başarılı bir şekilde hayata geçirilmesi, üniversitenin en önemli paydaşlarından biri olan öğrencilerin katılımı olmadan mümkün değildir (Abubakar vd., 2016, s. 1). Bu nedenle kampüslerde farklı paydaşların dahil edildiği bir önceliklendirme süreci geliştirilerek sürdürülebilirlik planlaması yapılmalıdır (Posner ve Stuart, 2013, s. 274).

Sürdürülebilirliğin denetlenmesi ve asgari gereksinimlerin sağlanabilmesi amacıyla çeşitli sertifikasyon sistemleri geliştirilmiştir. Sertifikasyon sistemleri genellikle binalar ve yapılar çevredeki sürdürülebilirlik faaliyetlerini değerlendirmek amacıyla kullanılmakta olup, çoğunlukla inşaat mühendisliği faaliyetlerine ve yapıların inşaat süreçlerine odaklanmaktadır (Hamedani ve Hüber, 2012, s. 121). Sürdürülebilir kalkınmanın farklı düzeylerde ve alanlarda çeşitlenen hedef, strateji ve pratik yaklaşımları göz önüne alındığında, "sertifikasyon sistemlerinin" bu hedef ve yaklaşımları değerlendirmek için önemli bir araç olduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda, çalışmada "kampüslerde sürdürülebilirlik uygulamalarının değerlendirilmesinde kullanılan sertifikasyon sistemlerinin, özellikle Enerji ve Çevresel Tasarımda Liderlik (Leadership in Energy & Environmental Design – LEED), Bina Araştırma Kuruluşu Çevresel Değerlendirme Yöntemi (Building Research Establishment Environmental Assessment Method – BREEAM) ve Yaşayan Bina Mücadelesi (Living Building Challenge-LBC) gibi sistemlerin arasındaki farklar nelerdir ve bu sistemlerin Türkiye'deki uygulama potansiyeli ne düzeydedir?" sorusuna yanıt aranmaktadır.

1. Literatür Taraması

Dünya genelinde yükseköğretim kurumlarında sürdürülebilirlik uygulamalarına ilişkin yapılan çalışmalar, genellikle gelişmiş ülkelerdeki örnek olaylara odaklanmaktadır. Özellikle, ABD (Emanuel ve Adams, 2011; James ve Card, 2011), Kanada (Helferty ve Clarke, 2009; Brinkhurst vd., 2011) ve Avustralya (Atherton ve Giurco, 2011) gibi gelişmiş ülkelerdeki sürdürülebilir kampüs uygulamaları üzerine birçok çalışma yapılmış, bu ülkelerdeki üniversitelerin sürdürülebilirlik konusundaki yaklaşımları ve stratejileri incelenmiştir. Koshy vd. (2013), Malezya'daki bir üniversitede sürdürülebilirliğin uygulanmasını izleyen ve derecelendirmeler üreten Sürdürülebilirlik Değerlendirme Metodolojisi (SAM) adlı aracın kullanıldığı bir örnek olayı anlatmaktadır. Diğer örnek olaylar arasında, Avustralya'daki RMIT Üniversitesi'nde yapılan (Holdsworth ve Caswell, 2004) ve Yeni Zelanda'daki üniversitelerde yürütülen (Miller, 2010) çalışmalar bulunmaktadır. Emanuel ve Adams (2011), Alabama ve Hawaii'deki üniversite öğrencilerinin kampüs sürdürülebilirliğine yönelik algılarını ve bağlılıklarını karşılaştırarak, her iki bölgede de sürdürülebilirlik konusunda benzer bir farkındalığın gelişmiş olduğunu vurgulamaktadır. Washington-Ottombre vd. (2018), ABD'de sürdürülebilir kampüslerin gelişimini, kampüs yeşillendirilmesi (1970'ler-1990'lar), kampüs sürdürülebilirliğinin yayılması (1990'lar-2010'lar) ve yükseköğretim kurumlarının dönüştürülmesi (2010'lardan itibaren) olmak üzere üç farklı dönemde incelemektedir. Swearingen White (2013), ABD'deki kolej ve üniversitelerin sürdürülebilirlik alanında liderlik yaptığını savunmakta ve kampüs sürdürülebilirlik planlarının hem süreçler hem de içerik açısından yükseköğretime özgü koşulları dikkate alması gerektiğini vurgulamaktadır. Lo (2013), Çin'deki yükseköğretim kurumlarında daha çok su ve enerji verimliliğine odaklanıldığını ve fon kaynaklarına erişimde sıkıntılar yaşandığını belirtmektedir. Abubakar vd. (2016) ise, öğrencilerin kampüs çevresel sürdürülebilirliği konusunda büyük bir farkındalık ve endişe sergilemelerine rağmen, sürdürülebilirlik girişimlerine katılım konusunda istek ve ilgi eksikliği yaşadıklarını göstermekte olup, yapılan bu çalışma ayrıca Suudi Arabistan ve Orta Doğu'da çevresel sürdürülebilirliğin teşviki amacıyla üniversite öğrencilerine yönelik eğitim programlarının geliştirilmesinin önemine dikkat çekmektedir. Bu çalışmaların çoğu, belirli sertifikasyon sistemlerinin kapsamlı karşılaştırmalarını sunmaktan ziyade, ülke bazında uygulamaları ve stratejileri değerlendirmektedir.

Dawodu vd. (2022), sürdürülebilir kampüslerde çevresel, eğitimsel ve yönetim boyutlarının en önemli kriterler olduğunu belirtirken, Velasquez vd. (2006) geliştirdikleri sürdürülebilir üniversite modeli ile eğitim, araştırma, iş birliği ve kampüs sürdürülebilirliği olarak dört temel alana dikkat çekmekte ve sürdürülebilirliğe ulaşmak için kat edilmesi gereken uzun bir yol olduğunu vurgulamaktadır. Horhota vd. (2013), kampüs binalarında enerji tasarrufuna yönelik engellerin önemli bir kısmının bilgi ve iletişim eksikliğinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Brinkhurst vd. (2011) ise sürdürülebilirlik çalışmalarında öğretim üyelerinin kritik liderler olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Cole (2003), yükseköğretim kurumlarının toplumda benzersiz ve önemli bir rol oynadığını ve sürdürülebilirliğe ilişkin ilerlemenin, bu kurumların toplumsal lider olarak rollerini ve sorumluluklarını gerçekleştirmeleri için büyük bir fırsat sunduğunu belirtmektedir. Savelyava ve McKenna (2010), sürdürülebilirliğin akademik kurumların müfredatına entegrasyonu hakkında daha az bilgi sahibi olduğunu vurgulamakta, eğitimin sınıf uygulamalarını ve kurumsal politikaları etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda katılımcıların tutumlarını da değiştirdiğini ifade etmektedir.

Üniversitelerde sürdürülebilirlik kriterlerinin belirlenmesi ve sürecin takip edilmesi genellikle sertifikasyonlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. LEED sertifikasına ilişkin yapılmış çalışmaların bir kısmı yaşam döngüsü analizine odaklanırken (Küçükvar vd., 2015; Abejon vd., 2020), büyük çoğunluğu sertifikasyon süreçlerine yöneliktir (Erbıyık vd., 2021; Hopkins, 2015). Enerji performansı ve LEED sertifikasına dair çok sayıda yayın mevcuttur (Chen vd. 2015; Tilton ve Asmar, 2014). Kampüslerde BREEAM sertifikası sürecine ilişkin yayınların sayısının LEED sertifikasına oranla daha az olduğu görülmektedir (Duran ve Zhao, 2024; Bae, 2019). LBC sertifikası ile ilgili ise kampüslerde sürdürülebilirlik konusunu ele alan çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu tespit edilmiştir (Alali ve Beheiry, 2023). Bu durum, özellikle LBC gibi daha az bilinen sertifikasyon sistemleri hakkında bilgi eksikliğine işaret etmektedir.

Sürdürülebilirlik alanında yapılan bu araştırmalar, genellikle belirli sertifikasyon sistemlerinin uluslararası alandaki uygulamalarını ve etkilerini incelemekte, ancak Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarının bu sertifikasyon sistemlerini nasıl uygulayabileceği ve bu sistemlerin Türkiye bağlamındaki uygulanabilirliği konusunda sınırlı bilgi sunmaktadır. Bu bağlamda çalışma; farklı

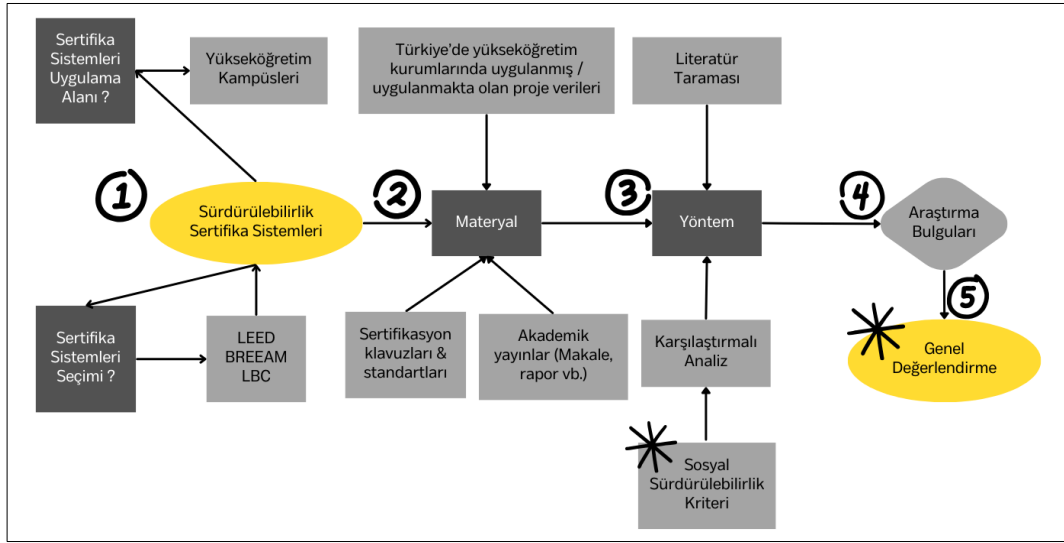
sertifikasyon sistemlerinin karşılaştırılması, uygulama farklılıklarının analiz edilmesi ve Türkiye'deki uygulanabilirliklerinin değerlendirilmesi konularındaki araştırma boşluklarını doldurmayı amaçlamaktadır.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada, kampüs yapılarında sürdürülebilirliği değerlendirebilmek amacıyla dünya çapında yaygın olarak kullanılan çeşitli sertifikasyon sistemleri incelenerek karşılaştırılmakta olup, nitel bir araştırma tasarımı kullanılmıştır (Şekil 1). Özellikle en yaygın kullanılan sertifikalar olan LEED ve BREEAM, sosyal sürdürülebilirlik açısından diğer sertifikasyon sistemlerinden ayrılan LBC ile birlikte farklı açılardan ele alınmış, uygulama alanı olarak yükseköğretim kampüsleri belirlenmiş ve Türkiye'de uygulanabilirliği tartışılmıştır.

Şekil 1.

Araştırma tasarımı

Araştırmada, sıklıkla kullanımına başvuru alan sürdürülebilir sertifika sistemlerinden LEED, BREEAM ve LBC olmak üzere üç farklı sertifikasyon sistemi incelenmiştir. LEED, Amerika Yeşil Bina Konseyi (United States Green Building Council-USGBC) tarafından 1998 yılında geliştirilmiş olup, yapıların enerji ve çevre performansını değerlendiren küresel sertifikasyon programlarının başında gelmektedir (Orhan ve Kaya, 2016, s. 19). İngiltere'de Yapı Araştırma Kurumu (BRE) tarafından 1990 yılında geliştirilen BREEAM sertifika sistemi, yapıların çevresel performansını değerlendiren yeşil bina değerlendirme sistemlerindedir (Erdede vd., 2014). LBC ise, ABD'deki Uluslararası Yaşayan Gelecek Enstitüsü (International Living Future Institute) tarafından 2006 yılında geliştirilen sosyal sürdürülebilirlik ve çevresel etkiyi bir araya getiren, yapıların çevre üzerindeki etkilerini en aza indirmeyi ve sosyal değişimi teşvik etmeyi amaçlayan kapsamlı bir sertifikasyon sistemidir (International Living Future Institute, 2024a).

Araştırmanın yönetsel yaklaşımı iki temel aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, sürdürülebilirlik sertifikasyon sistemleri ile ilgili literatür taraması yapılmış, akademik makaleler, raporlar, politika belgeleri ve sertifikasyon kılavuzları ile standartları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu süreçte, her sertifikasyon sisteminin genel özellikleri, kriterleri ve sertifikasyon süreçleri hakkında kapsamlı bilgi toplanmıştır. İkinci aşamada ise, yükseköğretim kampüslerinde başvuru alan sertifikasyon sistemlerinin sosyal sürdürülebilirlik kriterlerine odaklanılarak karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu analizde, ilgili literatürde tanımlanan sürdürülebilirlik kriterlerinden (Alshuwaikhat ve Abubakar, 2008; Cannas da Silva ve Heitor, 2017; Dawodu vd. 2022; Emanuel ve Adams, 2010; Lauder vd., 2015) çevresel, sosyal, ekonomik ve eğitim kriterleri incelenerek, bu kriterler üzerinden sistemlerin performansları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Veri toplama sürecinde, LEED, BREEAM ve LBC sertifikasyon sistemlerinin resmi dokümanları detaylı bir şekilde incelenmiş (ILFI, 2024; BREEAM Bespoke, 2008; US. Green Building Council - BREEAM, 2021; USGBC, 2018; USGBC, 2023; USGBC, 2024e) ve bu sistemlerin

sürdürülebilirlik kriterleri, karşılaştırmalı içerik analizi yapılarak Türkiye'deki yükseköğretim kampüslerinin mevcut uygulamaları ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular, sertifikasyon sistemlerinin Türkiye'deki kampüs binalarında nasıl bir etki yaratabileceğini ve yerel bağlamda nasıl uyarlanabileceğini değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Bu yöntemler, çalışmanın amacına uygun olarak sürdürülebilirlik sertifikasyon sistemlerinin Türkiye bağlamındaki uygulanabilirliğini ve etkililiğini anlamaya yönelik önemli bir temel sağlamaktadır.

3. Sürdürülebilirlik Kriterleri ve Sertifikasyon Süreçleri

Binaların planlama aşamasında benimsenen sürdürülebilir yaklaşım, bina işletme ve bakım maliyetlerinin azalması ile kullanıcı memnuniyetinin artması gibi ekonomik ve sosyal etkiler doğurabilmektedir. Bu tür planlamalar bütüncül bir yaklaşımı gerektirirken sürece tüm paydaşların katılımı kritik önem taşımaktadır. Yapılı çevrenin sürdürülebilirliği ve bina performansının değerlendirilmesine yönelik literatürde tam anlamıyla bir standartlaşmanın sağlandığı görülememektedir. Sürdürülebilirliği ölçmek veya doğrulamak için evrensel olan kabul edilmiş tek bir yöntem henüz mevcut değildir (Jiménez-Pulido vd., 2022, s. 2). Ancak farklı sertifikasyon süreçleri geliştirilmiş ve belirli kriterler bu süreçler aracılığıyla tanımlanmıştır.

Dünyada en yaygın kullanılan sertifikasyon programlarının başında LEED ve BREEAM gelmektedir; bu programlar uzun yıllardır kullanılmaktadır. LBC ise, söz konusu sertifikasyon programlarına göre hem daha sonra kabul edilmiş hem de uygulama alanı açısından daha sınırlı kalan bir sertifikasyondur. Bunun yanı sıra, çevresel ve ekonomik kriterlerin yanı sıra sosyal boyutu da daha kapsamlı şekilde uygulama aşamasına dahil etmesi nedeni ile, gelecekte daha yaygın olarak kullanılması ve uygulanması beklenmektedir. LBC'nin diğer sertifikalardan ayrılan yönlerinin belirlenebilmesi için üç farklı sertifikasyon sisteminin genel özellikleri açısından karşılaştırılmasına ihtiyaç duyulmuştur (Tablo 1). BREEAM'ın 2021 yılındaki v6 versiyonu (BREEAM, 2021), LEED'in 2024 yılındaki v4 ve v4.1 versiyonu (USGBC, 2018; USGBC, 2023; USGBC, 2024e) ile LBC'nin 2024 yılındaki 4.1 versiyonları (ILFI, 2024c) dikkate alınarak ilgili kılavuzlar incelenmek suretiyle sertifika programlarının temel özellik ve gereksinimleri karşılaştırılmaktadır.

Tablo 1.

BREEAM v.6, LEED v4/v4.1 ve LBC v4.1 sistemlerinin temel özellikler ve gereksinimleri

	BREEAM	LEED	LBC
İsmi	Building Research Establishment Environmental Assessment Method (for) Communities	Leadership in Energy and Environment Design – Neighborhood Development	Living Building Challenge Certificate
Geliştiren	İngiltere	ABD	ABD
Çıkış tarihi	1990	1998	2006
Kriterler	Yönetim Taşıma Atık Sağlık ve refah Enerji Su Malzemeler Arazi kullanımı ve ekoloji Kirlilik İnovasyon	Sürdürülebilir alanlar Malzemeler ve kaynaklar Su kullanımının verimliliği İç mekân çevre kalitesi Enerji ve atmosfer İnovasyon ve bütünleştirici süreçler Konum ve ulaşım	Yer ekolojisi İnsan ölçeğinde yaşam Su kullanımı Enerji + Karbon azaltımı Sağlıklı iç ortam Malzemeler Erişilebilirlik Kapsayıcılık Güzellik + biyofili Eğitim + ilham
Sertifikasyon aşamaları	Planlama Proje	Planlama İnşaat Proje	Planlama İnşaat Proje
Konu grupları	9 çevresel kategori (+inovasyon kategorisi)	6 Kategori (+ Yenilik ve Bölgesel Öncelik Kategorileri)	7 Yaprak (Petals)
Ana konular	57 konu	4 konu	20 zorunluluk
Sertifikasyon	Sertifikasyon Geçer $\geq$ 30 İyi $\geq$ 45	Sertifikasyon Sertifika $\geq$ 40 Gümüş $\geq$ 50	Sertifikasyon (Evet / hayır)

	Çok İyi ≥ 55 Mükemmel ≥ 70 Olağanüstü ≥ 85	Altın ≥ 60 Platin ≥ 80	
Ek Gereksinimler	Bazı kriterler için minimum standartların karşılanması gerekmektedir	Tüm 18 ön koşul yerine getirilmelidir	Tüm 20 Zorunluluk yerine getirilmelidir 2 Zorunluluk Yaprak Sertifikasyonu seçeneği: Sertifika almak için 3+ Yaprığın yerine getirilmesi gerekir, bunlardan biri Su, Enerji veya Malzemeler olmalıdır

Kaynak: Rohde vd., 2019; Hamedani ve Hüber, 2012; BREEAM, 2021; BREEAM, 2024a; BREEAM Bespoke, 2008; International Living Future Institute, 2024c; US Green Building Council - USGBC, 2024d; USGBC, 2024e; USGBC, 2023; USGBC, 2018; International Living Future Institute, 2024d.

Kriterler, belirlenen hedeflerin ana özelliklerini ve ayrıntılarını belirtmekte olup; her kriter bir dizi gösterge ile değerlendirilebilmektedir. Bu çerçevede göstergeler, kriterlerin nicel ve ölçülebilir açıklamaları olarak tanımlanmaktadır. Derecelendirme sistemleri, sınıflandırmanın belirli sınırlarını ve derecelerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, göstergelerin ölçümü için değerlendirme yöntemi (nicel veya nitel), kriterlerin önem derecesi ve asgari gereklilik düzeyleri dikkatle belirlenmelidir. Sertifikasyon süreci, gerekli önlemleri ve sertifikanın verilmesi için izlenecek adımları belirlemektedir (Hamedani ve Hüber, 2012, s. 123). Sertifikasyon sistemleri, değerlendirilen yapının türüne (konut, ofis binası, mahalle vb.) göre farklı kategorilere ayrılmaktadır. İlk olarak binalarda sürdürülebilirliğin değerlendirmesi amacıyla ortaya çıkmış olsalar da son yıllarda sürdürülebilirliğin farklı boyutlarına ilişkin tartışmalar artış göstermiştir (Baumgärtner ve Quaas, 2010; Hayati vd., 2011; Packalén, 2010). Dünya genelindeki uygulamalara bakıldığında, yeşil bina derecelendirme sistemlerinden olan HQE, CASBEE, GREENSTAR ve DGBN gibi çeşitli sertifikasyon sistemlerinin mevcut olduğu görülmektedir (Hamedani ve Huber, 2012).

LEED sertifikasına yönelik yapılan eleştirilerin başında tüm şartların sağlanmasının zorunlu tutulmaması gelmektedir. Başka bir ifadeyle, su tüketimi yüksek, enerjisinin tamamını sağlayamayan veya yerel kaynaklar kullanmayan bir binanın dahi LEED sertifikasına sahip olabilmesi mümkün kılınmaktadır. Ayrıca, bir bina kullanıma açılmadan önce LEED derecelendirmesi alırken, binayı kullanan kişilerin sertifikasyon hedeflerine uygun davranmamaları ileride çeşitli sorunlara neden olabilmektedir. Örneğin, binada yüksek düzeyde yalıtım ve hava sızdırmazlığı sağlanmışsa, ancak bina sakinleri termostatı çok yüksek derecelere ayarlıyor ya da pencereleri açık bırakıyorsa, bina tasarımının iddia ettiğinden çok daha fazla enerji tüketebilmektedir. LBC ise, tahmini veya öngörülen performans yerine, gerçek performansa dayanmaktadır. Bu nedenle projeler, denetim öncesinde en az on iki ay boyunca faaliyette bulunmak zorundadır ve diğer sertifikalara kıyasla çok daha zorlu şartlar içermektedir.

BREEAM ve LEED gibi standartlar, genellikle operasyonel karbon emisyonlarına odaklandığı için eleştirilmektedir. Bu sistemlerin inşaat sürecinde ortaya çıkan karbon emisyonlarını dışarıda bırakarak, binanın “gerçek” sürdürülebilirlik kimlik bilgilerini yansıtmakta yetersiz kaldığı tartışılmaktadır (UCEM, 2024). Ayrıca, bu standartlar çevresel faktörlere odaklanırken, yaşam kalitesi ve sosyal sürdürülebilirlik gibi kavramları yeterince içermemektedir. Doğal olarak havalandırılan bir binanın, BREEAM sertifikasında “Mükemmel” derecesi alması, mekanik olarak soğutulan bir binaya kıyasla daha zor olabilmekte ve bu durum klimanın pencerelere tercih edilmesi gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

Sosyal sürdürülebilirlik açısından, BREEAM sertifikası kapsamında “sağlık ve toplumsal refah kategorisi” kapsamında bireylerin yaşam kalitelerine ve sosyal etkileşime önem verilmektedir (BREEAM, 2024b). Ancak bu kategori doğrudan kamu katılımına yönelik bir gereklilik sunmamaktadır. Diğer taraftan LEED sertifikası, “mahalle gelişimi” kategorisi kapsamında toplulukların sosyal bağlarını güçlendirecek yerleşim planlamasına öncelik vermektedir (USGBC, 2024c). Ancak, katılım süreçleri projeden projeye değişkenlik gösterebilmekte olup sistematik bir gereklilik olarak tanımlanmamaktadır.

Yaşayan bina kavramı, BREEAM ve LEED sertifikasyonlarından sonra ortaya çıkmış olup, ışık, yiyecek, hava, doğa ve bina sakinleri arasında bir bağlantı kuran, kendi kendine yetebilen ve doğal çevreyle pozitif etkileşimde bulunan yenileyici binalar olarak tanımlanmaktadır (Alali ve Beheiry, 2023, s. 1). Yaşayan bina mücadelesi (Living Building Challenge- LBC) kavramı ilk olarak 2006 yılında Cascadia Yeşil Bina Konseyi tarafından ortaya atılmış, ardından bu süreci yönetecek olan Uluslararası Yaşayan Gelecek Enstitüsü kurulmuştur (Gardner Haley vd., 2020). LBC, yalnızca çevresel olarak sürdürülebilirliği değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik sorumlulukları da teşvik eden bir yeşil bina sertifikasyon sistemidir. Bu çerçevede LBC, dünyadaki en iddialı ve kapsamlı yeşil bina derecelendirme sistemlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Mattar vd., 2023, s. 1; Rohde vd., 2019). Projelerin yılda bir kez halka açık toplantılar düzenlenecek şekilde anlatılması, proje süreçlerinin şeffaflığının sağlanması için bilgilendirme toplantılarının yapılması, evsizler de dahil olmak üzere, ırk, yaş ve sosyoekonomik sınıftan bağımsız olarak toplumun tüm üyeleri için eşit derecede erişilebilir olması gibi sosyal kriterlerin olması (International Living Future Institute, 2024c) ve sürdürülebilirliğin sosyal boyutunu çok daha fazla dikkate alması LBC sertifikasını diğer sertifikalardan ayırmaktadır.

LEED ve BREEAM sertifikasyon süreçlerinde malzeme ve kaynaklara ilişkin özel madde bulunmasına karşın içerikleri incelendiğinde ve LBC sertifikası ile karşılaştırıldığında daha sınırlı tutulduğu görülmektedir (BREEAM, 2021; BREEAM Bespoke, 2008; International Living Future Institute, 2024c; USGBC, 2024d; USGBC, 2024e; USGBC, 2023; USGBC, 2018; International Living Future Institute, 2024d). LEED sertifikasında ilgili kategoride puan alabilmek için; yapı malzemelerinin hammadde temini ve kullanımı sırasında çevreye minimum oranda zarar verilmesi, mümkün olduğunca az miktarda kaynak kullanılması ve kullanılan malzemelerin bir binada ömürlerini tamamladıklarında başka bir alanda değerlendirilebilir olmaları şartı aranmaktadır (USGBC, 2024a). BREEAM sertifikasında ise yeniden kullanıma önem verilmesi, malzemelerin sorumlu kaynaklardan edinilmesi ve dayanıklılık kriterlerinin sağlanması beklenmektedir (BREEAM, 2024a). LBC’de diğer sertifika kriterlerine benzer şekilde toksik olmayan, ekolojik olarak yenileyici, şeffaf ve sosyal olarak eşitlikçi bir malzeme ekonomisi yaratmaya çalışılırken diğerlerinden farklı olarak malzeme inşaat bütçesinin %20 veya daha fazlasının inşaat alanına 500 km mesafeden gelmesi öngörülmektedir (International Living Future Institute, 2024g).

Bir binanın LBC sertifikası olarak “Yaşayan Bina” olarak kabul edilebilmesi için, “Yapraklar (Petals)” olarak adlandırılan yedi performans kriterini (Yer, Su, Enerji, Sağlık ve Mutluluk, Malzemeler, Eşitlik ve Güzellik) eksiksiz bir şekilde karşılaması gerekmektedir. Bu sertifikayı elde etmek için bina, en az 12 ay boyunca kesintisiz olarak her bir yaprağın tüm performans standartlarına uygunluk göstermelidir (International Living Future Institute, 2024c). Dünya çapında toplam 82 bina LBC sertifikası almış olup, bunlardan 34’ü tüm gereklilikleri yerine getirerek “tam sertifikalı yaşayan bina” (certified living) statüsünü kazanmıştır (International Living Future Institute, 2024e) (Tablo 2).

Tablo 2.

LBC Sertifikası almış binaların dünyadaki dağılımı

Ülke	Kullanım Türü	Toplam Proje Sayısı
ABD	Eğitim Binası	10
	Rekreasyonel Peyzaj Alanı	1
	Konut Binası	4
	Kurum Binası	5
	Ofis Binası	1
	Ticari Bina	9
Yeni Zelanda	Kurum Binası	1
Kanada	Kurum Binası	1
Avustralya	Eğitim Binası	1
İspanya	Konut Binası	1

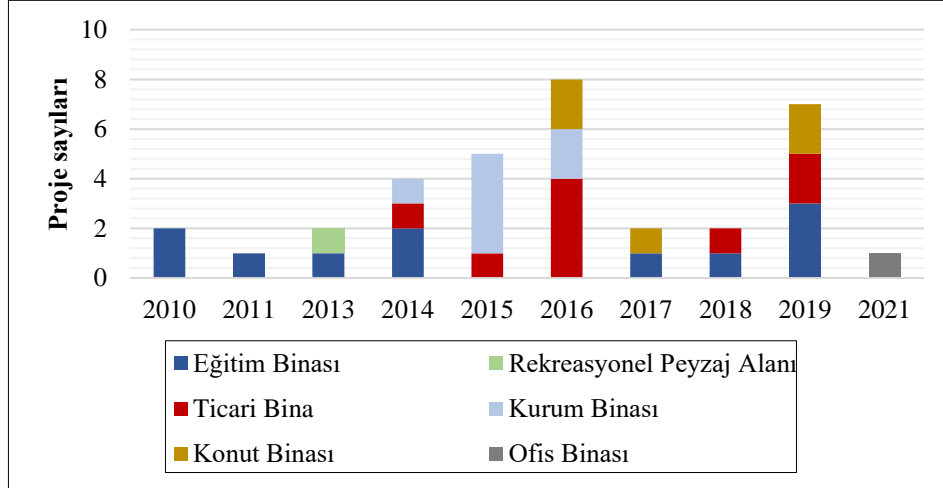
Kaynak: International Living Future Institute, 2024e

LBC son derece zorlu bir sertifika prosedürü olduğundan, yedi yaprağın tamamında sertifika almak önemli bir başarı olarak kabul edilmektedir (Alali ve Beheiry, 2023, s. 3). LBC sertifikası 2006 yılında geliştirilmiş olsa da ilk kez 2010 yılında bir eğitim binasının sertifikasyon süreçlerini tamamladığı görülmektedir (International Living Future Institute, 2024e). Sertifikasyon süreçlerini tamamlayan yapıların kullanım türlerine bakıldığında, eğitim binalarının LBC sertifikasyon süreçlerinde istikrarlı bir varlık gösterdiği görülmektedir. Yıllar itibarıyla, ticari bina, konut binaları ve kurum

binaları projeleri de LBC sertifikasyon süreçlerine dahil olarak, sertifika alan yapı türlerinden olmuştur (Şekil 2). LBC sertifikası yalnızca eğitim yapıları ile sınırlı kalmamakta, diğer yapı türleri de sertifikasyon süreçlerini tamamlayabilmektedir. 2021 yılında bir adet ofis binasına ilk olarak sertifika verilmiş olup (International Living Future Institute, 2024f), yıllar içerisinde sertifikasyon farklı yapı türlerine yayılmıştır.

Şekil 2.

LBC Sertifikası alan projelerin kullanım türlerinin yıllar itibariyle dağılımı

Kaynak: International Living Future Institute, 2024e verilerinden yararlanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

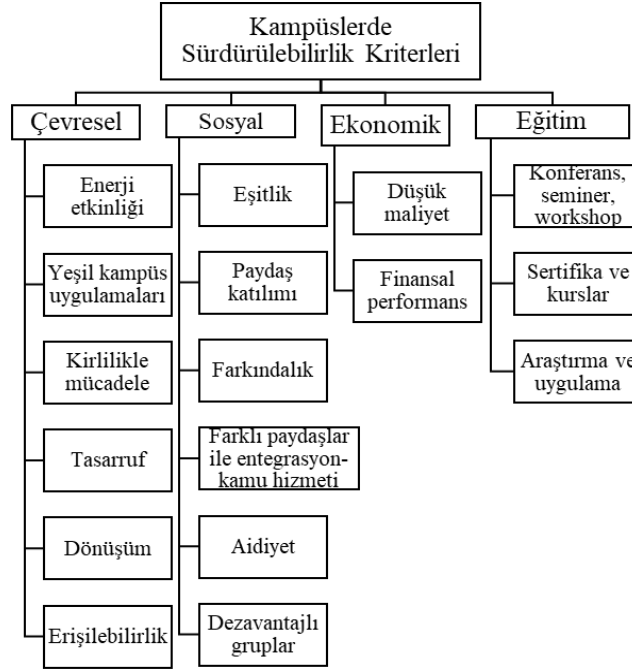
LBC sertifikasyon süreçlerine konu edilen projeler, dünya genelinde su tasarrufu, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, sürdürülebilir yapı malzemeleri ve toplum katılımı gibi çeşitli sürdürülebilir tasarım ve inşaat teknikleri sergilemektedir. Ancak LBC sertifikalı binaların 14.000 m²'den büyük olmaması, bu sertifikasyonun daha büyük ölçekli projelere uygulanabilirliği konusunda tartışmalara yol açmaktadır (Mattar vd., 2023, s. 9).

4. Kampüs Yapılarında Sürdürülebilirlik Kriterleri

Sürdürülebilirlik kavramının temelinde, sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere üç boyutun yer aldığı yaygın olarak kabul edilen bir görüştür (Lauder vd., 2015, s. 852; Farley ve Smith, 2020; Zimmermann vd., 2019, s. 2). Kampüs faaliyetleri de bu üç boyut çerçevesinde uzun vadeli etkileri göz önünde bulundurularak kavramsallaştırılmıştır (Alshuwaikhat ve Abubakar, 2008). Emanuel ve Adams (2010) kampüslerde sürdürülebilirlik kriterlerini çevre, ekonomi, yönetim ve enerji olarak dört farklı başlıkta sınıflandırırken; Lauder vd. (2015) altyapı, enerji, atık, su, ulaşım ve eğitim şeklinde bir ayrım yapmaktadır. Dawodu vd. (2022) kampüs sürdürülebilirliğini sunulan hizmetler, su, atık ve bina yönetimi, ulaşım, eğitim, araştırma ve katılım alt başlıklarında değerlendirmektedir. Washington-Ottombre vd. (2018), Birleşmiş Milletlerin kalkınmaya ilişkin tanımından yola çıkarak çevresel, ekonomik ve sosyal yönleri vurgulamaktadır. Sürdürülebilir kampüslere ilişkin Alshuwaikhat ve Abubakar tarafından yapılmış olan çalışmada ise çevresel faktörlerin yanı sıra diğer çalışmalardan farklı olarak katılıma, sosyal sorumluluğa ve özellikle eğitim ve araştırmaya önemli bir yer verilmiştir (Alshuwaikhat ve Abubakar, 2008). Literatür araştırması sonucunda çok farklı kriterler belirlendiği görülmüş olup, çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlar ile birlikte 2015 sonrası yayınların birçoğunda eğitim boyutuna da yer verildiği belirlenmiştir. Yükseköğretim kampüslerinin sürdürülebilirliği kapsamında eğitim boyutu da kriterler arasına eklenerek genel bir çerçeve çizilmek istenmiştir. (Şekil 3).

Şekil 3.

Kampüs yapılarında sürdürülebilirlik kriterlerinin genel çerçevesi

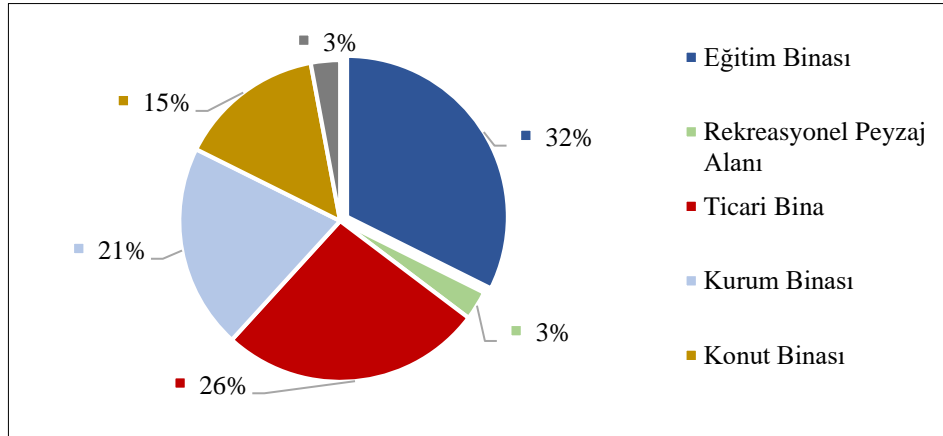

Kaynak: Alshuwaikhat ve Abubakar, 2008; Cannas da Silva ve Heitor, 2017; Dawodu vd. 2022; Emanuel ve Adams, 2010; Lauder vd., 2015'ten yararlanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Üniversite kampüsleri, çok sayıda öğrenci ve öğretim üyesinin kampüs içerisinde uzun saatler geçirmesi nedeni ile sosyal sürdürülebilirliğin etkilerinin gözlemlenebilmesi açısından önemli alanlar olarak kabul edilmektedir. Sürdürülebilirliğin eğitimle ilişkin kriterlerinin uygulanabilmesi için kampüs içerisinde inşa edilen binalar önemli bir fırsat sunmaktadır (Clements, 2018). LBC sertifikasının %32'si eğitim binalarına ait olup, LBC sürdürülebilirlik standartları açısından diğer sertifikalara kıyasla daha katı kurallar içermektedir. Aynı zamanda, LBC'nin sürdürülebilirlik kriterleri bakımından da en kapsamlı sertifikasyon sistemlerinden birisi olduğu vurgulanmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4.

LBC sertifikası alan projelerin dağılımı

Kaynak: International Living Future Institute (2024e) verilerinden yararlanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Dünyada LBC sertifikasyon sürecinden geçerek sertifika almış olan toplam 11 eğitim binası bulunmaktadır. Söz konusu binaların 10'u ABD'de ve biri Avustralya'da yer almaktadır (Tablo 3). LBC sertifikası alan eğitim yapıları çoğunlukla yeni yapı projesi olup, yalnızca ABD'de bulunan 1966 Mezunları Çevre Merkezi (Kellogg House) için mevcut yapı üzerinden projelendirme yapılarak sertifikasyon aşamaları tamamlanmıştır (International Living Future Institute, 2024e). Dolayısıyla, her ne kadar LBC sertifikası çoğunlukla yeni inşa edilmiş binalara uygulanmakta ve yeni projelerin

sürdürülebilirlik hedeflerine daha uygun şekilde tasarlanmakta ise de mevcut yapılar üzerinden de projelendirme yapılarak sertifika süreci tamamlanabilmektedir.

Tablo 3.

LBC sertifikası almış olan kampüs binaları

Yapı Tipi	Ülke	Proje Adı	Yıl
Yeni Yapı	ABD	Georgia Tech: Yenilikçi Sürdürülebilir Tasarım için Kendeda Binası	2019
Yeni Yapı	ABD	Hitchcock Çevre Merkezi	2019
Yeni Yapı	Avustralya	Sürdürülebilir Binalar Araştırma Merkezi	2019
Yeni Yapı	ABD	Perkins SEED Sınıfı	2018
Mevcut Yapı	ABD	1966 Mezunları Çevre Merkezi (Kellogg House)	2017
Yeni Yapı	ABD	Cope Çevre Merkezi	2014
Yeni Yapı	ABD	Smith College Bechtel Çevre Sınıfı	2014
Yeni Yapı	ABD	Bertschi Yaşayan Bina Bilim Kanadı	2013
Yeni Yapı	ABD	Hawaii Hazırlık Akademisi Enerji Laboratuvarı	2011
Yeni Yapı	ABD	Omega Sürdürülebilir Yaşam Merkezi	2010
Yeni Yapı	ABD	Tyson Yaşayan Öğrenme Merkezi	2010

Kaynak: International Living Future Institute (2024e) verilerinden yararlanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3'te gruplandırılan LBC sertifikalı eğitim yapıları incelendiğinde, çevresel sürdürülebilirlik kriterlerinin yanı sıra sosyal sürdürülebilirlik ve eğitimin rolüne de vurgu yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Georgia Tech kampüsünde yer alan Kendeda Binası'nda, lisans öğrencilerinin tamamının bu binada en az bir ders alması teşvik edilmekte ve böylece her öğrencinin yenileyici bir gelecek yaratma konusunda ilham alması amaçlanmaktadır. Bina içerisinde tekstil atıklarının dönüşümü sağlanmakta ve öğrencilere ücretsiz kıyafet temin edilmektedir. Böylece 2023 yılında, 20.337,268 kg tekstil ürünü çöpe atılmaktan kurtarılmış ve ihtiyaç sahibi öğrencilere destek olunmuştur (Georgia-Tech, 2024). Her yıl, diğer okullar ve üniversitelerle sürdürülebilir çözümlerin tartışıldığı etkinlikler düzenlenmekte; bu etkinliklerde Enerji Bakanı, Belediye Başkanı ve diğer paydaşlar öğrencilerle bir araya getirilmektedir. Benzer şekilde Washington Üniversitesi Tyson Yaşam Öğrenme Merkezi'nde Mimarlık Fakültesi tarafından 4-9. sınıflar arasındaki çocuklara yönelik Alberti Programı adıyla bir tasarım kampı düzenlenmekte ve lise öğrencileri için Eğitimsel Tanıtım programı yürütülmektedir (Washington University, 2024). Böylelikle genç yaştan itibaren sürdürülebilirlik farkındalığı oluşturulmaktadır. Ayrıca bina, eğitim müfredatının bir parçası olarak etkin bir şekilde kullanılmaktadır (International Living Future Institute, 2024b). Kampüs yapıları için LBC sertifikasının alınması ile söz konusu yapılar sürdürülebilirlik eğitimi için ideal platformlara dönüşmekte ve bu yapılar sosyal adalet ve toplumsal eşitliği gözetmektedir.

Türkiye'de ise LBC sertifikalı herhangi bir kampüs binası ya da başka bir yapı bulunmamasına rağmen, toplamda 15 kampüs binası LEED sertifikasına ve 5 bina da BREEAM sertifikasına sahiptir (Tablo 4). Türkiye'de yükseköğretim kampüs yapılarının sertifikasyon süreçleri 2011 yılında başlamış olup, süreç içerisinde İstanbul ilinden Şanlıurfa, Kocaeli ve Malatya gibi farklı illerde bulunan yükseköğretim yapılarına doğru yayılmıştır. Yükseköğretim kurumlarında sürdürülebilirlik sertifikasyonları Türkiye'de de yaygınlaşmaya başlamıştır.

Tablo 4.

Türkiye'de LEED ve BREEAM Sertifikası almış olan kampüs binaları

Proje Adı	Şehir	Sertifikasyon Sistemi	Yıl	Puan/ Derece	Sertifika Seviyesi
Sabancı Üniversitesi Nanoteknoloji Merkezi	İstanbul	LEED-NC v2009	2011	79	Altın
Boğaziçi Üniversitesi 1. Erkek Yurdu	İstanbul	LEED-NC v2009	2012	66	Altın
Özyeğin Üniversitesi Öğrenci Merkezi	İstanbul	LEED-NC v2009	2013	67	Altın
Özyeğin Üniversitesi Mühendislik Binası	İstanbul	LEED-NC v2009	2013	72	Altın
Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi	İstanbul	LEED-NC v2009	2014	71	Altın

Özyeğin üniversitesi 2. Akademik Bina	İstanbul	LEED-NC v2009	2014	62	Altın
Boğaziçi Üniversitesi UDİM	İstanbul	LEED-NC v2009	2015	67	Altın
Acıbadem Üniversitesi MYO	İstanbul	LEED-NC v2009	2015	66	Altın
Piri Reis Üniversitesi Kampüsü B Blok	İstanbul	BREEAM International Bespoke 2008	2015	67,20%	Çok iyi
Piri Reis Üniversitesi Kampüsü A Blok	İstanbul	BREEAM International Bespoke 2008	2015	70,30%	Mükemmel
Sabancı Üniversitesi Nanoteknoloji Merkezi	İstanbul	BREEAM International Bespoke 2008	2015	56,00%	Çok iyi
Piri Reis Üniversitesi Kampüsü C Blok	İstanbul	BREEAM International Bespoke 2008	2016	66,60%	Çok iyi
Piri Reis Üniversitesi UDEM Blok	İstanbul	BREEAM International Bespoke 2008	2016	67,70%	Çok iyi
Harran Üniversitesi Yenev Ofis Binası	Şanlıurfa	LEED-NC v2009	2017	69	Altın
ETU Mimarlık Mühendislik Fakülte Binası	Erzurum	LEED-NC v2009	2018	52	Gümüş
Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Misafirhanesi	Kocaeli	LEED-NC v2009	2018	52	Gümüş
Yeditepe Üniversitesi Teknopark	İstanbul	LEED v4 BD+C: CS	2019	64	Altın
İstanbul Teknik Üniversitesi Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Binası	İstanbul	LEED-NC v2009	2021	80	Platinyum
İnönü Üniversitesi Öğrenci Yaşam Merkezi	Malatya	LEED v4 BD+C	2022	51	Gümüş
İstanbul Üniversitesi AUZEF Binası	İstanbul	LEED v4 BD+C	2024	59	Gümüş

Kaynak: BREEAM, 2021; BREEAM, 2024a; International Living Future Institute, 2024c; US. Green Building Council - USGBC, 2024d; USGBC, 2024e; USGBC, 2023; USGBC, 2018; International Living Future Institute, 2024d; BREEAM Bespoke, 2008; ÇEDBİK, 2023, AECO, 2024 verilerinden yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Sabancı Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Özyeğin Üniversitesi ve Piri Reis Üniversitesi; daha sonra Harran Üniversitesi, Erzurum Teknik Üniversitesi ve İnönü Üniversitesi LEED veya BREEAM sertifikalı yapıları olan üniversitelerdendir. Sertifikasyon süreçleri tamamlanmış olan kampüs yapıları dışında da üniversite kampüslerinde sürdürülebilirlik uygulamaları ve projeleri geliştirilmektedir. İstanbul Gelişim Üniversitesi tarafından tüketilen enerjinin tamamını yenilenebilir enerji kaynaklarından, üretilen enerji ile karşılanmasına yönelik geliştirilen proje (İstanbul Gelişim Üniversitesi, 2024) hayata geçirirken, Boğaziçi Üniversitesi Sarıtepe Kampüsü'nde bir rüzgâr santrali kurmuştur (Boğaziçi Üniversitesi, 2024). Ayrıca, Bilgi Üniversitesi Santral Kampüsü de enerji ihtiyacını yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılamaya başlamıştır (Çelik ve Öztürk, 2022).

Kampüs yapılarında LEED sertifikasının gereklilikleri incelendiğinde sosyal sürdürülebilirlik açısından sadece alansal önceliğe ilişkin bir düzenleme olduğu (USGBC, 2024b, s. 17) ve daha çok çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin kriterler içerdiği görülmektedir. BREEAM sertifikası ise, sosyal sürdürülebilirlik açısından LEED sertifikasına göre daha geniş yelpazede değerlendirme yapmaktadır. BREEAM sertifikasyon süreçlerinde kullanıcı sağlığı, erişilebilirlik ve sosyal entegrasyon gibi sosyal sürdürülebilirlik unsurları mevcut olsa da sertifikanın çevresel unsurları ağır basmaktadır.

Çevresel sürdürülebilirlik açısından çeşitli sertifikasyon sistemleri aracılığıyla belirli standartlar getirilmiş olsa da sosyal sürdürülebilirlik boyutuna yeterli vurgunun yapılmadığı görülmektedir. Üniversite kampüslerinde yer alan binalar, diğer yapı türlerinden farklı olarak sosyal sürdürülebilirlik açısından büyük öneme sahiptir. Bu önem, ders dışı etkinlikler yoluyla sürdürülebilirlik ilkelerine

katılım sağlayan öğrencilerin, akademik personelin ve idari çalışanların bu ilkeleri daha derin bir şekilde anlamalarına ve uygulamalarına olanak tanınmasından kaynaklanmaktadır. Yükseköğretim kurumları, eşitlikçi bir toplum inşa etmek için fırsatlar sunmakta ve ırk, cinsiyet, din, sosyoekonomik statü gibi farklılıklardan bağımsız olarak herkese erişim sağlamayı hedeflemektedir. Aynı kampüs içerisinde farklı öğrenci, öğretim üyesi ve personelin bulunması, öğrenme ve iş birliği açısından önemli bir zenginlik yaratmaktadır. Ayrıca, kamu ve özel sektörden farklı paydaşların bu süreçlere dahil olması, öğrencilerin mevcut sorunları anlama ve çözüm oluşturma konusundaki yetkinliklerini derinleştirirken, liderlik becerilerini geliştirmelerine de katkı sağlamaktadır. Yükseköğretim kurumları aynı zamanda sürdürülebilirlik konularında araştırmalar yürüterek, teoriler ve kavramlar geliştirerek, küresel sürdürülebilirlik sorunlarının daha iyi anlaşılmasına ve bu zorluklarla mücadele etmek amacıyla yeni teknolojiler, stratejiler ve yaklaşımlar geliştirmesine olanak tanımaktadır. Kampüs binalarının uzun yaşam döngüleri göz önüne alındığında, bu tür yapıların topluma maksimum fayda sağlayabilmesi için sürdürülebilir kalkınma kavramının entegre edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, LBC sertifikası, diğer sertifikasyon sistemlerinden farklı olarak sosyal sürdürülebilirlik açısından çok daha kapsamlı kriterler sunmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5.

LBC sertifikasının sosyal sürdürülebilirlik gereklilikleri

Konu	Gereklilik
Kentsel tarım	Petrokimyasal gübre veya pestisit kullanılmamalıdır.
Gıda üretimi	Çiftçi pazarları veya diğer yerel gıda üreticileri aracılığıyla toplumun ihtiyacını karşılayan sağlıklı yerel gıdalara haftalık olarak doğrudan erişim sağlanmalıdır.
Üretim için arazi temini	Onaylı bir Arazi Vakfı örgütü veya Enstitünün Yaşayan Gelecek Habitat Değişim Programı aracılığıyla, proje alanından uzakta, proje alanına eşit arazi süresiz olarak ayrılmalıdır.
Proje izleme	Projenin iç ve dış mekanlarında yeterli ve sık insan-doğa etkileşimleri sağlayarak insanları ve doğayı birbirine bağlamalı ve tüm projeler, gün ışığı, temiz hava ve doğaya erişim gibi projenin sağlık açısından yararlarını ele alan bir yerleşim sonrası değerlendirmeyi, yerleşimin başlamasından itibaren en az 6-12 ay içinde tamamlamalıdır.
Malzeme temini-yerindenlik	Malzeme için ayrılan bütçenin %20'si veya daha fazlası inşaat sahasının 500 kilometre çevresinden gelmelidir.
Toplumsal erişilebilirlik	Proje alanı yaş ve sosyoekonomik sınıftan bağımsız olarak -evsizler dahil- toplumun tüm üyelerine eşit şekilde erişilebilir hale getirilmelidir. Fiziksel engelli kişilerin erişimi korunmalıdır.
Yapı etkileşimleri	Projeler, doğal havalandırmayı kullanma yeteneğini tehlikeye atacak herhangi bir zararlı emisyonla bitişik taşınmazları korumalıdır.
Suya erişilebilirlik	Kamu güvenliği için bir tehlike oluşturduğu veya projenin işlevini ciddi şekilde tehlikeye atacağı kanıtlanmadığı sürece, herhangi bir doğal su yolunun kenarına erişim kısıtlanmamalıdır.
Paydaş katılımı ve teşvik	Tasarım, inşaat, işletme ve bakım aşamalarına dezavantajlı nüfuslardan çeşitli paydaşlar dahil edilmeli, toplam proje maliyetinin %0,1'i kâr amacı gütmeyen bir kuruluşa bağışlanmalıdır.
Şeffaflık	Projenin tasarımını ve çevresel özelliklerini açıklayan basit bir broşür hazırlanmalıdır. Proje hakkında eğitici bir web sitesi geliştirilmelidir.

Kaynak: *International Living Future Institute, 2024c.*

“Sosyal sürdürülebilirlik” kavramı, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik kadar önemli olup, projelerin uzun vadede topluluk ve paydaşlara fayda sağlayabilmesi için topluluk ihtiyaçları ve çıkarlarıyla yakından ilişkilidir (Doloi, 2012). Sosyal sürdürülebilirliği projelerin başarı kriterlerine entegre etmek, başarıyı bir toplum perspektifinden değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır (Rohman vd., 2017). Özellikle kampüs binalarının sayıca fazla olması ve bu binaların toplum üzerinde uzun vadeli etkiler bırakması, sosyal sürdürülebilirlik farkındalığının artırılması açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu durum, yerel istihdam sağlanması ve sürdürülebilirlik ilkelerinin gelecek nesillere aktarılması açısından da önemli fırsatlar sunmaktadır. Kampüs yapıları, bu yönleri ile topluma fayda sağlamak ve sürdürülebilirlik kalkınma hedeflerine ulaşmak adına önem arz etmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Her yıl sürdürülebilirliğe yönelik daha fazla standart ortaya çıkmaktadır. Bu standartlar ve sertifikasyon sistemleri, çevresel faktörlere farklı açılardan vurgu yapsalar da genellikle benzer metodoloji ve derecelendirme sistemlerine dayanmaktadır. Ancak sertifikalar arasındaki tekdüzelik eksikliği, çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) alanında olduğu gibi bölgesel metrikler ve derecelendirmeler arasında standardizasyonun olmayışı, sonuçların karşılaştırmasını ve doğrulanmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum, şeffaflık eksikliğine yol açarak paydaşların karar alma süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

LEED ve BREEAM gibi sertifikasyon sistemlerine benzer şekilde, LBC sertifikasyonu da binaların enerji, su ve sağlık gibi sürdürülebilirlik göstergeleri açısından yüksek performans standartlarını karşılamasını ya da aşmasını gerektirmektedir. Ancak LBC sertifikasının temel farkı, çevre üzerinde net olarak pozitif bir etkiye sahip binalar tasarlamayı ve inşa etmeyi hedeflemesidir. Bu hedef, yapıların tükettiğinden daha fazla enerji üretmesi, suyu toplayarak yeniden kullanması ve toksik olmayan, sürdürülebilir malzemeler kullanması ile sağlanmaktadır. LBC sertifikasının bina tasarımına getirdiği bu yaklaşım, çevresel etkilerin azaltılmasına katkı sağlarken, daha yenileyici ve sürdürülebilir bir gelecek oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu binalar aynı zamanda içinde yaşayan bireylerin üretkenliğini, konforunu ve genel refah düzeylerini artırmaktadır. LBC sertifikalı binaların diğer sertifikalardan bir diğer önemli farkı ise kamusal alanlar ve hizmetler sunarak topluma katkı sağlamaya yönelik vurgu yapılmasıdır. Ayrıca LBC sertifikası, bina tasarımı standartlarını yükselterek tasarımcıları geleneksel bina standartlarının ve yönetmeliklerinin ötesine geçmeye teşvik etmektedir. Böylelikle hem çevresel hem de toplumsal sürdürülebilirlik açısından daha ileriye dönük çözümler üretilebilmektedir.

LBC sertifikalı kampüs binalarının yaygınlaşması, özellikle ABD'deki eğitim ve çevre merkezleri üzerinden sürdürülebilirlik ve yenilikçi tasarımlar konusunda önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu yapıların birçoğu, öğrencilere sürdürülebilirlik prensiplerini uygulamalı olarak öğrenme fırsatı sunarak, eğitim ortamlarında farkındalığı artırmakta ve çevreye duyarlı gelecek nesiller yetiştirilmesine katkı sağlamaktadır. LBC sertifikası alan binalar, çevresel, ekonomik ve sosyal açıdan önemli kazanımlar elde ederken, sosyal sürdürülebilirlik ve eğitimde de kritik bir rol oynamaktadır. Bu yapılar, sadece çevreye duyarlı binalar olmakla kalmayıp, toplumu bilinçlendiren, sosyal eşitliği destekleyen ve gelecek nesiller için sürdürülebilirlik bilinci oluşturan örneklerdir. Bu nedenle, eğitim yapılarında LBC standartlarına sahip olmak, geleceğin sürdürülebilir toplumunu inşa etmek için stratejik bir adımdır.

Türkiye'deki yükseköğretim kampüslerinde mevcut sürdürülebilirlik uygulamaları, LEED ve BREEAM sertifikasyon sistemleri ile yürütülmektedir. LBC sertifikasyon sürecinin Türkiye'de uygulanabilirliği hem toplumsal hem de çevresel bağlamda çeşitli güçlükler ve fırsatlar barındırmaktadır. LBC sertifikasyon sisteminin LEED ve BREEAM sistemleri ile benzer yönleri ve vurguları olsa da LBC sisteminin kendine has kriterlerinin olması yapısal, hukuki ve kültürel değişiklikler gerektirebilir. Türkiye'nin güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi ve jeotermal enerji gibi yenilenebilir kaynaklara sahip olması bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Üniversite kampüslerinde net pozitif enerji üretimi, suyun toplanması ve yeniden kullanılması gibi uygulamalarla sürdürülebilirlik farkındalığı artırılabilir. LBC'nin bir diğer kriteri olan yapı malzemelerinin yerelden temini ilkesi, yerel ekonomiyi desteklemektedir ve Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerde zengin doğal kaynaklara sahip olması nedeni ile yerel malzeme ve sürdürülebilir inşaat teknikleri sürecine hızlıca uyum sağlayabilir. Türkiye'nin farklı iklim bölgeleri (Akdeniz, Karadeniz, karasal iklim) pasif tasarım stratejilerinin uygulanmasına olanak tanımakta olduğundan enerji tüketimini azaltarak sertifikanın "Enerji" ve "Su" kriterlerini desteklemesi için bir avantaj sunabilir. İnşaat sektörü, Türkiye'nin karbon emisyonlarının önemli bir kısmından sorumlu olduğundan LBC'nin yenilenebilir enerji ve enerji pozitif bina yaklaşımının, sera gazı emisyonlarının azaltılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. LBC kapsamında yapılan topluluk katılımı vurgusu doğrultusunda, Türkiye'de üniversite kampüslerinde öğrencilerin, akademisyenlerin ve toplulukların katılımı ile sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılması sağlanabilir. Türkiye'de sürdürülebilir mimari henüz gelişmekte olduğundan, LBC standardı, sektöre yenilikçi bir vizyon kazandırabilir. Türkiye'de enerji verimliliği ve çevre dostu yapı yönetmeliklerine yönelik adımlar LBC'ye geçişi kolaylaştırabilir. Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği 2010 yılında yayınlanmış ve 2011 yılında yürürlüğe girmiş olup (Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, 2010) üniversite kampüsleri sertifika süreci için iyi bir örnek teşkil

edebilecektir. Özellikle eğitim ve kapsayıcılığa ilişkin kriterlerin kampüslerde karşılanabilmesi diğer alanlara göre daha kolay olabilecektir.

Ancak, LBC sertifikasyon sisteminin fırsatlarının yanı sıra Türkiye açısından yasal düzenleme ve teşvik eksikliği bir güçlük olarak kabul edilebilir. LBC'nin su tasarrufu ve yağmur suyu hasadı gibi gereklilikleri, özellikle kurak bölgelerde uygulanabilirlik açısından zorluk yaratabilir. LBC projeleri, net pozitif enerji ve malzeme seçimi gibi yüksek standartları nedeniyle başlangıç maliyetlerini artırmakta olup inşaat sektöründe maliyet baskıları bu tür projelerin uygulanabilirliğini sınırlayabilir ve Türkiye'de bu tür projelere yönelik teşvik mekanizmalarının sınırlı olması finansman sorunlarına yol açabilir. LBC'nin "Kırmızı Liste" adı verilen, zararlı maddelerin yasaklandığı malzeme politikası nedeniyle Türkiye'de bu listeye uygun malzeme bulmak zor olabilir. Projelerin toplumun kültürel ve sosyal yapısı ile uyumlu hale getirilmesi ve inşaat sektöründeki profesyonellerin bilinçlendirilmesi gerekliliği gibi güçlükler ile de karşı karşıya kalınabilir. Bu sebeple Türkiye tarafından yasal altyapının geliştirilmesi, LBC projeleri için vergi teşviklerinin ve finansal kolaylıkların sağlanması, pilot proje uygulamaları ile toplumun bilinçlendirilmesi ve yerel yönetim ve üniversite destekli eğitim kampanyaları ile toplumsal farkındalığın artırılması gibi stratejilerin oluşturulması gerekmektedir. LBC'nin uygulanabilirliği için, yerel yönetimlerin bina yenileme projelerine finansal destek sağlaması ve net pozitif enerji hedefleyen projeler için vergi teşvikleri sağlanması gerekmektedir. Ancak bu güçlüklerin aşılması durumunda, Türkiye'de de LBC sertifikasyon sisteminin kampüs yapıları için mevcut yapıların renovasyonunda, yeni yapı inşasında ya da kampüs peyzaj alanlarının düzenlenmesinde önemli rol oynayabileceği vurgulanmalıdır.

LBC sertifikası Türkiye açısından çevresel faydalar sağlarken, ekonomik kazanç, sosyal bilinçlenme ve uluslararası itibar açısından da önemli bir fırsat sunmaktadır. Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerini desteklemek için bu sertifikasyon sistemi, stratejik bir araç olarak değerlendirilebilir. Türkiye'de LBC sertifikasyonunun yaygınlaştırılması, çevresel sürdürülebilirlik standartlarını yükseltmenin yanı sıra uluslararası düzeyde bir model oluşturarak sürdürülebilir ve yenilikçi kentleşme çözümlerine de öncülük etmesi beklenmektedir. Bu açıdan, eğitim kurumları stratejik bir başlangıç noktası olarak değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Abejon, R., Laso, J., Rodrigo, M., Ruiz-Salmón, Mañana, M. Margallo, M. & Aldaco, R. (2020). Toward energy savings in campus buildings under a life cycle thinking approach. *Applied Sciences*, 10(20), 7123, 1-16. <https://doi.org/10.3390/app10207123>
- Abubakar, I.R., Al-Shihri, F.S. & Ahmed, S.M. (2016). Students' assessment of campus sustainability at the University of Dammam, Saudi Arabia. *Sustainability*, 8(1), 59, 1-14.
- Adomssent, M., Godemann, J. & Michelsen, G. (2007). Transferability of approaches to sustainable development at universities as a challenge. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 8(4), 385-402. <https://doi.org/10.1108/14676370710823564>
- AECO. (2024). Türkiye'de LEED Sertifikalı Projeler Listesi. <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.aeco.com.tr%2Fturkiyede-leed-sertifikaliprojeler%2F&psig=AOvVaw11AJGisd8S9YDPOzHMWXPd&ust=1733818757089000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CAQQn5wMahcKEwj4w-ipoJqKAXUAAAAAHQAAAAAQBA>. (Erişim Tarihi: 09.12.2024)
- Alali, M. & Beheiry, S. (2023, May 8-11). Comparative review of the living building challenge certification [Conference presentation]. *The Thirteenth International Conference on Construction in the 21st Century (CITC-13)*, Arnhem, The Netherlands], 1-9.
- Alshuwaikhat, H. & Abubakar, I. (2008). An integrated approach to achieving campus sustainability: assessment of the current campus environmental management practices. *Journal of Cleaner Production*, 16(16), 1777-1785. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2007.12.002>
- Atherton, A., & Giurco, D. (2011). Campus sustainability: Climate change, transport and paper reduction. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 12(3), 269-279.
- Bae, J. (2019). A study on eco-school design for sustainable education environment in the UK—Focused on BREEAM certification projects. *Journal of the Architectural Institute of Korea Planning & Design*, 35(4), 81-91.
- Baumgärtner, S., & Quaas, M. (2010). What is sustainability economics?. *Ecological Economics*, 69(3), 445-450.
- Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği. (2010). <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=13594&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5>. (Erişim Tarihi: 09.12.2024).
- Boğaziçi Üniversitesi. (2024). Elektrik ihtiyacının tamamını kendi rüzgâr santralinden karşılayan dünyadaki ilk üniversite kampüsü. <https://yapiisleri.bogazici.edu.tr/elektrik-ihciyacininin-tamamini-kendi-ruzgar-santralinden-karsilayan-dunyadaki-ilk-universite-kampusu> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- BREEAM Bespoke. (2008). Scheme Document SD 5067. https://tools.breeam.com/filelibrary/Technical%20Manuals/SD5067_2_1_BREEAM_Bespoke_2008.pdf. (Erişim Tarihi: 09.12.2024).
- BREEAM. (2021). BREEAM International New Construction Version 6.0. https://files.bregroup.com/breeam/technicalmanuals/sd/international-new-construction-version6/?utm_campaign=2241538_BREEAM%20NEW%20NC%20manual%20downloads&utm_medium=email&utm_source=BRE&dm_i=47CQ,1C1KY,8SVLRU,667EQ,1. (Erişim Tarihi: 09.12.2024).
- BREEAM. (2024a). Explore the data behind BREEAM projects: Certified BREEAM assessments. <https://tools.breeam.com/projects/explore/buildings.jsp> (Erişim Tarihi: 26.09.2024)
- BREEAM. (2024b). BREEAM and health and social impacts. <https://breeam.com/about/health-and-social-impact> (Erişim Tarihi: 19.11.2024)

- Brinkhurst, M., Rose, B., Maurice, G., & Ackerman, J. D. (2011). Achieving campus sustainability: Top-down, bottom-up, or neither?. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 12(4), 338-354. <https://doi.org/10.1108/14676371111168269>.
- Brundtland, G. H. (1987). *Our common future: Report of the World Commission on Environment and Development*. United Nations General Assembly.
- Cannas da Silva, L., & Heitor, T. V. (2017). Campuses as Sustainable Urban Engines—A Morphological Approach to Campus Social Sustainability. *Handbook of Theory and Practice of Sustainable Development in Higher Education*, 2, 259-276.
- Chen, Q., Kleinman, L., & Dial, A. (2015). Energy performance of campus LEED® buildings: Implications for green building and energy policy. *Journal of Green Building*, 10(3), 137-160. <https://doi.org/10.3992/jgb.10.3.137>.
- Clements, J. S. (2018). Two case studies of acoustical design in new construction using sustainable criteria: The living building challenge and WELL building design at The Georgia Institute of Technology. *The Journal of the Acoustical Society of America*, 144(3_Supplement), 1661.
- Cole, L. (2003). *Assessing sustainability on Canadian university campuses: Development of a campus sustainability assessment framework* [Master's thesis, Royal Roads University].
- College Sustainability Report Card. (2009). A review of campus & endowment institutions https://www.unibremen.de/fileadmin/user_upload/sites/umweltmanagementsystem/Dokument_e/College_Sustainability_Green_Report_Card.pdf (Accessed: August 10, 2024).
- ÇEDBİK. (2023). Yeşil Bina Veri Tabanı. <https://www.cedbik.org/items>. (Erişim Tarihi: 09.12.2024).
- Çelik, Z., & Öztürk, M. (2022). Sürdürülebilir ve yeşil kampüsler: Türkiye'deki üniversitelerin yeşil vizyonu. *İdealkent*, 14(Özel Sayı), 315-346.
- Dawodu, A., Dai, H., Zou, T., Zhou, H., Lian, W., Oladejo, J., & Osebor, F. (2022). Campus sustainability research: Indicators and dimensions to consider for the design and assessment of a sustainable campus. *Heliyon*, 8(12), 1-26. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e11864>
- Doloi, H. (2012). Assessing stakeholders' influence on social performance of infrastructure projects. *Facilities*, 30, 531-550. <https://doi.org/10.1108/02632771211252351>
- Duran, Ö., & Zhao, J. (2022). Post-pandemic study spaces: Post-occupancy evaluation of BREEAM excellence rated university building. *55th International Conference of the Architectural Science Association*.
- Earl, C., Lawrence, A., Harris, N., & Stiller, S. (2003). The campus community and the concept of sustainability: An assessment of College of Charleston student perceptions. *Chrestomathy: Annual Review of Undergraduate Research at the College of Charleston*, 2, 85-102.
- Emanuel, R., & Adams, J. N. (2011). College students' perceptions of campus sustainability. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 12(1), 79-92.
- Erbryık, H., Çatal, H., Durukan, S., Topalođlu, D. G., & Ünver, Ü. (2021). Assessment of Yalova University campus according to LEED V.4 certification system. *Environmental Research & Technology*, 4(1), 18-28. <https://doi.org/10.35208/ert.812339>.
- Erdede, S. B., Erdede, B., & Bektaş, S. (2014). Sürdürülebilir yeşil binalar ve sertifika sistemlerinin değerlendirilmesi. *Uzaktan Algılama-CBS Sempozyumu (UZAL-CBS 2014)*, 17-32.
- Farley, H. M., & Smith, Z. A. (2020). *Sustainability: If it's everything, is it nothing?* Routledge.
- Gardner Haley, M., Hasik, V., Banawi, A., Olinzock, M., & Bilec, M. M. (2020). Whole building life cycle assessment of a living building. *Journal of Architectural Engineering*, 26(4), 04020039. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)AE.1943-5568.0000436](https://doi.org/10.1061/(ASCE)AE.1943-5568.0000436).
- Georgia-Tech. (2024). The Kendeda Building for Innovative Sustainable Design. <https://livingbuilding.gatech.edu/key-living-building-details>. (Accessed: August 12, 2024).

- Gündem 21. (1992). UN Department of Economic and Social Affairs. <https://www.un.org/esa/dsd/agenda21/#:~:text=Agenda21,human%20impacts%20on%20the%20environment> (Erişim Tarihi: 12.08.2024).
- Hamedani, A. Z., & Hüber, F. (2012). A comparative study of DGNB, LEED and BREEAM certificate systems in urban sustainability. *The Sustainable City, VII*(1), 121-132.
- Hayati, D., Ranjbar, Z., & Karami, E. (2011). Measuring agricultural sustainability. *Biodiversity, biofuels, agroforestry and conservation agriculture*, 73-100.
- Helferty, A., & Clarke, A. (2009). Student-led campus climate change initiatives in Canada. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 10(3), 287-300.
- Holdsworth, S. & Caswell, T. (2004). *Protecting the future: Stories of sustainability from RMIT University*. CSIRO Publishing.
- Hopkins, E. A. (2015). LEED certification of campus buildings: A cost-benefit approach. *Journal of Sustainable Real Estate*, 7(1), 99-111.
- Horhota, M., Asman, J., Stratton, J. P., & Halfacre, A. C. (2013). Identifying behavioral barriers to campus sustainability: A multi-method approach. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 15(3), 343-358. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-07-2012-0065>.
- International Living Future Institute. (2024a). *Socially Just, Culturally Rich, and Ecologically Restorative*. <https://living-future.org/about/> (Erişim Tarihi: 15.08.2024).
- International Living Future Institute. (2024b). *Tyson Living Learning Center*. <https://living-future.org/case-studies/tyson-living-learning-center/> (Erişim Tarihi: 15.08.2024).
- International Living Future Institute. (2024c). *Living Building Challenge 4.1 Program Manual. A Visionary Path to a Regenerative Future*. <https://cdn.manula.com/user/15331/docs/24-0708-lbc-4-1-manualredux.pdf> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- International Living Future Institute. (2024d). *Living Building Challenge Basics*. <https://living-future.org/lbc/basics/> (Erişim Tarihi: 27.08.2024).
- International Living Future Institute. (2024e). *Our Living Future Projects Map*. <https://living-future.org/our-living-future-map/> (Erişim Tarihi: 23.08.2024).
- International Living Future Institute. (2024f). *2021 Project Registration Recap*. <https://trimtab.living-future.org/blog/2021-project-registration-recap/> (Erişim Tarihi: 23.08.2024).
- International Living Future Institute. (2024g). *Living Building Challenge 3.0 A Visionary Path to a Regenerative Future*. <https://living-future.org/wp-content/uploads/2022/05/Living-Building-Challenge-3.0-Standard.pdf> (Erişim Tarihi: 23.08.2024).
- İstanbul Gelişim Üniversitesi. (2024). Yüzde yüz yenilenebilir enerji kullanan üniversite. <https://gelisim.edu.tr/tr/gelisim-duyuru-yuzde-yuz-yenilenebilir-enerji-kullanan-universite> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- James, M., & Card, K. (2011). Factors contributing to institutions achieving environmental sustainability. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 13(2), 166-176.
- Jiménez-Pulido, C., Jiménez-Rivero, A., & García-Navarro, J. (2022). Improved sustainability certification systems to respond to building renovation challenges based on a literature review. *Journal of Building Engineering*, 45, 103575. <https://doi.org/10.1016/j.jobe.2021.103575>.
- Koshy, K. C., Md Nor, N., Sibly, S., Rahim, A. A., Jegatesen, G., & Muhamad, M. (2013). An indicator-based approach to sustainability monitoring and mainstreaming at Universiti Sains Malaysia. In Caeiro, S., Filho, W., Jabbour, C. & Azeiteiro, U. (Eds), *Sustainability assessment tools in higher education institutions* (1st ed., pp. 237-258). Springer.
- Küçükvar, M., EğiImez, G., & Tatari, Ö. (2016). Life cycle assessment and optimization-based decision analysis of construction waste recycling for a LEED-certified university building. *Sustainability*, 8(1), 89, 1-13. <https://doi.org/10.3390/su8010089>

- Lauder, A., Sari, R. F., Suwartha, N., & Tjahjono, G. (2015). Critical review of a global campus sustainability ranking: GreenMetric. *Journal of Cleaner Production*, 108, 852-863. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.02.080>
- Mattar, Y., AlAli, M., & Beheiry, S. (2023, May 8-11). *Comparative review of the Living Building Challenge certification*. [Conference presentation]. *The Thirteenth International Conference on Construction in the 21st Century (CITC-13)*, Arnhem, The Netherlands. https://www.citcglobal.com/_files/ugd/0d72f4_b6c7fa112e004a08b2328854337dee59.pdf
- Miller, C.L. (2010). *Implementing sustainability: the New Zealand experience*. Routledge.
- Orhan, İ.H., ve Kaya, L.G. (2016). LEED belgeli yeşil binalar ve iç mekân kalitesinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(Özel (Special) 1), 18-28.
- Packalén, S. (2010). Culture and sustainability. *Corporate social responsibility and environmental management*, 17(2), 118-121.
- Posner, S. M., & Stuart, R. (2013). Understanding and advancing campus sustainability using a systems framework. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 14(3), 264-277. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-08-2011-0055>.
- Rappaport, A., & Creighton, S. H. (2007). *Degrees that matter: Climate change and the university*. MIT Press.
- Rohde, L., Larsen, T. S., Jensen, R. L., & Larsen, O. K. (2019). Comparison of five leading sustainable building certifications concerning indoor environmental assessment content. *Department of Civil Engineering, Aalborg University*. DCE Technical Reports No. 269.
- Rohman, M. A., Doloi, H., & Heywood, C. A. (2017). Success criteria of toll road projects from a community societal perspective. *Built Environment Project and Asset Management*, 7(1), 32-44. <https://doi.org/10.1108/BEPAM-12-2015-0073>
- Savelyava, T., & McKenna, J. R. (2010). Campus sustainability: Emerging curricula models in higher education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 12(1), 55-66. <https://doi.org/10.1108/14676371111098302>
- Swearingen White, S. (2014). Campus sustainability plans in the United States: Where, what, and how to evaluate? *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 15(2), 228-241. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-08-2012-0075>
- Tilton, C., & Asmar, M. (2014). Assessing LEED versus non-LEED energy consumption for a university campus in North America: A preliminary study. *ICSI 2014: Creating Infrastructure for a Sustainable World*. <https://doi.org/10.1061/9780784478745.101>
- United Nations. (2015). The 17 goals. <https://sdgs.un.org/goal> (Erişim Tarihi: 09.08.2024).
- US Green Building Council (USGBC). (2018). LEED v4 for Building Operations and Maintenance - current version. <https://www.usgbc.org/resources/leed-v4-building-operations-and-maintenance-current-version>. (Erişim Tarihi: 09.12.2024).
- US Green Building Council (USGBC). (2023). LEED v4.1 BD+C rating system. <https://build.usgbc.org/bdc41>. (Erişim Tarihi: 09.12.2024).
- US Green Building Council (USGBC). (2024a). LEED project directory. <https://www.usgbc.org/projects> (Erişim Tarihi:26.09.2024).
- US Green Building Council (USGBC). (2024b). LEED campus guidance. <https://www.usgbc.org/resources/leed-campus-guidance> (Erişim Tarihi: 21.08.2024).
- US Green Building Council (USGBC). (2024c). LEED certification for neighborhood development. <https://www.usgbc.org/leed/rating-systems/neighborhood-development> (Erişim Tarihi: 19.11.2024).
- US Green Building Council (USGBC). (2024d). LEED Campus Guidance For Projects on a Shared Site. https://build.usgbc.org/1/413862/2019-0117/nf5p8m/413862/153042/LEED_Campus_Guidance.pdf (Erişim Tarihi: 09.12.2024).

- US Green Building Council (USGBC). (2024e). LEED v4.1 Building Design and Construction. https://build.usgbc.org/bd+c_guide. (Erişim Tarihi: 09.12.2024).
- Velasquez, L., Munguia, L., Platt, A., & Taddei, J. (2006). Sustainable university: What can be the matter? *Journal of Cleaner Production*, 14(6-7), 810-819.
- Washington University. (2024). The Alberti Program. <https://sites.wustl.edu/alberti/> (Erişim Tarihi: 21.08.2024).
- Washington-Ottombre, C., Washington, G. L., & Newman, J. (2018). Campus sustainability in the US: Environmental management and social change since 1970. *Journal of Cleaner Production*, 196, 564-575. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.06.012>
- Zimmermann, R. K., Skjelmoose, O., Jensen, K. G., Jensen, K. K., & Birgisdottir, H. (2019). Categorizing building certification systems according to the definition of sustainable building. In *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 471(9), 092060.

Yazarların Makaleye Katkı Oranlar

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarlar arasında çıkar çatışması olmamıştır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışmada etik kurul izni gerekmemektedir.

Dijitalleşme Sürecinin Ekonomik Etkileri ve Türkiye'nin Performans Değerlendirmesi

Economic Effects of the Digitalization Process and Evaluation of Turkey's Performance

Dr. Öğr. Üyesi Özge ERSEZER

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Van, Türkiye

Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of
Economics and Administrative Sciences,
Department of Economics, Van, Türkiye

ORCID: 0000-0002-7317-6053

E-mail: ozgeersezer@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba ÖZİŞİK

İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İstanbul,

Türkiye

İstanbul Kültür University, Economics and
Administrative Sciences, Department of

Economics, İstanbul, Türkiye

ORCID: 0000-0002-1743-2446

E-mail: t.ozisik@iku.edu.tr

Makale Bilgisi / Article Information

Cite as/Atıf: Erzerzer, Ö. ve Özışık, T. (2024). Dijitalleşme sürecinin ekonomik etkileri ve Türkiye'nin performans değerlendirilmesi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 156-171.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 28/04/2024 **Kabul Tarihi / Accepted:** 13/09/2024

Yayın Tarihi / Published: 30/12/2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/ December

Cilt/ Volume: 12 Sayı/ Issue: 2

Sayfa / Pages: 156-171

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği tespit edilmiştir.
/ This article was reviewed by at least two referees and found to be plagiarism free.

Yayıncı / Published by: Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Siirt University Institute of Social Sciences

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Özge Ersezer ve Tuğba ÖZİŞİK). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

* Bu çalışmada etik kurul izni gerekmemektedir.

Öz

İnsanlığın gelişim sürecinin geçiş aşamasını anlamlandıran, teknolojik gelişmeleri kategorize ederek isimlendirilen sanayi devrimidir. Sanayi devriminin aşamaları gerek toplum, gerekse ekonomik konjunktur açısından önem arz etmektedir. Her bir Sanayi Devrimi yeni bir teknolojiyi beraberinde getirerek toplumsal ve ekonomik değişime neden olmuştur. Başlangıcı üçüncü sanayi devrimine dayanan ve dördüncü sanayi devrimi bileşenleri ile hız kazanan dijitalleşme süreci başta gelişmiş olan ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin de vizyon ve stratejik planları içerisinde yer almaktadır. Dünyada hızla gelişen dijitalleşme sürecindeki gelişmelere paralel olarak Türkiye'nin performansının değerlendirilmesi için BETAM tarafından 2004-2021 yılları için Türkiye Dijital Toplum Endeksi ve TÜBİSAD tarafından 2019-2022 yılları için Türkiye Dijital Dönüşüm Endeksi oluşturulmuştur ve karşılaştırmalar bu endeksler baz alınarak yapılmıştır. 2024 yılında dijital dönüşüm danışmanlığını dijital olarak yapan Digitopia ile TÜSİAD Sanayide Dönüşüm platformu tarafından Global Dijital Olgunluk Endeksinin Türkiye ile kıyaslandığı bir rapor hazırlanmıştır. Bu çalışmada bu raporlarla beraber Türkiye'nin dijitalleşme yolundaki ilerlemesi ve hedefleri incelenmektedir. Türkiye'nin dijitalleşme yolunda atmayı planladığı planlar açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Sanayi Devrimi, dijitalleşme endeksi.

Abstract

The Industrial Revolution, named after the categorizing of technological developments, gives meaning to the transition phase of humanity's development process. The stages of the Industrial Revolution were essential for both society and economic conjuncture. Each Industrial Revolution brought a new technology and caused social and economic change. The digitalization process, which started with the third industrial revolution and accelerated with the components of the fourth industrial revolution, is included in the vision and strategic plans of both developing and especially developed countries. To evaluate Turkey's performance in parallel with the rapidly developing digitalization process developments, BETAM created the Turkey Digital Society Index for 2004-2021, and TÜBİSAD created the Turkey Digital Transformation Index for 2019-2022. Comparisons were made based on these indices. In 2024, a report comparing the Global Digital Maturity Index with Turkey was prepared by Digitopia, which provides digital transformation consultancy digitally, and TÜSİAD Industrial Transformation platform. In this study, Turkey's progress and goals towards digitalization are examined together with these reports. The plans that Turkey plans to take towards digitalization are explained.

Keywords: Digitalization, Industrial Revolution, digitalization index.

Giriş

Teknolojik gelişmelere paralel olarak bilgisayarların ve akıllı cep telefonlarının yaygınlaşması ile birlikte internet altyapısındaki gelişmeler hız kazanmış ve hizmetler hızla yayılmaya başlamıştır. Bu yaşanan gelişmeler ile birlikte birçok alanda değişiklikler yaşanmıştır. Kamu hizmetleri de yaşanan köklü değişiklikler ile birlikte daha az maliyetle daha etkin, hızlı ve verimli sunulmaya başlamıştır. Küreselleşen dünyada rekabet gücünü artırmak için dünya ile entegre olmak kaçınılmaz hale gelmiştir. Devletler dijitalleşmenin bir tercih değil gelişen dünyada zorunluluk olduğunu bilerek hareket etmeye başlamıştır. Teknolojinin ve internetin hayatımızda vazgeçilmez bir unsur haline gelmesi bireylerin ve devletlerin bu değişime her alanda ayak uydurmasını zorunlu kılmıştır.

Avrupa, 1990'lı yıllarla birlikte Avrupa Birliği ülkeleri E-Avrupa ve E-Avrupa+ kararlarıyla dijitalleşme yolunda yol haritaları belirlemektedir. Dijitalleşme adına atılan ilk adımlar internet kullanımının mümkün olduğunca yaygınlaştırılması için altyapı çalışmalarının güçlendirilmesi, internetin maliyetinin düşürülerek daha fazla kullanıcı kitlesine ulaştırılması iken günümüzde artık sağlıktan ticarete, eğitimden bankacılığa kadar her platformda dijitalleşmenin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Türkiye, 1980'li yıllarda internet kullanımını yaygınlaştırmak için telekomünikasyon altyapısını güçlendirme faaliyetlerine başlamış ve Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinde 1999 yılından sonra E-Devlete geçiş sürecini yöneterek kurumsallaşmayı hızlandırmıştır. Devletin kendi iç işleyişinde ve bireylere sunduğu kamu hizmetinde bilişim teknolojilerini kullanması E-Devlet olarak tanımlanmaktadır (Demirel, 2006, s. 84). E-devlet, bütünleşmiş strateji, süreç, organizasyon ve teknolojiyi ifade eden bir kavramdır (Çukurçayır ve Ekşi, 2001, s. 103). E-Devlet, dijitalleşme süreci olarak başlamış ve sonrasında ülke için katma değer üretecek bir süreç olarak değerlendirilmeye başlamıştır (Karasoy ve Babaoğlu, 2020, s. 117). 2008 yılında E-Devlet Projesi ile tüm E-devlet faaliyetleri tek merkezden yürütülmeye başlamıştır ve devlet tüm birimleriyle düşük maliyetle daha hızlı hizmet sunmayı, bürokratik engelleri asgari düzeye indirmeyi ve kamusal hizmetlerin kalitesini artırarak diğer ülkelerle rekabet edilebilirliğini güçlendirmeyi hedeflemiştir. Ayrıca E-devlet uygulaması; şeffaflığın artırılması, işlemlerin kontrol edilerek hataların azaltılması, vatandaşların 7/24 kamusal hizmetlere ulaşması gibi kolaylıklar sağlamaktadır (Çarıkçı, 2010, s. 97-101).

Küreselleşen dünyanın dinamiklerinde sürekli değişimler yaşanmaktadır. Bu nedenle devletler de modernleşme yolunda bu değişimlere ayak uydurmak zorundadırlar. Değişen dinamikler karşısında geleneksel devlet anlayışını sürdürmek toplumların hizmet taleplerini karşılamada yetersiz kalmaktadır. Bir ülkedeki bireylere sunulan kamu hizmetlerinin açık ve anlaşılır olması önem arz etmektedir.

2020 yılında Dijital Türkiye bütünleşik olarak hizmet sunmaya başlamış ve E-devlet kapısı olarak adlandırılan platformu da kapsamı içine dahil etmiştir (Duman ve Aktel, 2021, s. 634). Bu bütünleşik hizmet kapsamında Çalışma Hayatım, İkametgâhım, Hac İşlemleri, Umre ve Kudüs İşlemleri gibi çeşitli platformlar bulunmaktadır ve bu platformları kullananların sayısı da hızla artmaktadır. Dijital Türkiye projesi kapsamında katma değeri yüksek hizmetlerin dijitalleşmesi, dijitalleşme ile beraber belge sayılarının azalması, hem zamandan hem paradan tasarruf sağlanması ve bürokrasinin azaltılması gibi kolaylıklar sağlanmıştır (Dijital Dönüşüm Ofisi, 2024).

Dünyada hızla gelişen dijitalleşme sürecinde Türkiye'nin performansının değerlendirilmesi için Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi (BETAM) tarafından 2004-2021 yılları için Türkiye Dijital Toplum Endeksi (TDTE) yayımlanmıştır. Bu endekse göre 2000'li yıllardan itibaren dijitalleşme yolunda adımlar atmaya başlayan Türkiye'nin dijitalleşme performansı küresel boyutta karşılaştırmalar yaparak maksimum 100 endeksi üzerinden değerlendirilmektedir. 2000 yılında 2,1 olan endeks 2009 yılında iki haneli rakamlara ulaşarak 10,2 olarak hesaplanmıştır. 2009 yılından itibaren pandemi yılı olan 2019 yılına kadar istikrarlı bir artış göstermiştir. 2019-2020 pandemi dönemi sonrasında 2021 yılında da ivme kazanarak 49,4 olarak gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra, TUBİSAD'ın 2019-2022 yılları için Türkiye Dijital Dönüşüm Endeksi oluşturulmuştur. Bu endeks maksimum 5 endeksi üzerinden Türkiye'nin dijitalleşme performansını küresel boyutta da karşılaştırma yaparak ölçmektedir. Farklı değerlendirme boyutlarını ele alan bu iki endeksin ortak noktası; pandemi başlangıç dönemi olarak kabul edilen 2019-2020 yıllarındaki artışın stabil olmasıdır. 2024 yılının Nisan ayında dijital dönüşüm danışmanlığını dijital olarak yapan DİGİTOPIA ile TÜSİAD Sanayide Dönüşüm platformu tarafından Global Dijital Maturity Index (DMI)/ Dijital Olgunluk Endeksinin Türkiye ile

kıyaslandığı bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapora göre 2021 yılında 2,69 olan Türkiye'nin Dijital Olgunluk Endeksi, globalde 2,78 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılında ise global rakiplerin Dijital olgunluk endeksindeki artış daha fazla olduğundan Türkiye ile arasındaki fark artmıştır. Türkiye ile Global Dijital olgunluk düzeylerini karşılaştıran bu rapor Türkiye'nin dijital olgunluğunu arttırması adına lojistik enerji ve ilaç sektörlerinin farkının kapanması adına daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Bu çalışmada 2004 yılı ve sonrasında Türkiye için gerçekleştirilen dijital performans endekslerinin değerlendirilmesi gerçekleştirilerek Türkiye'nin dijital performansını arttırmak adına yapmayı planladığı çalışmalar açıklanmaktadır.

1. Sanayi Devrimlerinin Gelişim Süreci

Sanayileşmenin başlangıcı olarak kabul edilen birinci sanayi devrimi, ardından gelen ikinci ve üçüncü sanayi devrimleri ve son olarak da günümüzde beraberinde getirdiği teknolojiler nedeniyle dijitalleşme ile birlikte değerlendirilen dördüncü sanayi devrimi ekonomi ve sosyal hayat üzerinde büyük değişimler yaratmıştır. Bu değişimlerin yaşandığı Sanayi 1.0, Sanayi 2.0, Sanayi 3.0, Sanayi 4.0 ve geçiş döneminin hızla yaşandığı Sanayi 5.0 dönemleri şeklinde aşağıda açıklanmaktadır.

1.1. Sanayi 1.0

İnsanlar varoluşlarından itibaren daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için çabalamış, icat ve keşifler yapmışlardır. Bu dönemlerde toplumlar yaşamlarını idame ettirebilmek adına sermaye unsuru olan toprağı kas gücü veya kendi geliştirmiş oldukları ilkel aletlerle kullanmışlardır. 18 y.y. sonlarında gerçekleşen sanayi devrimi ve sonrasında yaşanan gelişmeler yeni bir yaşam biçiminin oluşmasına neden olmuştur. Kitlesel üretime geçilmesi toplumun birlikte yaşamayı felsefe edinmesine sebep olmuştur (Uslu, 2022, s. 6). İngiltere'de başlayan Sanayi 1.0 diye de adlandırılan sanayi devrimi, icatların ortaya çıkartılıp kullanıldığı bir dönemden bahsetmektedir. Bu teknolojilerin kullanımı İngiltere'den sonra diğer ülkelerde de yaygınlaşmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde su ve buharın kullanımı ile birlikte bir çok fabrikada uygun maliyetli yeni üretim imkalarını sağlayacak girişimler olmuştur. Bu girişimlerin üretimi artırması ile birlikte Avrupa ve Amerika gibi kıtalarda da sermaye ve bilgi birikiminde artışlar olmuştur (Yetkin ve Coşkun, 2021, s. 348). Sanayi devrimi ile birlikte tarım odaklı bir üretim anlayışından sanayi toplumu olmaya doğru bir evrilme yaşanmıştır. Lokomotif ve trenlerde kullanılan buhar gücü ulaşım, ticaret ve üretimin artışında pozitif etkiye neden olmuştur. Makinalaşma ile birlikte üretimde yaşanan artışlar gelirden artışa neden olarak yaşam kalitesinde iyileşmelere neden olmuştur (Özden, 2021, s. 36). Sanayi devrimi ile birlikte ilk olarak gelişim gösteren sektörler; tekstil imalatı, demir sanayisi, buhar gücü, makine aletleri, kimya, çimento, gaz aydınlatma, cam yapımı, tarım, kağıt makinası, ulaşım, madencilik ve benzer diğer sektörlerdir (Vinitha vd, 2020, s. 3957).

1.2. Sanayi 2.0

Sanayi 2.0 elektrik enerjisinden faydalanarak seri üretime geçilen bir dönemi ifade etmektedir. Henry Ford, o dönemde gerçekleştirmiş olduğu seri üretim ile dönemin sembolü haline gelmiştir (Aksoy, 2017, s. 37). Bu dönem 1860'larda ucuz çelik üretim yönteminin yaygınlaşması ile başlamıştır ve bu dönemde demiryolları gibi ulaşım araçlarının yaygınlaşması ve kolaylaşması önemli bir rol oynamıştır. Demiryollarının gelişmesi ile birlikte hammadde temini kolaylaşmış, nihai ürünlerin uzak pazarlara ulaşması kolaylaşmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Almanya'nın yaptığı atılımlar "Teknoloji Devrimi" olarak da nitelendirilen bu dönemde onları dünya lideri haline getirmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılında Rusya, Kanada, İtalya ve Japonya henüz Sanayi 1.0 dönemine başlamışken, Çin, Hindistan, İspanya ve Türkiye ise henüz sanayi devrimine başlamamışlardı (Özsoylu, 2017, s. 42-43). 1980'lere kadar süren Sanayi 2.0 döneminin başlıca teknolojik yenilikleri elektronik ve mekanik cihazlar ile arabalardır. Elektriğin kullanımının su buharından daha kolay olması makinaların kendi güç kaynakları ile tasarlanabilmesini, bunların taşınabilmesinin mümkün kılınmasını, yönetim programları yoluyla iş bölümünün düzenli dağılımını ve seri üretimde uzmanlaşmayı sağlamıştır. Bu vesile ile ürün kalitesi iyileşmiş ve üretkenlikte artış meydana gelmiştir (Özden, 2021, s. 37).

1.3. Sanayi 3.0

Üçüncü Sanayi Devrimi olarak da nitelendirilen Sanayi 3.0, İkinci Dünya Savaşı'ndan etkilenmiş ve bu dönemde sanayileşme ve teknolojik ilerlemeler yavaşlamıştır. Hem dünyayı etkisi altına 1929 buhranından ötürü hem de ikinci dünya savaşının etkilerinden ötürü sanayide yeni gelişmeler ancak 1950'li yıllardan sonra mümkün olabilmıştır. Dijital teknolojinin gelişmeye başladığı bu dönemde mekanik elektrikli hesap makinası ve bilgisayarların üretilmesi, üretime yeni bir boyut kazandırmıştır (Çiftçioğlu ve vd., 2019, s. 34). Bu dönemde üretimde programlanabilir makineler kullanılmaya başlamıştır. Bilgisayarların ve internetin gelişmesi ile birlikte ulaşım alanında yaşanan gelişmeler üretim sürecinde olumlu sonuçların oluşmasına neden olmuştur. Beden gücüne olan ihtiyaç azalarak tüketicilerin memnuniyetini gözetilen bir işletmecilik anlayışı ortaya çıkmıştır (Serinikli, 2018, s. 1610). İlk üç sanayi devrimine bakıldığında Sanayi 1.0, 2.0 ve 3.0 üretime mekanizasyon, elektrik ve bilgi teknolojisi anlamında yenilikler kazandırmış ve üretimde verimliliğin artmasını sağlamıştır (Yıldız, 2018, s. 547). Bu dönemde bilgisayar yazılım uygulamalarının gelişmesi ile birlikte üretim otomatikleşmiş ve bilgisayar destekli tasarım, imalat ve planlama gibi yöntemler ortaya çıkmıştır. Sanayiler tüm bu gelişmeler karşısında pazar değişiklikleri ile karşı karşıya kalmıştır (Güdek, 2023, s. 1133).

1.4. Sanayi 4.0

İnternet teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması ile birlikte Sanayi 4.0'ın temel teknik yapısı oluşmaya başlamıştır. Günümüzde internetin kişisel bilgisayarlar, tabletler ve akıllı telefonlar aracılığı ile kullanımının yaygınlaşması, kurulu olan iş modellerinin değişimine neden olmuştur. Gelişen teknoloji sayesinde daha hızlı, az hatalı ve az maliyetli, kalitesi yüksek bir üretim yapısı oluşturulmuştur. Dijitalleşme ile birlikte müşterilerin talepleri değişmeye başlamış ve işletmeler de müşterilerin taleplerini daha hızlı ve etkin karşılamak için ürün ve hizmetleri kişiselleştirmeye başlamışlardır (Ertuğrul ve Deniz, 2018, s. 163-164). Siber fiziksel sistemler, nesnelerin interneti, bulut sistemleri ve akıllı fabrika uygulamaları Sanayi 4.0 kavramını oluşturan bileşenlerdir. Dördüncü sanayi devrimi teknolojik konuları içinde bulunduran karmaşık bir sistemdir (Kamber ve Bolatan, 2019, s. 838). Sanayi 4.0'ın sektörler üzerindeki etkisi müşteri beklentilerinin değişmesi, verilerin ürünlerin etkinliğini artırması, işbirlikçi inovasyonlar ve şirketlerin yeni operasyon modelleri oluşturmasıdır (Soylu, 2018:51). Sanayi 4.0'ı kapsayan dönemde robotların mavi yakalılarının yerini alması ve yapay zekanın da beyaz yakalılarının yaptığı işleri yapacağı öngörülerek işgücü piyasası açısından değişimler yaşanacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte evden çalışmaların artacağı ve mesai saatlerinin azaldığı bir sanayi toplumunun oluşacağı beklenmektedir (Toker, 2018, s. 61).

1.5. Sanayi 5.0

Dünyadaki değişim ve dönüşüm ile beraber Sanayi 4.0'dan Sanayi 5.0'a geçiş oldukça hızlı olmuştur. 2016 yılında Japon Hükümeti Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Konseyi'nde Bakanlar Kurulu tarafından kullanılan Sanayi 5.0 "süper akıllı toplum" şeklinde tanımlanmıştır (Özkahveci ve vd, 2022, s. 399). Sanayi 5.0 ile insan merkezli olmak üzere insan ve yapay zeka tarafından desteklenen makine topluluklarının uyum içinde çalışması umulmaktadır. Gündelik yaşamımızda üretimden sağlığa, finanstan eğitime gün geçtikçe kullanımı artan yapay zeka kullanan sistemlerin belirsiz bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir. Yapay zeka ile desteklenen akıllı sistemlerin insana faydalı, güvenilir ve şeffaf, adil ve tartışılabilir, güvenilir ve mahremiyetli ve hesap verebilir olmak gibi etik prensipleri olmalıdır (Canbay ve Demircioğlu, 2021, s. 109-110). Sanayi 4.0'dan farklı olarak Sanayi 5.0'da insan faktörünün daha aktif rol aldığı ve makine-insan uyumunun yüksek olduğu bir ortam yaratılmak istenmektedir (Yücebalkan, 2020, s. 244). Yaygınlaşan makine kullanımı ile insan faktörünü iş birliği içerisinde uyumla çalıştırarak sanayi üretimine geri dönmek ve işçilere üretim sürecinde katma değerli vazifeler verelere beceriler kazandırmak hedeflenmektedir. Böylece müşteriler açısından kitlesel özelleştirme ve kişiselleştirme şansı tanınmış olacaktır. Sanayi 5.0'da amaç yüksek yaşam standartları sağlamak, yaratıcılığı geliştirmek ve kalitesi daha yüksek özel ürünler üretmektir (Haaga, 2019, s. 12-13). Sanayi 5.0 ayrıca sürdürülebilirliğin hedeflendiği yeşil ve dijital teknoloji dönüşümü olarak da tanımlanabilmektedir (Gügerçin ve Gügerçin, 2021, s. 526).

Sanayi devrimlerinin gelişim sürecine bakıldığında her biri bir öncekinin tamamlayıcısı olsa da beraberinde pek çok inovasyon getirmiştir. Üçüncü sanayi devrimi döneminde dijitalleşme kavramı

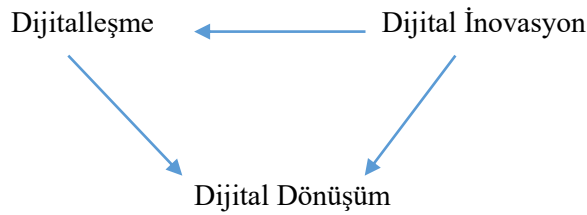
ortaya çıksa da dördüncü sanayi devrimi bileşenleri ile beraber dijitalleşmenin önemli bir katalizörü olmaktadır.

2. Dijitalleşme ve Dijital Dönüşüm

Dijital dönüşüm insan, süreç ve teknoloji temel bileşenlerinden oluşan bir adaptasyon sürecidir. Mevcut olan düzeninin değişim sürecinde hayatta kalabilmesi için sistemin bu değişim sürecine ayak uydurması gerekmektedir (Bozkurt v.d., 2021, s. 40). Dijital dönüşüm ile birlikte işletmeler teknolojik değişimlere ayak uydurarak, küresel vizyonu takip edebileceklerdir. Kısacası dijital dönüşüm ile birlikte yer, mesafe ve zamandan bağımsız olarak insanların yaşam tarzlarında değişim yaşanacaktır (Karoğlu, Çetinkaya ve Çimşir, 2020, s. 148).

Şekil 1.

Dijital Teknoloji

Dijital dönüşüm, dijitalleşme ve dijital inovasyon kavramları sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılan kavramlardır. Bu kavramlar arasında benzerlikler olsa dahi terminolojik olarak kavramları birbirinden ayırmak önem arz etmektedir. Bu üç kavram da dijital teknoloji ile ilgili kavramlardır. Dijital inovasyon sonucunda dijitalleşme sağlanmaktadır. Dijitalleşme ve dijital inovasyon işlerin yürütülmesinde büyük değişikliklere yol açabilecek ve bu da kuruluşların veya tüm Sanayilerin dijital dönüşümüne yol açabilecektir (Osmundsen, Iden ve Bygstad, 2018, s. 2).

Teknoloji geliştiği zaman mal ve hizmetlerin gelişimi de buna bağlı olarak değişir. Fiziki verilerin dijital formata çevrilmesi, depolanması ve istenildiği zaman kullanılmasına, sayısallaşma (dijitalizasyon) denir. Sayısallaştırma yardımı ile fiziki objeler dijital araçlar sayesinde, dijital ortamlara aktarılır ve dijitalleşme gerçekleşmiş olur. Dijitalleşmenin amacı süreçleri iyileştirmek ve etkinleştirmektir. Dijitalleşme kavramı Sanayi 4.0 öncesinde de var olan ama bu devrim ile ilişkili Sanayi 4.0 bileşenleriyle simülasyonlar, entegre sistemler, bulut bilişim, nesnelerin interneti, siber güvenlik, dev veriler, mantıksal gerçeklik, eklemeli üretim, siber-fiziksel sistemler (CPS – Cyber-Physical Systems) ve bu sistemleri birbirine bağlayan internet ile üretim şekli, iş modeli, iş süreci, yaklaşım ve hayatımızın yenilenmesini, dönüşmesini ve gelişmesini içermektedir (Özışık ve Ülgen, 2023, s. 2).

2022 yılının ocak ayında yayınlanan “WE ARE SOCIAL” raporunda dünyadaki ülke verilerine göre 2022 itibarıyla yaklaşık 7,91 milyar nüfusun %67,1'i mobil telefon kullanıcısı, %62,5'i internet kullanıcısı ve %58,4'ü sosyal medya kullanıcısıdır. Dünyada toplam 4,95 milyar insan internette günde ortalama 6 saat 58 dakika vakit geçirmektedir. Türkiye’de 2022 itibarıyla toplam nüfusun %82’i internet kullanıcısıdır ve günde ortalama 8 saatini internette geçirmektedir (We Are Social, 2022).

Dijital dönüşüm kavramı ilk olarak Patel ve McCarthy (2000) tarafından kullanılmış ancak terime ilişkin kavramsal bir bakış geliştirilmemiştir. Özellikle Covid-19 pandemi sonrası önemli bir kavram olan dijital dönüşümün genel bir tanımını; müşteriye yönelik süreçlerin, iş modellerinin; yeni dijital teknolojiler kullanılarak yeniden oluşturulması olarak yapılabilir. Dijitalleşme sürecinin başarı ile tamamlanabilmesi için aşağıdaki şekilde belirtilen süreç, teknoloji, insan başlıklarında detaylandırılması gerekmektedir.

Süreç: Dijital dönüşüme dahil olan paydaşların iş süreçlerinin gözden geçirilmesi, bir hata var ise yeniden tasarlanması ve dijital çözüm sürecinin bu yeni yola entegre edilmesidir. Süreçte ihtiyaç

duyulan eğitim ve iletişim dönüşümünün tamamlanması için önem arz etmektedir (Acıoğlu ve Kaya, 2021, s. 23-24).

Teknoloji: Sürekli gelişen teknolojiler verimliliği artırarak müşteri etkileşimi sağlar. Teknolojilerin takip edilmesi, sorunların tespiti ve giderilmesi açısından önemli bir araçtır (Acıoğlu ve Kaya, 2021, s. 23-24).

İnsan: Sürecin değişip, teknolojinin gelişmesiyle insanın da buna adaptasyonu konusu önem kazanmaktadır. Çünkü bu süreçleri uygulayacak, teknolojileri kullanacaklar insanlardır (Acıoğlu ve Kaya, 2021, s. 23-24).

3. Dijital Dönüşümün Ekonomik Etkileri

Günümüzde dijitalleşmenin giderek artması ve gelişen yeni teknolojiler sosyal hayat ve temel makro ekonomik göstergeler ile ilişkili olduğundan kritik öneme sahiptir. Yeni dijital teknolojiler, ekonomik verimliliği artırmak için birçok potansiyeli açığa çıkararak maliyetleri büyük ölçüde düşürmektedir. Dijitalleşmenin bu getirilerinin yanı sıra dijitalleşme, maliyetlerin düşmesi, özellikle yeniliğin değeri, korunması, firmaların veri kullanımı, üretici mahremiyeti gibi önemli faktörleri de kapsamaktadır. Bu nedenle, yeni yapılanmalar için çeşitli zorluklar ortaya çıkarabilmektedir. Ekonomik süreçlerin giderek dijitalleşmesi ekonomik faaliyetlerin tekrardan yapılanmasını gerekli kılmaktadır (Taşel, 2020, s. 130). Bu bölümde dijitalleşmenin üretim, istihdam, ticaret, eğitim, pazarlama, kamu ve sağlık sektörlerine etkisi incelenmektedir.

3.1. Üretim Etkisi

Gelişen teknoloji ile robotlar, sensörler ve akıllı fabrikalar üretim süreçlerini etkilemektedir. Yapay zeka, büyük veri ve sosyal medya gibi dijital teknolojiler işletmelere yeni iş modelleri geliştirmelerinde yardımcı olmaktadır. İşletmelerin iyileştirilmesi için kullanılan dijital teknolojiler işletmelerde dönüşümü gerekli kılmıştır (Klein, 2020, s. 25). Dijital dönüşümün yaşanması ile birlikte geleneksel teknikler üretim sürecinde yetersiz kalmıştır. Sanayi 4.0 döneminde üretim, makinalar, bilgisayarlar, sensörler ve diğer bilişim sistemlerinin birbirleri ile bilgi alışverişinde bulunarak sağlanmaktadır. Cihazlar internete bağlandığı takdirde üretim ekosisteminde gerçek zamanlı bilgi alışverişi yapmakaya imkan bulacaktır. Dijital dönüşüm ile birlikte Sanayi 4.0 entegrasyonu artmaya başlamıştır (Sağbaş ve Gülseren, 2019, s. 2). Dijital dönüşüm üretilen üründe etkilemektedir. Sanayi robotlarının kullanımı ile tüketicilerin beklentilerine uygun olan ürünler daha hızlı ve maliyeti artırmadan üretilmekte ve pazara sunulmaktadır. Kişiselleştirilmiş ürenlere talep artmakta ve tüketim malları sermaye mallarına dönüşmektedir (Kurt, 2020, s. 3086-3089).

3.2. İstihdam Etkisi

Dijitalleşen dünyada Sanayi 4.0 ile birlikte teknolojinin insan faktörünün devreden çıkaracağı düşünülmektedir. Ancak insan faktörü kritik aşamalarda var olmaya devam edecektir. Sanayi 4.0 ile birlikte işgücünde kutuplaşmalar görülmeye başlamıştır. Teknolojik ilerlemeler yüksek düzeyde donanım gerektiren işleri fazlaştırmış ve bu donanıma sahip işgücü arzı yetersiz kalmıştır. Orta düzeyde istihdam edilen çalışanlar ya daha yüksek ya da daha düşük nitelik gerektiren işlerde istihdam edileceklerdir. Buda kutuplaşmaya neden olacaktır. Sanayi 4.0 devrimi ile birlikte istihdam edilen kişilerden beklentiler farklılaşmaktadır. Çalışanlarda eleştirel düşünce, yaratıcılık kabiliyeti, duygusal zeka, esneklik gibi nitelikler aranmaktadır (Yeşiltaş ve Artar, 2021, s. 46). Teknolojik gelişmelerin neticesinde bilgi toplumuna geçiş söz konusudur. Otomasyon sistemi dijitalleşme ile birlikte değişime uğramış ve müşteri odaklı bir stratejik dönüşüm yaşanmıştır. Dijitalleşme ile birlikte hizmet sektöründe genişleme yaşanmış, bazı iş alanları ortadan kalkmış ancak bir çok yeni iş imkanı oluşmuştur. Dijital dönüşüm mesai kavramının şeklini değiştirmiş ve mekansal kavramda değişiklik yaratarak evden çalışmayı da mümkün kılmıştır. Dijital çalışma portalları ile birlikte sanal çalışma alanları oluşmuştur (Yankın, 2019, s. 24). Dijital dönüşüm özellikle Covid 19 döneminde evden çalışmaya imkan sağlayarak süreci kolaylaştırmıştır. Dijital dönüşümden etkilenme olasılığı en yüksek olan meslekler bilgisayarlaştırma ihtimali yüksek olan mesleklerdir. Gelişen teknolojiye adaptasyon sürecinin tamamlanması ile birlikte mühendislik ve bilgisayar tabanlı mesleklerin istihdamında artışlar yaşanmıştır. Gelişmiş şirketlerde dijital dönüşümün istihdama etkisi üzerine bir çalışma yapılmış ve

çıkan sonuçlara göre en çok ihtiyaç duyulan öncelikli alanlar veri bilimi, yazılım geliştirme ve programlama alanları olmuştur (Gökalp vd., 2019, s. 206-209).

3.3. Ticaret Etkisi

Teknolojik gelişmeler şirketleri rekabet avantajı elde etmeye iten bir güç haline gelmiştir. Son zamanların en büyük salgını olan Covid-19 döneminde işletmeler ekonomik zorluklar ile karşı karşıya kalmakla beraber e-ticaret sektöründe büyük bir gelişme yaşanmıştır. Mesela Çin'de çevrimiçi perakende satışlarda artışlar yaşanmıştır (Küçük, 2021, s. 383). Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte e-ticaret sektöründe aktif olan işletmeler geleneksel ticaret anlayışını değiştirerek aracı kurumları devreden çıkarmışlardır (Yavuz, 2019, s. 16). İthalat ve ihracat geçen yıllardaki gibi sadece mallar üzerinden değil veri ticareti olarak gerçekleştirilmektedir. E-kitaplar, bilgisayar oyunları ve diğer bilişim hizmetleri bu veri ticaretine örnek gösterilebilir. Üretimde otomasyonun yaygın olarak kullanılması ile birlikte gelişmiş makinaların üretim sürecine dahil edilmesi işçi maliyetlerini ortadan kaldırmaktadır. Ortadan kalkan işçi maliyetleri ile birlikte akıllı fabrikaların üretim sürecine dahil edilmesi de ticareti olumlu yönde etkilemektedir (Özkan, Al ve Yavuz, 2018, s. 142).

Teknolojik ilerlemeler Dijital Girişimcilik kavramını ortaya çıkarmıştır. Dijital girişimciler dijital teknolojilerin avantajlarını kullanarak sınırların ötesindeki pazar fırsatlarından yararlanırlar. Varlıklarını online ortama taşıyan bu girişimciler işsizliğin azaltılmasında aktif rol oynayarak ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlamaktadırlar (Tekin ve Küsbeci, 2021, s. 82).

3.4. Eğitim Etkisi

Dijitalleşme ile birlikte teknolojiye yaşanan değişim ve dönüşüm, toplumu her anlamda etkilemiş, eğitim alanında da önemli değişimler yaşanmıştır. Bu nedenle günümüzde iletişim teknolojilerinin eğitim sektöründe kullanılmasına yönelik pek çok çalışma mevcuttur. Öğrenme, öğretme alanında niteliği arttırarak eğiticiye ve öğrenciye esneklik kazandıran iletişim teknolojileri eğitim için ayrılan kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını sağlar. Özellikle yapay zekâ alanında yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan uzman, akıllı öğretici sistemler ve diyalog tabanlı öğretici sistemlerin gelişmesiyle beraber yapay zekanın eğitimde etkili olduğu alanlar genişletilmiştir. Yapay zekâ çalışmalarının en iyi örneklerinden olan akıllı öğretici sistemlerden Why, Buggy, Sophie, Scholar ve Lisp Tutor sistemleri mevcut sistemleri geliştirirken işleri hızlandırır ve iş yükünü hafifletir (Küçükali ve Çoşkun, 2021, s. 132-133). Fisk'e (2017) göre Eğitim 4.0 ile birlikte eğitim dünyasında öne çıkan dokuz eğilim gerçekleşmiştir. Bunlar; her zaman ve her mekanda öğrenme fırsatı, saha deneyimi, verilerin yorumlanması, esnek servis, proje tabanlı öğrenme, kişiselleştirilmiş öğrenme, mentörlük, değişen sınav sistemi, eğitim programlarına öğrencinin de dahil olması olarak sıralanabilir. Eğitimde kullanılan öğrenme yöntem ve teknikleri güncellenmiş ve değiştirilmiştir. Kullanılan yöntem ve teknikler ise; uzaktan eğitim, çevrimiçi öğrenme, e-öğrenme, mobil öğrenme, arttırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik, STEM, STEAM yaklaşımı olarak sıralanmaktadır (Tuğluk ve Gök Çolak, 2019, s. 323-326).

3.5. Pazarlama Etkisi

Dijital dönüşümde Sanayi 4.0'ın tüketiciyle iletişim halinde olan yüzü de Pazarlama 4.0 olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde artan rekabet, değişen tüketim alışkanlıkları ve pazarlama ilkeleri de yeni alanlara yayılarak müşteri katılımını arttırıp pazarlamayı verimli hale getirmektedir (Yılmaz, 2020, s. 304). Pazarlamanın aşamalarının dijitalleşmesi nedeniyle şirketler pazarlama departmanlarını güçlendirmek için dijital süreç yumağını yürütebilecek "Dijital Cambazları" seçmek durumundadır (Aksu, 2019, s. 176).

3.6. Sağlık Etkisi

Dijitalleşmenin etkisi ile birlikte sağlık sektöründe verilerin kurulan dijital sistemlere aktarılması ve bireylerin sağlık verilerine kolay erişimi, verilerin kolay depolanabilirliğini sağlamanın yanı sıra erken teşhis, kişiye özel tedavileri mümkün kılan teknolojiler insanın yaşam süresini arttıracak teknolojileri de mümkün kılmaktadır. Sanayi 4.0 teknolojileriyle Sağlık 4.0 çerçevesinde; sağlık kurumlarının tüm hasta vatandaşların verilerine erişebileceği sistem dahilinde sağlık sektöründe önemli bir alan olan ameliyathanelerin robotlar tarafından gerçekleştirilmesi, tanı sürecinde hekime sunulan üç boyutlu tanı göstergeleri, kişiye özel tedavi, dijital ilaç ve evden sağlık kontrolü gibi pek çok bileşen var olmuştur (Aksu, 2019, s. 334-335).

4. Türkiye'nin Dijitalleşme Süreci

Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'nin büyümesinde büyük önem taşıyan bilgi işlem teknolojilerinin gelişimi dijitalleşme yolunda atılan büyük bir adımdır. Türkiye küresel ekonomide rekabet edebilmenin ve sürdürülebilir kalkınmanın yolunun dijitalleşme sürecini etkin bir şekilde tamamlamak olduğunun farkındadır. Bu doğrultuda dijitalleşme imkânlarındaki gelişme ile birlikte sağlık, eğitim, iletişim, tedarik zinciri gibi önemli sorunlarına önemli ölçüde sürdürülebilir dijital çözümler yaratmaktadır. Bu doğrultuda sürdürülebilir büyümeyi sağlamak ve ülkemizin dijitalleşme stratejilerini geliştirmek, politika önerileri oluşturmak adına önem arz etmektedir.

Türkiye güncel verilerine göre bireylerin internet kullanımı 2004 yılından bu yana büyük bir artış göstermiştir. 2004 yılında internet kullananların oranı %18,8 iken 2023 yılına gelindiğinde bu oran %87,1'e yükselmiştir. Bu oranlar kadın ve erkeklerde az da olsa farklılık göstermektedir. Erkek bireylerin internet kullanım oranı 2004 yılında %25,7 iken 2023 yılında %90,9'a kadınların internet kullanım oranı ise %12,1'den %83,3'e yükselmiştir. İnternet kullanım oranları dijitalleşme sürecinin gelişimine paralel olarak sürekli bir artış trendi yakalamıştır (TUİK).

Dijital Türkiye portalına kayıtlı kurum ve bu kurumların sunmuş oldukları hizmet sayıları 15 Aralık 2008'den beridir hızla artış göstermektedir. Dijital Türkiye Platformu Dijital Türkiye hizmetlerinin tek bir merkezden sunulabilmesi için 18 Aralık 2018'de faaliyet göstermeye başlamıştır. 18 Aralık 2008 tarihine platforma kayıtlı kurum sayısı 9, hizmet sayısı 22, kullanıcı sayısı ise 6.990 kişiydi. Haziran 2019 tarihinde proje süreci tamamlandığında bu rakamlar oldukça artış göstererek kurum sayısı 640, hizmet sayısı 5170 ve kullanıcı sayısı 45.038.502 kişiye yükselmiştir. Bu platformun kullanılması ile birlikte bürokrasi azaltılmış, zaman ve maddi kazanımlar elde edilmiş, belge sayılarından kazanım sağlanmış, hizmetlerde sadeleştirme çalışmaları yapılmıştır (<http://cbddo.gov.tr/dijital-tr/v2>)

Günümüz dünyasında teknoloji savaşları yaşanmaktadır. Bu dünyaya ayak uydurmak için milli teknoloji geliştirilmeli, yüksek teknolojik ürünler ile rekabetçi bir alan oluşturulmalı ve ürün ve hizmetlerde yenilikçi olmak zorundayız.

On birinci kalkınma planı 2019-2023 yıllarını kapsayan, toplumun refahını artırmak için hazırlanmış bir plandır. Bu raporda dijitalleşme anlamında Milli Teknoloji Hamlesi ile teknolojik kabiliyetin artırılması hedeflenmiştir. Sektörlerin üretkenliğini ve rekabet gücünü artırmak için dijital dönüşümün hızlandırılması amaçlanmıştır (Türkiye'de Dijital Dönüşüm ve Dijital Okuryazarlık, 2022, s. 24). Milli teknoloji hamlesi dünya trendlerini takip edip beşeri sermayeyi geliştirmeyi hedefleyen bir programdır.

Türkiye'nin dijitalleşme sürecinde E-Devletten sonra hayata geçirilmiş diğer önemli proje Açık Veri Portalıdır. Verilerin uzaktan erişim yöntemi ile bireylere sunulması hizmeti son zamanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Mevcut verilerin erişiminin açık olması ve yeniden kullanılabilir formatlarda servis edilebilmesi için açık veri portalları oluşturulmuştur. Türkiye'de Açık Veri Projesi On Birinci Kalkınma Planı'nda öngörülen bazı politika ve tedbirler çerçevesinde yürütülmektedir. Kamu verileri şeffaflık, hesap verilebilirlik ve katılımcılığı artırmak üzere açık veri olarak kullanıma sunulacaktır ve yeni hizmetlerin üretimine imkân vererek mahremiyet ilkeleri göz önünde bulundurularak kullanıma açılacaktır. Bahse konu kamu verilerinin erişimine yönelik düzenlemeler yapılacaktır ve bu bağlamda Ulusal Açık Veri Portalı hayata geçirilecektir (Dijital Dönüşüm Ofisi, 2024). Açık veri portalında veriler makinalar tarafından okunabilir formatta yayınlanır, yayınlanan bu veriler başka yerde yayınlanan veriler ile kıyaslanabilir ve verilerin üzerine inşa edilmiş uygulamaların yayınlanıp diğer kullanıcılarla paylaşılabilir (Kostovski, Jovanovik ve Trajanov, 2012, s. 6).

Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi (BETAM) tarafından 2023 yılında yayımlanan Türkiye Dijital Toplum Endeksi, TUİK'in Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması (HBTKA) verileri kullanılarak tasarlanan bir endeks olup Türkiye'de toplumun dijitalleşme performansını değerlendirmeyi hedeflemektedir. 2004- 2021 yılları için dijitalleşme seviyesinin nasıl gelişim gösterdiği internete bağlanma, internet kullanma ve dijital kamu hizmetleri gibi üç temel alanda incelenmektedir. Endeksi oluşturan değişkenlerden her biri toplamı 100 olacak şekilde ağırlıklandırılmıştır. Hal böyleyken, Türkiye'de hanehalkının internete bağlanma oranı ile internet

üzerinden seçili dijital faaliyetleri gerçekleştiren bireylerin oranı yükseldikçe endeks değerinin 100'e yaklaşması beklentisi mevcuttur¹.

Tablo 1.
Türkiye Dijital Toplum Endeksi

TDTE: Türkiye Dijital Toplum Endeksi	
Yıllar	Türkiye Dijital Toplum Endeksi
2004	2,1
2005	2,4
2007	7,2
2008	8,4
2009	10,2
2010	13,2
2011	14
2012	16,3
2013	18,1
2014	23,1
2015	27,5
2016	31,6
2017	36
2018	40,9
2019	44,1
2020	44,2
2021	49,4

*2006 yılında HBTKA anketi yapılmamıştır Kaynak: Betam, 2023.

Tablodaki veriler değerlendirildiğinde 2005 yılından sonra kabaca üç dönemden söz etmek mümkündür. 2007-2013 yılları arasında dijitalleşme oranı istikrarlı bir şekilde 7.2'den 18.1'e kadar artış göstermiştir. Bu yıllar arasında ortalama artış hızı 1,8 iken 2014-2019 yılları arasında dijitalleşme oranı ortalama 4,5 puanlık artış hızı ile yükselmeye devam etmiştir. Ekonomik büyümedeki yavaşlamaya paralel olarak 2019-2020 yıllarında dijitalleşme oranı ivme kaybetmiş ancak 2021 yılında muhtemelen Covid-19 etkisi ile 49,4'e yükselerek tekrardan yukarı doğru bir ivme yakalamıştır.

2022 yılında, Türkiye Bilişim Sanayicileri Derneği (TUBİSAD) tarafından hesaplanan Türkiye Dijital Dönüşüm Endeksi, Türkiye'nin dijital dönüşüm sürecine hazır olma performansını ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda hangi alanlarda iyileşmeye ihtiyaç olduğu tespit edilmektedir. Bu endeks, dört alt bileşen ve 16 alt boyut için hazırlanmış ve Türkiye'nin dijital dönüşüm sürecini değerlendirmektedir. Bu endeks sadece Türkiye verileri kullanılarak hesaplanmamış Türkiye ile beraber 139 ülkenin de verileri kullanılarak hesaplanmıştır. Bu endeks küresel anlamda yaşanan dijital dönüşüm sürecinde Türkiye'nin konumunu belirlemektir. Bu endeks 5 üzerinden ağırlıklandırılmıştır² (TUBİSAD, 2022).

¹ Endeks hesaplaması için bkz. <https://betam.bahcesehir.edu.tr/2022/07/turkiyede-bilgi-iletisim-harcamaları-vedijitalleşme/>

² Bu endekse ilişkin detaylı bilgi için bkz. <https://www.tubisad.org.tr/tr/bilgi-bankasi/sunumlar-liste/TUBISAD-Raporlar/40/0/0>

Tablo 2.
Türkiye Dijital Dönüşüm Endeksi- Alt Bileşenleri

	2019	2020	2021	2022
Türkiye Dijital Dönüşüm Endeksi	2,94	3,06*	3,21*	3,12
A. Ekosistem Bileşeni	2,87	2,95	3,09	3,02
1.Boyut: Yasal Zemin e İşleyiş	2,76	2,82	3,01	2,94
2.Boyut: Yenilik ve Yatırım Ortamı	2,98	3,09	3,17	3,11
B: Yeterlilik Bileşeni	3,19	3,24*	3,27*	3,26
3.Boyut: Altyapı	2,34	2,27	2,32	2,44
4. Boyut: Satın Alına bilirlilik	4,54	4,54	4,43*	4,49
5. Boyut: Beceriler	2,69	2,89*	3,07*	2,85
C. Kullanım Bileşeni	2,88	3,16	3,36	3,21
6. Boyut: Bireysel Kullanım	3,2	3,22*	3,29*	3,37
7.Boyut: İş Dünyası Kullanımı	2,77	3,32	3,41	3,1
8. Boyut: Kamu Kullanımı	2,66	2,92	3,37	3,17
D. Dönüşüm Bileşeni	2,81	2,88*	3,14	2,97
9. Boyut: Dijitalleşen Ekonomi	2,36	2,18	2,25	2,16
9.01. BİT'in İş Modelleri Üzerinde Etkisi	3,87	3,77	3,91	3,8
9.02. BİT Alanında Patent Başvuruları (Bir Milyon Kişi Başına)	1,03	1,04	1,05	1,05
9.03. BİT'in Organizasyon Modelleri Üzerinde Etkisi	3,68	3,71	4,02	3,86
9.04. Bilgi Yoğun Faaliyetlerde İstihdam Edilen İşgücü Oranı (%)	2,39	2,24	2,34	2,4
9.05. Tam Zamanlı Telekomünikasyon Çalışanları (Bir Milyon Nüfus Başına)	1,1	1,09	1,1	1,09
9.06. Tasarım Ürünleri İhracatı (% Toplam Ticaret)	3,1	3,12*	2,02	1,79
9.07. BİT Hizmetleri İhracatı (% Toplam Hizmet Ticareti)	1,02	1,02	1,11	1,29
9.08. Dijital Olarak Teslim Edilebilir Hizmet İhracatı (% Toplam Hizmet Ticareti)	1,2	1,16	1,34	1,54
9.09. Mobil Ağlardan Elde Edilen Gelirler (% Telekomünikasyon Hizmetleri)	3,88	2,47	3,33	2,63
10. Boyut: Dijitalleşen Toplum	3,26	3,58	4,03	3,78

Kaynak: TÜBİSAD, 2022

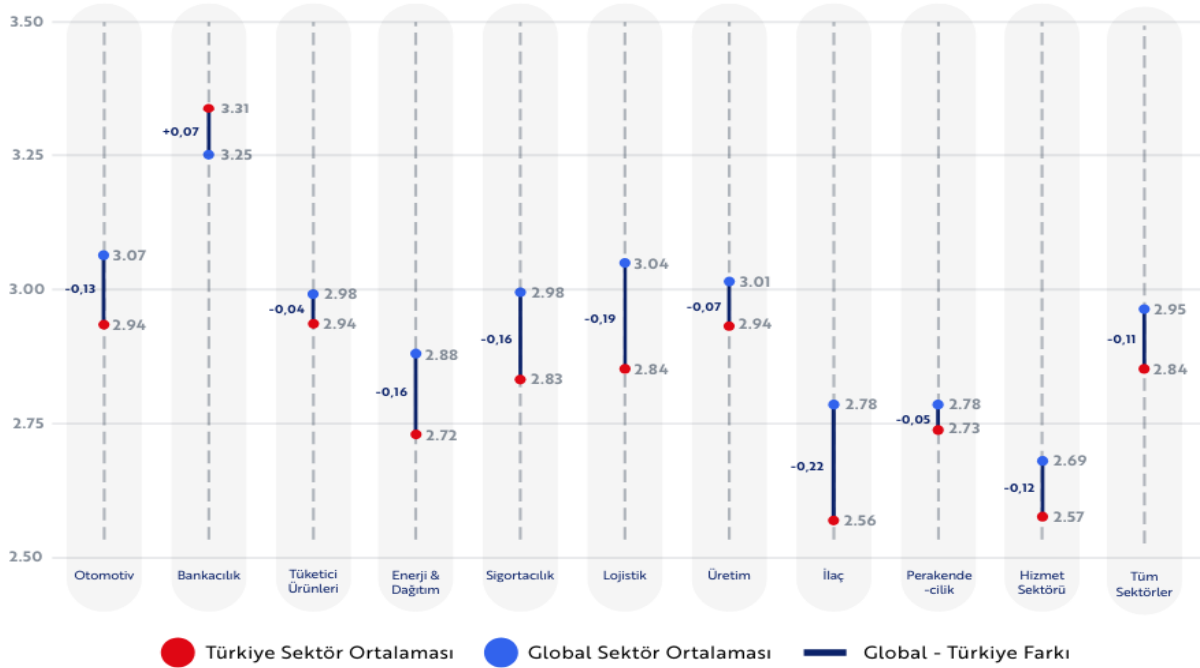
Görüldüğü üzere 2019-2021 yılları arasında sürekli artış gösteren endeks 2021 yılından 2022 yılına geçerken düşüş göstermiştir. TÜBİSAD raporuna göre Türkiye'nin Dijital Dönüşüm Endeksi'nin 4 alt bileşeni bulunmaktadır ve bu bileşenlerden bir tanesi de dönüşüm alt boyutudur. Dijitalleşen Ekonomi Bileşeni, Dönüşüm bileşeninin alt bir bileşeni olup 2019, 2020, 2021 ve 2022 yılları için sırasıyla 2,36, 2,18, 2,25 ve 2,16 olarak hesaplanmıştır.

Tablodan görüleceği üzere Türkiye'nin dönüşüm bileşeni 2022 yılında dijitalleşme konusunda en düşük değere sahip bileşendir. Dijitalleşen ekonomide her ne kadar gelişme kaydedilse de görüldüğü gibi BİT hizmetleri ihracatı, dijital olarak teslim edilebilir hizmet ihracatı endeksi değerleri hala düşük oranlarda seyretmektedir (Tubisad, 2022). Bu rapora göre Türkiye'nin dijitalleşme sürecini yukarı çeken bileşenler yeterlilik ve kullanım bileşenidir. Dijitalleşme endeksini aşağıya iten bileşenler ise dönüşüm ve ekosistem bileşenleridir.

2024 Nisan ayında TÜSİAD (Türkiye Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği) Sanayide Dönüşüm platformu ve Digitopia'nın iş birliği ile hazırlanıp yayınlanan Türkiye'nin Dijital Olgunluk Endeksi raporuna göre Türkiye'nin 2021 yılından itibaren küçük adımlar ile ilerlemesinin yanı sıra dünya ortalamasının altında kaldığı belirtilmiştir. Bu raporda, 2023 yılında Global Dijital Olgunluk Endeksi 2,95 iken Türkiye'nin dijital olgunluk endeksi ise 2,84 olarak tespit edilmiştir. Türkiye'nin global endekse göre sektörlerinin entegrasyonu gösteren sektörler için dijital olgunluk endeksi ise bankacılık sektörünün global düzeyin üzerinde olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin 2023 yılındaki sektörler için dijital olgunluk karnesi pek çok sektörün önemli gelişmeler kaydettiğini ve gelecekte global boyutu yakalayıp hatta üzerine çıkabilecek potansiyelinin olduğunu göstermekte umut vadetmektedir.

Tablo 3.

Türkiye- Global Dijital Olgunluk Sektör Karşılaştırması

Kaynak: TÜSİAD Sanayide Dönüşüm Platformu, 2024

Lojistik, enerji, dağıtım, ilaç sektörlerinde global düzeye göre dijital olgunluk farkı açılmaktadır. Bu tabloya göre dijital dönüşüm sürecinde Türkiye'nin karşılaştığı zorluklar sektörler için farklılık göstermektedir. Devletin üzerine düşen şirketlerin dijitalleşme sürecine entegrasyonunu hızlandırmaları konusunda desteklemeleri, şirketlerin teknolojik yetkinliklerini iyileştirmeleri konusunda çalışmalarını arttırmaktır.

Sonuç

İnsanoğlunu diğer canlılardan farklı kılan en önemli olgu olan akıl ve merakı sayesinde varoluşundan itibaren sürekli yeni şeyler keşfetme ve geliştirme güdüsündedir. İngiltere'de başlayan Birinci Sanayi Devrimiyle birlikte teknolojik gelişim farklı bir boyut kazanmış, ekonomi, sosyal hayat ve toplum büyük bir değişimin içine çekilmiştir. Elektriğin keşfedilmesi İkinci Sanayi Devrimini başlatan icat olmuş ve fordist üretim başlamıştır. Bilgi işlem teknolojilerinin önem kazandığı ve internetin katalizör görevini gördüğü Üçüncü Sanayi Devrimi ise dijitalleşmenin ilk aşaması olarak kabul edilebilir. Üretimin ve ekonominin her bir boyutunun birbirine entegre olarak dijital dönüşümü olarak özetlenebilecek ve dijital dönüşümün bileşenlerini içeren Dördüncü ve Beşinci Sanayi Devrimi (Toplum 5.0), günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli bir süreçtir.

2000'li yıllar ve sonrasında internetin ve teknolojinin tüm hayatımızdaki yeri ve önemi arttığından dijitalleşme süreçleri önem kazanmaktadır. Özellikle 2019 pandemisi ile birlikte ülkelerin dijitalleşmeleri hızlanmıştır. Pandemi ticaretten, eğitime, sosyal hayattan, hizmet sektörüne pek çok alanı etkilemiştir. Ülkeler makro ekonomik göstergelerini dengede tutabilmek, küresel alanda rekabet etmeyi sürdürebilmek için dijitalleşme süreçlerini iyileştirmek zorundadır. Bunun yanı sıra bu süreçlerin

gelişmesi ve dijitalleşmenin gerçekleşmesi toplumun da dönüşmesi anlamına gelmektedir. Örneğin, dijitalleşmenin iş gücü piyasalarına etkisini incelediğimizde pek çok mesleğin yok olduğunu, değiştiğini ama ismini yeni duymaya başladığımız yeni iş alanlarının da doğduğunu görmekteyiz. Dijitalleşme sürecine adapte olabilmek için işgücünün eğitilmesi de önemli bir unsurdur.

Türkiye, Dördüncü Sanayi Devriminin bileşenlerini üretim, sağlık, eğitim gibi pek çok sektörde aktif olarak kullanmaya başlamıştır. Türkiye'nin dijitalleşme sürecinin ekonomik etkileri pek çok sektörde ve toplumda görülmektedir. Bu doğrultuda dijital dönüşüm sürecini ölçmek, yorumlamak ve desteklemek adına Türkiye'de pek çok platform kurulmuştur. 2011 yılında TBV, TÜBİSAD ve TESİD iş birliğiyle kurulan Dijital Türkiye Platformu, Türkiye'de bilgi, iletişim ve elektronik alanında faal kuruluşlardandır. Ayrıca bu platform, birçok firma ve STK'nın üyeliği ile AB'de bir çatı kuruluş olan Digital Europe'un Avrupa Birliği dijital ajandasını takip etmekte ve Türkiye'nin dijital stratejilerinin de benzer olarak düzenlenmesini amaçlamaktadır. Cumhurbaşkanlığı tarafından 2018 yılında kurulan Dijital Dönüşüm Ofisi rekabetçi ekonomilere uyum sağlayabilmek adına teknolojik gelişimi destekleyip dijital dönüşüm sürecini hızlandırmayı hedeflemektedir. Bu çalışmada Türkiye'nin dijitalleşme sürecine yönelik farklı kurumların hazırladığı raporlar yorumlanmaktadır. BETAM'ın 2023 yılında yayımladığı raporda 2004-2021 yıllarında arasındaki gelişmeleri üç ayrı bölümde değerlendirmek mümkündür. 2004-2005 yılları arasındaki dijitalleşme endeksi artışı stabil iken 2007 yılında 4,8'lik artış ile ivme kazanarak 7,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2018 yılından itibaren pandemi yılı olan 2019 yılına kadar istikrarlı bir artış izlemiştir. 2020 yılları pandemi dönemi olduğu için endekste yalnızca 0,1 artış gerçekleşerek 44,2 seviyesine erişmiştir. Pandemi sonrası dijitalleşmenin daha fazla önem kazanması ile birlikte dijitalleşme endeksi 5,2 artış ile 49,4 olarak gerçekleşmiştir. TÜBİSAD'ın 2022 yılında yayımladığı maksimum performansın 5 olarak alındığı raporda da pandemi döneminde 2019-2020 yılları arasındaki artış oranı çok düşük seyretmektedir. 2021 yılında ivme kazanan dijitalleşme endeksi ülkenin makroekonomik gelişmeleri nedeniyle beklenenin altında artmıştır.

Özellikle Covid-19 pandemisi sonrası Türkiye pek çok alanda dijitalleşme sürecinde hızlandığı raporlar doğrultusunda doğrulanmaktadır. Türkiye'nin dijital dönüşüm sürecinde pek çok aşama kaydetmesine rağmen küresel boyutta rekabet edebilmek adına uzun bir yolu bulunmaktadır. Ancak yapmış olduğu ve planladığı projeler ile bu dönüşüm yolculuğunda başarılı olacağı açıkça görülmektedir. On ikinci kalkınma planı (2024-2028)'nda dijitalleşme özelinde gerçekleştirilmesi planlanan pek çok amaç mevcuttur. Maden, tarım, finans, sivil havacılık, haritacılık, sağlık, inşaat gibi ekonomimizin önemli sektörlerinden dijitalleşme unsurlarının artırılması hedeflenmektedir. Başta AB olmak üzere mevzuatlar ve güvenlik konusunda eksiklikler bulunması kişisel veri güvenliği ve mahremiyeti, siber güvenlik, yapay zekâ, dijital rekabet ve dijital etik gibi konularda kapsamlı ve yenilikçi kamu politikalarının geliştirilmesi ve yasal düzenlemelerin yapılması ihtiyacını doğurmaktadır. Türkiye kalkınma planında bu düzenlemeleri gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. E-devletin geliştirilmesi adına "kurumsal dönüşüm yol haritaları" hazırlanacak, bu dönüşümü sağlamak adına "dijital devlet akademisi" kurulacaktır. Ulusal veri sisteminin oluşması ile dijital performansın ölçülmesi ve değerlendirilmesi kolaylaştırılacaktır. Dijitalleşme ve dijital dönüşüm süreci sürdürülebilirlik kavramı ile entegre olarak günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkeler için bir zorunluluk haline gelmiştir. Türkiye, küresel dünyada gelişmekte olan ülkeler arasında rekabet edebilmek için dijitalleşme sürecindeki ivmesini arttırarak gelişmeye devam etmelidir.

Kaynakça

- Aksoy, S. (2017). Değişen teknolojiler ve sanayi 4.0: Sanayi 4.0'ı anlamaya dair bir giriş. *SAV Katkı*, 4, 34-44.
- Aksu, H. (2019). *Dijitopya: Dijital dönüşüm yolculuk rehberi*. Pusula Yayınevi.
- Aydem-Çiftçiöğlü, B., Mutlu, M. ve Katırcıoğlü, S. (2019). Sanayi 4.0 ve insan kaynakları yönetiminin ilişkisi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 31-53.
- Betam, 2023. Türkiye Dijital Toplum Endeksi. <https://betam.bahcesehir.edu.tr/2023/03/turkiye-dijital-toplum-endeksi/>.
- Bozkurt, A., Hamutoğlü, N. B., Kaban, A. L., Taşçı, G. ve Aykul, M. (2021). Dijital bilgi çağı: Dijital toplum, dijital dönüşüm, dijital eğitim ve dijital yeterlilikler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 35-63.
- Canbay, P. ve Demircioğlü, Z. (2021). Sanayi 5.0'a doğru: Zeki otonom sistemlerde etik ve ahlaki sorumluluklar. *Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 12(45), 106-123.
- Çarıkçı, O. (2010). Türkiye'de e-devlet uygulamaları üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 95-122.
- Çukurçayır, M. ve Ekşi, H. (2001). Kamu hizmeti sunumunda yeni yöntemler. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1-2, 89-109.
- Demirel, D. (2006). E-Devlet ve dünya örnekleri. *Sayıştay Dergisi*, 61, 83-118.
- Dijital Dönüşüm Ofisi (2024). *Açık veri projesi*. <https://cbddo.gov.tr/projeler/acik-veri/>
- Dijital Dönüşüm Ofisi (2024). *Dijital Türkiye projesi*. <https://cbddo.gov.tr/projeler/dijital-turkiye-v1.0/>
- Duman, E. ve Aktel, M. (2021). Türkiye'nin e-devlet kapısı (dijital Türkiye portalı). *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), 613-641.
- Ertuğrul, İ. ve Deniz, G. (2018). 4.0 dünyası: Pazarlama 4.0 ve sanayi 4.0. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 158-170.
- Gökalp, E., Gökalp, M. O., Çoban, S. ve Eren, E. (2019, Mart). Dijital dönüşümün etkisinde verimli istihdam yönetimi: Yol haritası önerisi. *Verimlilik Dergisi*, 201-222.
- Güdek, B. (2023). Sanayisel dönüşüm ve Sanayi 5.0. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1129-1142.
- Güğerçin, S. ve Güğerçin, U. (2021). How employees survive in the industry 5.0 era: In-demand skills of the near future. *Journal of Disciplines in Economics & Administrative Sciences Studies*, 7(31), 524-533.
- Haaga, H. (2019). The influence of ICT on the accommodation industry in the upcoming industry 5.0. (Master Thesis, University of Applied Sciences.)
- Kamber, E. ve Sözmertürk-Bolatan, G. İ. (2019). Sanayi 4.0 Türkiye farkındalığı. *11(30)*, 836-847.
- Karasoy, H. ve Babaoğlü, P. (2020). Türkiye'de elektronik devletten dijital devlete doğru. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 115-134.
- Karoğlü, A. K., Bal-Çetinkaya, K. ve Çimşir, E. (2020). Toplum 5.0 sürecinde Türkiye'de eğitimde dijital dönüşüm. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 147-158.
- Klein, M. (2020). İşletmelerde dijital dönüşüm ve etmenleri. *Journal of Business in the Digital Age*, 3(1), 24-35.
- Kostovski, M., Jovanovik, M., & Trajanov, D. (2012). Open data portal based on semantic web technologies. *Conference Paper*.
- Kurt, A. S. (2020). Dijital dönüşümün ekonomiye etkileri: Türkiye ekonomisine yansımaları. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(30), 3083-3109.

- Küçük, Ö. (2021). Emeğin dijital dönüşümü ve istihdam. *Journal of Human Studies*, 4(8), 381-402.
- Küçükali, R. ve Çoşkun, H.C. (2021). Eğitimde dijitalleşme ve yapay zekanın okul yöneticiliğindeki yeri, *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 4(2), 124-135.
- Osmundsen, K., Iden, J., & Bygstad, B. (2018). Digital transformation: Drivers, success factors, and implications. *Association for Information Systems*, 37, 1-15.
- Özden, A. T. (2021). 1.0'dan 5.0'a dünya: WEB, pazarlama, sanayi ve toplum. *Journal of Business in the Digital Age*, 5(1), 29-44.
- Özışık, T., & Ülgen, G. (2023). Dijitalleşmenin iş gücü piyasalarına etkisi: Avrupa Birliği üzerine dinamik panel veri analizi. *İktisat İşletme ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2(1), 1-27.
- Özkahveci, E. Civek, F. ve Ulusoy, G. (2022). Sanayi 5.0 döneminde metaverse (kurgusal evren)'ün yeri. *International Journal of Social Humanities and Administrative Sciences*, 8(50), 398-409.
- Özkan, M., Al, A. ve Yavuz, S. (2018). Uluslararası politik ekonomi açısından dördüncü sanayi-endüstri devriminin etkileri ve Türkiye. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(2), 125-156.
- Özsoylu, A. F. (2017). Sanayi 4.0. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21(1), 41-64.
- Sağbaş, A. ve Gülseren, A. (2019). Sanayi 4.0 perspektifinde sanayide dijital dönüşüm ve dijital olgunluk seviyesinin değerlendirilmesi. *European Journal of Engineering and Applied Sciences*, 2(2), 1-5.
- Serinkli, N. (2018). Sanayi 4.0'ın özel, kamu ve kooperatif sektörlerine etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(Örgütsel Değişim Özel Sayısı), 1607-1621.
- Soylu, A. (2018). Sanayi 4.0 ve girişimcilikte yeni yaklaşımlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 43-57.
- Taşel, F. (2020). Dijitalleşmenin ticarete ve ekonomiye etkisi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 8(2), 127-137.
- Tekin, İ. Ç. ve Kusbeci, P. (2021). Dijital dönüşüm sürecinde yükselen bir değer: Dijital girişimcilik. *Stratejik Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 81-102.
- Toker, K. (2018). Endüstri 4.0 ve sürdürülebilirliğe etkileri. *İstanbul Management Journal*, 29(84), 51-64.
- Tuğluk, M. ve Çolak F. (2019). Sanayi toplumu ve eğitim, eğitimde ve sanayide 21. yüzyıl becerileri. Pegem Akademi.
- TÜBİSAD, 2022. *Türkiye'nin dijital dönüşüm endeksi*. <https://www.tubisad.org.tr/tr/bilgi-bankasi/sunumlar-liste/TUBISAD-Raporlar/40/0/0>.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). On İkinci Kalkınma Planı. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>.
- TÜSİAD Sanayi Dönüşüm Platformu (2024). *Türkiye dijital olgunluk raporu*. <https://tsd2.org/>
- Uslu, O. (2022). *Sanayi 1.0'dan endüstri 4.0'a toplumsal yapının dönüşümü: Schumpeterci yaklaşım* (Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi.)
- Vinitha, K., Prabhu, R. A., Bhaskar, R., & Hariharan, R. (2020). Review on industrial mathematics and materials at industry 1.0 to industry 4.0. *Materials Today: Proceedings*, 33, 3956-3960.
- Yücebalkan, B. (2020). Sanayi 4.0'dan sanayi 5.0'a geçiş sürecine genel bakış. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 5(9), 241-250.
- Yıldız, A. (2018). Sanayi 4.0 ve akıllı fabrikalar. *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 22(2), 546-556.
- Yılmaz, Y. (2021). Dijital ekonomiye geçiş süreci, ölçümü ve dijitalleşme ilişkisi. *İstanbul İktisat Dergisi*, 71(1), 283-316.

- Yankın, F. B. (2019). Dijital dönüşüm sürecinde çalışma yaşamı. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 7(2), 1-38.
- Yavuz, M. S. (2019). Ekonomide dijital dönüşüm: Blockchain teknolojisi ve uygulama alanları üzerine bir inceleme. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 15-29.
- Yeşiltaş, C. ve Artar, O. (2021). Ekonomideki dijital dönüşüm ve istihdam üzerindeki etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Working Paper Series*, 2(1), 43-52.
- Yetkin, E. G. ve Coşkun, K. (2021). Sanayi 5.0 (toplum 5.0) ve mimarlık. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 27, 347-353.

Yazarların Makaleye Katkı Oranlar

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarlar arasında çıkar çatışması olmamıştır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışmada etik kurul izni gerekmemektedir.

Tekno Güzellik Uygulamalarında Yapay Zeka Kullanım Pratikleri: Uluslararası Markalar Üzerine Bir Analiz

Practices of Artificial Intelligence in Techno Beauty Applications: An Investigation on International Brands

Dr. Yeliz YAPICIOĞLU AYAZ

Bağımsız Araştırmacı, İzmir, Türkiye

Independent Researcher, Izmir, Türkiye

ORCID: 0000-0002-4488-9759 | E-mail: yeliz.yapicioglu@gmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Cite as/Atıf: Yapıcıoğlu Ayaz, Y. (2024). Tekno güzellik uygulamalarında yapay zeka kullanım pratikleri: uluslararası markalar üzerine bir analiz. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 172-189.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 16/09/2024 **Kabul Tarihi / Accepted:** 24/12/2024

Yayın Tarihi / Published: 30/12/2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/ December

Cilt/ Volume: 12 Sayı/ Issue: 2

Sayfa / Pages: 172-189

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği tespit edilmiştir. / This article was reviewed by at least two referees and found to be plagiarism free.

Yayıncı / Published by: Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Siirt University Institute of Social Sciences

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Yeliz YAPICIOĞLU AYAZ). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

* Bu çalışmada etik kurul izni gerekmemektedir.

Öz

Teknolojinin insan hayatını dönüştürücü etkisi bulunmaktadır. Son yıllarda teknolojik gelişmeler içerisinde devrim niteliği oluşturan uygulamaların başında yapay zeka gelmektedir. İnsanın düşünce yapısı ile benzer şekilde makinalar aracılığı ile çalışan yapay zeka insanın düşünce yapısına benzerliği nedeniyle hem özel sektör hem de insanlar tarafından dikkat çekmeye başlamıştır. Tüketiciler açısından her tüketiciye özgü içeriklerin sunuluyor olması markaların tüketici özelinde stratejileri ile iletişim kurmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, yapay zeka tüketici ile olan ilişkiler ve iletişimin farklı bir noktaya taşınmasına vesile olmaktadır. Diğer bir ifade ile, geleneksel çerçevede oluşturulan ve uygulanan tüm yöntemler etkinliğini yitirmeye başlamıştır. Her sektörde yer alan markalar yapay zeka uygulamalarını kullanmaya motive olmuşlardır. Bu sektörlerin başında kozmetik sektörü gelmektedir. Telefon uygulamaları aracılığı ile tüketici cilt analizleri yapay zeka destekli uygulamalar tüketici bireylere sunulmaktadır. Cilt analizleri çerçevesinde tüketicilerin cilt tipine uygun olan ürünler belirli alternatifler çerçevesinde markalar tarafından önerilmektedir. Bu noktada, bireylere özel olarak hazırlanan analizlerle markaya ait ürünlerin neden tercih edilmesi gerektiği noktasında tüketicilere bilgiler verilmektedir. Çalışmada ele alınan markalar, dünyada yapay zeka uygulamalarını ilk olarak kullanan uluslararası markalar arasından seçilmiştir. Bu markalar 'Vicy, La Roche Posay, Yves Rocher, Lancome, Estee Lauder, Cureskin, Garnier, Oriflame, L'oreal, Darphin Paris' markaları olmuştur. Markaların tüketicilere sunduğu yapay zeka destekli uygulamaları içerik analizi çerçevesinde yapılarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tekno güzellik, yapay zeka, reklam, kozmetik markaları, kişiselleştirilmiş ürünler.

Abstract

Technology has a transformative effect on human life. Artificial intelligence is one of the most revolutionary applications in technological developments in recent years. It works through machines in a similar way to human thought structure. Due to its similarity to the human thought structure, it is at a remarkable point both by the private sector and by people. Artificial intelligence is instrumental in moving relations and communication with the consumer to a different point. In other words, all methods created and applied in the traditional framework have started to lose effectiveness. Brands in every sector have begun to use artificial intelligence applications. The cosmetics sector is one of the leading sectors. Through the phone applications of the brands, consumer skin analyses are presented to consumers with artificial intelligence-supported applications. Within the framework of skin analyses, brands offer products suitable for the skin type of consumers within specific alternatives. Consumers are informed about why the brand's products should be preferred. In the study, international brands that first used artificial intelligence applications in the world were selected. These brands were 'Vichy, La Roche Posay, Yves Rocher, Lancome, Estee Lauder, Cureskin, Garnier, Oriflame, L'oreal, Darphin Paris.' A content analysis was used to analyze the brands' artificial intelligence applications.

Keywords: Techno beauty, artificial intelligence, advertising, cosmetic brands, personalized products.

Giriş

İnsan hayatına giren teknolojik devrimlerin her biri farklı dönüşümlerin kapısının aralanmasına etken oluşturmuş ve oluşturmaya devam etmektedir. Teknolojik devrimler özellikle icatlarla hayatımıza giren makinelerle beraber bütünleşerek insan hayatının her bir noktasına dokunmaktadır. Teknoloji genel itibari ile insan yaşamında karşılaşılan durumlardaki zorlukların çözülmesi ve yaşamı kolaylaştırması bakımından önemli bir yapıyı oluşturmaktadır. Yenilenen yaşam standartları ve insan ihtiyaçlarının farklılaşması ile teknolojik gelişmelerin de sürekliliği kaçınılmaz olmaktadır. Buna ek olarak, teknoloji ile beraber sadece yaşam tarzları değil aynı zamanda insan alışkanlıklarının da evrildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü her bir teknolojik gelişim ile beraber insanların yeniye adaptasyonu yeni davranış ve alışkanlıkların doğmasının da zeminini hazırlamaktadır.

İnsan zekasının üzerinde bir varlığın bulunmaması, yaşanan dünya düzeninin insanın yapabilecekleri ile sınırlandırılarak biçimlendirilmesine etken oluşturmaktadır. Bu nedenle, teknolojik alandaki yapılanmalar insan zekasının önderliğinde oluşturulmaktadır. Son yıllarda, insan zekası ve teknolojinin birleştirilmesi ile yapay zeka kavramının yaşam içerisinde yer aldığı görülmektedir. İnsan zekasına eşdeğer nitelikte olan yapay zeka uygulamaları insan gibi düşünüp hareket etmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla, bu sürece kadar yaşanan teknolojik gelişmeler içerisinde en büyük farklılığı yapay zeka teknolojisi ile meydana getirilen yapılar oluşturmaktadır. Yapay zekanın diğer teknolojik gelişmelerden üstünlüğü insan gibi düşünmesi ve insan gibi hareket etme yetisinin olmasıdır ancak önemli bir nokta yapay zekanın insan yönlendirmesi ile çalıştırılıyor olmasıdır.

Yapay zeka ile oluşturulan araçların sayısının günden güne arttığı ve bu araçların çok farklı niteliklerde insanlara sunulduğu gözlenmektedir. Yapılandırılan araçlar farklı niteliklerde farklı ihtiyaçlara yönelik oluşturulmaktadır. Bu çerçevede, bilgi temelli oluşturulan yapay zeka programları ile insanlar istedikleri ve hedefledikleri işleri doğrudan ve kısa süreli bir şekilde çözümlenebilmektedir. İnsan yaşamı içerisinde etken olan her bir alanda kullanılmaya başlayan yapay zekanın farklı sektörler tarafından kullanıldığı gözlenmektedir. Bu sektörlerin başında siber güvenlik, elektronik ticaret, eğitim ve sağlık alanlarının geldiği bilinmektedir (Akbaba ve Gündoğdu, 2021, s. 302-305). Bunlara ek olarak, yapay zekanın etkilediği alanlardan bir tanesi ise reklamcılık ve pazarlama alanlarında gerçekleşmektedir. Çünkü, yapay zeka ile genel olarak sınıflandırılan tüketici davranışları birey özelinde yapılan analizler ile bireylere sunulmaktadır. Bu kapsamda, markalar da tüketicilerde bireysel özellikler temelinde marka stratejilerini oluşturarak tüketici gruplarla iletişim stillerini belirlemektedir.

Her sektörde var olan markalar tüketici ihtiyaçları ve tüketici özellikleri bünyesinde stratejilerini oluşturmaktadır. Sağlık sektörü başta olmak üzere bir çok sektör ve bu sektörler içerisinde yer alan her bir marka yeniliklerini yapay zeka teknolojisi üzerinden yapılandırmaya dayalı bir düzen kurmaya çabalamaktadırlar. Bu çalışmada, güzellik sektöründe var olan uluslararası markaların tekno güzellik uygulamalarını nasıl gerçekleştirdikleri içerik analizi ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Özellikle, akıllı telefonlar üzerinden yapay zeka uygulamalarının geleneksel yapının dışına çıkarak nasıl uygulandığı irdelenmiştir. Tüketiciler ile iletişimin hangi noktada olduğu ve tüketici ihtiyaçları tekno güzellik uygulaması üzerinden nasıl karşılandığı ortaya konulmaya çalışılmış ve uluslararası markaların yapay zeka stratejileri konusunda bilgi verilmiştir.

1.Yapay Zeka

Alan Mathison, makinelerin düşünüp düşünemeyeceği konusunda ileri attığı düşüncesi ile yapay zeka kavramının temellerinin atılmasında öncü isim olmuştur (Anyoha, 2017). Kavram olarak yapay zeka 17. yüzyıl itibari ile yer almaya başlamıştır (Liveley ve Thomas, 2020) Yapay zekanın uygulanabilirliği makineler ile gerçekleşmektedir. Makineler, insana ait yetiler olan akıl yürütme ve anlama gibi becerilerin işlenmesi teknolojilerin birleştirilmesiyle (Purdy ve Daugherty, 2016) yapay zekanın insan gibi davranabilirliğini ortaya çıkarmıştır. Diğer bir ifade ile yapay zeka makinelerine insan zekası temelinde bir format kazandırmaktadır (Ceber, 2023, s. 13). Makinelerin hakim olduğu bu teknolojik düzen makine öğrenmesi kavramı ile de isimlendirilmektedir (Dumludağ, 2024, s. 69). İnsanların yaptığı görevleri yerine getirme işlevleri bilgisayarlar aracılığıyla sunulmaktadır (Nabiyev, 2012, s. 25). Genel olarak, insan benzeri olan özellikler çerçevesinde akıllı programların oluşturulma sürecini içeren bir bilim olarak da ifade edilmektedir (McCarthy, 2004). Oluşturulan yapı insanların teknolojik çerçevede hareketi, iletişimi ve etkileşim kurma tarzlarını etkileme gücüne sahip olmuştur

(Chen, vd, 2020). Yapay zeka algoritmalarla oluşturulan bir yapıdan meydana gelmekte (Deveci, 2022, s. 122) ve makinelerin karar verme, öğrenme ve bilgiyi işleme yetisini dikkatli bir şekilde yapmaktadır (Akerkar, 2019, s. 3).

Tablo 1.

Yapay zeka ile ilgili tanımlamalar

<p>İnsanca Düşünmek "Bilgisayarları düşündürmek için heyecan verici yeni bir çabadır. . . tam ve gerçek duyulara yakın düşünen akıllı makinelerdir." "Karar verme, problem çözme ve öğrenme gibi insan düşüncesiyle ilişkilendirilen faaliyetlerin otomasyonudur. . ."</p>	<p>Mantıklı Düşünmek "Bilgisayar modellerini kullanarak akıl becerilerini geliştirmektedir." "Algılamayı, mantık yürütmeyi ve benzerlerini mümkün kılmak için bilgisayar alanında inceleme yapmaktadır."</p>
<p>İnsanca Davranmak "İnsanlar tarafından yapıldığında zeka gerektiren işlevleri yapan makineler yaratma sanatıdır." "Bilgisayarların şu anda insanların daha iyi olduğu şeyleri yapmalarını sağlama çalışmasıdır."</p>	<p>Mantıklı Davranmak "Bilgisayar zekası, akıllı ajanları tasarlama çalışmasıdır." "Yapay zeka (AI), yapay sinir ağları üzerinden akıllı davranışlar sergileme çabasıdır."</p>

Kaynak: Russell ve Norvig (2010, s. 2).

Yukarıda yer alan Tablo 1 insana ait düşünsel ve davranışsal özelliklerin makinelere işleme sürecinde nelere karşılık geldiğini anlatmaktadır. Özetle, insan gibi düşünme sürecini insanın mantık çerçevesinde bilgisayar ortamında nasıl yaptığı ve insan gibi davranırken ise davranışların akıl çerçevesinde nasıl işlendiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda, insan modelini temel alan yapı düşünce ve davranışını insan modeli ile makinelere öğretmesi ile farklılığı yaratmaktadır. İnsan yaklaşımını bir yapı içerisinde bilgisayar ve makine donanımlarının insan gibi olmaya en yakın olan sistemi içermektedir (Pirim, 2006, s. 92).

Yapay zeka ile sunulan programların zengin içeriklerle oluşturuluyor olması insanların iş süreçlerinde etkinliğinin ve verimliliğinin artmasını sağlarken, öteki taraftan insanlar için kötü amaçlarla kullanılabilecek olması da zararlı yönlerinin olduğu göstermektedir. Dolayısıyla, insanların hangi amaçla kullandıkları yapay zekanın da geleceğini ve gelişimini belirlemede önemli bir rol oynayacaktır. Aynı zamanda, yapay zekanın insansız bir yapı ile var olması da mümkün olamayacaktır (Mugurisi ve Oluka, 2021, s. 633).

1.1 Yapay Zeka Ve Markalar

Teknolojik gelişmeler ile insan hayatı pratik çözümlerle kolaylaşmaktadır. Yapay zeka sunduğu imkanlar çerçevesinde insanın hayatındaki alanlarda görünür hale gelmeye başlamıştır. Bu çerçevede, iletişim, ekonomi, sağlık, üretim gibi alanlarda da uygulanabilir olduğu ve kullanım alanlarının da genişlemeye başladığı gözlenmektedir (İşler ve Kılıç, 2021). Yapay zekanın kullanım alanlarından bir tanesi ise pazarlamadır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda iletişim kanalları olan televizyon ve basılı alanlar ile ivme kazanan pazarlama dünyası, 2000'li yıllar ile beraber tüketiciler ile olan iletişim boyutu farklı bir noktaya gelmiştir. Özellikle, tüketici ile olan iletişimin önem kazanması tüketiciler hakkındaki verilere ulaşımın önemini de göstermiştir. 2010'lu yıllar ile beraber pazarlamacılar büyük veri akışı kavramı ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu nedenle, pazarlama dünyası için tüketici verisi ile stratejiler oluşturarak pazarlama planlarını yapmak öncelikli durumu oluşturmuştur. Markalar açısından da kişiye özel bilgiler çerçevesinde ürün geliştirme süreçleri yaygınlaşmış ve yapay zeka ile bu durum değer kazanmıştır (Duran, 2021, s. 31-50). Buna ek olarak, tüketiciye dair elde edilen verilerle ilgili olarak yeni analitik yöntemlerin geliştirilmesinin de önü açılmaktadır (Koçak ve Dülek, 2024, s. 23).

Yapay zekanın kullanım alanları; 'sesin tanınması ve anlaşılması', 'görüntünün işlenmesi', 'doğal dilin işlenmesi' ve 'muhakame' çerçevesinde belirlenmektedir (<https://turkiye.ai/gelecekhane-yapay-zeka-ongoruleri/>) Sesin tanınması ile ilgili olan uygulamalar konuşulurken seslerin, harflerin ve kelimelerin anlaşılması ile gerçekleşmektedir. Tüketici kullanımlarında en çok Siri uygulamasının kullanıldığı gözlenmektedir. Siri ile beraber Cortana, Now ve Echo programları da kullanılmaktadır. Siri ile günlük hayat içerisinde yapılması gerekenleri düzenleme ve sistematikleştirme imkanı sunulmaktadır. Görüntünün işlenmesinde telefonlardaki kameralar aracılığı ile görüntüler alınarak, algoritmalar ile çözümlenmeye çalışılmaktadır. Görüntüler anlık bir şekilde alınarak, niteliklerine göre

kategorileştirilmektedir (Kaya ve Yozgat, 2021, s. 44). Doğal dil işlenmesinde yazılı olan bir metnin okunması ve anlaşılmasını içermektedir. Muhakeme süreci ile ilgili olarak kişinin hangi durumda ne yapması gerektiği konusunda rehberlik etmektedir. Aynı zamanda tüketici ile ilgili olarak duygu analizleri yapılarak kişiye özel olarak güncellemeler planlanabilmektedir (Güven ve Güven, 2023). Yapay zeka uygulamalarında Deepmind şirketinin satın almış olduğu AlphaGo uygulaması ön plana çıkmaktadır (Sucu, 2019, s. 207-208).

İşletmeler tarafından farklı veri analizlerinin yapıldığı programlar ile ürün geliştirme süreçleri hız kazanmıştır. Bu süreçlerin gelişiminde duygu analizi, genetik algoritmalar gibi yapay zeka uygulamaları kullanılmaktadır (Micheal ve Miller, 2013). Tüketici davranışlarına yönelik olarak makinelere yüklenen algoritmalar sayesinde çıkarımlar yapılabilmektedir (Karaman, 2021, s. 1341). Verilerin alınarak ayrıştırılmasında sosyal medya kanallarının önemli bir payı olmaktadır (Duran, 2021). Bu kanallarla kişiselleştirilen içerikler hazırlanan ürünleri doğru mesaj ve doğru zamanla planlama yaparak tüketicinin ilgi alanlarına göre karşılıklarını çıkarmaktadır (Şişman ve Coşkun, 2024, s. 145). Bu çerçevede, kullanılan uygulamalar ürün geliştirme süreçleri, tüketicilerle olan iletişim biçimleri ve ürün satışının artırılmasını sağlama konusunda verimliliğin yükseltilmesine katkı sağlayabilmektedir (Kaplan ve Haenlein, 2019). Yapay zeka teknolojisi ile kullanılan uygulamalardan bazıları otonom robotlar, artırılmış gerçeklik ve sanal gerçekliktir. Bunlar ile beraber bütüncül yaklaşım çerçevesinde hizmet verilmektedir (Gülşen, 2019, s. 428). Kullanılan uygulamalar ile verimliliğin artması, maliyetin azalması işletmeler ve markalar arasında rekabetin yoğunlaşmasına etken oluşturmaktadır (Aktepe ve Karakule, 2023, s. 30-46). Yapay zeka ile rekabetin yoğunlaşmasında kişiye özel olarak sunulan hizmetlerin önemli bir etkisi bulunmaktadır (Jackson, 2007, s. 24-25). İşletmeler ve markaların kullandığı uygulamaların ekonomik anlamda büyümeye de katkı yapması kaçınılmaz olmaktadır (Varnalı, 2024, s. 216).

Yapay zeka uygulamalarının işletmeler tarafından kullanılmaya başlanması işletmeler ve markaların iş süreçleri ve iş akışlarının da verimli olmasına katkı sağlamaktadır. Yapay zeka kanalıyla tüketiciler hakkında elde edilen veriler işletmelerin pazarda rekabet avantajında ön plana çıkartırken (Öztürk, 2021); markaların yaptıkları işlerde birbirleri taklit etmelerinin de önüne geçmektedir (Murgai, 2018). Bu nedenle, markalar yapay zeka uygulamalarını pazarlama stratejilerine entegre etmeye dayalı bir sistemde yer almaya başlamışlardır (Pradeep vd., 2019, s. 30). Kullanılan uygulamalardan bazıları ise yeniden hedefleme, öneride bulunma, kişiselleştirme, sanal asistanlar, akıllı arama hizmetleridir (Güven ve Güven, 2023, s. 81). Yapay zeka kullanımının işletmeler ve markalar açısından en önemli farklılığı iş süreçlerinde harcanılan zamandan tasarruf sağlıyor olmasıdır. Dolayısıyla, insan gücü yerine otomotikleşmiş bir sisteme entegrasyon klasik ve geleneksel yapıdaki düzenin değişmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu noktada, insan gücüne olan ihtiyacının azaldığı ve giderek bu yapıda oluşan yoğun çalışma saatlerinin de tam anlamıyla değişeceği beklentisi vardır (Binbir, 2021, s. 325). Yapay zeka teknikleriyle kullanılan görsel teknikler marka kimliğinin güçlendirilmesinde ve içerik üretim süreçlerinin hızlanmasında da önemli katkılar sağlayabilmektedir (Çakmak, 2024, s. 631). İşletmeler ve markalar tarafından yapay zekanın kullanım alanları içerisinde en çok sohbet robotlarının kullanıldığı gözlenmektedir. Kullanıcı sorunlarının neler olduğuna dair çözümleri hızlı iletişim süreçleri çerçevesinde çözümlenmektedir. Kullanıcılarla insan gibi iletişim kurabilen sohbet robotları markaların faaliyet göstermelerine de katkı sağlayabilmektedir (Barış, 2020). Sohbet robotları doğal dil işleme süreçleri (NLP) ile gerçekleşmektedir. Sohbet robotları aracılığı ile tüketici kitleler ile olan iletişim yapısı hızlı bir dönüşüm içerisine girmeye başlamıştır. Sohbet robotları ile tüketici ihtiyaç ve beklentilerine verimli bir şekilde geri dönüşler sağlanabilmektedir. Tüketicilerin alışveriş süreçlerine yönelik deneyimlerinin çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmesi aynı zamanda deneyimlerin de kişiselleştirilme süreçlerini ortaya çıkartmaktadır (Kumar vd., 2024).

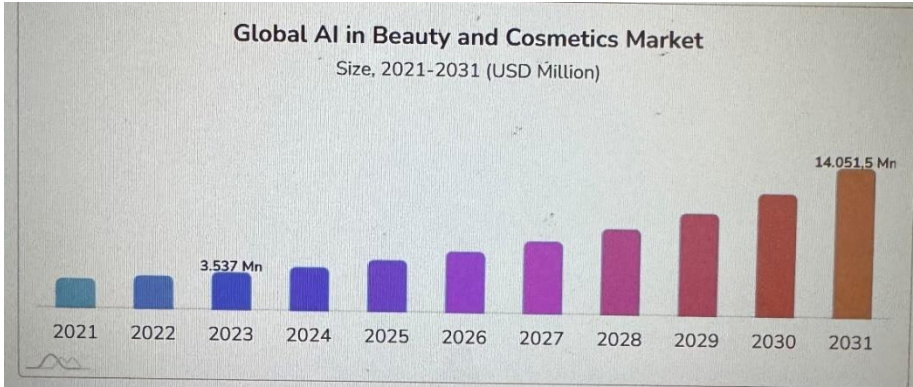
Ürün ve hizmetlerin tanıtılma ve verilme süreçlerinde hem tüketici hem de markalar veriler ışığında hareket ederek aksiyon almaktadırlar. Tüketiciler ile ilgili çevrimiçi verilerin oluşmasında sosyal medya kanalıyla kullanılan fotoğraflar, videolar, podcastler ve haber portalları gibi kanallar büyük önem taşımaktadır (Sarıoğlu ve Develi, 2022, s. 95). Yapay zeka ile işletmelerin iş akışlarındaki hata paylarının azalarak, otomatikleşmesini sağlamaktadır. Buna ek olarak, iletişimdeki etkileşim oranları artarak, tüketici marka arasında kalıcı ilişkilerin kurulmasında rol oynamaktadır. Yapılan araştırmalar, yapay zeka desteğiyle oluşturulan sohbet robotlarının ürünlerin satışına %47 oranında olumlu etki ettiğini göstermektedir (Bindir, 2021). Bunlara ek olarak, marka yönetimi, müşteri

ilişkileri yönetimlerinde kullanılan zaman ve bütçe açısından da %55 oranında pozitif katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, marka yöneticilerinin sohbet robotlarını kullanma yoğunluğunda doğru orantıda artış yaşandığı gözlenmektedir. Sohbet robotları ile iletişim kurulacağı konusunda öngörülerin doğru yapılması öncelikli olarak hangi amaç ve hizmetle kullanımının doğru açıdan tespitini gerektirmektedir (Kuruca, Üstüner ve Şimsek, 2022, s. 108). Dolayısıyla, iş süreçlerindeki ihtiyaca yönelik değerlendirmeler teknoloji bazlı yönetim usulü ile yüksek fayda sağlayacak noktada yapılandırılmalıdır (Bindir, 2021). Diğer bir taraftan, yapay zekanın kullanımı ile tüketici verilerine ulaşma ve verilerin olumsuz yönde kullanımı etik sorununu da ortaya çıkartmakta ve tartışma konusu olmaktadır. Bu çerçevede, etik sorununun çözülmesi yönünde de çalışmaların yapılması gerekliliği gündeme gelmektedir (Karaman, 2021, s. 1349).

Farklı sektörlerde yer alan markaların yapay zeka desteği ile oluşan yapılanma süreçlerinde ürün ve hizmet anlayışlarının da yeniden bir oluşum içerisine girdikleri gözlenmektedir. Bu sektörler içerisinde yer alan kozmetik sektörü ve bu sektörde yer alan markalarda uygulamalarını yapay zekaya göre entegre etmeye çalışmaktadırlar. Yapay zekaya entegre olma sürecinin arkasında dijitalleşme ile gelen müşteri taleplerine en hızlı şekilde cevap vererek yenilik anlayışıyla tüketiciye ulaşma hedefi yatmaktadır (Öztürk ve Çavuşoğlu, 2023, s. 968). Yapay zeka kullanımı kozmetik markalar tüketicinin cilt, yüz ve vücut şeklini tanıyarak, karakteristik yapısına göre önerilerde bulunabilmektedir. Bu teknolojik alt yapı çerçevesinde stratejiler tüketici alışkanlıkları ve tutumlarına göre biçimlendirilmektedir. Kişiyeye özel ürünlerle hizmet anlayışı sunularak iletişimdeki etkileşiminde daha verimli hale gelebilmektedir (Verma vd, 2021, s. 1-2). Yapay zeka desteği ile çevrelenen uygulamalar, kişiselleştirilmiş ürünler ile hizmet verme anlayışını oluşturmaktadır. Kozmetik sektöründe pazarın büyümesinde kişisel ihtiyaçlara yönelik artan talepler önemli bir etken oluşturmaktadır. Aşağıda yer alan Grafik 1’de yapay zeka desteğiyle hizmet veren kozmetik sektöründeki markaların 2021’den 2031’e kadar yüzde kaçlık bir dilimde gelişme kaydettiğini ve kaydedeceğini göstermektedir. Bu çerçevede, yapay zeka teknolojisi ile sektöre büyük bir ivme kazandırılarak, önemli bir büyümenin kaydedildiği gösterilmektedir.

Grafik 1:

Global Güzellik ve Kozmetik Sektöründe Yapay Zeka

Kaynak: *Güzellik ve Kozmetik Pazar Büyüklüğü, Payı, Büyüme ve Endüstri Analizi, 2023*, <https://www.kingsresearch.com/tr/ai-in-beauty-and-cosmetics-market-701>

Bu çalışma kapsamında, kozmetik sektöründe yer alan uluslararası markaların telefon uygulamaları aracılığıyla yapay zeka uygulamaları incelenerek, uygulamalar aracılığıyla cilt değerlendirme ve analizlerinin nasıl yapıldığı açıklanmaya çalışılmıştır.

2. Çalışma

Yapay zeka teknolojisi gündelik hayatın hemen her sektörünü etkilemiştir. İnsanların bir önceki teknolojik gelişmelerden farklı olarak yapay zeka uygulamaları ile tanışması markaların da belirli alt yapılarını kurmasını zorunlu hale getirmiştir. Çünkü bu teknolojik gelişim neredeyse hayatın her bir noktasında kullanılabilir duruma gelmiştir. Her bir sektörün yapay zeka alt yapısını kurması ve uygulamalara başlanması beklenmektedir. Sektörler içerisinde en hızlı gelişimi gösteren sektörlerin başında kozmetik – güzellik sektörü gelmektedir. Bu nedenle, çalışma kapsamında özellikle uluslararası markaların tüketici ile iletişim süreçlerinde yapay zeka uygulamalarına nasıl yer verdikleri

ve bu uygulamaları tekno güzellik çerçevesinde nasıl uyguladıkları noktasında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

2.1 Çalışma Kapsamı

Dünya üzerinde belli başlı ve önde gelen kozmetik markaları bulunmaktadır. Bu markalar içerisinde yapay zekayı uygulayan uluslararası on marka seçilmiştir. Çalışma kapsamında ‘Vicy, La Roche Posay, Yves Rocher, Lancome, Estee Lauder, Cureskin, Garnier, Oriflame, L’oreal, Darphin Paris’ markaları ele alınmıştır.

2.2 Çalışma Soruları

Dört temel araştırma sorusu kapsamında çalışma içeriği biçimlendirilmiştir.

- 1.Markalar hangi yapay zeka uygulamalarını kullanmaktadır?
- 2.Marka yapay zeka uygulamasını gerçekleştirirken hangi adımları uygulamaktadır?
- 3.Marka uygulamalar doğrultusunda cilt analizindeki değerlendirmeler hangi soruları ön plana çıkarmaktadır?
- 4.Marka ürün tavsiyesini hangi parametreler çerçevesinde yapmaktadır?

2.3 Çalışma Amacı

Ele alınan 10 markanın akıllı telefonlar üzerinden yapay zeka kullanımını nasıl gerçekleştirmiş oldukları, içeriklerinde hangi özelliklerin bulunduğu ve bu özelliklerin tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılama noktasında nasıl etken olduğu markalar arasındaki tekno güzellik uygulamaları çerçevesinde karşılaştırma yapılarak ortaya konmaya çalışılmıştır.

2.4 Çalışma Sınırlılığı

Günden güne yapay zeka teknolojisinin gelişimi bu uygulamaların da artmasına neden oluşturmaktadır. Kozmetik sektöründe farklı yapıda ve özelliklerde onlarca marka sektörde faaliyet göstermektedir. Ancak, yapay zeka teknolojisini en etkin ve verimli kullanan ve bu uygulamaların da en çok tüketiciler tarafından tercih edildiği 10 marka çalışma kapsamında değerlendirmeye alınmıştır.

2.5 Çalışma Yöntemi

Çalışmada, markaların yaptığı uygulamalar incelenerek karşılaştırma yapılması hedeflenmiştir. Bu nedenle, çalışma nitel içerikli betimleyici bir derleme çalışması olarak yer almaktadır. İçerik analizi, metinlerden (veya diğer anlamlı konulardan), metinlerin kullanım bağlamından ve diğer iletişim biçimlerinden sistematik, güvenilir, geçerli ve tekrarlanabilir çıkarımlar yapmak için kullanılan bir araştırma tekniği (Krippendorff, 2004, s. 18); önceden belirlenmiş kategorilere göre sistematik ve tekrarlanabilir bir şekilde içeriği ölçmeye çalışan belge ve metinlerin (basılı veya görsel olabilir) analizine ilişkin bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Bryman 2012, s. 289). Nitel çalışmalar derinlemesine bilgi, kavrayış ve anlayış sağlamaktadır (Patton, 1987; Yıldırım ve Şimşek, 2005) Genellikle, nicel veriler ve yoğun istatistiklerin göz ardı edilebildiği nitel araştırmalarda, araştırmacının gözlemleri, araştırılan olguya ilişkin metin ve söylev analizi gibi detaylara yer verilmektedir (Mallat, 2007).

2.6 Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci belirlenen araştırma sorularının nasıl analiz edilerek değerlendirileceği noktasında yol gösterici olmaktadır (Didiş, 2008). Ele alınan 10 markanın web siteleri değerlendirmeye alınarak, bu markaların telefon uygulamaları indirilerek Haziran ve Eylül 2024 tarihleri arasında incelenmiştir. Bu kapsamda, akıllı telefon üzerinden yaptıkları çalışmalar ve tüketicilerle kurdukları iletişimde güzellik uygulamalarına nasıl yer verdikleri incelenmiştir.

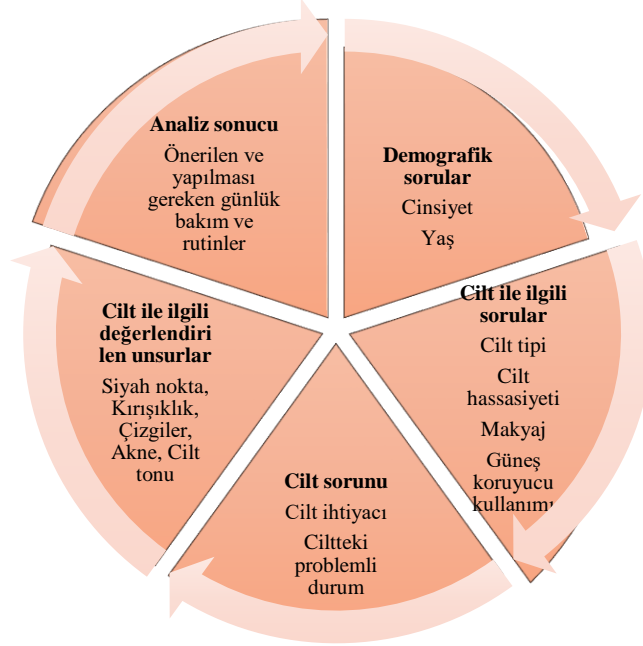
2.7. Tema ve Kategorilerin Belirlenmesi

Uygulama içerisinde yer alan demografik sorular ve cilt analizine yönelik oluşturulan parametreler temaları ve temalar ile kategorilerin oluşturulma sürecini belirlemiştir. Temalar ile ilgili olarak Şekil 1’ de yer verilmiştir. Bu çerçevede, markaların kullandıkları yapay zeka uygulamaları, yapay zeka uygulaması ile oluşturulan kişisel sorular, sorular ile yapılan değerlendirme sürecinde ele alınan kriterler ve cilt analize göre yapılan değerlendirilmede ele alınan unsurlar kategorileri

oluşturmaktadır. Bu çerçevede, içerik analizi ile markaların yapay zeka uygulamaları ile yapılan analizler incelenmiştir.

Şekil 1:

Tema Başlıkları Ve Alt Temalar

3. Yapay Zeka Ve Kozmetik Markaları

Çalışma kapsamında, Tablo 2’de ele alınan kozmetik markalarının tekno güzellik uygulamalarındaki aşamaların ekran görüntülerine yer verilmiştir.

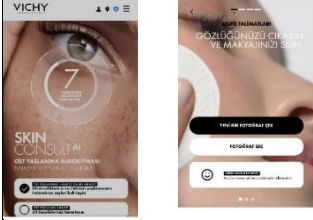

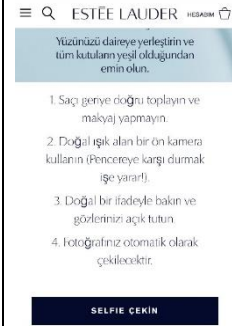

Tablo 2.

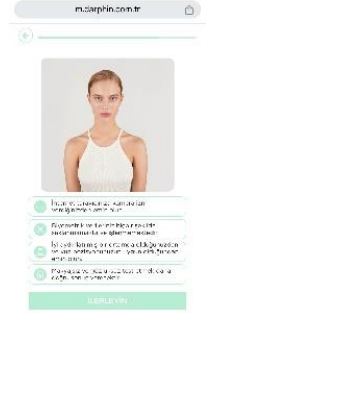
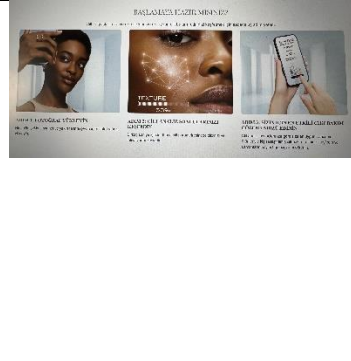
Markaların Tekno Güzellik Uygulamaları

Markalar	Kullanılan Yapay Zeka Uygulaması	Adımlar	Analiz Değerlendirmesinde Yer Alan Sorular	Ürün tavsiyesi ve kullanılan parametreler
LA ROCHE POSAY	Spotcan		Cinsiyet Yaş Cilt Tipi (Yağlı,Karma,Kuru) Dermatolog desteği Sırt ve göğüs sivilcesi Güneş koruması kullanımı İşlenmiş gıda tüketimi	Anket sonuçları; Siyah noktalar, Cilt kusurları, Leke görünümü (*Yüz profili ön, sağ ve sol görsel baz alınarak 1 ile 5 arası derecelendiriliyor.inceleiyor ve cilt için günlük bakım rutini için ürün önerileri listeleniyor). -Kullanılabilecek ürünler ve uzman tavsiyeleri

				
YVES ROCHER			Yaş Cilt tipi Cilt ihtiyacı (Parlama, Işıltı kaybı, akne , Gözenek, siyah nokta) Cilt ne ile temizleniyor (su, pamuk), Makyaj yapma tercihi (göz, ten, her ikisi, yapılmıyor)	Akne, Kırışıklık, Kızarıklık, Koyu halka, Göz altı torbası, Yağlanma (Düşük, Orta, İyi, Mükemmel) olarak değerlendiriliyor ve bakım rutini (gündüz, temizleme, bütün gün, gece, ve haftalık rutin olarak oluşturuluyor).

VICHY	Skin Consult		Yaş Cilt tip (Normal, Kuru, Yağlı, Combination)	Göz altı, pigmentasyon, göz altı çizgisi, cilt sıkılığı, kırışıklık, gözenek, parlaklık 10 üzerinden puanlama yapılarak gündüz ve gece bakımı için ürün önerileri sıralanıyor.
L'OREAL	Skin Genius		Yaş Cilt tipi	Derin kırışıklıklar, Göz çevresi, ince çizgiler, kırışıklıklar, sıkılık, koyu lekeler, gözenekler, parlaklık 10 üzerinden değerlendirilerek ürün önerilerine yer veriliyor.
Estee Lauder	Imatch			Tahriş ve kızarıklık, Koyu halkalar, Koyu lekeler Eşit olmayan cilt tonu, Göz çevresi çizgileri Çizgiler ve Kırışıklıklar ile ilgili olarak az ve çok olarak değerlendiriliyor analiz gerçekleştiriliyor.
Garnier	Skin Coach		Yaş Cilt tipi Hassas cilt(Hiçbiri, Düşük, Orta, Yüksek) Rutin(Her gün, Güneş için) Makyaj yapımı	Cilt Tonu eşitliği Safılık, Koyu pigmentasyon, Geniş gözenekler, ince göz altı çizgileri, parlaklık 10 üzerinden değerlendirme yapılarak gündüz ve gece için kullanılması gereken 4 ürün ve kullanım aşamaları sıralanıyor.

Oriflame	Novage		Cinsiyet Yaşanılan yer Cilt bakım hedefi Cildin gün içindeki durumu	100 üzerinden cildin skoru değerlendiriliyor. Cilt parlaklığı, Donuk cilt, Pürüzsüzlük, Eşit olmayan cilt, Doku cilt skoru, Koyu halkalar cilt skoru, Hiperpigmentasyon cilt skoru, Göz torbaları, Kırışıklıklar , Cilt sarkması, Akne leke görünümüne göre ürün önerileri listeleniyor.
Darphin			Cinsiyet Yaş Cilt hassasiyeti	Akne, Kırışıklık, Kızarıklık, Göz altı morlukları, göz altı torbaları, yağlanma iyi orta harika olarak değerlendirilerek, analiz sonucu kritik orta iyi harika olarak genel analiz yapılıyor. Analize göre bütün gün ve gece bakım rutinine eklenebilecek ürünler listeleniyor.
Lancome	E- Skin Expert		Yaş Cilt tipi	İnce çizgiler, Kazayağı, Kırışıklıklar CİLT Tonu Eşitsizliği Göz altı şişlikleri Sıklık Göz altı kırışıklıkları Doku Parlaklık her biri için 10 üzerinden değerlendirme yapılarak puanlamaya göre cilt için ipuçları yazılıyor.
Cure Skin	Crore		Cilt sorunu (Akne, gözenek, cilt lekeleri)	Cilt sorununa göre ile cilt ürünleri kullanımı ve dermatolog takibi

4. Değerlendirme

Kozmetik sektöründe markalar akıllı telefonlar üzerinden tekno güzellik uygulamaları ile yapılandırılma sürecine girmişlerdir. Bu uygulamalar nitelikleri doğrultusunda çeşitlenmekte ve farklı amaçlara hizmet etmektedir. Günden güne artan bu uygulamalar arasında kozmetik sektörde yer alan uluslararası markalarda ön plana çıkmaktadır. Mobil uygulamalar aracılığıyla yapay zekanın sunduğu imkanlardan yararlanabilme imkanı sunulmaktadır. Mobil uygulamalarda kullanım oranı 2016 yılından itibaren artış göstermiştir. 2023 yılındaki veriler mobil indirme sayısının 257 milyara ulaştığını göstermektedir. Bu kapsamda yapay zekadaki uygulamaların kullanılabilirliğinde mobil uygulamaların önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Ceci (2024)'den aktırn; Aydın ve Nalbant, 2024, s. 240). Tüketici memnuniyeti deneyimlerin kişiselleştirilerek artırılması ve bu sayede markaların rekabette ön sıralarda yer almasını sağlamaktadır (Karakulle ve Aktepe, 2023, s. 44) Yukarıda yer alan Tablo 2'de kozmetik markalarının aralarında bulunduğu ve kullandığı uygulamaların isimleri şu şekildedir; MBM, Modiface, Facecake, Spotscan, Proven, NakedPoppy, Optune, My Skin Advisor, Face2 Gene, Longivo, Proven, Optune, Neurologix, Skin Consult, Hims, Perfect, Crisalix'dir.

Markaların yapay zeka uygulamaları dermatologlar tarafından test ve analizler edilerek onaylanmaktadır. La Roche Posay markası yapay zeka uygulamaları içerisinde Spotcan'i kullanmaktadır. Spotcan aracılığı ile 6.000 bilimsel veri üzerinden cilt sorunu tespit edilmektedir (<https://www.laroche-posay.com.tr/event/spotscan>). Analiz sürecinin gerçekleştirilmesi için üç aşama belirlenmiştir. Analiz sürecinde ilk olarak selfie çekilerek yüzün sağdan önden ve soldan fotoğrafları alınmaktadır. Fotoğraf alınma süreci sonrasında demografik özellikler olan yaş, cinsiyet soruları ile beraber kullanıcının cilt tipi sorulmaktadır. Sonuçlar, ciltteki siyah noktalar, cilt kusurları, leke görünümü üzerinden 1 ile 5 arasında puanlanmaktadır. Kullanıcı belirlenen bu parametrelerde ortaya çıkan puanlamaya göre marka tarafından günlük bakım ve cilt bakım rutini konusunda uzman tavsiyesi ile yönlendirilmektedir. Bu kapsamda, kullanıcı cildini analiz çerçevesinde daha iyi tanıyarak, cilt bakımında nelere dikkat etmesi gerektiği konusunda bilgi edinmektedir.

Yves Rocher'in analiz sürecinde dört sorunun yer aldığı görülmektedir. Bu sorular cilt tipi, cilt ihtiyacı, cildin nasıl temizlendiği, makyaj yapma tercihi ile ilgili sorulardır. Soruların sonrasında selfie çekimi yüklenerek cilt tipine uygun olarak hangi ürünlerin kullanılabileceği konusunda öneriler sunulmaktadır. 6 parametre olan 'akne, kırıksıklık, kızarıklık, koyu halka, göz altı torbası ve yağlanma' düşük, orta, iyi, mükemmel üzerinden değerlendirilerek kullanıcının cildi ile ilgili değerlendirme yapılarak hangi ürünlerin cilt sorunu için günlük bakıma eklenmesi gerektiği ile ilgili bilgi verilerek, gün içinde ve gece bakımında cilt endişesine göre kullanması gereken ürünler konusunda uzman tavsiyesi ile yönlendirilmektedir. Aynı zamanda, Yves Rocher, saç analizi konusunda da yapay zeka desteğiyle hizmet vermeye başlamıştır.

Vichy dermatologlar tarafından geliştirilen Skin Consult uygulamasını tüketicilere sunmaktadır. Uygulama 15 yılı aşkın süre çerçevesinde yapılan araştırmalarla geliştirilmiştir (<https://www.businessworldglobal.com/vichy-90-yili-askin-suredir-saglikli-guzellige-liderlik-ediyor/>). Bu uygulama ile yüzün kameraya hizalanarak yüklenmesi istenmektedir. Vichy'de cilt analizi yedi ana özellik olan; sıklık kaybı, gözenek görünümü, ince çizgiler, kırıksıklık görünümü, göz-altı kırıksıklıkları, koyu halka görünümü, ışıltı kaybı ve koyu halka görünümü temelinde yapılmaktadır. Buna ek olarak, yüklenen fotoğraf 10.000 fotoğraf ile karşılaştırılarak değerlendirilmektedir (<https://www.herkesicinguzellik.com/makale/vichy-skinconsultai-cilt-danismanini-deniyoruz>) Cildin problemine göre puanlama 10 üzerinden yapılarak cilt ile ilgili hangi endişelerin olduğu sıralanmaktadır. Bu kapsamda, kullanıcı cilt bakımında hangi ürünlerin kullanıma öncelik vermesi gerektiğini, cildinin güçlü yönlerinin neler olduğu ve yaşlanma karşısında neler yapılabileceği konusunda bilgilendirilmektedir.

L'oreal Skin Genius uygulamasını kullanmaktadır. Yeni fikirleri üretmek ve hayata geçirmek için sürdürülebilir ürün tasarımı ve üretimi sağlayan endüstri 4.0'ı, 3 boyutlu baskı, robotlar, dijitalleşmiş tedarik zinciri ve kitlesel üretimden kişiselleştirilmiş üretime geçiş için bu teknolojiyi kullanmaktadır (<https://www.inbusiness.com.tr/surdurulebilirlik/2024/01/12/loral-turkiye-gelecegin-guzelligini-tekno-guzellik-uygulamaları-ile-bugunden-tasarlıyor>). İki adımda gerçekleşen süreç, uygulama ile cilt sekiz karakteristik özellik temelinde analiz edilmektedir. Bu özellikler; ince çizgiler, cilt kırıksıklıkları, göz kırıksıklıkları, daha derin kırıksıklıklar, sıklık, gözenek,

cilt tonu'dur. Cilt analizleri farklı cilt özelliklerine sahip kadınlar tarafından da onaylanmıştır. Buna ek olarak, 30'dan fazla ürün içerisinden kişisel bakım ürünleri ile ilgili olarak tavsiyelerde bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, tüketicilere e- güzellik danışmanı ile sanal bağlantı kurulma imkanı da sunulmaktadır¹.

Estee Lauder Imatch'i sanal uygulamasını kullanmaktadır. Yaş ve cilt tipi ile ilgili olan demografik soruların arkasından fotoğraf yüklenerek analiz süreci başlamaktadır. Arkasından altı kriter ile cildin analizi ile değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Bu kriterler tahriş ve kızarıklık, koyu halkalar, eşit olmayan cilt tonu, koyu lekeler, göz çevresi çizgiler, çizgiler ve kırışıklıklar olmak üzere az ve çok olarak derecelendirme yapılarak cilde uygun ürünler listelenmektedir. Bunlara ek olarak, sanal makyaj asistan uygulaması ile tüketicilere makyaj yapma konusunda yönlendirmeler de bulunmaktadır. Bu çerçevede makyaj endüstrisinde yeni ve teknolojik yollar ile tüketicilere farklı deneyimler yaşatarak marka ile bağlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir (<https://mpost.io/tr/estee-lauder-launches-ar-and-ai-powered-app-to-help-users-apply-makeup/>). Estee Lauder Companies ve Microsoft Azure arasındaki işbirliğinde Elc'nin 20'den fazla prestijli güzellik markası genelinde yenilikçiliği hızlandırmayı, tüketici katılımını ve pazara daha hızlı yanıt verme yeteneğini geliştirmeyi amaçladığını belirtmiştir. Bu girişim, Estee Lauder'ın gelişmiş üretken yapay zeka teknolojisi aracılığıyla güzellik sektörünü yeniden şekillendirme konusunda katkı sağlayacağını açıklamıştır (<https://www.kingsresearch.com/tr/ai-in-beauty-and-cosmetics-market-701>).

Garnier ise Skin Coach uygulamasına yer vermektedir. Bu uygulama 20 yıllık bir araştırma verisine dayalı olarak geliştirilmiştir. Uygulama başlangıcında, selfie yüklemesinin ardından cinsiyet, yaş, cilt tipi, hassas cilt tipinin düzeyi ile ilgili sorular sorular kapsamında fotoğraf 15.000 gerçek yüzle eşleştirme yapılarak değerlendirilmektedir. Yüzle yapılan eşleştirmeler cildin ton eşitliği, pigmentasyon, pürüzsüzlük, parlaklık, leke görünümü ve dolgunluk özellikleri ile karşılaştırılarak tüketiciye bilgi verilmektedir. Bilgiler çerçevesinde tüketici cildinin zayıf ve güçlü yanlarına göre sunulan ürünleri cilt ihtiyacına göre tercih edebilmektedir. Buna ek olarak, Modiface isimle yapay zeka uygulaması ile tüketicilere saç rengi seçimi konusunda yönlendirmelerde bulunmaktadır.

Oriflame ise Novage uygulamasını tüketicilere sunmaktadır. Cinsiyet, yaşanan yerin iklim durumu, cilt bakımı ile hedeflenen, gün içinde cildin nasıl hissedildiği ile ilgili sorulardan sonra selfie yüklenmektedir. Pürüzsüzlük skoru, eşit olmayan cilt tonu, donuk cilt skoru, cilt parlaklığı, koyu halkalar, göz torbaları, doku cilt skoru, kırışıklıklar cilt skoru, cilt sarkması, hiperpigmentasyon, akne leke görünümü ile ilgili olarak 100 üzerinden bir skor ile değerlendirme yaparak rutinler konusunda bilgi vermektedir. Uygulama içerisinde yer alan sesli asistanlar ile makyaj konusunda tüyolar ve öneriler alınabilmektedir (<https://tr.oriflame.com/beautyedit/trending/top-2-tech-trends-shaping-the-face-of-beauty?srsId=AfmBOOrIsGVhZCiYHrs7Jjj81MqSdF4W4G9OfSXzLaNjx3cmcAI9TcDV>).

Darphin Paris ile yaş, cilt tipi, cilt hassasiyeti, gibi sorular sonrasında akne, kırışıklık, kızarıklık, göz altı morlukları, göz altı torbaları, yağlanma gibi unsurlar iyi orta harika üzerinden değerlendirilmektedir. Analiz sonucuna göre cilt endişelerinin neler olduğu ve bu endişelerin hangi aşamada olduğu tüketiciye sunulmaktadır. Analiz sonucuna göre günlük bakım rutinleri içerisinde gece bakım rutinlerinde cildin ihtiyacına göre ürün tavsiyelerinde bulunmaktadır.

Lancome E-Skin Expert online cilt analizini uygulamaktadır. Bu uygulama patentli teknolojiler ve araştırmalar tarafından desteklenmektedir. Alın ve çenenin pozisyonu ile analizin başlatıldığı süreçte, yaş, cilt tipi ile cilt 40.000 fotoğraf referans olarak göz altı kırışıklıkları, ince çizgi, cilt tonu eşitsizliği, kaz ayağı, doku, parlaklık, göz altı şişkinlikleri, sıkılık kriterlerine göre cildi 9 kategori üzerinden analiz etmektedir. 9 kategori üç kutuplu ışık teknolojisi ile değerlendirilerek inceleme yapılmaktadır. Kullanıcı için hedef cilt ile ilgili öncelik olan noktayı ön plana çıkartarak rutinler konusunda bilgilendirme yapmaktadır (https://www.lancome.com.tr/lancome-skin-screen?srsId=AfmBOoq5bXVUqpTnTiwX2ARkDbR484zFd14iUj_Uba5q6ocjMozU6CY4).

Cure Skin Android ve IOS cihazlarla kullanılabilen uygulaması 200 bin kullanıcıya hizmet vermektedir. Uygulamaları cilt, saç ve vücut ile ilgili cilt önerileri de kapsayan marka Hindistan merkezli olarak yönetilmektedir. Çevrimiçi tıbbi deneyim sunan marka ciltle ilgili problemleri uzman

¹ https://www.lorealparis.com.tr/servis-detay/skin-genius-detay-sayfasi?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwz7C2BhDkARIsAA_SZKaYoohpei_L6hnmTXDjXfjAhr471p5tCyJ9e kok4h890KjjcEHWBisaAubWEALw_wcB&gclsrc=aw.ds

dermatologlar tarafından yapılan değerlendirmeler sonucu uygulanan tedavi ile cilt sorunları en aza indirgenmektedir. Diğer uygulamalara göre paralı hizmet sunan marka çok sayıda dermatolog ile çalışarak en iyi hizmeti sunmayı hedefleyerek sadece cilt değil saç derisi ile ilgili olan problemlerle ilgili tüketiciye danışmanlık ve ürün hizmeti vermektedir.

Her markanın kullanmış olduğu uygulamalar birbirinden farklı olmakla beraber, cilt analizinin en doğru biçimde yapılarak ürünler konusunda bilgi verilmesi her birinin ortak hedefini oluşturmaktadır. Her bir markanın ortak noktasını kişisel verileri içeren demografik sorulardan oluşan alan oluşturmaktadır ancak kullanılan yapay zeka ve artırılmış gerçeklik uygulamaları nitelikleri çerçevesinde birbirlerinden ayrılmaktadır. Markaların ortak hedefini sanal deneyimi artırarak kişiselleştirilmiş ürünleri doğru bir şekilde sunmaktır. Gerek tüketici ile olan iletişim ve tüketicilerin markalara ve markaların tüketici olan davranışları da yapay zeka uygulamaları çerçevesinde yeni bir dönüşüm içerisine girmektedir. Dolayısıyla, pazarlama dünyasında markaların ürün geliştirme süreçleri içerisinde yapay zekanın daha etkin bir noktada olacağı ve yaşam alanı içerisinde daha aktif bir noktada olacağı konusunda öngörüler yüksektir (Kumar vd., 202, s.4).

Sonuç

Tüketim ihtiyacının olduğu her alanda markaların içerisinde olduğu bir yaşam alanı oluşmaktadır. Bu yaşam alanı içerisinde ise markaların tüketici odaklı bir yapı içerisinde strateji ve hedeflerini belirleyerek pazarda var olması beklenmektedir. Markaların yapılanmasında ve varoluş sürecinde ekonomik, sosyal gibi başta olmak üzere bir çok faktör rol oynamaktadır. Markaların varoluşu tüketim üzerinden çıkıyor olmasına rağmen, tüketici karakteristiği çerçevesinde tüketiciye hitap eden ve tüketici ile aynı dili konuşan markaların ön plana çıktığı ve rekabet avantajını ise olumlu yönde kullandığı gözlenmektedir. Bu çerçevede, marka için geleneksel çerçevede belirlenen satış hedefleri dışında tüketiciye dokunmak asıl hedefi oluşturmaktadır. Markaların tüketiciye dokunmasında ve tüketici diliyle konuşmasında var olan yapı içerisindeki yenilikleri de takip etmesi oldukça önem taşımaktadır. Çünkü tüketicinin karşılaştığı her marka pazarda farklı taktik ve stratejilerle yenilikleri bütünleştirerek tüketicilerin odak noktasına girmeye çabalamaktadır. Markaların tüketici dili ile konuşmasında stratejik olarak bireysel etkilerin neler olduğu konusunda araştırmalar yapmasını gerektirmektedir. Çünkü, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik farklılıkların dışında bireylerin demografik ve sosyografik özellikleri de dahil edilerek markaların tüketiciye ulaşması ve tüketiciler açısından tercih edilebilirlik oranını arttırmasını sağlayabilmektedir.

Tüketici grupların karakteristik yapılarının birbirleri ile aynı olması mümkün olmadığı için markalar tüketicinin içerisinde bulunduğu durum ve sahip olduğu yaşam tarzları bünyesinde tüketici ile bağ kurmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda, marka ile sürdürülebilir ilişkinin de temeli oluşturulabilmektedir. Sürdürülebilir ilişkide ön plana çıkan tema kişiselleştirilmiş ürünlerdir. Bu noktada, tüketici gruplara hitap ederek iletişim süreçlerinin de başlangıcı oluşturulabilmektedir. Diğer bir taraftan, markalar tarafından kişiye özel ürünlerin sunulmasında teknoloji faktörü ön plana çıkmaktadır. Çünkü teknoloji aracılığıyla tüketicilere ait bir çok veri elde edilerek, tüketiciler hakkında genel değerlendirmeler yapılmakta ve ürün seçenekleri bu çerçevede geliştirilerek sunulabilmektedir. Aynı zamanda, teknolojik yöntemlerin kullanılması ile beraber tüketicilerin tüm karakteristik yapısına göre kişiselleştirilmiş olarak sunulan doğru ürünlerle bilgilendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Teknolojinin kullanılması aynı zamanda bilgi teknolojisini de içerisine alan geniş bir alt yapının kurulmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, tüketicinin ihtiyaç duyduğu ve pazarda var olan her bir marka da teknolojiyi kullanarak sistematik bir şekilde ürün geliştirme süreçlerine katkı sağlamak durumdadır. Teknolojinin hayata girmesi ile teknik araçların yanı sıra farklı kavramlarla bütünleşme aşamasında markaların bu sürece kanalize olmalarını zorunlu hale getirmektedir.

Markaların teknoloji kullanımı, tüketici ile olan iletişim şekilleri, markaların kullandığı ve kullanacağı yöntemler, ürün geliştirme projelerinin her aşaması da farklı bir devrin başlamasını sağlamaktadır. Buna ek olarak, tüketici davranışlarının analiz edilmesi, tüketicinin karşılaştığı noktalarda vereceği tepkilerin tahmin edilerek markaya karşı oluşabilecek tutumları noktasında da teknoloji kanalı ile değerlendirmeler yapılması mümkün hale gelmektedir. Bu noktada, hem teknolojinin hem de marka tarafından teknolojinin stratejik bir biçimde kullanılması gündeme gelmektedir. Çalışmada ele alınan markaların ortak noktasını yapay zeka uygulamasını tüketiciye sunmuş oldukları kişiselleştirilmiş ürünler oluşturmaktadır. Ele alınan uluslararası markaların her birinin kullanmış olduğu yapay zeka uygulamaları farklı olmalarına rağmen uygulamalar üzerinden

tüketiciye ait bilgiler çerçevesinde kullanabilecekleri cilt ürünleri, karşılaştıkları cilt sorunlarına yönelik ürün tavsiyeleri bulunmaktadır. Ele alınan her bir markanın fiyat performans değerlendirmesi birbirinden farklılık taşımakla beraber her birinin ortak hedefi kişinin cilt yapısına göre cildine özel kullanabileceği ürünleri ücretsiz hizmet ile sunuyor olmasıdır. Diğer bir ifade ile, kişiselleştirilmiş ürünleri tüketiciye ulaştırabilmektedir. Cilt güzellik markalarının deneme alanları ve akıllı aynalar ile kişiye özel deneyim sunması yapay zeka kullanımına ilgi alanının oluşmasını sağlamaktadır. Yüz tanıma teknolojisi ile fiziksel deneyim zorunluluğu olmadan cilt tiplerine özel geliştirilen ürünlerle tüketici analizine göre yönlendirmeler yapılmaktadır. Diğer bir taraftan, markaların sohbet robotları çerçevesinde de karşılıklı etkileşim artırılarak online sohbet ortamları ile tüketiciden geri bildirimler alınarak sanal iletişim ortamı kurulmaktadır. Aynı zamanda sanal deneyimle sanal satışların gerçekleştirilmesi de mümkün olmaktadır. Yapay zeka araçlarının sayısı gün geçtikçe artmakta ve markaların alt yapılarına kanalize edilmektedir. Her yapay zeka aracı farklı arayüzler ile farklı karakteristik yapıları barındırmaktadır. Yapay zeka araçlarının kullanımının maliyetli olmasından kaynaklı olarak güzellik markalarının her biri bu araçları kullanmamaktadır. Her marka tarafından olmasa bile güzellik markalarının da belirli bir süre içerisinde yapay zeka ile ilgili dönüşüm yaşanan süreç içerisinde dahil olacağını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Güzellik markalarının yapay zeka kullanımlarının tüketici ve marka arasındaki bağı farklı bir noktaya taşıdığı gözlenmektedir. Çünkü sanal ortam üzerinden kurulan iletişim ağı tüketiciyi fiziksel ortamda olmasını zorunlu olmadan yapay zeka araçlarını zaman tanımadan kullanmasına olanak sağlamaktadır. Yapay zeka bilgi çağıının farklı bir evreye gelmesinde mihenk taşı oluşturmaktadır. Bu nedenle, yapay zeka araçlarının da günden güne ve sayıca artacağı öngörülmekte ve aynı zamanda markaların her birinin de günden güne bu döngü içerisinde yer almaya başlayacağı tahmin edilmektedir. Çalışma kapsamında güzellik alanındaki markaların yapay zeka uygulamaları ile rekabet süreçlerinde tüketiciye sunduğu imkanlar karşılaştırılmıştır. İleriki zamanlarda tüketicilerle olan iletişim süreçlerinin farklı bir noktaya taşınacağı görülmektedir. Sonuç olarak, teknolojinin insan hayatına girdiği süreçten itibaren geleceği noktanın tahmin edilmesi oldukça zor olmaktadır. Çünkü, teknolojik gelişmeler ile insan hayatının değişimi ve dönüşümü tahmin edilenin de ötesine geçmektedir. Bu nedenle, ileride yapay zeka teknolojisinin insan hayatına hangi açılardan müdahale edeceği noktası çalışmaların ana sorusunu oluşturmaktadır. Tüketiciler tarafından yapay zeka kullanımına bağlı olarak tüketici görüşleri alınarak değerlendirmeler yapılması mümkündür. Çalışmaların genişletilmesi noktasında ise tüketicilerle derinlemesine görüşmelerin yapılması yapay zekanın etkinliğini ölçüleme noktasında markalar açısından fayda sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akbaba, A.İ. ve Gündoğdu, Ç. (2021). Bankacılık hizmetlerinde yapay zeka kullanımı. *Journal of Academic Value Studies*, 7(3), 298-315. Doi:10.29228/javs.51603
- Akerkar, R. (2019). *Artificial intelligence for business*. Springer.
- Aktepe, Ş. ve Karakule, İ. (2023). İşletmelerde rekabet üstünlüğü sağlamada yapay zeka kullanımı: e-ticaret sitelerinin mobil uygulamalar örneği. *Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 30-46. <https://doi.org/10.58620/fbujoss.1287967>
- Anyoha, R. (2017). A review of literature on the economic implications of implementing artificial intelligence in healthcare. <http://www.sitn.hms.harvard.edu>
- Barış, A. (2020). A new marketing tool: Chatbot. *gsi journals serie b. advancements in business and economics*. 3(1), 31-46.
- Binbir, S. (2021). Pazarlama çalışmalarında yapay zeka kullanımı üzerine betimleyici bir çalışma. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 5(3), 314-328
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford University Press.
- Ceber, B. (Eds). (2023). *Tüketiciyi anlamak: reklam araştırmalarında disiplinlerarası yaklaşımlar ve yeni yönelimler, bölüm 1: yeni nesil reklam aracı olarak yapay zekâ uygulamaları: reklam filmlerinde deepfake teknolojilerinin kullanımı üzerine nitel bir çalışma*. Efe Akademi Yayınları.
- Ceci, L. (2024). Number of mobile app downloads worldwide from 2016 to 2023. Erişim Tarihi: 25/04/2024. Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/271644/worldwide-free-and-paid-mobile-app-store-downloads/>
- Chen, L., Chen, P. ve Lin, Z. (2020). *Artificial intelligence in education: a review*. *Ieee Access*, 8, 75264-75278.
- Çakmak, A.Ç. (2024). Yapay zeka ile marka inşası. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 624-635.
- Deveci, M. (2022). Yapay zeka uygulamalarının sanat ve tasarım alanlarına yansımaları. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, 119-140. <https://doi.org/10.55089/yyuvasad.1115961>
- Didiş, N. , Özcan, Ö. ve Abak, M. (2008). Öğrencilerin bakış açısıyla kuantum fiziği: Nitel Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 86-94.
- Duran, C. (Edt). (2021). *Yapay zekâ temelli pazarlama: geleneksel pazarlamanın sonu mu?*. Ö. İyigün, Ö., ve Yılmaz, M.K. (31-50) içinde, *Yapay zekâ güncel yaklaşımlar ve uygulamalar*. Beta Kitap.
- Dumludağ, E.B. (Ed). (2024). *Hukuk felsefesi ve sosyolojisi arkivi, 'yapay zekâ etiğine insan temelli yaklaşımın bir eleştirisi'*. 30. Basım, İstanbul Barosu Yayınları.
- Gülşen, İ. (2019). İşletmelerde yapay zeka uygulamaları ve faydaları: perakende sektöründe bir derleme. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 407-436.
- Güven, H. ve Güven, E.T.A. (2023). Yapay zekâ uygulamalarının e-ticarette kullanımı. *International Journal of Management and Administration*, 7(13), 69-94.
- İşler, B. ve Kılıç, M. (2021). Eğitimde yapay zekâ kullanımı ve gelişimi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 5(1), 1-11.
- Jackson T. W. (2007) Personalization and crm. *Journal of Database Marketing & Customer Strategy Management*, 15 (1), 24-36.
- Karaman, Ö. (2021). Yapay zekâ destekli kişiselleştirme algoritmalarının tüketici zihninde filtre balonu yaratma etkisinin incelenmesi. *Vizyoner Dergisi*, 12(32), 1339-1351, <https://doi.org/10.21076/vizyoner.896059>

- Kaplan, A. ve Haenlein, M. (2019). Siri, in my hand: who's the fairest in the land? on the interpretations, illustrations, and implications of artificial intelligence. *Business Horizons*, 62(1), 15-25. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2018.08.004>
- Kaya, M. ve Yozgat, U. (2021). *Müşteri deneyiminde yapay zekâ teknolojilerinin kullanımı*. N. Ö. İyigün ve M. K. Yılmaz (Ed.), *Yapay zekâ güncel yaklaşımlar ve uygulamalar içinde* (243-270). Beta Kitap.
- Kumar, V., Ashraf, A. R., ve Nadeem, W. (2024). AI-powered marketing: what, where, and how?. *International Journal of Information Management*, 77, 1-24.
- Kuruca, Y., Üstüner, M., ve Şimşek, I. (2022). Dijital pazarlamada yapay zekâ kullanımı: sohbet robotu (Chatbot). *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 90-113.
- Koçak, H., Dülek, B. (Eds) (2024). *Teknojiler ve yeni iş hayatı*. Eğitim Yayınevi.
- Krippendorff, K. (Eds). (2004). *Content analysis an introduction to its methodology*. Sage Publications.
- Liveley, G. ve Thomas, S. (2020). *Homer's intelligent machines: ai in antiquityai narratives: a history of imaginative thinking about intelligent machines*. Oxford Academic.
- Mallat, N. (2007). Exploring consumer adoption of mobile payments—a qualitative study. *The Journal of Strategic Information Systems*, 16(4), 413-432. <https://doi.org/10.1016/j.jsis.2007.08.001>
- McCarthy, J. (2007). What is artificial intelligence? <http://wwwformal.stanford.edu/jmc/whatisai/>
- Michael, K. ve Miller, K. W. (2013). Big data: new opportunities and new challenges [guest editors' introduction]. *Computer*, 46(6), 22-24.
- Mugurusi, G., ve Oluka, P. N. (2022). Towards explainable artificial intelligence (xai) in supply chain management: a typology and research agenda. ifip international conference on advances in production management systems (APMS), Sep 2021, 32-38.
- Murgai, A. (2018). Transforming digital marketing with artificial intelligence. *International Journal of Latest Technology in Engineering, Management & Applied Science*, 7(4), 259-262.
- Nalbant, K. G. ve Aydın, S. (2024). Geçmişten günümüze geleneksel pazarlamadan dijitalleşen pazarlamaya evrilen süreçte yapay zekâ ve metaverse faktörleri. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 231-258.
- Nabiyev, V. V. (2012). *Yapay zekâ: insan-bilgisayar etkileşimi*. Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, M. (2021). *Yapay zekâ il veriye dayalı pazarlama*. İyigün, Ö. & Yılmaz, M. K. (Düz.) içinde. *Yapay zekâ güncel yaklaşımlar ve uygulamalar* (s. 51-67). Beta Kitap.
- Öztürk, B. N. ve Çavuşoğlu, F. (2023). Deneyimsel pazarlama kapsamında sanal makyaj uygulamaları. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 7(2), 963-986.
- Patton, M.Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. CA. Sage.
- Pirim, H. (2008). Teknoloji bağımlı yaşamın matematiksel desenleri. *Journal of Yasar University*, 3(1),1443-1454
- Pradeep, A.K., Appel, A., & Sthanunathan, S. (2020). Pazarlama ve ürün inovasyonunda yapay zekâ trendleri öğrenmeye müşterilerle bağ kurmaya ve satış yapmaya yönelik yeni ve güçlü araçlar. (T. Gezer, Çev.). EAE Yayınları.
- Purdy, M., P. (2016). Why artificial intelligence is the future of growth . remarks at ai now: The Social and Economic Implications of Artificial Intelligence Technologies In The Near Term, 1-72.
- Russell, S. ve P, Norvig. (2010). *Artificial intelligence: a modern approach*. Pearson.
- Sarıoğlu, B. ve Develi, E.İ. (2022). Pazarlamada kampanya yönetimi ve yapay zeka kullanımı. *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Dergisi*, 5(2), 92-123.
- Sucu, İ. (2019). Yapay zekanın toplum üzerindeki etkisi ve yapay zeka (a.ı) filmi bağlamında yapay zekaya bakış. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 2(2), 203-215.

- Şişman, Ö.Ö. ve Coşgun, A.T. (2024). Sosyal medya pazarlamasında yapay zekâ teknolojilerinin tüketim alışkanlıkları üzerindeki rolü: kuşaklar arası bir inceleme. *Yeni Medya Dergisi*, 16, 145-165.
- Varnalı, T. (2024). Yapay zeka kariyerlerinin geleceği: küresel büyüme ve fırsatlar. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 5(2), 189-228. Doi: 10.58658/kaypod.1484053
- Verma, S., Sharma, S., Deb, S. & Maitra, D. (2021). Artificial intelligence in marketing: systematic review and future research direction. *International Journal of Information Management Data Insights*, 1(1), 1-8.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

- <https://www.businessworldglobal.com/vichy-90-yili-askin-suredir-saglikli-guzellige-liderlik-ediyor/>
<https://www.laroche-posay.com.tr/event/spotscan>). Erişim Tarihi: 15.11.2024
- <https://tr.oriflame.com/beautyedit/trending/top-2-tech-trends-shaping-the-face-of-beauty?srsltid=AfmBOorIsGVhZCiYHrs7Jjj81MqSdF4W4G9OfSXzLaNjx3cmcAI9TcDV>
Erişim Tarihi: 30.10.2024
- https://www.lancome.com.tr/lancome-skin-screen?srsltid=AfmBOoq5bXVuqpTnTiwX2ARkDbR484zFdl4iUj_Uba5q6ocjMozU6CY4. Erişim Tarihi: 25.10.2024
- <https://www.kingsresearch.com/tr/ai-in-beauty-and-cosmetics-market-701> Erişim Tarihi: 10.11.2024
(<https://mpost.io/tr/estee-lauder-launches-ar-and-ai-powered-app-to-help-users-apply-makeup/>
Erişim Tarihi: 20.10.2024
- <https://www.inbusiness.com.tr/surdurulebilirlik/2024/01/12/loral-turkiye-gelecegin-guzelligini-tekno-guzellik-uygulamalari-ile-bugunden-tasarliyor> Erişim Tarihi: 05.11.2024
- <https://www.herkesicinguzellik.com/makale/vichy-skinconsultai-cilt-danismanini-deniyoruz> Erişim Tarihi: 15.10.2024

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Beyanı

Yazarın çıkar çatışması olmamıştır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Türkiye’de Antisemitist Yaklaşımlar ve Yahudi Algısı: Milli İnkılâp Dergisi Örneği

Anti-Semitic Approaches and Perception of Jews in Turkey Before the Second World War: The Example of Milli İnkılâp Magazine

Dr. Özlem SEYHAN

Bağımsız Araştırmacı, Konya, Türkiye

Independent Researcher, Konya, Türkiye

ORCID: 0009-0002-0103-5072 | E-mail: akpinarr_ozlem@hotmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Cite as/Atıf: Seyhan, Ö. (2024). İkinci dünya savaşı öncesinde Türkiye’de Antisemitist yaklaşımlar ve Yahudi algısı: Milli İnkılâp dergisi örneği. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 190-211.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 25/10/2024 **Kabul Tarihi / Accepted:** 11/12/2024

Yayın Tarihi / Published: 30/12/2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/ December

Cilt/ Volume: 12 Sayı/ Issue: 2

Sayfa / Pages: 190-211

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği tespit edilmiştir. / This article was reviewed by at least two referees and found to be plagiarism free.

Yayıncı / Published by: Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Siirt University Institute of Social Sciences

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Özlem SEYHAN). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

* Bu çalışmada etik kurul izni gerekmemektedir.

Öz

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasının ardından ülkede yeni bir rejim ve devrim ilkeleri eş zamanlı benimsenerek toplumsal bir dönüşümün yaşanması hedeflenmiştir. Atatürk ilkeleri ve inkılâpları şeklinde bayraklaşan bu dönüşüm ise tabandan başlayarak halkın her kesimine yayılmak istenmiştir. Özellikle aydın kesim olarak nitelendirilen grup, inkılâpçılık konusunda adeta bir yarışa girmiştir. Bu bağlamda 1930’lu yıllarda ciddi fikir münakaşaları yapılmıştır. İnkılâp dergisi bu ortam içerisinde yayın hayatına başlayarak milliyetçi ve inkılâpçı bir misyon benimsemiştir. Dünyada faşizm ve ırkçılık ideolojisinin yükselişe geçtiği bu dönemde dergi yazarları uluslararası gelişmeleri yakından takip etmiş, özellikle Hitler’in Almanya’da iktidara gelmesi ve onun Yahudilere yönelik politikaları İnkılâp dergisi yazarlarını derinden etkilemiştir. Siyonizm’e karşı ne gibi çalışmalar yapılması gerektiği dergide tartışılmış ve Yahudiler toplumdan ayıklanması gereken unsurlar olarak nitelendirilmiştir. Son derece sert, aşırı ve coşkun söylemlerin yer aldığı Milli İnkılâp dergisinde Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının Almanya’da olduğu gibi Yahudi aleyhtarı bir hâl alması istenmişti. Nitekim okuyucu kitlesi, Türkiye’de yaşayan Yahudilerin Türk milletinin haklarını gasp ettiğine inandırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada İkinci Dünya Savaşı’na giden süreçte dünyada kabul gören ırkçı-faşist ideolojinin etkisiyle uç noktalara ulaşan Yahudi aleyhtarlığının Türkiye’yi ne ölçüde etkilediği dönemin kaynakları kullanılarak İnkılâp dergisi özelinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Antisemitizm, faşizm, milliyetçilik, Siyonizm, Yahudi.

Abstract

After the establishment of the Republic of Turkey, it aimed to experience a social transformation in the country by simultaneously adopting a regime and revolutionary principles. This transformation, in the form of Atatürk's principles and reforms, was intended to spread to all segments of the public, starting from the grassroots. Primarily, the group is described as the intellectual group that has entered a race regarding revolutionism. In this context, serious debates took place in the 1930s. İnkılâp magazine started publishing in this environment and adopted a nationalist and revolutionary mission. In this period, when fascism and racism ideology were on the rise in the world, the magazine writers closely followed international developments, especially Hitler's coming to power in Germany, and his policies towards Jews deeply affected the writers of İnkılâp magazine. What kind of work should be done against Zionism was discussed in the magazine, and Jews were described as elements that should be eliminated from society. In the magazine İnkılâp, which contained highly harsh, extreme, and enthusiastic discourses, it was desired that the laws of the Republic of Turkey become anti-Semitic, as in Germany. The readership tried to be convinced that the Jews living in Turkey usurped the rights of the Turkish nation. In this study, the extent to which anti-Semitism, which reached extreme levels under the influence of the racist-fascist ideology accepted throughout the world in the period leading up to the Second World War, affected Turkey was explicitly examined in the context of İnkılâp magazine.

Keywords: Antisemitism, fascism, nationalism, Zionism, Jewish/Jew.

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni bir rejim ve sistem benimsenmiş, imparatorluktan ulus devlet anlayışına geçiş devri başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde yaşanan isyanlar ve savaşlar ile çok uluslu yapının modern dünya görüşlerine ve milliyetçiliğe uygun olmadığı anlaşılmıştır (Bozkurt, 2012, s. 175). Devlet artık Osmanlı dönemindeki gibi inancın esas alındığı Müslim ve gayrimüslim ayrımına göre değil, ülke toprakları içinde yaşayan herkesin vatandaşlık şemsiyesi altında birleştirildiği bir yapıya dönüşmüştür (Özdemir, 2019, s. 55-85). Cumhuriyetin ilk yıllarında devrimlerin kabul görmesi ve Türk modernleşmesinin yerleştirilmesi için ciddi çalışmalar yapılmıştır. Kanunlar dil, din ve ırk ayırt etmeksizin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için geçerli olmuş ve azınlıkların daha önce tabi olduğu yarı özerk cemaat sistemi lağvedilmiştir. Bu durumdan en çok Yahudiler etkilenmiş, kararlılıkla yürütülen laiklik politikası din ile iç içe yaşam süren Yahudi toplumunu derinden sarsmıştır (Gülsoy, 2018, s. 137). Ancak bütün bunlara rağmen Yahudilerin devrimlere ve yeni rejime kısa süre içerisinde uyum sağladığı görülmektedir. Hatta Yahudiler ulus devlet anlayışının yanında yer almışlar ve Atatürk’ün icraatlarını desteklemişlerdir (Bali, 2000). Bununla birlikte bütün vatandaşların Türkçe bilmeleri zorunluluğu ve kendini Türk addedenlerin ana dili hakkıyla konuşmaları gerektiği şeklindeki ön kabul Yahudiler açısından en önemli sorun haline gelmiştir (Koç, 2012). Öyle ki pek çok Yahudi’nin Türkçeyi kullanmakta zorluklar yaşadığı bilinmektedir. Nitekim bu durum cumhuriyetin ilk yıllarında Yahudilerin devlet kadrolarında kısmen daha az yer almasının da gerekçesi olmuştur (Pınar, 2019, s. 358-359; Düzgün, 2000).

Türkiye’deki Yahudilerin durumunun ne olacağı ve yeni devlet ideolojisinde Yahudilere yer olup olmadığı sorusu ise 1922 yılından 1927 yılına kadar Türk kamuoyunda tartışılmış ve bir kesim tarafından Yahudilerin varlığına sempati ile yaklaşılmamıştır. Her ne kadar İsmet Paşa’nın da içlerinde bulunduğu devlet adamları Yahudilere karşı olumlu ifadeler kullansa da basında bu durum tam tersi bir hal almıştır. Yahudileri alaya alan, küçük gören, hatta onları “ikiyüzlülükle” suçlayan yazılar yayınlanmıştır (İl, 2018, s. 14-18). Ancak 1927 yılından itibaren bu tavır kısmen daha ılımlı bir hal almıştır. Bunda ise ekonomik kalkınmanın yaşanması, devrimlerin başarıya ulaştığının düşünülmesi ve Yahudi azınlıktan zarar gelmeyeceğine inanılması etkili olmuştur (Düzgün, 2000, s. 70-75). Türk okullarının Yahudi çocuklarına açıldığı, Yahudi okullarına hükümet bütçesinden yardım edildiği şeklindeki açıklamalar ve Türklük aleyhine faaliyette bulunma iddiasıyla takibata uğrayan bazı Yahudi vatandaşların (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Muamelat Genel Müdürlüğü (MGM) Fon No: 30.10.0.0 Yer No: 32/181.16 Tarih: 22.12.1926; BCA.MGM. Fon No: 30.10.0.0 Yer No: 34/199.15 Tarih: 17.11.1927) aklanması bireysel özgürlükler açısından ciddi gelişmeler olarak kaydedilmiştir (Düzgün, 2000, s. 76).

1930 yılına gelindiğinde ise yaşanan Menemen Olayı cumhuriyetin ilkelerinin tam olarak benimsenmediğini göstermiştir (Ertem, 2013, s. 157-179). “Şeriat isteriz” nidalarıyla başlayan ayaklanmada Kubilay isimli genç subay başı kesilerek şehit edilmiştir (Öz, 2015, s. 417). Bu esnada olay yerinde dükkânı bulunan Yahudi Yosef Ben Hayim’in gelişmeleri seyredirken el çırpması onun da tahkikatlar sonucunda idam edilen kişilerin içerisinde yer almasına yol açmıştır. Nitekim bu durum 1934 yılında yaşanan Trakya Olaylarının bir gerekçesi olarak kullanılmıştır¹. Buna rağmen 1933 yılına kadar Türkiye’deki Yahudiler diğer ülkelere kıyasla refah, özgürlük ve güvenlik içerisinde yaşamışlardır. 1933 yılında Hitlerin Almanya’da iktidara gelmesi (BCA.MGM Fon No: 30.10.0.0 Yer No: 231.555.5 Tarih: 22.02.1933) ile birlikte dünyayı etkisi altına alan bir Yahudi aleyhtarlığı başlamıştır. Türkiye’de hükümet nezdinde Yahudilere yönelik şiddetli yaptırımlar uygulanmasa da yerel halk baskısı nedeniyle Yahudi vatandaşlar Trakya’dan İstanbul’a göç etmek zorunda bırakılmıştır (Pınar, 2015, s. 278-283; Mert, 2018). Bununla birlikte Almanya’da işine son verilen Yahudi profesörlerin Türkiye’ye gelerek İstanbul Üniversitesinde işe başlamasına olanak tanınmıştır

¹ Haziran 1934 tarihinde önce Çanakkale’de ardından Trakya’da başlayan olaylarda ilk olarak Yahudilere şehri terk etmeleri için tehdit mektupları gönderilmiştir. Yahudi dükkânları boykot edilmiş, ürünlerin satın alınmaması yönünde provokasyonlar yapılmıştır. Bunun akabinde Yahudilerin evleri taşlanmış, can ve mal güvenliği kalmayan Yahudiler evlerini terk ederek İstanbul’a gitmişlerdir. Olaylar toplumsal bir reaksiyon şekli almıştır. Hükümetin girişimleriyle durdurulan olayların bazı kişi ve gruplar tarafından antisemitist yaklaşımla sistematik bir şekilde örgütlendiği kanısına varılmıştır. 1934 yılındaki olayların ardından Türkiye’de yaşanan Yahudiler Filistin’e göç etmeye hız vermiş ve Siyonizm’i güçlendirmek için çalışmalar yapmışlardır. Ayrıntılı bilgi için bakınız. (Şimşek, 2009; T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA) Kararlar Daire Başkanlığı (KDB), Fon No: 30.18.1.2 Yer No: 43.15.7, Tarih: 18.03.1934; *Cumhuriyet*, 23 Nisan 1934, s. 1; Aydoğan, 2018; Pınar, 2016).

(Grothusen, 1981, s. 537-550; Bahar, 2014, s. 50-55). Yahudi bilim insanlarının Türkiye’ye kabul edilmesi Türkiye’de Yahudilere yönelik hümanist bir anlayışın gelişmesinden ziyade dönemin şartlarında Türk eğitim davasına ve kalkınma hamlelerine hizmet etmek adına uygun görülmüştür. 1933 yılından itibaren hükümet Türkiye’ye yapılacak Yahudi göçünün olumlu karşılanacağını bildirmiştir. (BCA.MGM. Fon No. 30.10.0.0 Yer No: 233.574.33 Tarih: 16.03.1938) Nitekim Avrupa’da başlayan Yahudi aleyhtarlığı Türkiye’de resmi kanallarla benimsenmemesine rağmen bazı kesimlerce sempati ile karşılanmıştır (Karaca & Haboubi, 2018).

Basında uzun tartışmalara yol açan antisemitizmin en önemli temsilcisi ise Cevat Rifat’ın önderliğindeki İnkılâp Dergisidir. Cevat Rifat I. Dünya Savaşı’nda Sina cephesinde savaşmış, burada faaliyet gösteren Yahudi casusları görmesi üzerine adeta hayal kırıklığına uğramıştır (Kamacıhan, 2023, s. 91-94). Bu tarihten itibaren Yahudi casusların faaliyetlerini anlatan çeşitli kitaplar kaleme almıştır (Atılhan, 1933; Atılhan, 1947). Türkçü – Turancı çizgide yer alan Cevat Rifat, Türkiye’deki gençleri Siyonizm’e karşı uyarmak için ciddi bir çaba sarf etmiş (Atılhan, 1966), Yahudi aleyhtarlığını içeren çeşitli yazılar yazmış, Anadolu adlı bir gazete çıkarmıştır. Ancak bu yaklaşım hükümet tarafından hoş karşılanmamış ve gazete kapatılmıştır. Nitekim Milli İnkılâp dergisi de aynı akıbete uğrayacaktır. Cevat Rifat’ın fikirlerinin şiddetli bir Yahudi düşmanlığı şeklini almasında onun Almanya seyahati etkili olmuştur. Nazi Partisinin yükselişe geçtiği dönemde Almanya’da bulunan Cevat Rifat parti ileri gelenleriyle tanışma fırsatı bulmuştur (Düzgün, 2000, s. 65-83). Cevat Rifat’ın kişisel hayatında gördükleri Yahudilere karşı tutumunu belirlemiş ve yazılarında Alman kaynaklarından ilham almıştır. Dergide doğrudan Almanya’da yayımlanan köşe yazılarının çevirisine de yer verilmiştir.

1. Milli İnkılâp Dergisinin Biçimsel Özellikleri

Milli İnkılâp Dergisi Nisan 1933 yılında yayın hayatına başlamıştır. Siyasi, iktisadi ve edebi aylık mecmua ibaresi taşıyan derginin temel hedefi “*Atatürk’ün önderliğinde Türkiye’ye yerleştirilmeye çalışılan inkılâpların en kısa süre içerisinde toplum tarafından benimsenmesini sağlamaktır*”. Dergide, inkılâpçı Türklerin tezlerini müdafaa etmek, kendisini inkılâpçı olarak tanıttığı halde devrim ve cumhuriyet aleyhtarı faaliyetlerde bulunan kişileri tespit etmek ve gençliği tarihteki Türklüğe yakışır bir seviyeye erdirmek için çalışmalar yapılacağı açıklanmıştır. Milliyetçi ve inkılâpçı bir çizgide yayın faaliyetlerini sürdüreceğini ifade eden derginin sahibi Osman Senai’dir. Derginin başmuharriri ve yazı işleri müdürü Cevat Rifat’tır. İdarehane adresi ise Bahçelievler Han, numara 9, İzmir’dir. İzmir’de kapatıldıktan sonra dergi İstanbul’a taşınmıştır. İstanbul’daki idarehanesinin adresi ise Ankara Caddesi, Kayahan, numara 80’dir. Derginin yıllık abone ücreti 240 kuruş, altı aylık abone ücreti 120 kuruştur (İnkılâp, Nisan 1933, s. 1).

Dördüncü sayıdan itibaren siyasi, iktisadi ve edebi dergi ibaresine bir de taşkın milliyetperver ifadesi eklenmiş, altıncı sayının kapağında ise “Türklük ideali güder taşkın milliyetçi mecmuadır” ve “fert ölür mefkûre yaşar” sözlerine yer verilmiştir. Aynı sayıda hilalin önünde duran bozkurt figürü derginin yaşadığı dönüşümü göstermesi açısından önemlidir. Yedinci sayıdan itibaren dış kapağa sırasıyla Mustafa Kemal Atatürk’ün, Cevat Rifat’ın ve İsmet İnönü’nün fotoğrafları koyulmuştur. Bu isimler de oldukça manidardır. Öyle ki Cevat Rifat fikirleri hasebiyle diğer iki siyasi lider ile neredeyse eş değer tutulmuştur. Nitekim cumhuriyeti koruyup, Türkiye’yi kalkındıracak temel ideal olarak antisemitizm gösterilmiştir. Onuncu sayıdan, on ikinci sayıya kadar ise Yahudi aleyhtarı karikatürler dış kapakta yerini almıştır. Aylık olarak çıkan dergi Nisan 1933’den, Eylül 1933 tarihine kadar düzenli olarak yayınlanmış (İnkılâp, Eylül, 1933, s. 1), altıncı sayının ardından kesintiye uğrayarak 1934 yılının Mayıs ayına kadar çıkarılamamıştır. 1 Mayıs 1934 tarihli sayıdan itibaren İnkılâp dergisi ismini Milli İnkılâp şeklinde değiştirmiştir (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 1). Milli İnkılâp olarak yayına devam eden dergi Temmuz 1934 yılında son nüshası yayınlanarak ömrünü tamamlamıştır. Toplamda 12 sayı yayınlanmış, her nüsha ortalama 20 – 44 sayfa arasındadır. Dergi dokuzuncu sayısından itibaren Yahudilerden ilan ve reklam almayacağını duyurmuştur (Milli İnkılâp, Haziran 1934, s. 16).

Dergide ekonomi, tarih, eğitim, edebiyat, sanat, spor, şiir, hikâye, reklam, vefat ve anma yazılarına yer verilmiştir. Milliyetçi ve inkılâpçı gençler yetiştirmek hedefine odaklanıldığı için okuyucunun entelektüel birikimi artırılmak istenirken dünyadaki gelişmelere de dikkat çekilmiştir. Ayrıca sık sık kara kalem çizimleri, portre ve fotoğraflarla anlatıma zenginlik katılmıştır. Kısa sayılan

bir süre yayına devam etmesine rağmen dergi döneminin fikri tartışmalarını etkilemiştir. Dergide en çok dikkat çeken şey ise Yahudi aleyhtarı bir tavrın benimsenmiş olmasıdır. Neredeyse bütün sayılarda birden fazla yazı ile Yahudilerin dünya için tehdit oluşturduğu ileri sürülmüştür. Bahsi geçen yazılar nedeniyle Milli İnkılâp dergisine yönelik şikâyetler yapılmış ve hükümetin çeşitli önlemler alması istenmiştir (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 14; Milli İnkılâp, Haziran 1934, s. 1-2) . Bunun üzerine dergide yapılan açıklamalarda başta İzmir’in işgali olmak üzere on yıllık savaş esnasında Yahudilerin Türklere karşı yaptıkları hareketlerden dolayı bir husumetin doğduğu, hatta Trakya olaylarının da kamuoyunda infial yaratmak için bizzat Yahudiler tarafından tertip edildiği ileri sürülmüştür (Milli İnkılâp, Haziran 1934, s. 4-6). Öyle anlaşılıyor ki Avrupa’da ortaya çıkan antisemitizm ve Yahudilerin dünyayı bir yıkıma götürdüğü şeklindeki anlayışla, pek çok ülkede benimsenen aşırı ve taşkın milliyetçilik, Türkiye’deki bir kesimi de etkisi altına almıştır.

2. Milli İnkılâp Dergisinin İçeriği

2.1. Milli İnkılâp Dergisinin Almanya’nın Yahudi Politikasına Dair Görüşleri

Milli İnkılâp dergisinde savunulan Yahudi aleyhtarlığının en önemli güç kaynağı Almanya’nın Yahudi politikasıdır. Öyle ki dergide ilk olarak Almanya’da Hitler’in iktidara gelmesi ile birlikte Yahudilere yönelik yıldırma faaliyetlerinin yürütülmeye başladığının haberi verilmiştir (İnkılâp, Nisan 1933, s. 16). Milli İnkılâp dergisine göre bu durum Yahudilerin yüz yıllar boyunca maddi ve manevi açıdan Alman milletine verdiği zararlardan kaynaklanmıştır. Yahudilerin dünyanın her yerinde Alman düşmanlığı yaptığı ileri sürülerek bir sanayi ülkesi olan Almanya’nın ekonomisinin ve sanayisinin Yahudilerin elinde olduğu belirtilmiştir. Yahudi diasporasının Alman ürünlerini boykot etmekle tehdit ettiği ve Almanların *kanını emdiği* söylenmiştir (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 4-5). Milli İnkılâp dergisine göre bu gelişmelerden çıkarılacak ders ise Türkiye’deki Yahudi müesseselerini, işletmelerini, ticarethanelerini Türkleştirmek ve uluslararası ticarete Türk araçlarla iş yapmaktır (Milli İnkılâp, Haziran 1934, s. 4-6).

Dergide Hitler, *büyük bir mürşit* olarak nitelendirilmiştir. Hitlerin tam kan projesi takdirle karşılanmıştır. Ancak Türkiye’de benzeri bir uygulamanın mümkün olmayacağı çünkü Türkiye’deki Yahudilerin yarım kan olmadığı ve Yahudiliklerini muhafaza etikleri vurgulanmıştır. Hatta Yahudilerin Türkleşmesinin Türklüğe bir katkı sağlamayacağı tam tersi yeni ihanetlerin kapısını aralayacağı ileri sürülmüştür (Vedat, 1933, s. 7). Görüldüğü üzere Almanya’daki gelişmeler yakından takip edilerek benzeri uygulamaların Türkiye’de hayata geçirilip geçirilemeyeceği tartışılmıştır. Almanya’dakine benzer bir Yahudi politikası güdülmesinin hayali kurulmuştur. Bu bağlamda Yahudiliğin bir din değil kültür olduğu, bu kültürün de diğer milletlerin değerlerini tahrip ettiği, dilini bozduğu, ekonomisini sömürdüğü ileri sürülerek Alman politikasının haklılığı vurgulanmıştır (Rifat, 1933a, s. 1-3). Hitlerin önderliğinde yürütülen Alman milliyetçiliği *parlak, canlı ve mukaddes* bir hedef olarak görülmüş, Almanların içinden Yahudilerin temizlenmesi projesinin doğruluğu kanıtlanmaya çalışılmıştır (İnkılâp, 1933, s. 12). Bu fikirler çoğunlukla Avrupa’daki yazarlar referans gösterilerek kanıtlanmak istenmiştir. Öyle ki Fransız yazar C. Dausse’ye göre, dünya savaşının ardından Almanya’daki bütün kuvveti Yahudiler eline almıştır. Bankalar, ticaret ve sanat onların tekelindedir, dolayısıyla felaket olarak görülen bütün sorunların müsebbibi de Yahudilerdir. Almanya’da tarihi, siyasi ve ekonomik sebeplerden dolayı bir Yahudi aleyhtarlığı meydana geldiği kabul edilmekle birlikte bunda Yahudilerin yüksek faizli kredilerinin etkili olduğu vurgulanmıştır (Dausse, 1933, s. 16-19). Ayrıca dergide Hitlerin bebeklik ve gönüllü askerlik dönemine ait fotoğraflar yayınlanmış, onun gençlerle diyalogunu gösteren resimlere yer verilmiştir (İnkılâp, Nisan 1933, s. 17-18).

Almanya’nın Yahudilere yönelik tazyiklerden dolayı Türkiye’deki Yahudilerin protesto girişimlerinde bulunmasına şiddetle karşı çıkmış ve Türk vatandaşı olan bu Yahudilerin Türkler dışında bir cemiyet ya da millet uğruna faaliyet göstermesi eleştirilmiştir (İnkılâp, Haziran 1933, s. 18). Tartışmalarının yükseldiği dönemde Almanya’daki Yahudilerin Türkiye’ye kabul edileceği yönündeki haber tepkileri artırmıştır. Daha önce de benzer durumların yaşandığı, Filistin’e yerleştirilen Yahudilerin I. Dünya Savaşı esnasında casusluklar yaparak Osmanlı Devletine büyük zararlar verdiği hatırlatılmış ve Türkiye Cumhuriyeti’nde de aynı hataların yapılmaması uyarısında bulunulmuştur. Hatta “mekteplerimizin darülfünunlarımızın kürsüleri Yahudilere kapalıdır. Kapımızı sınıksız kapatıyoruz Yahudileri istemiyoruz” demek suretiyle Türk topraklarında eğitimin ve ticaretin Yahudilerin eline bırakılmayacağı ifade edilmiştir (Rifat, 1933b, s. 1-2). Mülteci meselesi gündeme

gelince dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Türklerin durumuna dikkat çekilerek Yahudiler yerine Anadolu’ya öz Türk evlatlarının getirilmesi için çalışmalar yapılması istenmiştir (Milli İnkılâp, Mayıs 1933, s. 3). Bu aşamada ise Türk gençleri görevlendirilerek milli şuurun yükselmesi, milli ruhun canlanması için gençliğin Türklük mefkûresine uygun yetiştirilmesi zaruri görülmüştür. Hatta İtalya’daki ve Almanya’daki faşist gençler örnek gösterilmiş, İtalya’da faşist rejimin yıl dönümü dolayısıyla 50 bin siyah gömleklili gencin coşkun bir sel gibi adeta aktığı, Almanya’da 100 bin gencin Hitler’in bir işaretleriyle resmigeçit düzenlediği söylenmiştir. Türkiye’de de cumhuriyetin onuncu yıl dönümü münasebetiyle 50-100 bin gencin aynı formayı giyerek inkılâba ve rejime sadık kalacaklarını yüksek sesle ifade ettikleri günün hayali kurulmuştur (Muhtar, 1933, s. 29-30). İnkılâp dergisinde göre dünyanın pek çok yerinde gençler milli kaidelere uygun olarak eğitim görmektedir. İtalyanlar 12 yıldır faşizme göre terbiye edilirken, Almanya’da Nasyonal Sosyalistler gençlere büyük önem vermektedir. Türkiye’de milli değerlerle örülü bir eğitim sisteminin oluşturulması istenmiştir (Milli İnkılâp, Haziran 1933, s. 1-3). İnkılâp dergisinde, Almanya’nın politikaları ve Hitler büyük bir ilgi ve saygı ile takip edilerek Türkiye’de faşist ideolojinin yerleşmesi arzulanmıştır. Almanya’dakine benzer taşkın ve coşkulu bir milliyetçilik anlayışı adeta özendirilmiştir.

2.2. Milli İnkılâp Dergisinin Türkiye’deki Yahudilere Bakışı

Son derece katı ve şiddetli söylemlerle Yahudilerin Almanya’da olduğu gibi Türk toplumundan da çıkarılması istenmiştir. Bu anlayışa göre Türk olduğunu iddia etseler bile Yahudiler Türk geleneklerini, dilini ve yaşayış şeklini yozlaştırmak için çalışmaktadırlar. Öyle ki Yahudilerin sokaklarda, vapurlarda kendi dillerinde konuşmaları *iğrenç* ve *kulak tırmalayıcı* hatta *Türklüğü incitici* bir durum olarak görülmüştür (Lemi, 1933, s. 1-3). Türkçe konuşulmamasına bu kadar tepki gösterilmesinin sebebi ise Yahudilerin kolayca dil öğrenmesi ve İspanyolca konuşmayı bırakan bazı gençlerin Türkçe yerine Fransızca’yı tercih etmesidir. Öyle ki kasıtlı olarak Türkçe konuşulmadığı ve Türkçeye karşı bir düşmanlık güdüldüğü algısı hâkim olmuştur (Rifat, 1933c, s. 1-2). Bu konuda sık sık uyarılan okuyucudan Türkçe konuşması ve Türkçe konuşurması istenmiştir (İnkılâp, Haziran 1933, s. 21). Dergide ilk sayılarda Yahudilerin Türkçe konuşmaması şiddetle eleştirilerek bunun sebebi sorgulanırken daha sonra Yahudilerin Türkçe konuşmak ve konuşurmak için harekete geçtiği, broşürler dağıttığı haberi verilmiş, *Yahudi’nin Türkçe konuşması bir lütf değil güzel dilimize bir tecavüzdür* demek suretiyle bu sefer de Türkçe konuşulmasına ve Yahudilerin Türkçe isimler almasına karşı çıkılmıştır (Milli İnkılâp, Temmuz 1934, s. 1).

Tarih boyunca medeniyetin ve kahramanlığı sembolü haline gelen Türklüğün (Yalçın, 1933, s. 26), Türkçe konuşmayan, Türklerle menfaatleri dışında alışveriş yapmayan, *soyu, yüzü, ahlaki Türk’e benzemeyen bir millete takdim edilmesine* yani Yahudilerin Türk vatandaşlığı kapsamında Türk sayılmasına karşı çıkmıştır (Bekir, 1933, s. 2). Yahudilerin dünya görüşleri itibarıyla Türklük kimliğine ve Türk vatandaşlığına yakışmadıkları söylenmiştir (Milli İnkılâp, Haziran 1934, s. 14-15). Yahudilerin tarih boyunca farklı memleketlerde çeşitli eziyetlere ve sürgünlere maruz kaldığı, bunun intikamının da dünyanın her yerinde *beşeriyetin kan damarı* olarak nitelendirilen ekonomiyi elinde bulundurarak almaya çalıştığı ileri sürülmüştür. Özellikle Türkiye’de ortaya çıkan antisemitizmden Yahudiler mesul tutulmuştur. Öyle ki mütareke döneminde ülkenin işgallerle mücadele ettiği bir sırada İstanbul sokaklarının Yahudiler tarafından altı köşeli yıldızlarla süslediği ve Yahudilerin İtilaf kuvvetlerini destekleyerek işgalleri kolaylaştırdığı belirtilmiştir (İnkılâp, Mayıs 1933, s. 3-4). Bütün bunlara rağmen Cumhuriyete giden süreçte Yahudilerin hiçbir zarar görmediği, hatta maddi menfaatler elde ettikleri vurgulanarak çetin savaşlar ve mücadeleler sonucunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde Yahudilerin herhangi bir fedakârlık yapmadan mallarını ve konforlarını artırdığı fikri adeta nefrete yol açmıştır (Rifat, 1933d, s. 1-2). Bu anlayışa göre Türk milleti her daim sevgi ve muhabbetle yaklaştığı Yahudilerin servet ve sermaye sahibi olmasına olanak tanımış, onlara özgür ve refah bir hayat sunmuştur. Türkiye’deki büyük müteahhitler, bankacılar, sarraflar ve ticaret erbabı Yahudi vatandaşlardır. Bu kişiler fakir Anadolu halkının ve yerli tüccarın aksine hiçbir ekonomik krizden etkilenmemiştir (Vedat, 1933b, s. 13). Vatan savunmasında da yer almayan Yahudiler, bu ülkenin sefasını sürerken Türklerin cefa çektiği şeklinde bir algı hâkim olmuştur (Rifat, 1933e, s. 1-2). Bu şartlarda Almanya’dakine benzer bir anlayışla Türklerin hakkı, Yahudiler tarafından gasp edilmiştir fikri benimsenmiştir (İnkılâp, 1933, s. 6). Anlaşıldığı üzere Yahudi vatandaşlar birer düşman, vatan haini ve muhtemel casuslar olarak görülmüştür. Bu düşüncelerin ne ölçüde doğru olduğu tartışmalıdır ancak halkın harekete geçirilmek istendiği ortadadır. Bu esnada Yahudi vatandaşlardan Katalan Efendi

ve sarraf Bohor Efendi’nin iki kilo altını yurt dışına kaçırırken yakalanması tepkileri doruk noktasına ulaştırmıştır (İnkılâp, Temmuz 1933, s. 28).

Yahudilerin kanunlar nazarında eşit vatandaşlık haklarına sahip olmasını istemeyen dergi çevresi, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarınca, Türklüğe ve Türklere yöneltilen hiçbir hakaretin cezasız bırakılmadığını (Atsız, 1934, s. 9), ancak kanunları uygulamak için *hırçın* Türk milliyetçilerine ihtiyaç duyulduğunu vurgulamıştır (Şahin, 1933, s. 42-43). Bu tavırdan anlaşılacağı üzere Yahudileri cezalandırmak bir gereklilik olarak görülmüş ve milliyetçiliğin taşkın, aşırı, coşkulu ve faşist bir hal alması özendirilmiştir. Milli İnkılâp dergisine göre, Yahudilerin karakteri, yaşam tarzı, ticaret yöntemleri, aile hayatları, onların gelenek ve göreneklerine dair her şey kötüdür. Türk ahlakını ve aile yapısını Yahudilerden korumak için çeşitli önlemler almak zaruridir. Boşanmaların önüne geçilmesi (Milli İnkılâp, Haziran 1934, s. 4), hırsızlık (Uskent, Temmuz 1934, 2-3), rüşvet, ihalelere fesat karıştırmak gibi suçların çok ağır bir şekilde cezalandırılması istenmiştir (Milli İnkılâp, Haziran 1934, s. 5). Sık sık hikâyeler, fıkralar, şiirler², özlü sözlerle ve karikatürlerle Yahudi tefecilerin, tüccarların ve bankerlerin halkı ne denli zor durumda bıraktığı hatta kandırdığı anlatılmaya çalışılmıştır (Milli İnkılâp, Haziran 1934, s. 6-7). Mevcut durum karşısında nasıl bir tavır izlenmesi gerektiğine dair tavsiyeler verilmiş, yapılan anketlerde gençlerin Türk olmayan kadın veya erkeklerle evlenmek isteyip istemediği, çocukların nasıl bir terbiye ile yetiştirilmesinin uygun görüldüğü gibi konularla aile hayatına bakış sorgulanmıştır (İnkılâp, Temmuz 1933, s. 34). Aslında burada okuyucunun açık bir şekilde yönlendirildiği görülmektedir. Her sorunun temelinde Türk aile yapısını ve Türk ırkını koruma mesajı verilmiştir.

Yahudi milletinin tarih boyunca bir devlete sahip olmadan, sürgünlere ve çeşitli eziyetlere rağmen nasıl varlıklarını muhafaza edebildikleri de derginin tartışma konularından birisidir. Dünyanın neresine giderse gitsin Yahudilerin benimsedikleri kabile sistemi ile birbirlerini kolayca buldukları ve birlik içerisinde hareket ettikleri belirtilmiştir. Bu anlayışa göre Yahudiler manevi değerlerden mahrum, materyalist dünya görüşünü benimseyen, çıkarları doğrultusunda içinde yaşadıkları devletlere zarar vermekten çekinmeyen bir millettir (Lemi, 1933b, s. 13-14). Yahudilerin ticarete mahir oldukları için gittikleri bütün memleketlerde kolayca zengin olduklarının altı çizilerek vatansız ve çaresiz görülen Yahudilerin pek çok devletin vatandaşından daha sıkı bağlarla birbirine bağlı olduğu ve güçlü bir cemiyet ağı tesis ettiklerine dikkat çekilmiştir (Ford, 1934a, s. 8-9). Türk milletini Yahudilere karşı coşkun bir dille uyararak dergide öğüt verici cümlelerle okuyucunun dikkati çekilmeye çalışılmıştır. Bunlardan bazıları “en zenginlerinden elli Yahudi ortadan kalksa artık dünya yüzünde harp olmaz. Filistin Arapların memleketidir. Yahudiler Madagaskar’a, Bir Yahudi ismini değiştirmekle ve Müslüman oldum demekle asla Türk olamaz. Türklük bir kan ve karakter işidir. İktisaden hâkim olmayan milletlerin istiklali zayıftır. Yahudi’yi iktisadi sahada mağlup etmeliyiz” (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 5). Nitekim bu sözlerde kısa ve net bir şekilde ifade edildiği üzere ekonomik anlamdaki bütün sorunların sebebi olarak görülen Yahudilerin Türk piyasalarından çekilmesi ısrarla istenmiş (Milli İnkılâp, Temmuz 1934, s. 7-8), dünyadaki bütün savaşların, mali buhranların sorumlusu olarak Yahudiler görülmüştür. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve din değiştiren Yahudilerin samimiyetine katıyen inanılmamıştır. Türklerin kendi ana yurtlarında açlık ve sefalet içerisinde yaşadığı (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 3), gençlerin işsiz kaldığı, köylülerin tarımdan ve hayvancılıktan yeterli verimi alamadığı söylenerek (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 2) ülkenin kaynaklarının kendi öz vatandaşları için harcanması istenmiştir (Milli İnkılâp, Temmuz 1934, s. 1). Yalnızca tarımda ve hayvancılıkta değil ticarete de Avrupa pazarlarında Türk firmalarının

² “Öyle bir çamur sürü ki içi, dışı kapkara,
Bircik Tanrısı, bir yalvacı var o da Para,
Utaç filan bilmezler, yılışır, yaltaklanırlar.
Yüzlerine tükürsen ant olsun yağmur sanırlar,
Her varlığı sülükler gibi emerler... Kuruturlar,
Para göster Musa’yı Tevrat’ı unuturlar,
Yumruk bulunca pusar, artık bulunca azarlar,
Ekmeğini yediği yurdun kuyusunu kazarlar,
Dökülmüş yine geçmişte; akası kanları
Uslanmamış aldakçı engerek yılanları,
...
Kötülüğü nedense çabuk unuttur gideriz,
Yufka yürekliyiz ne hınç bilir, ne kin güderiz,
Öz koyunuzda yılan, çıyan besler, konuklarınız...” (Şemsi, Ağustos 1933, s. 9).

bazı sıkıntılar yaşadığına değinilerek bundan Yahudiler sorumlu tutulmuştur. Öyle ki Yahudilerin Avrupa’da Türkler aleyhine referanslar verdikleri söylenmiştir (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 4). Hükümetin her konu ile ilgili kanun çıkaramayacağı bu nedenle bilhassa sosyal hayatta ve ticaretle Yahudi malları yerine Türk işletmelerin mallarının tercih edilmesi, sistematik bir boykotla Yahudilerin Türk toplumunun dışına itilmesi istenmiştir (Milli İnkılâp, Temmuz 1934, s. 9).

Yukarıdaki fikirlerin hız kazandığı dönemde Türk sporcularla Yahudi sporcular arasında bir futbol maçı yapılmış ve maçı Türk tarafı kazanmıştır. İnkılâp dergisi bu maçı yorumlarken Yahudilerle harp meydanında karşılaşmanın hayalini kurmuş ve *yalanda, iftirada, arabozuculukta* usta olan bir milletin sporda ve harp sahasında başarılı olamayacağı söylenmiştir (Milli İnkılâp, Temmuz 1934, s. 13). Dergide bu fikirlerin savunulduğu esnada Trakya olaylarının patlak vermesi ve Milli İnkılâp’ın bir azmettirici olarak görülmesi üzerine bazı açıklamalar yapılmıştır. Buna göre Siyonist gazetelerde Türk vatandaşlığına sığınarak Atatürk’ün milliyetçilik anlayışı üzerinden propagandalar yapıldığı söylenmiştir. *Mustafa Kemal’in mübarek namı, nankör, alçak, vicdansız, Yahudi’nin pis ağızlarında dolanamaz* denilmiştir. Trakya Olayları hakkında Yahudilerin sözlerine güvenilmemesi gerektiği iddia edilmiştir. Buna gerekçe olarak ise Filistin’in henüz Türk toprağı iken Yahudiler tarafından istenmesi gösterilmiştir. Yahudilerin gelecekte İzmir ya da başka bir Türk şehri için hak talep edebileceği uyarısında bulunulmuştur (Milli İnkılâp, Temmuz 1934, s. 2). En ciddi iddia ise Trakya olaylarının asıl tertipçisinin Yahudiler olabileceği şeklindeki ifadedir (Milli İnkılâp, Temmuz 1934, s. 1). Yahudilerin zarar gördüğü ve çoğunun göç etmek durumunda kaldığı bu reaksiyonun teşvik edicisi olarak görülen Milli İnkılâp dergisinin savunmasında da yine antisemitist bir yaklaşımın hâkim olduğu görülmektedir. Nitekim dergi adeta nefret boyutunda bir Yahudi aleyhtarlığı yapmıştır.

2.3. Milli İnkılâp Dergisine Göre Uluslararası Alanda Antisemitizm

Türkiye’de yükselen Yahudi aleyhtarlığını dünyadan gelen haberler perçinlemiş ve Türkiye’deki azınlıkların bilhassa Yahudilerin insani şartlarda yaşadığı düşünülmüş hatta bu müsamaha ortamının fazla olduğu kanısına varılmıştır. İnkılâp dergisinin her sayısında farklı ülkelerdeki Yahudi aleyhtarlığından bahsedilerek antisemitist teşkilatlar hakkında bilgi verilmiştir. Antisemitist dünya basınının ortak kanısı Yahudilerin buhran yaratmak için sistemli ve programlı olarak çalıştığıdır. Bahsi geçen Yahudi programı maddeler halinde listelenmiştir. Bu listeye göre aile hayatı yıkılmalıdır. Gençlerin ahlakı bozulmalı, sanata müstehcen ve cinsi kalıplar sokulmalıdır. Mukaddesata hürmet tahrip edilerek manevi konulara ihtilaf sokulmalıdır (Fehmi, 1934, s. 7). Sınırsız lüks, baş döndürücü bir moda anlayışı teşvik edilmeli, basit eğlence anlayışı ile bireyler düşünmekten alıkonulmalıdır (Creutz, 1934a, s. 12-14). Uyuşturucu maddelerle vücutlar harap edilmeli, genel bir hoşnutsuzluk yaratılarak sınıflar arasına kin ve itimatsızlık sokulmalıdır. Mal sahipleri ile işçilerin arası grevlerle, husumetlerle bozulmalıdır. Sanayinin ziraatı ezmesine izin vererek sanayi spekülasyon aracı haline getirilmeli, hayat pahalılığına yetişmeyecek oranda işçinin maaşı arttırılarak hoşnutsuzluk yaratılmalıdır. Uluslararası ilişkilerde ihtilaflar ve düşmanlıklar çıkararak kin ve nefret körüklenmelidir (Creutz, 1934b, s. 1). Milletlerin geleceği eğitim ve terbiyeden mahrum bırakılmalı, hükümet kadrolarına şantajla iş yaptırılacak potansiyelde kişiler getirilmeli, hükümet sistemleri aşamalı olarak değiştirilerek mutlak istibdat tesis edilmelidir. Mali istikrarı bozmak, ekonomik buhranlar tertip ederek krediyi kesmek ve paniğe yol açmak, nihayetinde insanlığı ıstırap, açlık ve yoksullukla güçsüz düşürerek onları esir etmek Yahudilerin temel hedefleri olarak sıralanmıştır (Creutz, 1934c, s. 12-14). Yahudilerin bu programları yıllar önce hazırlayıp uygulamaya koyduğu ve asıl hedeflerinin insanlığı mahvetmek olduğu ileri sürülmüştür (Milli İnkılâp, Temmuz 1934, s. 5). Bu geniş açıklamalar İsveç’te çıkan Nationen gazetesinden aynen İnkılâp dergisine aktarılmıştır (Creutz, 1934d, s. 1). Stockholm’de yayınlanan Nationen gazetesindeki bu fikirlerin yanında ilgi çekici bir diğer gelişme ise 1 Mayıs 1934 tarihli nüshanın ilk sayfasında Cevat Rifat’ın bir resminin yayınlanmasıdır (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 20). Resmin altında Türkiye’deki antisemitizm hakkında bilgiler verilmiştir. İnkılâp dergisinde büyük bir ilgi ile karşılanan bu gelişme üzerine İsveç gibi sakin bir memlekette bile Yahudi düşmanlığının olması adeta sevinçle karşılanmıştır (Milli İnkılâp, Temmuz 1934, s. 15-16).

Bununla birlikte Türkiye’de Yahudilere karşı herhangi bir önlem alınmadığı ancak Berlin’de Yahudi öğretmenlerin işine son verildiği, Münih’te Yahudi öğrencilerin tıp fakültesine kabul edilme hakkından men edildiği bildirilmiştir. Amerika’da Hitler’in fikirlerini yaymak için cemiyetlerin açıldığı, Romanya’da Yahudi alışverişine boykot getirildiği, Viyana’da opera sanatçısı Wallerstein’in

işine son verildiği ve bankalarda çalışan Yahudilerin işlerin atılacağı haberleri verilmiştir (İnkılâp, Haziran 1933, s. 3). Yahudilerin Polonya’da ve Fransa’da da sevilmedikleri belirtilmiştir (İnkılâp, Nisan 1933, s. 12). Her geçen gün dünyada yükselen antisemitizm dergide tavrın biraz daha şiddetlenmesine yol açmıştır. Nitekim Bükreş’te ya da Münih’te uluslararası kongre düzenleneceği ve bütün antisemitistlerin birleşmeye davet edileceği bildirilmiştir (İnkılâp, Eylül 1933, s. 27).

Aynı tarihlerde İsviçre’de 15 bin kişilik Yahudi aleyhtarı bir mitingin düzenlenip milli idealinin desteklenme kararının alındığı duyurulmuştur (İnkılâp, Eylül 1933, s. 27). Bu haberler takdirle karşılanırken Prag’da toplanan on sekizinci Siyonist toplantısında Yahudilerin Filistin’e yerleştirilmesi sürecinde gerekli olan bütçenin temini tartışılmıştır. Yahudilerin zararsız olduğunu savunanların bu girişimleri dikkatle takip etmesi istenmiştir (İnkılâp, Eylül 1933, s. 28). Afganistan sınır bölgesinde yaşayan iki bin kadar Yahudi’nin sınır dışı edildiği haberi ise *Bravo Afganlılara* manşetiyle verilmiştir (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 8). Fransa’da bir Yahudi’nin bazen Katolik bazen Protestan papaz kılığında hayır cemiyetlerini gezdiği ve vaazlar verdiği belirtilerek bütün Avrupa’nın Yahudilerden mustarip olduğu dile getirilmiştir (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 8). Ayrıca Yunanistan’da Yahudiler aleyhine birçok toplantıların ve mitinglerin düzenlendiği (Milli İnkılâp, Haziran 1934, s. 14), konuşmalarda Yahudi emperyalizminin boyutlarının anlatıldığı (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 8-9), Romanya’da Alexandre Cuza’nın Romen milliyetçilik hareketini teşkilatlandığı, milliyetçilerin masonluğa ve Yahudiliğe fırsat vermemek için çalışmalar yaptığı belirtilmiştir (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 9). İnkılâp dergisi, *mikrop dünyanın her yerinde mikroptur* anlayışından hareketle Yahudilerin, Yahudi olmayan herkese her türlü kötülüğü yapabilecek potansiyelde olduğunu savunan Kanada basınından örnekler vermiş (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 6), Yahudilerin tarihin hiçbir döneminde Allah’a inanmadıkları ve peygamberleri katlettikleri ileri sürülmüştür (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 6). Tüm dünyada Yahudilere karşı faaliyetler artarken Türkiye’de Siyonist gazetelere çeşitli imkânlar tanınmasından bahsedilmiştir. Dergi okuyucuyu harekete geçirmek ve coşkunu bir heyecanla Yahudileri Türkiye’den çıkarmak arzusundadır. Nitekim dünyadaki gelişmelerin hayranlıkla paylaşılması bunun en güçlü kanıtıdır.

Yahudilerin Filistin’de bir yurt istemesi ise (Milli İnkılâp, Temmuz 1934, s. 11-12), Kudüs’ten alınan haberlere göre aktarılmıştır. Dünyanın her tarafından Filistin’e göç eden Yahudilerin Müslümanları zor durumda bıraktığı söylenmiştir. Öyle ki Filistin’de yedi yıl boyunca devam eden zirai kıtlık nedeniyle Yahudiler karlı çıkmış, çünkü bu durumdan mustarip olan bazı Müslümanlar topraklarını ve mülklerini yüksek meblağlara Yahudilere satmıştır. Bu durumdan faydalanan Yahudilerin ise gün be gün Filistin’de kuvvet kazandığının altı çizilmiştir. Filistin Müslümanlarının “hayret ve yeis” içerisinde olduğu söylenerek, bütün Arap ve Müslüman memleketlerine heyetler gönderilerek Yahudi tehlikesinin anlatılması zaruri görülmüştür (İnkılâp, Temmuz 1933, s. 4). Filistin’deki Müslüman ve Hıristiyan Arapların Yahudilere karşı faşist bir teşkilat tesis edecekleri bildirilerek Filistin Araplarının İngiliz Mandası yerine, Alman Mandasını isteyecekleri ifade edilmiştir (İnkılâp, Ağustos 1933, s. 2-3). Dergiye göre Yahudiler uzun yıllar bir kehanete inanmış ve bunu gerçekleştirmek için çaba sarf etmiştir. “Kendi memleketinden uzakta her adım attığı yerde düşman muamelesi gördükten sonra bir zaman gelecek ki Yahudi için sürgün ve vatansızlık artık nihayet bulacak ve peygamberlerin vadettiği gibi yeni bir Filistin’de Kudüs tekrar bütün dünya nazarlarının çevrileceği bir merkez olacaktır” (Ford, 1934b, s. 10-11). Nitekim Yahudiler özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra bu hayale erişmek için ciddi çabalar sarf etmiştir.

Bu bağlamda tartışılan bir diğer mesele ise tüm dünyada infiallere ve isyanlara yol açan Yahudi aleyhtarlarının sadece, din, dil ve ırk mücadelesi olmadığı, iki bin yıldır süren bir varlık kavgası olduğu şeklindeki anlayıştır (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 1-2). Buna göre Yahudilik ne kadar eski ise Yahudilikle mücadele de o kadar eskidir. İlahi bir dine ve Tanrı inancına sahip olmayan Yahudilerin, kendi gelenekleri ve çıkarları üzerine kurulu din anlayışları ile dünyadaki çatışmaların ve kötülüğün kaynağı oldukları iddia edilmiştir (Friç, 1934a, s. 10-13; Friç, 1934b, s. 8-9). Irki açıdan da Yahudilerin fiziki özellikleri açıklanırken bu tipin Batı milletleri tarafından çizilen “manevi şeytan” tasvirlerine benzediği söylenmiştir (Friç, 1934c, s. 6-8; Friç, 1934d: 10-11). Yahudiliğin bir din ya da inanç değil millet, hatta ırk olduğu anlayışı kabul edilmiştir (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 13-14). Bu iddialar Yahudi yazar ve düşünüler referans gösterilerek kanıtlanmaya çalışılmıştır. Öyle ki Theodor Herzl, Robiner Maurice, Arthur Levic, Leon Simon, Profesör Graetz, Moses Hess gibi isimlerin Yahudilerin milli tarih, milli şuur ve milli hedeflerinin olduğuna dair sözleri örnek gösterilmiştir

(Ford, 1934c, s. 15). Yahudilerin din değıştirse dahi Yahudilik özelliklerini koruduğuna işaret edilmiştir (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 9).

Dergide yalnızca farklı ülkelerdeki görüşlere yer verilmemiş aynı zamanda Yahudi asıllı yazarların fikirleri de antisemitizmin bir uzantısı olarak kullanılmıştır. Öyle ki İnkılâp dergisine göre, Yahudi yazar Kurt Munzer, “biz her şeyi çılgın, bozuk, müteaffın, inhilal etmiş bir hale soktuk demiştir. Yine Yahudi Doktor Oskar Levi’nin, biz Yahudiler dünyayı aldattık, yaktık, kıtaller yaptık. Bizim son ihtilalimiz daha kopmamıştır” dediği iddia edilmiştir. Yahudilerin kendilerini dünyadaki bütün ırklardan üstün gördüğü ve Yahudi olmayanların birer ruhsuz köpek olarak nitelendirildiği ileri sürülmüştür (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 6-7). Yahudilerin kendini dünyadaki bütün ırklardan ve devletlerden üstün gördüğünü kanıtlamak için Haham Behai Levi’nin Yahudi olmayan bir kadını telvis etmek, kendi karısına hıyanet değildir. Çünkü Yahudi olmayan kadın ancak istifade edilen bir mahlûktur dediği iddia edilmiştir. Bu şekilde düşünen Yahudilerin dünyadaki kadın ticaretini elinde bulundurduğu söylenmiştir (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 17). Yahudilerin dünyadaki ahlak buhranlarının sebebidir tezinden hareketle Yahudi Profesör Magnus Hırseheld’in eş cinsel ilişkileri özendirildiği, Doktor Kurt Rosenfeld’in insanlarla hayvanların cinsel münasebetinin kanunlarca yasaklanmamasını istediği, Doktor Münzer’in Yahudilerin bütün Avrupa’nın kanını bozduğu, Yahudi zihniyetinin her yere girdiği gibi söylemlerde bulunduğu dile getirilmiştir (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 5-6).

3. Milli İnkılâp Dergisine Yönelik Eleştiriler ve Cevaplar

Milli İnkılâp dergisinde Yahudilere yönelik takınılan şiddetli tavır ve aşırı sözler Türk basınında bazı tartışmalara yol açmış ve birçok gazete Yahudilerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğunu, o nedenle onlara kanunların izin verdiği ölçüde ve eşit vatandaşlık statüsünde müdahale edilebileceğini savunmuştur. Çoğunlukla da Türkiye’de bir Yahudi meselesinin olmadığı düşünölmüştür (Milliyet, 10 Temmuz 1934, s. 4). Bu bağlamda Milli İnkılâp dergisinin fikirleri Yedi Gün dergisinde Peyami Safa’nın kalem aldığı bir yazıda eleştirilmiş ve Yahudilere yönelik olumlu bir tavır takınılmıştır. Bunun üzerine İnkılâp dergisinde Yahudilerin Balkan Savaşları akabinde Edirne’de düşmanla birlik olduğu, şehirde iâşe sorunun yaşanmasına yol açıldığı, tuz çuvallarının saklanarak halka fincanlarla tuz satıldığı, hatta burçlardaki Türk bayrağının Yahudiler tarafından indirildiği açıklanarak Peyami Safa’nın bunları bilip bilmediği sorgulanmıştır. Hâlâ Yahudi tüccarların iş yerlerinde Türklere iş vermediği, Türk dükkânlarından alışveriş yapmadığı ısrarla Türklüğe karşı bir tavır takınıldığı kanıtlanmaya çalışılmıştır. Öte yandan Almanya ile Türkiye ilişkilerine ve Almanya’nın Yahudilere yönelik politikalarına dair eleştiri getiren kişi ve gruplar Yahudi taraftarlığı yapmakla suçlanmıştır. Şiddetle karşı çıkılan bu tavrın şahsi menfaatler doğrultusunda milli gayeleri hiçe saymak olduğu söylenmiştir.

Son Posta gazetesinde de Yahudilerin Türk vatandaşı olduğu bu yüzden onların haklarına saygı duyulup, hoşgörü sınırlarının aşılması istenmiştir. Türk vatandaşları arasında ikilik ve çatışmalara yol açacak neşriyattan kaçınılması istenmiştir. Türkiye’de yükselen bu Yahudi düşmanlığının Almanya’daki fikirlerden ilham aldığı vurgulanmıştır (Son Posta, 13 Mayıs 1933, s. 3). Ancak bu eleştirileri şiddetle reddeden İnkılâp yazarları, Yahudilerin dünyaya dağılan nüfuslarını Filistin’de toplamak gibi bir emele sahip olduğunu ve Siyonizm için çalışmakta ısrar ettiklerini belirtmiştir (İnkılâp, Haziran 1933, s. 28-29). İnkılâp dergisinin fikirlerini eleştiren bütün gazete ve dergiler Siyonizm’e hizmetle suçlanmış (Milli İnkılâp, Haziran 1934, s. 1), Türkiye’deki milliyetçiliğin asrın icaplarına uygun bir şekilde taşkın ve coşkulu bir hal almamasından şikâyet edilerek inkılâpların dayanacağı en büyük kuvvetin taşkın milliyet hisleri olduğu ileri sürölmüştür (Rifat, 1934f, s. 1-2). Gençlerin duygularını harekete geçirmek gayesine odaklanan İnkılâp dergisine göre Türklüğe derin bir hürmet ve saygı ile bağlı olmayanlar Türklüğün düşmanıdır (Bekir, 1933b, s. 3). Nitekim bu anlayışa göre bütün Yahudiler ve Yahudilere dair olumlu fikirler taşıyan Türklere vatan haini olarak görölmüştür. İnkılâp dergisini eleştirenlere şiddetle tepki gösterildiği gibi Hitler’i ve onun politikalarını eleştirenlere de karşı çıkılmış, Hitler’e tahammül edilemeyeşte ne gibi vatani kaygılar ve çıkarlar olduğu sorgulanmıştır (Hilmi, 1934, s. 1). Bu anlayışa göre Hitler takdir edilesi bir liderdir ve onu eleştirmek yalnızca Yahudi tarafgirliğiyle açıklanabilir (Milli İnkılâp, Mayıs 1934, s. 14).

Vakit gazetesinde Türkiye’de yükselen Yahudi düşmanlığının Almanya’daki Hitler hareketi nedeniyle geldiği ve basın yoluyla yayıldığı belirtilerek Türklereki milliyetçilik anlayışı ile Almanlardaki ırkçılık anlayışının farkları üzerinde durulmuştur. Alman milliyetçiliğinin dar bir

zihniyetin ürünü olduğu ve efsanevi mitlerden güç aldığı, Türk milliyetçiliğinin kökünün ise tarihi gerçeklere dayandığı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Yahudilerden istifade edilebileceği belirtilmiştir. Hatta Meclis’te Yahudilerin temsil edilmesi gerektiği dile getirilmiştir (Asım,1934, s. 4). Ancak bu yaklaşım da İnkılâp dergisinde adeta infiale yol açmış, Yahudileri temsil işiyle uğraşmak yerine Türklere sağlam bir gelecek sunmak için çalışmanın daha doğru olacağı söylenmiştir (Milli İnkılâp, 1934, s. 6-8).

Derginin takındığı tavır Türkiye’deki Yahudileri rahatsız etmiş ve derginin kapatılması ya da bazı yaptırımlar uygulanması için girişimlerde bulunulmuştur. Bu durumun duyulması üzerine İnkılâp’ta bir açıklama yapılmıştır. Bahsi geçen açıklamanın son derece sert ve tehditkâr olduğu görülmektedir. Öyle ki cumhuriyetin ve inkılapların ağır bedeller ödeyerek kazanıldığı, bu dergide yazan kişilerin hürriyet uğruna kan döktüğü ve “kuru gürültüye pabuç bırakmayacakları ifade edilmiştir. Türk hükümetini ve Türk mahkemelerini Yahudi yaygaralarına kulak asacak kadar zayıf zannetmek Yahudilerin Türkiye’deki son hüsrânları olacaktır. Efendiler Filistin’de değilsiniz” (İnkılâp, Haziran 1933, s. 11). Şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı üzere dergi Yahudi aleyhtarlığı konusunda kendini son derece haklı görmüş ve hükümetin aynı ideoloji ile hareket ettiğine inanmıştır.

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu içerisinde uzun yıllar Türkler ile birlikte yaşayan ve devlet mercilerinde önemli mevkilere gelen Yahudiler cumhuriyetin ilanı ile birlikte toplumdaki mevcut konumlarını korumuşlar, yine zanaat, ticaret ve bankacılık gibi mesleklerle meşgul olmuşlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk’ün kurmak istediği çağdaş Türkiye’nin ve inkılâpların Yahudiler tarafından desteklendiği görülmektedir. Ancak genç cumhuriyete giden yolda Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Anadolu’nun işgallere uğraması ve nihayetinde İstiklal Harbi ulus – devlet anlayışını güçlendirmiştir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti milliyetçi bir sistem üzerine inşa edilmiştir. Lakin bu milliyetçik anlayışı kan ve ırk birliğinden ziyade, duygu birliği hüviyetini almıştır. Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde yaşayan, ortak dil, ortak kültür ve tarihi kaidelerle birbirine bağlı olan ve gelecekte de birlikte yaşamak isteyen vatandaşlar Türk olarak kabul edilmiştir. Bu ilkedен hareketle Yahudiler de vatandaşlık statüsünde ülke içerisinde yerini almıştır. Hatta antisemitist tartışmalarının hız kazandığı 1934 yılında Türkiye’de bir Yahudi düşmanlığının olmadığını ve olamayacağını savunan kesim vatandaşlık vurgusu yapmıştır. Nitekim başta Cevat Rifat olmak üzere Milli İnkılâp Dergisi yazarlarından Yahudi aleyhtarlığını savunanlar on yıllık savaş devrinde Yahudilerin bütün cephelerde Osmanlı Devleti’ne karşı çalışmalar yaptığı, bütün casusların Yahudilerden oluştuğu, Edirne’de ve İzmir’de düşman işgalinin yerli Yahudi halk tarafından kolaylaştırıldığı öne sürülmüştür. Türk milletinin ağır bedeller ödeyerek kazandığı Türkiye Cumhuriyeti topraklarında Yahudilere yer olmadığı sık sık dile getirilmiştir. Bu anlayış Almanya’da Hitler’in iktidara gelmesi ve Yahudilere karşı bakışımı açıkça orta koyması ile birlikte yükselişe geçmiştir.

Hitlerin iktidara gelmesinden birkaç ay sonra yayın hayatına başlayan İnkılâp dergisi kendisini inkılâpçı milliyetçi, Atatürkçü olarak tanımlamıştır. Dergide Atatürk ilke ve inkılâplarına hizmet etme hedefine odaklanıldığı dile getirilmiştir. Almanya’daki gelişmeler ve Hitlerin politikaları yakından takip edilerek Türkiye’nin Almanya ile iyi ilişkiler kurması istenmiş, hatta Almanya’dakine benzer bir milliyetçilik anlayışına ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Bu durum İnkılâp dergisinin Hitler’in fikirlerinden etkilendiği şeklindeki eleştirileri haklı çıkarır mahiyettedir. Öyle ki 1933 – 1934 yıllarında yalnızca Almanya’da değil tüm Avrupa’da ciddi bir Yahudi düşmanlığı ortaya çıkmış, Yahudilere yönelik fiziki yaptırımlar uygulamayan ülkelerde dahi basın yayın yoluyla Yahudiler çeşitli tazyiklere uğramıştır. Uluslararası basında ve dünya kamuoyunda etkili olan Yahudi düşmanlığının temel dayanak noktası ise Yahudilerin sistemli ve programlı olarak Yahudi olmayan herkese zarar vermek için uğraştığı anlayışıdır. Buna göre tüm dünyada ahlaki buhranların, aile hayatının bozulmasının, ekonomik sıkıntılarının, yüksek faizli kredilerin, gençlerin uyuşturucu madde kullanmasının, büyük dünya savaşlarının ve hatta işçi grevlerinin tek sorumlusu Yahudilerdir. Milli İnkılâp dergisine göre Türkiye dâhil Yahudilerin, içinde yaşadıkları devletlerdeki yerel halkın hakkı olan zenginlik ve ülke kaynaklarını elinde tutarak milli serveti sömürdüğü algısı genel geçer bir kabul halini almıştır. Bu nedenle Yahudilerin toplumsal yaşamdan uzaklaştırılması, ticari faaliyetlerinin durdurulması ve ürünlerinin boykot edilmesi halinde ülkelerin refah seviyesinin artacağına inanılmıştır. Son derece katı bir yaklaşımın ürünü olan bu fikirlerde Yahudilerin bütün memleketlerde zenginlik ve refah içerisinde yaşadıklarına dair algının etkisi vardır. Ancak soykırıma varacak olan bu

Yahudi aleyhtarlığını yalnızca ekonomik sebeplerle açıklamak da mümkün değildir. Nitekim kitle psikolojisinde milli kahramanlık, ırki üstünlük, milli saadet gibi coşkun idealler kişilerin bireysel sorumluluk almadıkları zamanlarda daha hırçın faaliyetlerde bulunmalarına olanak tanımıştır. Bu bağlamda İnkılâp dergisinde üniformalı, rozetli ve taşkın milliyetçilik uğruna ortak hareket eden elli – yüz bin gencin yürüyüş yapmasının istenmesi, Almanya’dakine benzer faşist gençlik teşkilatlarının özendirilmesi ve Hitler’in ulu mürşit olarak görülmesi dikkate çekicidir. Milli inkılâp dergisinin fikirleri ve dünyayı etkisi altına alan antisemitizm her ne kadar Türkiye’de geniş kitleler tarafından ve hükümet nezdinde kabul görmese de 1934 yılındaki Trakya’daki olaylara etkisinin olduğuna dair iddialar mevcuttur. Çanakkale ve Trakya’da halk bir yandan yakın geçmişin intikamını almak, bir yandan da *kendi hakkı olanı* korumak arzusuyla Yahudilere saldırmış, Yahudi aileler İstanbul’a göç etmek mecburiyetinde kalmıştır. Sık sık İnkılâp dergisinde Yahudilerin yalnızca kendi çıkarlarını gözettiği, Türk malını ve kaynaklarını çaldığı, sahtekârlık ve hırsızlık yaptığı, hatta Yahudi olmayan kadınların *istifade edilecek hayvanlar* olarak görüldüğü şeklindeki yayınlar halk nezdinde bir reaksiyona yol açmıştır.

Öte yandan Siyonist teşkilatların Filistin’de bir yurt tesisi için aktif çaba sarf etmesi, dünyanın her tarafından Filistin’e yapılan göçler, Filistinli Müslümanların topraklarının Yahudiler tarafından satın alınması ve nihayetinde Filistin’de bir Yahudi devleti kurma ideali yukarıdaki tavrın bir gerekçesi olmuştur. Sık sık Türkiye’nin Filistin olmadığı hatırlatılırken, Filistin topraklarının da Yahudilere değil Müslümanlara ait olduğu dile getirilmiştir. Filistinli Arapların Yahudi tehlikesine karşı uyarılması gerektiği düşünülmüştür. Filistin’in milliyetçi teşkilatlar kurarak Yahudileri bertaraf etmek için çalışması istenmiştir. Ancak Filistin ya da Yahudilerin Türkiye’nin bir iç meselesi olmadığı şeklindeki tartışmalar dönemin basınında sıkça vurgulanmıştır. İyi ilişkiler temelinde yürütülmeye çalışılan dış politikada ülke çıkarları azami şekilde gözetilmiştir. Nitekim İnkılâp dergisinin şiddetli tavrı bu nedenle eleştirilmiştir.

Sonuç itibariyle, 1930’lu yılların ortalarından itibaren dünyayı büyük bir savaşa sürükleyecek agresif ve coşkulu liderlerin iktidara gelmesiyle ülke politikaları ve ideolojiler şiddetli bir hal almıştır. Yahudilere bakışta da Hitler’in fikirleri etkili olmuştur. Dünyada yükselen faşist fikirler ve antisemitizmden Türkiye’de benzer düzeyde bir karşılık bulmamıştır. Türkiye’deki Yahudi aleyhtarlığının bayraktarlığını ise Cevat Rifat yapmıştır. Siyonizm’le mücadele ilkelerine bağlı kalarak Türkiye’nin hatta dünyanın Yahudilerden adeta temizlenmesi gerektiği savunulmuştur. Yahudilerin topluma ve ekonomiye verdiği zarar ya da benimsedikleri cemaat sistemiyle örgütlü bir şekilde yüzyıllardır asimile olmadan varlıklarını sürdürmeleri adeta öfke ile karşılanmıştır. Her ne kadar Yahudi toplumuna dair yöneltilen eleştirilerde kullanılan üslubun sertliği, gençlerin açıkça şiddete özendirilmesi ve Yahudilerin mallarına el konulması gibi vatandaşlık hukukuna ve insan haklarına uymayan yaklaşımların makul yanı yoktur. Bununla birlikte Hitler Almanya’sında bu hukukunun ne denli göz ardı edildiği de ortadadır. Son olarak şunu söylemekte yarar vardır ki her ne kadar bir kesim antisemitizmi savunsa da Türkiye’de emsallerine benzer bir Yahudi aleyhtarlığının ve hükümet politikasının yürütülmediği ortadadır.

Kaynakça**Arşiv Belgeleri**

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Muamelat Genel Müdürlüğü (MGM), 30.10.0.0/231.555.5. (22.02.1933)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Muamelat Genel Müdürlüğü (MGM), 30.10.0.0/233.574.33. (16.03.1938)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Muamelat Genel Müdürlüğü (MGM), 30.10.0.0/34.199.15. (17.11.1927)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Muamelat Genel Müdürlüğü (MGM), 30.10.0.0/32.181.16. (22.12.1926)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Muamelat Genel Müdürlüğü (MGM), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 490.1.0.0/590.40.1. (14.06.1933)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Muamelat Genel Müdürlüğü (MGM), Kararlar Daire Başkanlığı (KDB), 30.18.1.2/43.15.7. (18.03.1934)

Sürelî Yayınlar

- İnkılâp* (1933)
- Millî İnkılâp* (1934)
- Milliyet* (1934)
- Son Posta* (1933)
- Vakit* (1934)

Kitap ve Tezler

- Atilhan, C. R. (1933a). *Sina Cephesinde Yahudi casuslar*. İzmir Meşher Matbaası.
- Atilhan, C. R. (1947). *Filistin Cephesinde Yahudi casuslar Suriye'nin Mataharisi Simi Simon*. Üstün Eserler Neşriyat Evi.
- Atilhan, C. R. (1966). *Türkoğlu düşmanını tanı*. Çelikkilt Matbaası.
- Bali, R. N. (200). *Cumhuriyet yıllarında Türkiye Yahudileri bir Türkleştirme serüveni (1923-1945)*. İletişim Yayınları.
- İl, T. (2018). *Millî İnkılâp dergisinde Yahudilik*, (Tez No. 498709) [Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi
- Pınar, M. (2016). *Tek parti döneminde Trakya'da siyasi hayat ve Yahudiler*. Grafiker Yayınları.

Makaleler

- (1933, Nisan). Darülfünunlu gençleri alkışlamalıyız. *İnkılâp*, 1, 12.
- (1933, Nisan). Dünya siyasetinde yeni hadiseler. *İnkılâp*, 1, 16.
- (1933, Nisan). Saygılı okuyucularımız. *İnkılâp*, 1, 1.
- (1933, Mayıs). Yahudiler kıpırdandı. *İnkılâp*, 2, 3-4.
- (1933, Mayıs 13). Taşra mecmualarını karıştırırken. *Son Posta*, 3.
- (1933, Mayıs). Türk gençliği. *İnkılâp*, 2, 6.
- (1933, Temmuz). Yahudiler. *İnkılâp*, 4, 28.
- (1933, Haziran). Yahudilerin feryatları!. *İnkılâp*, 3, 11.
- (1933, Haziran). Yahudilik âleminde. *İnkılâp*, 3, 3.
- (1933, Temmuz). Yahudilik dünyasından. *İnkılâp*, 4, 4.

- (1933, Haziran). Yurttaş Türkçe konuş ve Türkçe konuşur. *İnkılâp*, 3, 21.
- (1933, Haziran). Sina Cephesinde Yahudi casusları. *İnkılâp*, 3, 18.
- (1933, Haziran). Son Posta gazetesine cevap. *İnkılâp*, 3, 28-29.
- (1933, Temmuz). Anketlerimiz. *İnkılâp*, 4, 34.
- (1933, Ağustos). Filistin. *İnkılâp*, 5, 2- 3.
- (1933, Ağustos). Milli gaye. *İnkılâp*, 5, 12.
- (1933, Eylül). Beynelmîlel Yahudi düşmanlarının içtimai, *İnkılâp*, 6, 27.
- (1933, Eylül). İsviçre’de Yahudi aleyhtarlığı. *İnkılâp*, 6, 27.
- (1933, Eylül). Siyonist kongresi. *İnkılâp*, 6, 28.
- (1934, Mayıs). Alman müesseseleri ve Yahudiler. *Milli İnkılâp*, 71, 4-5.
- (1934, Mayıs). Anadolu’dan feryat. *Milli İnkılâp*, 8, 3.
- (1934, Mayıs). Biraz da kendi ağızlarından iştelim. *Milli İnkılâp*, 8, 5-6.
- (1934, Mayıs). Boykot – boykot – boykot. *Milli İnkılâp*, 7, 6-7.
- (1934, Mayıs). Bravo Afganlılara. *Milli İnkılâp*, 8, 8.
- (1934, Mayıs). İnkılâp hükümetinden cezri bir himmet ve fedakârlık bekliyoruz. *Milli İnkılâp*, 8, 2
- (1934, Mayıs). İsveç’ten akisler. *Milli İnkılâp*, 8, 20.
- (1934, Mayıs). Kanada’dan ses. *Milli İnkılâp*, 7, 6.
- (1934, Mayıs). Köylüyü bugünkü vaziyetinden kurtarmalıyız. *Milli İnkılâp*, 8, 4.
- (1934, Mayıs). Romanya’da Yahudi düşmanlığı. *Milli İnkılâp*, 8, 9.
- (1934, Mayıs). Selanik’te Yahudi aleyhtarlığı. *Milli İnkılâp*, 8, 8-9.
- (1934, Mayıs). Talmut. *Milli İnkılâp*, 7, 17.
- (1934, Mayıs). Yahudi, bu müstekreh mahlûk dünyaya hükmetmeyi tahayyül ediyor. *Milli İnkılâp*, 7, 6.
- (1934, Mayıs). Yahudiler ve silahsızlanma. *Milli İnkılâp*, 8, 9.
- (1934, Mayıs). Yahudiliğin ırk mahiyeti. *Milli İnkılâp*, 7, 13-14.
- (1934, Mayıs). Yalan. *Milli İnkılâp*, 8, 14.
- (1934, Mayıs). Türk muhacirleri. *Milli İnkılâp*, 7, 3.
- (1934, Mayıs). Yolumuz. *Milli İnkılâp*, 7, 1-2.
- (1934, Mayıs). Beni İsrail’in Levha-ı Şerifi. *Milli İnkılâp*, 8, 8.
- (1934, Mayıs). Bilinmelidir. *Milli İnkılâp*, 7, 5.
- (1934, Haziran). Maskeler aşağı. *Milli İnkılâp*, 9, 4-6.
- (1934, Haziran). Notlar. *Milli İnkılâp*, 10, 6-7.
- (1934, Haziran). Dikkat. *Milli İnkılâp*, 9, 14-15.
- (1934, Haziran). Düşman saflarında. *Milli İnkılâp*, 10, 1.
- (1934, Haziran). Gençlik teşkilatı. *Milli İnkılâp*, 10, 1-3.
- (1934, Haziran). Hakikat ilerliyor. *Milli İnkılâp*, 10, 6-8.
- (1934, Haziran). İçtimai bünyemiz hastadır. *Milli İnkılâp*, 10, 4.
- (1934, Haziran). The Jewish Chronicle. *Milli İnkılâp*, 10, 14.
- (1934, Haziran). Ahlak seferberliği. *Milli İnkılâp*, 10, 5.
- (1934, Temmuz). Beni İsrail Hükemasının protokollerine dair ifşaat. *Milli İnkılâp*, 11, 11-12.

- (1934, Temmuz 10). Bir Yahudi meselesi mi. *Milliyet*, 3.
- (1934, Temmuz). Haber yazıyor. *Milli İnkılâp*, 12, 2.
- (1934, Temmuz). Her şeyden evvel Türklük. *Milli İnkılâp*, 11, 1.
- 1934, Temmuz). İsveç’te Yahudi düşmanlığı. *Milli İnkılâp*, 11, 15-16.
- (1934, Temmuz). Yahudi sporcuları İstanbul’da. *Milli İnkılâp*, 11, 13.
- (1934, Temmuz). Yahudi tehlikesinin memleketimizdeki tecellilerinden. *Milli İnkılâp*, 11, 7-8.
- (1934, Temmuz). Yahudiler isimlerimize dokunmayın. *Milli İnkılâp*, 11, 1.
- (1934, Temmuz). Yahudilere hitabe. *Milli İnkılâp*, 12, 5.
- (1934, Temmuz). Yahudilerle bir mücadele. *Milli İnkılâp*, 11, 9.
- (1934, Temmuz). Yine o yaygaralar yine o maskara güürültüler. *Milli İnkılâp*, 12, 1.
- Akif, N. (1933, Haziran). Mimar Sinan. *İnkılâp*, 3, 16.
- Asım, M. (1934, Mayıs 20). Türkiye’de Yahudi düşmanlığı var mı. *Vakit*, 4.
- Atilhan, C. R. (1933b, Haziran). Antisemitizm. *İnkılâp*, 3, 1-2.
- Atilhan, C. R. (1933c, Temmuz). L’antisemitisme (Yahudi Aleyhtarlığı). *İnkılâp*, 4, 1-2.
- Atilhan, C. R. (1933d, Ağustos). Asla bu vatan yeni bir Yahudi kafilesini kabul edemez. *İnkılâp*, 5, 1-2.
- Atilhan, R. C. (1933e, Eylül). L’antisemitisme (Yahudi Aleyhtarlığı) III. *İnkılâp*, 6, 1-3.
- Atilhan, C. R. (1934, Mayıs). Gazi. *Milli İnkılâp*, 8, 1-2.
- Atsız, N. (1934, Haziran). Musa’nın necip evlatları bilsinler ki. *Milli İnkılâp*, 10, 9.
- Aydoğan, E. (2018). Yeni belgeler ışığında 1934 Trakya Yahudi olayları. *Belgi*, 16, 878-894.
- Bahar, İ. İ. (2014). 1933’te Nazi Almanya’sından gelenler hükümetin Yahudi asıllı akademisyenler sorunu. *Toplumsal Tarih*, 241, 50-55.
- Bekir, A. (1933a, Mayıs). Yahudiler ve Türkler. *İnkılâp*, 2, 2.
- Bekir, A. (1933b, Temmuz). Gençleri müfrit milliyetperver yetiştirmeliyiz. *İnkılâp*, 4, 3.
- Bozkurt, C. (2012). Yahudi aleyhtarı bir derginin değerlendirilmesi: Milli İnkılâp ve kamuoyundaki yankıları. *Tarih Dergisi*, 53, 175-210.
- Bozkurt, C. (2018). Bir Yahudi aleyhtarının anatomisi: Cevat Rifat Atilhan, *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, 2, 102-119.
- Creutz, W. (1934a, Mayıs). Beni İsrail hükemasının protokollarına ait ifşaat. *Milli İnkılâp*, 8, 12-14.
- Creutz, W. (1934, Haziran). Beni İsrail hükemasının protokollarına ait ifşaat II. *Milli İnkılâp*, 9, 1.
- Creutz, W. (1934, Haziran). Beni İsrail hükemasının protokollarına ait ifşaat III. *Milli İnkılâp*, 10, 12-14.
- Creutz, W. (1934, Temmuz). Beni İsrail hükemasının protokollarına ait ifşaat IV. *Milli İnkılâp*, 12, 1.
- Çakı, C. & Avcı, Ö. (2022). İkinci Dünya Savaşı’nda Fransa’da antisemitist medya: Je Suis Partout gazetesi üzerine bir inceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 9(1), 337-360.
- Çankaya, İ. (1933, Haziran). Aşk korsanları. *İnkılâp*, 3, 8.
- Çetin, İ. (1933, Mayıs). İkinci devrede faal mektep tecrübesi. *İnkılâp*, 2, 22-23.
- Dausse, C. (1933, Nisan). Yahudi meselesi. *İnkılâp*, 1, 16-19.
- Düzgün, M. (2000). Cumhuriyetin ilanından İsrail’in kuruluşuna kadar Türkiye’deki Yahudiler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3(10), 65-83.
- Ertem, B. (2013). Resmi belgeler ve basında Menemen Olayı. *History Studies*, 5(1), 157-179.

- Ford, H. (1934a, Mayıs). Beynelmilel Yahudi. *Milli İnkılâp*, 7, 8-9.
- Ford, H. (1934b, Mayıs). Beynelmilel Yahudi II. *Milli İnkılâp*, 8, 10-11.
- Ford, H. (1934c, Haziran). Beynelmilel Yahudi III. *Milli İnkılâp*, 10, 15.
- Friç, T. (1934a, Mayıs). Yahudiliğin hakiki mahiyeti. *Milli İnkılâp*, 7, 10-13.
- Friç, T. (1934b, Mayıs). Yahudiliği hakiki mahiyeti II. *Milli İnkılâp*, 8, 6-8.
- Friç, T. (1934c, Haziran). Yahudiliğin hakiki mahiyeti III. *Milli İnkılâp*, 9, 8-9.
- Friç, T. (1934d, Haziran). Yahudiliğin hakiki mahiyeti IV. *Milli İnkılâp*, 10, 10-11.
- Grothusen, K. D. (1981). 1933 yılından sonra Alman bilim adamlarının Türkiye’ye göçü. *Belleten*, 45(180), 537-550.
- Gülsoy, S. (2018). Türk Yahudi kimliğinin üç temel taşı: aidiyet, vatandaşlık ve asabiyet. *İbn Haldun Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 133-140.
- Hasan, F. (1934, Haziran). Bir bezirgân. *Milli İnkılâp*, 9, 7.
- Hilmi, C. (1934, Mayıs). Varda efendiler. *Milli İnkılâp*, 8, 1.
- Kamacıhan, E. B. (2023). Atılhan’ın gözünden Yahudilerin Sina Cephesinde casusluk faaliyetleri. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 12(1), 91-94.
- Karaca, A.& Haboubi, F. (2018). Avrupa basınında ve Türkiye’de bazı yazarlara göre antisemitizm (1933-1946), *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 39-52.
- Koç, M. B. (2012). Atatürk’ün vatandaşlık anlayışı ve günümüzde Yahudiler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 28(84), 1 - 40.
- Lemi, O. (1933a, Mayıs). Almanya’dan alınacak dersler. *İnkılâp*, 2, 1-3.
- Lemi, O. (1933b, Mayıs). Cihan iktisadi buhranının sebepleri ve neticeleri. *İnkılâp*, 2, 18.
- Lemi, O. (1933c, Haziran). Yahudilikte kabile hayatı. *İnkılâp*, 3, 13-14.
- Mert, Ö. (2018). Cumhuriyet döneminde azınlık ve Türkleştirme politikaları bağlamında 1934 Trakya Yahudilerinin göç olayına ilişkin iddialar ve cevaplar. *Gazi Akademik Bakış*, 11(22), 143-169.
- Muhtar, C. (1933, Eylül). Milli vahdet ve gençlik. *İnkılâp*, 6, 29-30.
- Naili, A. (1933, Nisan). Tasarruf. *İnkılâp*, 1, 21.
- Öz, E. (2015). Yasak bir hafızayla yüzleşmek: Menemen Olayı irtica mı, komplo mu?. *Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 5, 409-440.
- Özdemir, A. (2019). Yahudilerin Osmanlı İmparatorluğuna gelişi ile Türkiye Cumhuriyeti’nin ilan edildiği tarihsel sürece kadar sosyo-kültürel ve ekonomik durumların araştırılmasına yönelik tarihsel bir yaklaşım. *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14, 55-85.
- Pınar, M. (2019). Cevat Dursunoğlu’nun azınlık ve millet tanımlarıyla ilgili raporu. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 45, 357-374.
- Pınar, M. (2015). Tek Parti döneminde Trakya’da Yahudi politikası (1923-1934). *The Journal of Academic Social Science Studies*, 41, 267-292.
- Rıfat, S. (1933a, Mayıs). Çin masalı. *İnkılâp*, 2, 8.
- Rıfat, S. (1933b, Haziran). Hint masalı. *İnkılâp*, 3, 5.
- Ruşen, M. (1933, Nisan). İktisadi buhran. *İnkılâp*, 1, 10-11.
- Şahin, K. (1933, Eylül). Milas Yahudileri. *İnkılâp*, 6, 42-43.
- Şemsi. (1933, Ağustos). Alçıklar. *İnkılâp*, 5, 9.
- Şimşek, H. (2009). Çanakkale bağlamında 1934 Trakya Olayları. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9, 137-150.

Uskent, İ. (1934, Temmuz). İçtimai yaralarımız. *Milli İnkılâp*, 11, 2-3.

Vahap. (1933, Nisan). Avrupa’ya spor seyahati. *İnkılâp*, 1, 14.

Vedat, R. (1933a, Ağustos). Yarım kan. *İnkılâp*, 5, 7.

Vedat, R. (1933b, Ağustos). Bu vatan bizim amma. *İnkılâp*, 5, 13.

Yalçın, Ö. (1933, Mayıs). Biz aşkımızı yaşayalım. *İnkılâp*, 2, 26.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlıdır.

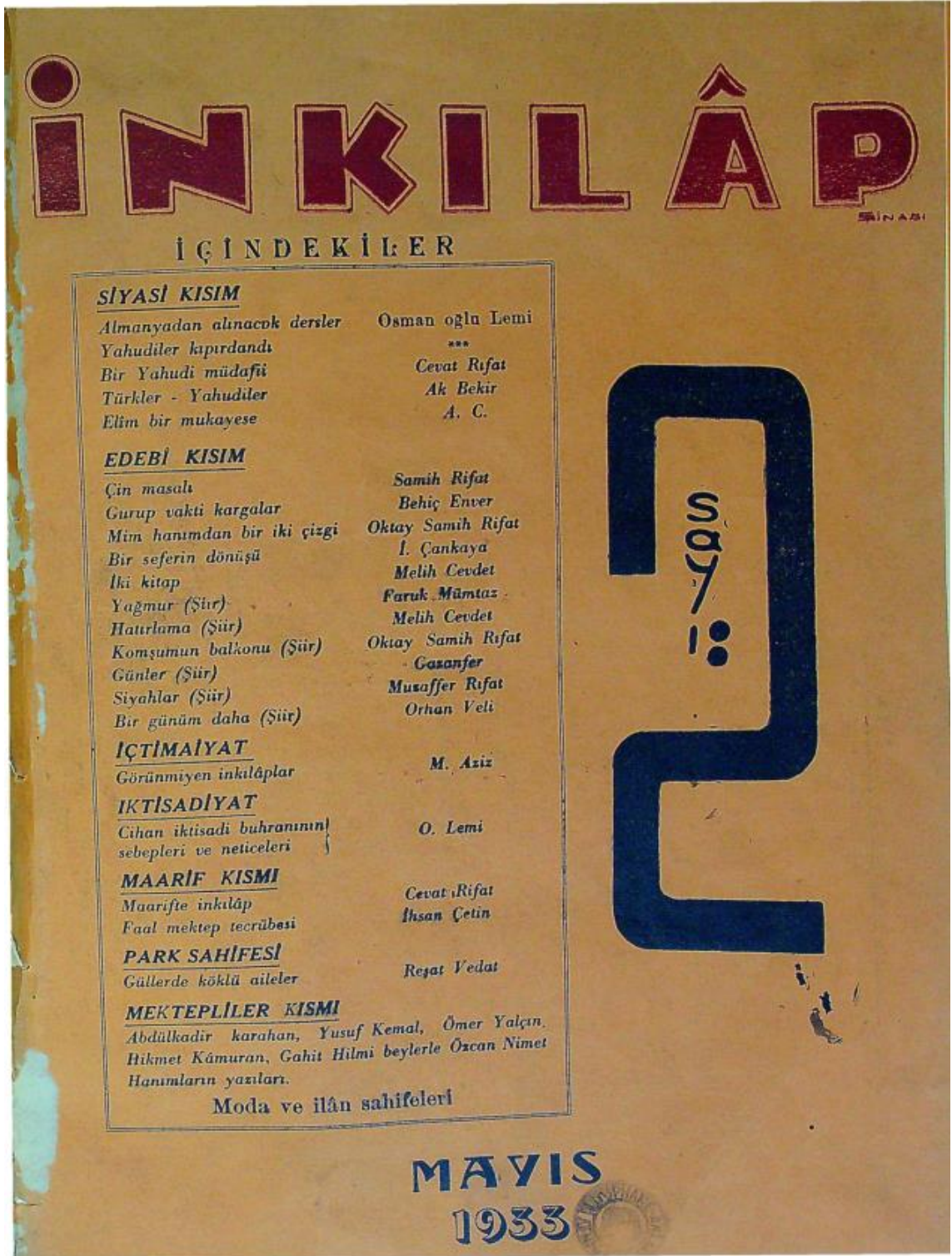
Çıkar Beyanı

Yazarın Çıkar Çatışması Oluşmamıştır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

EKLER

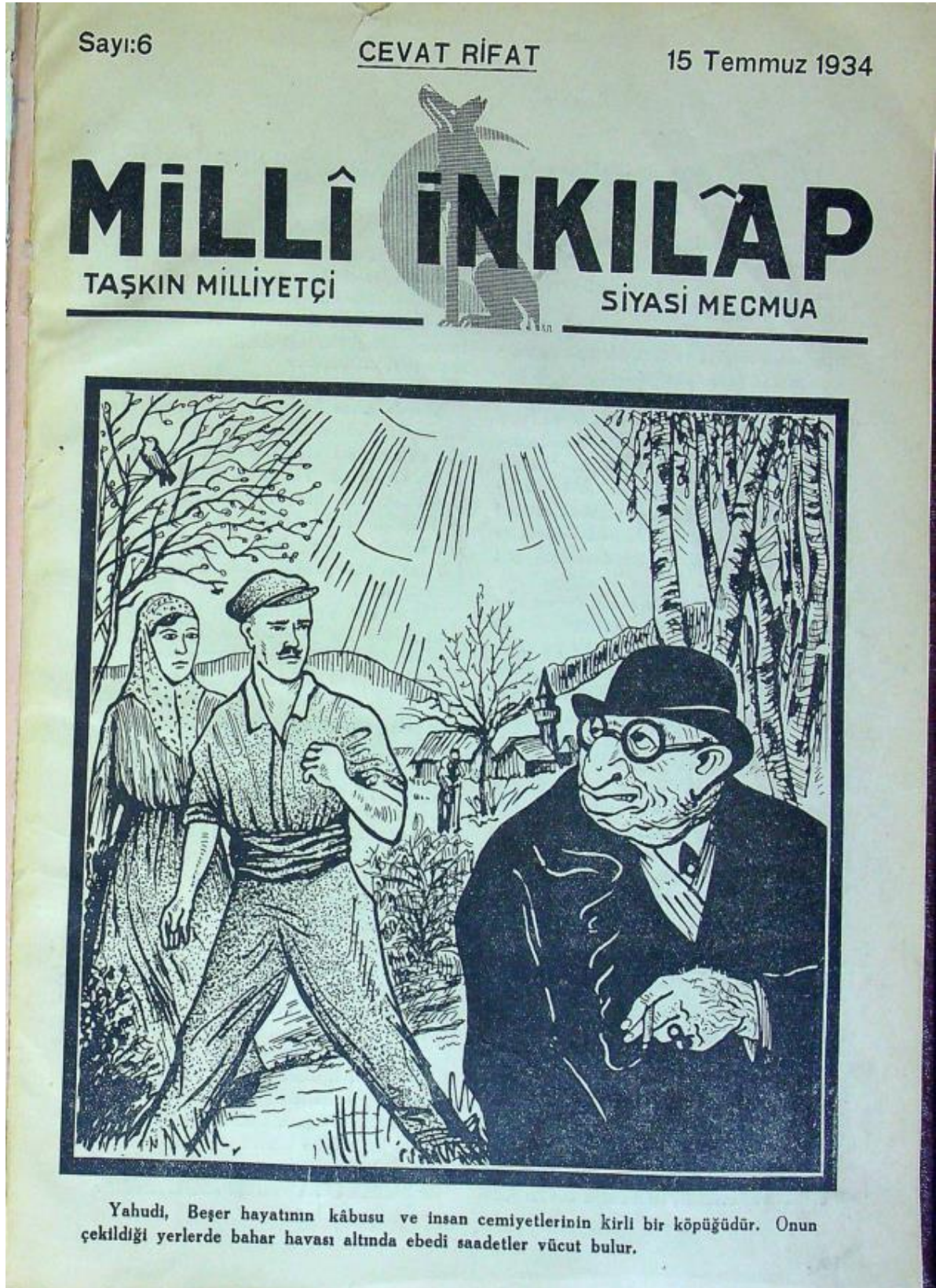
Resim 1: İnkılâp dergisinin ikinci sayısının dış kapağı.

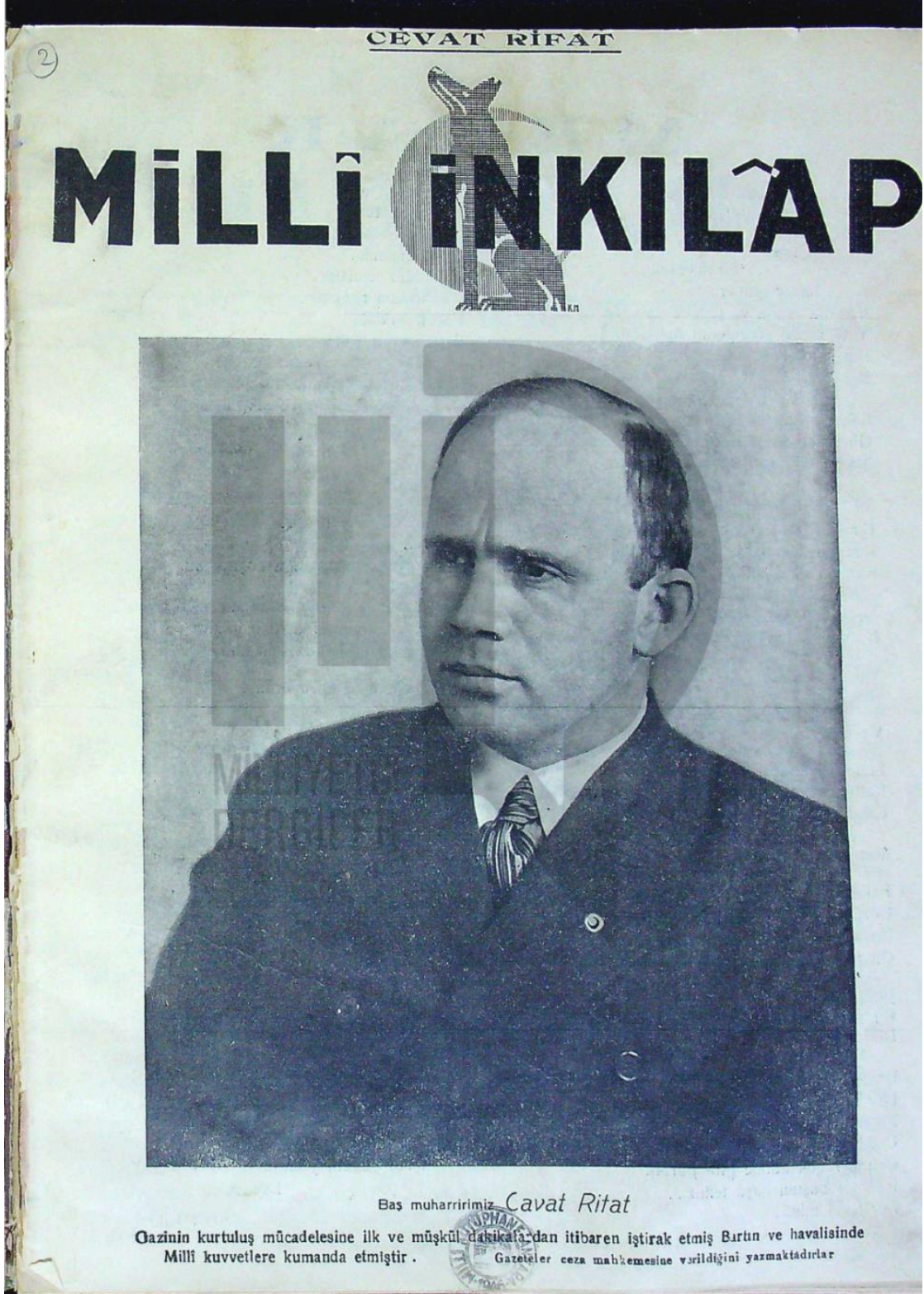
Resim 2: Milli İnkılâp dergisinin 4. sayısının dış kapağı.

Resim 3: Milli İnkılâp dergisinin 5. sayısının dış kapağı.

Resim 4: Milli İnkılâp dergisinin son sayısının dış kapağı

Resim 5: Cevat Rifat'ın resminin Milli İnkılâp dergisinin dış kapağında yer aldığı Mayıs 1934 tarihli nüshası.